Öyküleriyle Ağıtlar II

Ahmet Z. Özdemir

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
KÜLTÜR ESERLERİ

ÖYKÜLERİYLE AĞITLAR
II

AVU
ALPTEKİ
Caferağa Mahallesi, M
No:151 Kat: 4 Daire: 7
Tel: +90 216 414 75 80
Kadıköy V.D. 511 004 03

T.C KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 2637
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Kültür Eserleri Dizisi / 303

ÖYKÜLERİYLE AĞITLAR
II

Ahmet Z. ÖZDEMİR

© T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI, 2001–ANKARA
ISBN 975-17-2641-7

Kapak Düzeni / Korcan Metin

Öyküleriyle ağıtlar / [derl.] Ahmet Z. Özdemir. - Ankara : Kültür Bakanlığı, 2001.

... c. <2> ; 24 cm. - (Kültür Bakanlığı yayınları ; 2637. Yayımlar Dairesi Başkanlığı kültür eserleri dizisi ; 303)
ISBN 975-17-2641-7

I. Özdemir, Ahmet Z.. II. Seriler: .
398.27

www.kultur.gov.tr.
E-mail: Yayimlar@kutuphanelergm.gov.tr.

Birinci Baskı, 4.000 Adet

PANO OFSET, (312) 341 11 01- ANKARA

SUNUŞ

Adına kültür dediğimiz yaşama biçimi, çağlar içinde farklı coğrafyalarda çeşitli dinlerden, çeşitli toplumlardan etkilenerek ve değişerek günümüze kadar ulaşmıştır.

İnsanlar ve toplumlar ne kadar değişirse değişsin köklerinden yine de tümüyle kopamazlar. Her insan, her ulus kendisinde, geçmişinden gelen acı tatlı yaşantıların izlerini taşır. Bunlar; sonradan edindiklerimizle birlikte bizi biz yapan değerleri oluştururlar.

O nedenle; Türkülerimiz-ağıtlarımız, atasözlerimiz, deyimlerimiz, masallarımız geçmişimizden bize kalan hazinelerimizdir. Zaten Anadolu bir türküler hazinesidir. Bu hazineleri bulup çıkarmak, onları korumak en önemli görevlerimizden biri olmalıdır.

Zengin halk kültürümüz içinde türküler-ağıtlar geniş bir yer tutar. Acımız, sevincimiz, yiğitliğimiz, korkumuz, sevgimiz, nefretimiz, sitemimiz, umudumuz, umutsuzluğumuz, gurbetimiz, sılamız, toprağımız, dağlarımız, sularımız, doğamız, bütün yaşantımız türkülerde kendini gösterir.

O bakımdan denebilir ki, türküler Anadolu insanının bir haritası gibidir. İçimizi dolduran bir türkü dinlediğimizde, orada, o haritada bir yerde hemen kendimizi bulur, coşarız. Çünkü o türkülerin bir yerlerinde bizim yaşantılarımızdan kimi izler vardır. Hatta o türkü, o ağıt bizim için söylenmiş gibi duygulara kapıldığımız olur.

Türkülerimizin-ağıtlarımızın yerinde, coğrafyasında saptanması, o türkünün özgünlüğünü koruması açısından önemlidir. Türkülerin söylendiği yerde derlenmesi, ileride dil ve toplumbilim konusunda çalışma yapacaklar için de kaynak oluşturur.

Türkülerin-ağıtların öyküleriyle birlikte verilmesi neyin, niçin söylendiğinin anlaşılması yanında, bizim o konuyu daha iyi, daha yakından tanımamızı sağlar.

Büyük emek harcayarak, salt kendi gayretiyle ve coşkuyla köy köy, dağ bayır dolaşarak Türk Halkbilimine katkı sağlayan herkese teşekkür ediyorum.

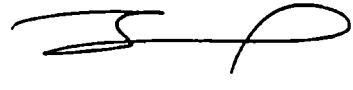

M. İstemihan TALAY
Kültür Bakanı

İÇİNDEKİLER

I. ÖNSÖZ ..... xı
II. GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Ağıtlar Toplumların Özgeçmişi Gibidir 7
2. Ağıtlarda Çocuksuzluk 12
3. Ağıtlarda Kimi Görenekler ve Gelenekler 16
4. Ağıtlarda Sitem ve Özlem 22
5. Ağıtlarda Yeni Bir Konu: Trafik 27

AĞITLARIN METİNLERİ

A) ASKERDE, SEFERBERLİKTE ÖLENLERİN AĞITLARI

1. Abdurrahman'ın Ağıdı 31
2. Mehmet Çavuş'un Ağıdı 34
3. Sarıkamış'ta Ölenlere Ağıt 38
4. Yemen Ağıdı-1- 41
5. Yemen Ağıdı-2- 45
6. Yemen Ağıdı-3- 47
7. Çanakkale Savaşı'nda ŞehitDüşenlere Ağıt 49
8. Hacı Duran'ın Ağıdı 50
9. Hünker'ın Oğlunun Ağıdı 52
10. Bekir'in Ağıdı-1- 55
11. Bekir'in Ağıdı-2- 57
12. Mustafa Çavuş'un Oğluna Ağıt 59
13. Bir Seferberlik Ağıdı 61
14. Hosbiri'nin Ağıdı 62
15. Çerkez ve Hasan için Ağıt 64
16. Ahmet'in Ağıdı 65
17. Hüseyin'in Ağıdı 67
18. Gücük Duran'ın Ağıdı 69
19. Kasım Murt'un Ağıdı 71
20. Ermeniler Tarafından Öldürülenlere Ağıt 73
21. Mustafa'nın Ağıdı 74

22. Bekir'in Ağıdı 76
23. Mustafa Varol'a İkinci Ağıt 78

B) NAMUS İÇİN ÖLENLERLE ÇOCUKSUZ ÖLENLERİN AĞITLARI

24. Ömer'in Ağıdı 83
25. Mustafa Kaygısız'ın Ağıdı 89
26. Kara Çavuş'un Ağıdı 94
27. Gelin Ümmü'nün Ağıdı 97
28. Salim Bey'in Ağıdı 99
29. Hacı Gümüşoğlu Hüseyin'in Ağıdı 100
30. Karaaslan'on Ağıdı 102
31. Delikanlıya Ağıt 104
32. Halil'in Ağıdı 106
33. Setter Mustafa'nın Ağıdı 108
34. Boş Beşik Ağıdı 110
35. Irahma Hatun'un Ağıdı 114
36. Asaf Ağa'nın Ağıdı 119
37. Cemci Hoca'nın Ağıdı 121

C) KAVGADA, KAÇAKÇILIKTA VE EŞKIYALIKTA ÖLENLERİN AĞITLARI

38. Aydınlı Yürük Ali'nin Ağıdı 127
39. Süreyya'nın Ağıdı 129
40. Rıza Çavuş'un Ağıdı 131
41. Tütüncü Mahmut'un Ağıdı 133
42. Kaçakçının Ağıdı 135
43. Ofo'nun Ağıdı 137
44. Şahan'ın Ağıdı 139
45. Hulusi'nin Ağıdı 141
46. İbrahim Çavuş'un Ağıdı 143
47. Karer'in Ağıdı 145
48. Ali'nin Ağıdı 147
49. Bir Atsız'a Ağıt 149
50. Derviş Şimşek'in Ağıdı 151
51. Karışık Bir Ağıt 153
52. Çetin ve Paltalı'ya Ağıt 155
53. Gemerekli Emir Ağa'nın Ağıdı 158

D) YANLIŞLIKLA (KAZAEN) ÖLENLERLE DOĞA OLAYLARINDA VE TRAFİK KAZALARINDA ÖLENLERİN AĞITLARI

54. Özneye Ağıt 163
55. Hacı Mustafa Karabulut'un Ağıdı 165
56. Çığda Ölenlerin Ağıdı 168
57. Celâl Oğlan'ın Ağıdı 173
58. Gelin Ayşe'nin Ağıdı 186
59. Hasan Ünlü'nün Ağıdı 188
60. Veli Bey'in Ağıdı 191
61. Çay Kenarında Ölenlere Ağıt 193
62. Devrent Deresinde Ölenlere Ağıt 194
63. Oduncu Ali'nin Ağıdı 198
64. Arpaçayı (Sara'nın) Ağıdı 200
65. Şerife'nin Ağıdı 202
66. İsmail'in Ağıdı 205
67. Yusuf Doğan'ın Ağıdı 207
68. Elmas'ın Ağıdı 209
69. Duran Aydın'ın Ağıdı 211
70. Hikmet'in Ağıdı 213
71. Mustafa Varol'un Ağıdı 215
72. Halil Efendi'nin Ağıdı 217
73. Mahmut Işık'ın Ağıdı 219

E) HASTALIKTAN ÖLENLERİN AĞITLARI

74. Mehmet'in Ağıdı 223
75. Telli Azgın'ın Ağıdı 225
76. Kemal ve Dursun'un Ağıdı 227
77. Sefil Baykuş (Ziyade'nin) Ağıdı 230
78. Meyrik'in Ağıdı 235
79. Hacı Bey'in Ağıdı 237
80. Düğün Hazırlığı yapan Babaya Ağıt 240
81. Emiş ile Gümüş'ün Ağıdı 242
82. Sefer'in Ağıdı 246
83. Ezo Gelin'in Ağıdı 248
84. Turna'nın Ağıdı 250
85. Bahar'ın Ağıdı 253
86. Kazim Efendi'nin Ağıdı 256
87. Gürlek Mustafa'nın Ağıdı 258
88. Karagül'ün Ağıdı-1- 261
89. Karagül'ün Ağıdı-2- 264

90. Ahmet Asdemir'in Ağıdı 267
91. Toklarlı Ali Bey'in Ağıdı 268
92. İbrahim'in Ağıdı 271
93. Mulla (Molla) Durdu'nun Ağıdı 273
94. Arap Oğlu Mustafa'nın Ağıdı 275
95. Maşa Sultan'ın Ağıdı 278
96. İşçi'nin Ağıdı 281
97. Kırmızı İsmil'in Ağıdı 283
98. Emine'nin Ağıdı 285
99. Hanlı Hacı Mehmet'in Ağıdı 287
100. Gözü Küçük'ün Ağıdı 289
101. Elif'in Ağıdı 293
102. Yusuf'un Ağıdı 294
103. Emine'nin Ağıdı 297
104. Habba (Habibe'nin) Ağıdı 299
105. Şemşi'nin Ağıdı 301
106. Medine ile Kurt Musa'nın Ağıdı 302
107. Hacı Mustafa Bey'in Ağıdı 304
108. Yusuf'un Ağıdı 306
109. Osman Ağa'nın Ağıdı 308
110. Molla Osman Efendi'nin Ağıdı-1- 310
111. Molla Osman Efendi'nin Ağıdı-2- 314
112. Molla Osman Efendi'nin Ağıdı-3- 316
113. Hacı Muculu'nun Ağıdı 318
114. Hürü'nün Ağıdı 321
115. Molla Mustafa'nın Ağıdı 323
116. Ali'nin Hanımına Ağıt 325
117. Kara Mehmet Ağa'nın Ağıdı 326
118. İki Oğula Ağıt 328
119. Eşe (Ayşe) Murt'un Ağıdı 330

F) ÇEŞİTLİ KONULARDA SÖYLENEN AĞITLAR

120. Ali Coşkun'un Ağıdı 335
121. Çolak Efendi'nin Ağıdı 337
122. Karaböke Mustafa'nın Ağıdı 340
123. Fırat Kenarında Yüzer Kayıklar 344
124. Geyik Ne Melersin 346
125. Alageyik Ağıdı 348
126. Ağdaş (Aktaş)'a Ağıt 350
127. Mehmet'in Ağıdı 352
Sözlük 355

ÖNSÖZ

Hızla değişen teknoloji ve bunun getirdiği yeni yaşam biçimi, insana dünü unutturmaya çalışıyor. Dünü unutmak, onu yok saymak bugüne ve geleceğe bakışımızı körleştirir. Dün gibi yaşamak için değil, dünden yararlanmak için geçmişi bilmeliyiz. Çünkü insan gideceği yere, geldiği yeri bilerek varırsa hedefe daha kolay, daha çabuk ulaşır.

Bugünün uygarlığı öyle durup dururken kendiliğinden ortaya çıkmadı. Bugünün uygarlığı, insanoğlunun uzun ve yorucu bir yolculuğundan sonra oluştu. Nasıl ki, bir doğum sancısız, acısız olmazsa, tıpkı bunun gibi hiçbir buluş, hiçbir eser, hiçbir uygarlık da sıkıntı çekmeden, emek vermeden meydana gelmez.

Dünü anlamak için tarihi, toplumbilimi (sosyolojiyi), budunbilimi (etnolojiyi), budunbetimi (etnografyayı) bilmek yeterli olmayabilir. Bunların yanında halk yaratmalarını (folkloru) anlamak, halkın yarattığı bu değerlerden yararlanarak doğrulara varmak geçmişi daha nesnel değerlendirmemizi sağlar. Türküler, ağıtlar, atasözleri, deyimler, destanlar, masallar, ninniler bize geçmişle ilgili önemli bilgiler verir. Çünkü onlar karanlık çağlardan günümüze kadar uzanan bir dolu ama engebeli yaşamın ürünleridir.

Öyküsüz türkü olmayacağı gibi, yine türkü kümesi içinde yer alan öyküsüz ağıt da yoktur. Bu gerçeği bildiğim için henüz ortaokul üçüncü sınıf öğrencisiyken Sinop'tan Adana'ya, Edirne'den Ardahan'a kadar Anadolu'da söylenen her türkünün öyküsünü derleme hevesine kapılmıştım.

Beni bu hevese iten, o zamanlar bölge bölge, köy köy dolaşarak türkü derleyen Muzaffer Sarısözen oldu. Sarısözen'i elinde çantayla 1953 yılında görmüştüm. Fakat daha önemlisi, onun 1942 yılında Pazaröreri Köy Enstitüsüne gelişini bizden önceki öğrenciler anlatırlardı: "Kocaman bir kamyonla gelmişti. Kamyonun içinde ses geçirmez oda vardı. Manyetik yolla sesleri plâk üzerine kaydediyorlardı, kamyon plâk donanımlıydı. Ama önce söylenen türküleri Muzaffer Sarısözen notaya alıyordu. Yakınımızdaki Oruçoğlu köyünden Deli Fadime lâkaplı bir hanımı çığırdılar, ona türkü söyletip kayda aldılar."

Çocukça bir heves, ben de ona özenmek istemiştim.

Ancak olanaksızlık beni bu amaca varmama engel oldu. Hem bu işin öyle kolay olmadığını çok sonraları anladım. Onun için Maraş'tan Kayseri'ye, Adana'dan Sivas sınırlarına kadar olan bölgelerin ağıtlarını derle-

meye çalıştım. Bu bölgeler dağlık, yaylalık yerler. Toroslar üzerine çıkıldığında serin ve berrak sularıyla, burada doğa daha görkemlidir.

Buraları gezenler, uzaklarda yer yer köy evlerinin bacalarından çıkan tezek dumanlarını, dere kenarlarında söğüt ya da kavak ağaçlarını, yamaçlarda hayvan sürülerini ve düzlük yerlerde buğday tarlalarını görürler. Çukurova'ya göre Toroslar'ın öte yüzüne "Urum" 'Diyar-ı Rum, iklim-i Rum, denir. Bu, Anadolu'dur. Yunus Emre'ye, Karacaoğlan'a, Dadaloğlu'na esin kaynağı olan yerler.

Buralarda gökyüzü insana daha yakınmış gibi gelir. Bir yazarın dediği gibi, buralarda geceleyin ellerinizi havaya uzatsanız yıldızları tutacak gibi olursunuz. Bir zamanlar sürü sürü koyunların, ineklerin, yılkıların dolaştığı; göçebe çadırlarında sevgilerin, mutlulukların uçuştuğu yerler burası.

Böyle olmasına karşın bura insanı bir zamanlar hem doğayla, hem hastalıklara karşı hem de oymak (aşiret) kavgalarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. Ulaşımın, iletişimin, elektriğin, hastanenin, doktorun kolay kolay bulunmadığı bu dönemler, aynı zamanda en yanık türkülerin, en dokunaklı ağıtların yakıldığı yıllardır.

Dolaştığım yerlerde gördüm ki, halk ağıt formunda söylenen türküleri daha dokunaklı, daha kendine yakın buluyor. Çünkü bu insanlar ağıtlarda anlatılan konunun yabancısı değildir. Hatta o konunun şurasında ya da burasında ortaklığı vardır.

Ne var ki, zaman her şeyi eskitiyor. Söylenmiş ama yazıya geçmemiş nice türküler, nice güzel sözler karanlıklara gömülüyor. Başta ağıtlar olmak üzere bu halk yaratmalarının çoğu uçup yok oluyor. O nedenle zamanın elinden kurtarabildiklerimi bu kitapta toplamaya çalıştım.

Burada şunu da belirtmeliyim ki, benim dolaştığım yörelerde para karşılığı ağıt söyleme geleneği yoktur. Üstelik buralarda para karşılığı ağıt söyleme ayıp sayılır.

Yani para karşılığı dua okuyanları, mevlit okuyanları, yasin-i şerif okuyanları, hatim indirenleri çok duydum, çok gördüm ama para karşılığı ağıt söyleyenleri hiç duymadım.

Ağıtların ezgileri arşivimde mevcuttur. Ancak kitabın hacminin artacağı düşüncesiyle notalarını buraya koyamadım.

Ağıtları derlerken büyük yardımını gördüğüm meslektaşım sayın Mustafa Yalçınkaya'ya ve ağıtların kaynak kişisi sayın Çetin Önal'a teşekkür ediyorum.

AÇIKLAMA

1. Kitabın bu cildine Türkiye'mizde çok sevilen Yemen, Çanakkale, Celaloğlan, Ezo Gelin, Sefil Baykuş, Gelin Ümmü gibi 21 tane ağıdı eklemeyi uygun buldum. Bunu yöre ağıtlarına bir zenginlik, bir değişiklik olsun diye yaptım.

2. Ağıtların yazımı sırasında, sözcüklerin yöredeki söyleniş biçimine uygun hareket etmeyi çok istedim. Ancak gördüm ki, kimi sözcüklerin yazımı çok güç, kimi sözcüklerin yazımı ise karışıklığa yol açmaktadır. Çevriyazı (transkripsiyon) kullanma durumunda da geniş okuyucu topluluklarına ulaşma olanağı azalmaktadır.

Yörede "k" sesiyle başlayan ve kalın okunan tüm sözcükler "g" sesiyle söylenmektedir. Ayrıca yörede; "taş, taban, tan, turna, tipi" gibi sözcükler; "daş, daban, dan, dipi, durna" biçiminde söylenmektedir.

Böyle sözcükler kültür diliyle yazıldı.

"deyik, deyici, gelirkene, baktımıdı, kekil, sabahanan, dezze, alayını, gidek, gidemiyom, yesir" gibi ağıtların derlendiği yerlerde söylenen sözcüklerin yazımında ise o yöredeki söyleniş biçimine uyuldu.

Kişi ve yer adları dizini sözlük içinde gösterildi.

Ankara, 20 Aralık 1999
Ahmet. Z. ÖZDEMİR

GİRİŞ

Yaşamı, akıp giden bir ırmağa benzetirler. Yukarılardan, dağlardan, tepelerden doğan ırmak yarlara, kayalara çarpa çarpa, eğri büğrü yollar çizerek ve gittikçe çoğalarak yoluna devam eder. Bu akış insanoğlunun çocukluk ve gençlik çağı gibi deli delidir.

Sağa, sola çarparak ilerleyen ırmak yaptıklarının farkında değildir. Bunun gibi biz de çocukluğumuzda ve gençliğimizde yaptığımız birçok davranışın farkında olmayız.

Sonra bu ırmak düzlüğe iner, eski hızını yitirir, sakinleşir, olgunlaşır ve yoluna devam eder. Bu yol kimi ırmaklarda çok uzun, kimilerinde kısadır. Irmak denize ulaşınca yok olur. Artık onun adı ırmak değildir. Çünkü o ırmak ölmüş, yok olmuştur. Onun adı şimdi denizdir.

Biliyorum, böyle benzetmeleri başkaları da yapmış. Ama konu ağıt olunca gerçekten doğumla ölüm arasında akıp giden bir ırmak gibidir yaşam. Doğum dediğimiz ilk kapıyla, adına ölüm dediğimiz son kapı her toplumda bir cenaze töreniyle noktalanır. Ta ilkçağdan beri çeşitli toplumlarda ölü yıkama, ölü kaldırma, ölü gömme dinlere ve ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte, hep belli kalıplar içinde gerçekleşmiştir.

Ölenin arkasından söylenen ağıt, o kişinin özgeçmişi gibidir. İnsanın hayattayken başarıları, başarısızlıkları, tutkuları, sevgileri ağıt dediğimiz şiirle dile getirilir. Böyle coşkulu günlerde söylenen ağıtlar, artık sanatın kapılarını zorlayarak güzel, anlamlı, etkili sözlerin başlangıcını oluşturur. Cenaze törenlerinde ölünün yanında bulunanları höyküştürerek ağlatan, dokunaklı bu şiirler bütün dünyada belki de sanata açılan ilk kapıdır.

İşte bahar gelmiştir, herkes işinde gücünde, tarlasında çiftinde. Ama bizim yolcu gelmez yola gitmiştir:

Çift koşacak ırgadın yok
Baharın ucu kanadı
Böyle ihmal yolcu olmaz
Evine kuşlar tünedi

76/5

"Baharın ucunun kanaması" (kan gelmesi, canlanması), "ihmal yolcu", "evine kuşların tünemesi" bir çırpıda, doğaçlama söylenmiş bu dizeler sanatın ta kendisidir. Burada ağıt yakanın sanat yapacağım diye bir kaygısı yoktur. O sadece, duygularını bir kaynaktan doğan pınar gibi dupduru, taptaze sözlerle karşısındakine aktarmıştır.

Anlatımda amaç sadelikse, açıklıksa duyguları ve düşünceleri gösterişe sapmadan söylemekse işte yaşlı bir kadının ağzından dökülen sözcükler:

Dizim beni götürmüyor
Ağır geldi bu yıl yüküm
76/7

Eskiden motorlu taşıtlar yoktu. Bunun yerine ulaştırma aracı atlardı, arabalardı. Atlara iyi bakmak, onları canı gibi korumak, süslemek, hele hele atların üzerine sırmalı keçe atmak herkesin harcı değildi.

Sonra güz aylarında, göçebe toplumların atlarını, koyunlarını, ineklerini satın almak için tüccarlar gelirdi. Bu tüccarlar sürünün içinden en iyilerini seçerek alırlardı. Zayıflar, sıskalar, topallar mal sahibine kalırdı. Bunlara "çıkıntı" denirdi.

Böyle bir yaşantıdan gelen toplumda sevilen, sayılan bir yiğidin ölümü o aile için büyük yıkımdı:

Kır atta sırmalı keçe
Emeklerim gitti heçe
Tüccar m'oldun zalim felek
Yiğit alın seçe seçe
80/4

Aşağıdaki dörtlükte geçen "görgü", terbiye sözcüğünün karşılığıdır. Birinin hatırını kırmak, onun hatırına değmek, dokunmak da "onu üzmek, gücendirmek" anlamındadır. Dörtlükte konu edilen kişi için, "gül ile bile hatıra değmez" diyerek ölen kişinin inceliği, nazikliği böylesine güzel anlatılıyor:

Görgüne kurban oluyum
Gülünen değmez hatire
Durmuş bana darılıyor
Gayri alırım fitire
76/2

İki oğlunu da birden kaybeden ana artık fitire (sadaka) almak zorunda bırakılmıştır.

Ölüm açıklanması zor, insanı çaresiz kılan bir gerçektir. Anadolu'da: "Ölen borcunu ödedi, kurtuldu, önemli olan geride kalanlardır" diye bir söz vardır. Geride kalanlar asıl acıyı yaşayanlardır. Çeşitli zorluklarla boğuşan onlar, ağlayan, ağıt yakan da onlar. Ölü acı çekemez, acıyı yaşayanlar çeker.

Böyle olmasına karşın, ölümün bir Tanrı emri olduğu gerçeğini herkes kabullenmiştir. Çünkü doğum ne kadar gerçekse ölüm de o kadar gerçektir. Ve burada yazgıya boyun eğmek, emrin büyük yerden geldiğini bilmek bir avunmadır:

Erciyes'e dolu yağmış
Serpintisi bize değmiş
Hatirlenme nazlı kızım
Emir büyük yerden gelmiş

74/5

Ağıtlar kişilerin özgeçmişi olduğu gibi, bir bakıma toplumların da özgeçmişidir. İlerde değinileceği gibi bir ulusun serüvenini ağıtlarda izlemek olanaklıdır. Kıtlıktan, yokluktan, hastalıktan ölenlere yakılan ağıtlar; Yemen ağıtları, Sarıkamış ağıtları, Çanakkale ağıtları bize bunu gösterir.

Tarihçi, tarihi bulabildiği belgelerle istediği gibi yazabilir. Ama o tarihi olayları bir de halkın gözüyle görüp değerlendirmek kişiye, olaylara daha geniş açıdan bakmayı öğretir. Çünkü bir toplumsal olayda, söz gelişi, savaşlarda, yıkımlarda sevinci de acıyı da yaşayan halktır. Doğal olarak bunların yansımaları da halkta görülür.

Anadolu insanında çocuksuzluk, özellikle erkek çocuktan yoksun olmak çok önemli sayılmış. Öyleki, çocuksuzluk sorunu ta Oğuzlar'da, Dede Korkut Öyküleri'nde acı acı dile getirilir. Dolayısıyla toplumun değer yargıları da ona göre biçimlenmiştir.

Ancak, bugün bilimin, tekniğin gelişmesiyle kişinin de toplumun da değiştiğini görüyoruz. İnsan artık olup bitenleri dünküler gibi değerlendirmiyor. Sosyolojik olguları daha farklı yorumluyor.

Bu arada kimi görenekler ve gelenekler ya tamamen ortadan kalkmış ya da değişerek zamana uymuştur. Söz gelişi atlı düğün alayları, yerini motorlu araçlı düğün alaylarına bırakmış. Bunun gibi, beşiklere takılan al kınalı aşıklar, bebekleri toprakla belemek, göde (saya) oyunu, gelin alayının mezarlığı dolaşması, sinsin oyunu, düğünlerde yüzük kaçırma oyunu, yarışması, gelinlik etme vb. görenekler tamamen bırakılmıştır.

Bunlara karşın feleğe sitem, yazgıya boyun eğme, saça ellere kına vurma, kız isteme, düğün kurma, özne (güveyi) koyurma gibi görenek ve gelenekler biçim değiştirerek sürmektedir.

Bilim ve teknik ilerledikçe hastalıkların, ölümlerin çeşitleri de çoğalıyor. Eskiden en tehlikeli hastalık ince dert denilen veremdi. Şimdi bu hastalığın tedavisinde çok yol alındı, verem tehlikeli hastalık durumundan çıkarıldı. Bugün kanserin aids'in yanında veremin adı bile okunmaz.

Eskiden trafik kazalarından ölümler yoktu, o nedenle trafik kazalarında ölenlere ağıtlar da yoktu, 1950'den sonra hızla çoğalan motorlu taşıtlar yeni bir ölüm biçimini de beraber getirmiştir. Bu yüzden şimdi trafik kazalarında ölenlere de ağıtlar yakıldığını görmekteyiz.

I. BÖLÜM

1. AĞITLAR TOPLUMLARIN ÖZGEÇMİŞİ GİBİDİR

Sürekli değişen bir dünyada yaşıyoruz. Zaman içinde dağlar, ovalar, denizler ve ırmaklar da değişiyor. Depremler, seller, erezyon neredeyse coğrafyamızı tanınmayacak hâle getiriyor. Buna koşut olarak insanlar ve toplumlar da değişiyor. Bugün, insanların duyguları, düşünceleri, zevkleri, yaşam biçimleri düne göre daha farklıdır.

İlkel toplumlarda toplayıcılık, avcılık yaşam biçimiyken, daha sonra göçebelik, çobanlık bunların yerini almıştır. Şimdi çiftçilik, arkasından sanayi toplumu.

Acılar ve sevinçler aynı olmakla birlikte, ağıtlara, türkülere yansıyan motifler buna göre değişmiştir.

Bir dönem göç, göçebelik, yayla, çadır hayatı vaz geçilmez bir yaşam biçimiydi. Sonra yerleşik düzene geçiş, çiftçilik... Toprağı ekip biçmek, hasat yapmak, sürü sürü koyunları, inekleri, atları olmak imrenilecek bir yaşantıydı. Dolayısıyla böyle bir yaşantının türkülere, ağıtlara aktarılması kaçınılmazdı.

Ekin biçtim, düven sürdüm
Emeciğim gitti boşa
Ölme mi şunun bacısı
Al kısırak mavi keçe
87/1

Ağam kazadan geliyor
Başlık serpiyor dorusu
A koyunu döl veriyor
Oğul veriyor arısı
93/1

Bugün orakla ekin biçmeyi, sonra düven sürmeyi, mavi keçeli al kısrağa binmeyi ve böyle bir hayatı yaşamayı sürdüren kaç kişi kaldı? Ayrıca kısrak neye denir, at neye denir?

Bunun gibi dorunun bir at tüyünün rengi (donu) olduğunu, atın (ağıtta dorunun) başlık serpmesini koyunların döl vermesini (kuzulamasını) ve bütün bu yaşantının insanı nasıl gururlandırdığını bilen, bunları anımsayan pek az insan kalsa bile, o zamanlar bunların ne demek olduğunu herkes bilirdi. Çünkü yaşam buydu, insan öyle bir toplumun içinden geliyordu.

Yoruldum babamın oğlu
Çıkamaz oldum yokuşu
Neçe şurdan kağn' indirdik
Camız tokuşu tokuşu

91/4

Ülkemizde kağnı, tek tük ancak dağ köylerinde kalmış. Kimileri de "nostalji" olsun diye evlerinin önlerine, bahçelerine kağnı tekeri koyuyor.

Koşulu kağnıyı yokuş aşağı indirmek bir ustalık ister. Kağnıyı öküzler çeker ama varlıklı aileler öküzden daha güçlüsünü camızı (mandayı) kağnıya koşardı. Düzlük yerlerde at arabası kullanılırdı.

Toplumun yaşantısı, o yaşantıdan duyulan zevkler, acılar, doğal olarak ağıtlara, türkülere de yansımıştır.

Toplumun yaşama düzeni, insanın hayattayken başarıları, başarısızlıkları elbette ağıtlarda, türkülerde görülecektir. Ölen kişiye vaktiyle hayat veren, onu toplum içinde saygın kılan olaylar, yaşantılar ağıtlarda dile getirilir. O bakımdan ağıtlar yaşamın şu ya da bu yönünden aktarılan sözler de olsa yine de insanın ve toplumun özgeçmişi gibidir.

Aşağıdaki ağıtlarda geçen, "tırpancı, erkek gibi tığ savurmak, başın sapa samana karışması" belli bir yaşam düzeninin buraya aktarılmasından başka bir şey değildir:

Tırpancım gelir Kaman'dan
Başım ayıkmaz dumandan
Erkek gibi tığ savurdum
Başım görünmez samandan

52/3

Tarlada çift kırılınca
Korktun akkan daralınca
Ben de yanında olaydım
Evlek bitip koyrulunca

52/4

Tığ (tınaz), ekin saplarının düvenle ezilip yumuşatıldıktan, bunun kürekle yağıldıktan sonraki hâlidir. Bu, samanla tanenin karışımıdır. Tığ savurmak daha çok erkeklerin işidir. Bununla birlikte sağlıklı, güçlü, becerikli kadınlar da bu işi yapabilirdi. Tığ yığıldıktan sonra, onu savururken taneyi samandan ayırmak için şimdi sırada uygun rüzgârı bekle-

mek gerekir. Tığ savururken tozdan, dumandan tanınmayacak hâle gelmek de var.

Günümüzde bu işleri artık makineler yapıyor.

Yukarıda, ikinci dörtlükte delikanlı tarlada çift sürmektedir. Ama nasıl olmuşsa çift (saban) kırılmıştır. Çifti, herkes yapamaz. O, bu işten anlayan belli ustaların işidir. Sonra çift kırılınca birkaç gün, belki de bir hafta beklemek var. Bu, şimdiki traktörlerin arıza yapması gibidir. Böyle olunca kısmette işten uzak kalmak da var. Buna elbette akkası (babası, ağabeyisi) kızacaktır. Şiirde geçen "evlek" sözcüğünü ancak tarlada takımda çalışanlar bilir. Evlek: Tarlanın tohum atılmadan önce saban iziyle bölünen kısımlarından her biridir. "koyrulmak" da öküzlerin bırakılması, işin bitmesi demekti.

Çiftçilik hayatında en yorucu, en zor iş, tırpanla ekin biçmek ve baltayla, kazmayla çalışmaktır diye bilinir. Çünkü bu araçlarla çalışmada büyük emek harcayarak bütün gücü kullanmak gerekir. O nedenle, bu iş daha çok erkeklere düşer.

Celaloğlan türküsünün ardında işte bu kaygı vardır:

Evlerinin önü yonca
Yonca kalkmış dam boyunca
Bu yoncayı kim biçecek
Celaloğlan olmayınca

57/2

Mademki, ağıt kişinin özgeçmişi gibidir. Öyleyse ağıtlardan bazen kişinin ölüm zamanı da belirtilir. Ömer'in ağıdında bu durum açıkça görülür:

Yoncalığın boz dumanı
Hükümet bilmez amanı
Biz kardeşi yolcu eyledik
Ot biçim orak zamanı

24/1

Yolcu etmek sözüyle cenazenin kaldırılması, uğurlanması ve bunlara ilişkin tören anlatılmak isteniyor.

Köylerde çiftçilikte kalabalık bir aileye sahip olmak önemliydi. Üç tırpancıyla, beş tırpancıyla tarlaya giren bir aile konu komşuya da bir gözdağı vermek gibiydi. Hem bunun gururunu yaşamak ayrı ve üstün bir duyguydu.

Varlıklı olmak, sürü sürü koyunlara sahip olmak herkesin imreneceği bir durumdu:

Çalkanır gelir sürüsü
Sürüde kısır yarısı
Beylerinen at koşmuş da
Hepsini geçmiş dorusu
76/5

Ticaretin, bankacılığın gelişmediği dönemlerde bir kişinin varsıllığı canlı hayvan sürüsünün çokluğu ile ölçülürdü. Varsıllık, kısır kestirmek, iyi atlara binmek, beş kağnıyla yaylaya göçmek, elli sağılır ineği olmak, telli biçtirmek, âleme iyilik etmek ağalığın özelliklerindendi.

Elli ineği sağılır
Yozu Sarız'a dağılır
Evi Binboğa'ya çıkar
Etlik Kaman'da yayılır
113/5

Yoz, süt vermeyen koyun sürüsü; etlik, eti için beslenen büyükbaş hayvan sürüsü.

Böylesi varlığa sahip olan insanların üstü başı da, bakımı da başka olurdu:

Silkinip ata binince
At altında harıl harıl
Eşim Adana'dan gelir
Üzengisi parıl parıl
112/5

Elbet sadece varlıklı kişilere ağıt yakılmaz. Ağıtlarda yoksulun öyküsü de kendisi gibidir:

Yoklu düştü emmileri
Yalbırdak giyer şalvarı
97/5

Yalbırdak sözcüğü, sade şalvarlı, şalvarın altında giyecek başka bir şey yok anlamındadır.

Yokluk kötüdür, başkalarına imrenmedir. Hele çocuğu yokluk içinde büyütme, bunca emekten sonra onu ecele teslim etme acıların daha büyüğüdür.

Aman benim kuzularım
Her birisi mor şalalak
Ne hallarınan büyüttüm
Değirmenden un çekerek

81/4

2- AĞITLARDA ÇOCUKSUZLUK

Kuşlar bile yuva yaptı

Serçe kadar olamadım

Le lee çoban

Garip oğlan

Bu türkü benim ağıt derlediğim Çukurova'dan Sivas'a, Maraş'tan Kayseri'ye kadar olan yörelerde hâlâ sevilerek söylenir. Evlenmek,yurt yuva kurmak bütün Türk topluluklarında özlenilen bir dilektir. Başta Oğuz Destanı olmak üzere, Göktürk Yazıtlarında, Dede Korkut Öykülerinde bunun örnekleri görülür. Analar, babalar çocuklarını evlendirip onların mürüvvetini görmek ister.

Bir aile olmak, birlik olmak, birlikte ağlayıp, birlikte gülmek, evlenip dal budak salmak insana hem gurur hem mutluluk verir. Çünkü birlik kuvvettir. Çukurova'nın ve Toroslar'ın ozanı Dadaloğlu:

Der Dadal'ım der de coş etti yürek

Bir zaman ağlayak (da) bir zaman gülek

Şimdi muhabbetli on kardeş gerek

Konsak, göçsek, beylik sürsek elinen

toplum böyle düşünüp, böyle isteyince elbet kişiler de buna göre koşullanacaktır.

Ancak, evlenip de hiç çocuğu olmamak ya da erkek çocuktan yoksun olmak o ailede derin yaralar açardı. El âlem ineğini, danasını; oğlağını, kuzusunu otlağa götürürken çocuklarını tarlada, harmanda çalıştırırken hiç çocuğu olmayanlar için bu imrenilerek insanı üzen derin bir duyguydu.

İlla da erkek çocuğundan yoksun olmak büyük acıları da birlikte getirirdi.

Ahmet bize darılıyor

Ağlaman da durun deyi

Anam ele yalvarıyor

Bir oğlancık verin deyi

36/1

Oğlansızlık ne zorumuş

Dokunuyorlar edeme

Ana aklın' al başına

El oğlan vermez adama

36/2

Besleyip büyüttüğü, evlendirdiği, emek verdiği, birlikte nice anılarla hayat sürdüğü oğulun ölümü, insanı boşlukta bırakmış gibi olur.

Böyle bir ana için her şey hayal, her şey yalandır:

Ne fırça eline almış

Ne de kekiline çalmış

Ne ben gelin getirmişsim

Ne de benim oğlum olmuş

79/4

Günümüzde erkek çocuk olsun, kız çocuk olsun pek o kadar ayrım görmüyor. Çünkü uygarlık gelişmiş, toplum değişmiş, insanlar da değişmiştir. Buna karşın bazı yörelerimizde eski anlayışın sürdüğü de görülmektedir.

Bu anlayışa göre soyu sürdürmek oğlan evladına düşer. Malum ya, erkek çocuk ocak yakacak, ocak, soydan, babadan sürmelidir. Birinin ocağının batması, erkek çocuğunun olmaması demektir. Tıpkı bunun gibi, birinin ocağının sönmesi, o ailenin devamını sağlayacak kimsesinin olmaması demektir. Türk boylarında "ocak" ailedir:

Battı babamın ocağı

Sanki kumarda yitirdim

35/19

Oğlum yok vasiyet edem

Irahma çalsın gözünü

35/7

Gözünü çalmak: Ölen kişiden kan çekildiğinden kaslar katılaşır, hareketsiz kalır. Bu durumda gözler açık olur. Ölü daha soğumadan birisi tarafından göz kapakları indirilir. Bu işlemin bir akraba tarafından yapılması iyiye yorulur.

Oğulsuz, özellikle erkek oğulsuz birisi öldüğünde onun evi kapanır, sanki kapısına kilit vurulmuş gibi olur. Böylelerine batmış ocak denirdi. "Batmış ocak su istemez." deyimi de buradan gelmiş olmalı:

İşte ben böyle ağlarım

Oğlansızın havasına

Ben kapıya kilit vurdum

Kuşlar dönsün yuvasına

35/3

Hiç aklına gelmedi mi
Oğlum yok batarım deyi
33/8

Kimi yörelerimizde kız çocuğunu aileden saymayanlar da var. Adama kaç çocuğun var diye sorulunca, sadece erkekleri hesaba katıyor. Sanki kız evlat, çocuk değilmiş gibi:

Heybesi dolu bezinen
Ciğerim yanar közünen
Komşular bir oğlan verin
Ocak mı yanar kızınan
24/7

Dağda, yaylada, çift sürmede, harmanda erkek çocuğa öyle gereksinim var ki, köy yerlerinde bunun eksikliğini her zaman duymak mümkündür.

Çocuğun erkek olması için dualar edilir, kurbanlar adanır, türbelere gidilir.

Masallarda, efsanelerde de çocuksuzluğun umarı hep olağanüstü güçlerde aranmış:

Küçük ev değil ki vezir
Çatal kağnıyınan göçer
Şimdi buna oğlan veren
Cennetin kapısın' açar.
33/3

Kurban olurum yaradan
Ver elimin deyneğini
36/4

Sadece erkek çocuk değil, hiç olmazsa bir kız çocuğuna sahip olmak bile büyük mutluluktu. Bunun için yaradana da sitem edilir:

Ağ konağım parlar iken
Çadırını tuttum uca
Senden oğlan istemiyom
Muhtaç eyledin bir kıza
1. cilt, 30/5

Gitmezdim bibim oraya
Hatırını kıramadım
Böğrüme beşik alıp da
Bir murazcık alamadım

1. cilt, 33/10

Evlenmede amaç, çoluk çocuğa karışıp dal budak salmadır, dünyada bir muraz (murat) almadır. Başkasında olanın kendinde olmadığını görmek, özellikle de çocuk söz konusu olunca eski insanları bir başka yaralardı.

Köylük yerlerde kimi kendini bilmezler, çocuksuz insanlara söz dokundururdu: "Boşa çalışıyorlar, malı mülkü kime kalacak, ocağına baykuşlar tüneyecek." diyerek gizli ya da açık onları aşağılayan sözler söylerlerdi.

3. AĞITLARDA KİMİ GÖRENEKLER VE GELENEKLER

Görenek: Âdet, töre, alışkı, alışkanlık.

Gelenek: Örf.

Sözlükler göreneği; topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, eskiden beri gelme yoluyla edinilen alışkanlık,

Geleneği ise; benzer koşullarda herkesçe doğru sayılan ve uyulmasına gerek duyulan kurallar, diye tanımlar.

Gelenek, tarım toplumlarında görgüye dayalı olarak kuşaktan kuşağa aktarılan bilgiler ve uygulamalardır. Bu uygulamalar zaman içinde ilkel topluluklardan devlete geçişte hukukun da (örfî hukuk) temeli olmuştur.

Oğuzlar'da, Hunlar'da ve Göktürkler'de, Uygurlar'da hatta Moğollar'da geleneğe karşılık "yasag-yasağ" sözcükleri yer almış.

Şeriat ise, İslâmiyetle birlikte putperestlikten tektanrılığa sıçrayan Arapların kavim yasasıydı.

İslâm devletlerinde, özellikle Osmanlı devletinde şeriat hukuku yanında örfî hukukun önemli bir yeri vardı.

Ancak şeriatın köktenci ve ödünsüz özelliğine karşılık örfî hukuk, zamana ve koşullara uydurulabilir bir esnekliğe sahiptir.

Bu girişten sonra göreneği, "âdet, eskiden beri süregelen alışkanlık"; geleneği de "Toplum içinde herkesin benimsediği ve uyulması zorunlu kurallar" diye yeniden tanımlayabiliriz.

Çağlar değiştikçe kimi göreneklerin ve geleneklerin değiştiğini görüyoruz. Bunların çoğunun zaman içinde biçim değiştirerek sürdüğü de görülmektedir.

Toplumlar din değiştirdiğinde, yeni bir uygarlığa girdiğinde göreneklerde ve geleneklerde eskiye göre farklılaşma olduğu görülür. Yeni girilen din ya da uygarlık göreneklere ve geleneklere kendi damgasını vurur.

Türkler, Ortaasya'dayken, şamanizm döneminde adına "yuğ" denilen ağlamalı, üstü başı yolmalı, vücudun çeşitli yerlerini yaralamalı bir cenaze töreni yaparlardı. İslâmiyet ile birlikte Türklerde cenaze töreni, bu dinin kurallarına göre yapılagelmektedir.

Göçebe bir toplumdan yerleşik topluma, atlı-kağnılı bir toplumdan motorlu taşıtlı bir topluma, şalvar giyen bir toplumdan pantolon giyen bir topluma geçiş kolay olmamıştır. Eskiden kullandığımız kimi araçlar ve gereçler de yerlerini yenilerine bırakmıştır.

Bununla birlikte değişmeyen, tıpkı eskisi gibi sürüp giden gelenekler ve görenekler de vardır. Sözgelişi ölü evinde gülmek, hem ölüye hem de orada bulunanlara büyük saygısızlıktır. Ağıtlarda bunu açıkça görebiliriz:

Güldü deyi merak ettin

Gülenlere ölüm yok mu

2/4

1928 yılında yakılan bir ağıtta hem bir görenek (tazı ile ava gitmek) hem de bir tarihsel olay (Latin yazısına geçiş) anlatılır:

Av avlarlar tazıyınan

Kardeş gelir sızıyınan

Kardeşim muhtar olucu

Yeni çıkan yazıyınan

2/11

Çadırlarda ve eski evlerde yatakların yığıldığı yere "yüklük" denirdi. Yüklüğün önüne, özenle dokunmuş, çeşitli desenlerde süslü, adına "en" ya da "zili" denilen bir kilim tutarlardı. Yataklar ve zili yüklükte bir tablo gibi görülürdü. Varlıklının yüklüğü yoksuldan farklı olmakla birlikte bu görenek her çadır, her ev için değişmeyen bir fotoğraf gibiydi.

Gelin Şefre en dokumuş

Yüküme tutarım deyi

33/8

Çadırlarda karyola yoktu. Bunun yerine herkesin hâline göre bir döşekten, beş döşekten yatak serilirdi:

Beş döşekten yer sererdim

Battal taşa dayanır mı

13/3

Eskiden "gelinlik etme" kimi yörelerde de "gelinlik tutma" denilen bir gelenek vardı. Buna göre gelin hanım evdeki büyüklerin, özellikle erkeklerin, yanında konuşmazdı. Sesinin onlar tarafından duyulmasını istemezdi. Onların yanında konuşmak büyük saygısızlık sayılırdı. Gelin hanım, zorunlu durumlarda söyleyeceklerini imle (işaretle) anlatmaya çalışırdı. Gelinlik etme geleneğinin kimi zaman on yıl, yirmi yıl sürdüğü olurdu. Böylelerini toplum takdir ederdi: "Helâl olsun, falanın bir gelini var daha sesini kimse duymadı" diye.

Bununla birlikte bazen kayınbaba geline bir koyun, koç ya da inek hatta tarla vererek konuşmasını sağlardı. O zamanlar öyle bol miktarda para yoktu. Gelinlik etme geleneğinin Türkler'de Ortaasya'da kadın, erkek ayrımı olmadığından bu geleneğin İslâmiyetle birlikte, şeriat baskısıyla halk arasına yerleştiği söylenebilir.

Ağıtlarda kardeşi ölen bir gelin, yele yele varıp, ölünün başında karşısındaki büyüğünü gördüğünde gelinlik etmeyi bırakarak böyle ağlar:

Ömer kusuruma kalma

Ağıt kalkar kaydayınan

59/1

Altıpat, ya da altıpatlar, altı kurşun atan silâha verilen ad. Köstekli gümüş saat daha çok yelek cebine konurdu. Bundan 60-70 yıl öncesinin kadın giysisi olan kara yelek, ağlı zıbın Çukurova Türkmenleri içinde gözalıcı giyeceklerdendi.

Bu giysiler bir tablo gibi ağıtlarda karşımıza çıkar.

Altıpatla gümüş saat

Mustafam yazıyor kaat

Ağlı zubun, kara yelek

Al anam soykanı dağat

80/3

Soyka, ölüden arta kalan giysi, eşya. Soykalar yoksullara dağıtılırdı.

Soyka kala dedi m'ola

Şu takımı diken terzi

102/9

Saç bağı denilen "örgü" beliklere örülerek takılır. Belik sayısı bazen on beş, bazen yirmi olarak ince ince örülür ve bunun ucuna süslü, ponponlu, mavi boncuklu örgü takılırdı. Genç kızlar, gelinler yürüdükçe belden aşağı, kalçalar üzerinde öngünün sağa sola, gidişi gelişi hoş bir görüntü oluştururdu. Örgü, daha çok bayramlarda, düğünlerde ve göç günlerinde takılırdı.

Şimdi örgü bırakılmış ama ağıtlarda yaşamaya devam ediyor:

Anam örgümü saklasın

El göçerken takıcıyım

119/1

Şimdi yün eğirmeyi, iplik yapmayı makineler yapıyor. Ama eskiden sürü sürü koyunları olanlar, koyun yününü yıkayıp taradıktan sonra iğlerde ya da kirmenlerde eğirerek iplik yaparlardı.

Bunun için genç kızlar, gelinler bir bakıma piknik yeri demek olan "eğrişmeye" giderlerdi. Eğrişme yerine hem yiyecek getirilir, hem de türkü söyleyerek halay çekilir hem de yün eğrilirdi.

Bunlar radyonun, teybin, televizyonun olmadığı dönemlerdi:

Kızlar eğrişmeye çıkar

Boncuklu'nun sekisine

119/2

Nişan takma, yorgan dökme, yastık dökme (yere dökülüp serildiği için), düğün hazırlığı Anadolu insanının gelenek ve göreneklerindendir. Yorgan dökmek, yastık dökmek yerine şimdi "yatak yapma" dense bile, hatta kentlerde bunun hazırı alınsa bile görenek aynen devam ediyor:

İleri gel kız Fadime

Sana nişan takıcıyık

Yorgan döktük, yastık döktük

Ateş atıp yakıcıyık

48/3

İslâmî gelenekte kadınların yabancı erkeklere görünmemeleri gerekir. Kadınların yabancı erkeklerden uzak durması bir şeriat yargısıdır. Onun için evlerde, avlu kapısının kapalı olması doğru bir harekettir.

Konu ağıtlarda da dile getirilir:

Ayağına çizme giymiş

Yürürken yerler yarılır

Avlunun kapısın' örtün

Görür de bize darılır

46/2

Çukurova Türkmenleri'nde ve kültür olarak buraya bağlı Sarız, Pınarbaşı, Tomarza yöresine iskân edilen Avşarlar'da bir genç kız, gelin oluncaya değin saçını kesmezdi. Uzun saç, uzun belik öylece aşağı doğru salınırdı. Bu belikler bazen ince ince 15, 20 tane olarak örülür, bazen de tura belik biçimindeydi.

Genç kız ancak düğünü yapılıp gerdeğe girdikten sonra özel törenle kekili (kakülü) kesilirdi. Artık bundan sonra ona "gelin" denebilirdi.

Buralarda bir hanımın kız mı, gelin mi olduğunu saçına bakarak bilmek mümkündü.

Gelin olmak bir murattır. Gelin başı bağlamak ise ayrı bir ustalık isterdi. Türkülerde geçen: "Ne güzel baş bağlıyor/ Söğüt'ün güzelleri" dizeleri bunu gösterir.

Aşağıdaki ağıtta adı geçen Elif, ölenin nişanlısıdır:

Elif kekilini kesmem

Boşa yolunu gözleme

Bunun bacısı ölme mi

Çantada geldi bazlama

59/4

Demek ki, ölenin çantasına azık olarak bazlama (bir çeşit gözleme) konmuş. Ama adam bazlamayı yiyemeden ölmüş. Bunun gibi "kömbe" de hamurdan yapılan saclar arasında ya da kül altındaki sacda pişirilerek yapılan güzel bir ekmek çeşididir.

Açlığını duyursa da

Bir uğrun kömbe getirsek

59/5

Güz, (sonbahar) koçkatımı zamanıdır. İyi besilenmiş gözü dönmüş kınalı koçlar koyun sürüsüne törenle, şenliklerle salınır. Böyle bir mevsimde, Güllü'nün kocası ölmüş, kaynana onun evden çıkıp gitmesini istiyor. Kimbilir, gelin belki de uğursuz gelmiştir, diye düşünüyor.

Ağıtta, "eline geleni al, çık" demesi, çehizlerden ne varsa, eline ne gelirse al götür denmek isteniyor ki, onları bir daha gözü görmesin:

Güz geldi davarlar dölde

Cahil gelin yatmaz elde

Eline geleni al, çık

Güllü daha ne var yolda

59/9

Burada cahil sözcüğü ile "genç"denmek isteniyor.

Telefon, giderek internet mektubu, mektuplaşmayı öldürdü. Eskiden sevgililer arasında olsun, hane halkı arasında olsun gidip gelen mektuplar karşı taraftan sıcak sevgiler getirirdi.

Kimi kez de karşı taraftan "bir karalı mektup" gelirdi. Hane halkına gelen mektuplarda yavuklunun adı örtülü olarak geçerdi, açık açık ondan söz etmek büyüklere karşı saygısızlık olarak görülürdü.

Bunun gibi saça, ellere kına vurmak bayram günlerinde, düğünlerde ve göç günlerinde yapılırdı. Yaslı günlerde kına vurmak ayıp sayılırdı:

Hacı Ahmet kaat salmış
Bunu da katmış içine
Bir küçücük kızın oldu
Kına vurmam ki saçına
102/2

"Üçürdüm" sözcüğü, üç parçalı etek için kullanılır. Eteğin üçürdüm bağlanması da sağ ve sol kalça üzerindeki parçaların önden bel üzerindeki kuşağa, kemere sokulmasıdır. Böylece önü açılan etek, hareketi kolaylaştırır. Kutnudan, pazenden yapılan eteğin altında tıpkı bolpaça gibi ama paçaları büzgülü belden ayak bileklerine kadar uzanan "köncek" giyilirdi. Kimi yazarların belirttiği gibi köncek "kilot" değildir. Köncek, tıpkı pantolon gibi, eşofman gibi bir hanım giyeceğidir. Bununla birlikte köncçeğin kilot yerine giyildiği de olmuştur.

Aşağıdaki ağıtta Ahmet okumaya (okula) gitmiştir. Okumak güzel bir şeydir, okumaya gideni kutlamak gerekir:

Işıkdağı kar yatağı
Binboğa sümbül biteği
Ahmet okumaya gitmiş
Üçürdüm bağla eteği
110/3

4- AĞITLARDA SİTEM VE ÖZLEM

Toplumsal yaşamda insan ilişkileri her zaman düzenli olmayabilir. Çoğu kez dalgınlıktan ya da işimizin, aile düzenimizin iyi gitmeyişinden etkilenerek karşımızdakini incittiğimiz durumlar olmuştur. Tıpkı bunun gibi karşı taraf da bizi incitmiş olabilir.

Karşımızdakine, bir davranışından ya da bir sözünden dolayı, kırıldığımızı, üzüldüğümüzü öfkelenmeden belirtmeye sitem diyoruz. Sitem bir bakıma öfkenin freni sayılır. Sitem eden kişi sözünü bitirdikten sonra bir bakıma rahatlamış gibi olur.

Bizim toplumumuzda feleğe, Mevla'ya, kötü yazgıya, insanlara sitem edilir. Kimi zaman sitemin öfkeyle karışık ilenmeye (bedduaya) kadar yükseldiğini görüyoruz.

Sitemin en iyi örneklerini ağıtlarda görürüz. Çünkü ağıt yakan umarsızdır. Onun feleğe, devri devrana, azraile karşı gelme gücü yoktur. Ancak ağıtla kırgınlığını belirtebilir:

Felek kalemin kırıla

Kara yazmış yazgımızı

88/2

Ölü başında ağlayanların gözleri pek bir şey görmez. Duygular usu bastırdığı için sitem, kimi zaman olmayacak yerlere kadar uzanır:

Uzayan dalımı kırdın

Mevlam ettiğini belle

91/10

Bir evden iki ölünün birden çıkması acının ikiye katlanması demektir. Ölü yıkamak için su kazanı kurulur. Isıtılan su ne çok sıcak ne çok soğuk olur, ölü ılık su ile yıkanır:

Kaderimden utanmadım

İki tane yaktım kazan

Ana buna şükür demez

Bu görgüyü bana yazan

76/12

Öyle zamanlar olmuş ki, gerek bulaşıcı hastalıklardan gerekse başka nedenlerden bir evde arka arkaya ölümlerin olduğu görülmüştür. Böyle

durumlarda o aileyi teselli etmek, onlara sabır dilemek çoğu zaman yetmeyebilir.

Konu komşunun, hısım akrabanın her başsağlığına gelişlerinde adına "soyka" denilen ölünün eşyaları, pılı pırtısı ortaya atılır. Ağlama bunlar gösterilerek yapılır:

Bir olmadı ik'olmadı

Giydiğin asbap solmadı

Kahrediyom ben feleğe

Tövbe ki yüzüm gülmedi

67/1

Ölüp gidenler, bir bakıma kendini kurtarmış oluyor, asıl önemlisi geride kalanlardır. Çünkü ağlayanlar onlar, özleyenler onlar. İşte onlar, aylar, yıllar geçer gideni bir türlü unutamazlar. Ölenin eşyalarına dokunurlar, gezdiği, gördüğü yerleri dolaşırlar yahut dolaşmak isterler. Bu, belki de özlemi gidermedir:

Gittim yoncalığı gezdim

Kendi yok buldum izini

İzine kurban oluyum

Yüzümü sürdüm tozuna

71/4

Bizim edebiyatımızda Tanzimat sanatçısı Recaizade Mahmut Ekrem'in, oğlu Nejat için yazdığı şiirdeki duygu, yukarıdaki ağıtta dile getirilen duygunun aynısıdır:

Dağda, kırda rastgetirsem bir dere

Gözyaşlarım akıtarak çağlarım

Yollardaki ufak ufak izlere

Senin sanıp bakar bakar ağlarım

Soğanlı, Erzurum-Kars arasındaki dağların adı. Burası Enver Paşa'nın sebep olduğu doksan bin askerin şehit edildiği yerdir. Şehit anası bir acılı özlemle bunları dile getiriyor:

Soğanlı sümbül biteği

Erzincan yiğit yatağı

Gider dağları gezerim

Dağlara değmiş eteği

10/1

Şu da başka bir asker ağıdından alıntı.

Sivas, 1865 iskânıyla Çukurova Türkmenleri'nin kuzeyde kalanlarının (Avşarlar'ın) o zamanlar bağlı olduğu il. Askere yolladığı oğlunu şehit veren ana o yüzden Sivas'a bed-dua ediyor:

Kadanı alıyım Hacı
Yok ki ölümün ilacı
Harap kalasıca Sivas
Hazır mıydın can alıcı

15/3

Öyle zamanlar olur ki, ölüm insana yalanmış gibi gelir. Ana, oğlunun şurdan ya da burdan çıkıp geleceğini sanır. Daha dün gibi besleyip büyüttüğü, oynayıp güldüğü delikanlısını şehit verse bile, o hâlâ bir gün, oğlunun askerden dönüp geleceğine inanır. O yüzden gözleri yollarda kalır:

Öldüğünü bilmiyom da
Asker yolu gözlüyorum

11/5

Ağıtlarda kimi zaman tarihî kişilere de işaret edilir. Ağıtlarda geçen "reci", "kolcu" şimdi ortadan kalkmış ama bir Fevzi Çakmak Paşa nasıl unutulur? O kurtuluş savaşımızın en önemli kişilerinden biridir:

Baldıran'da koca tarla
Harla ciğerciğim harla
Kurban ollum Fevzi Paşa
Sürmelimi geri yolla

1/11

Evlenmek, murat almaktır. Güney Türkmenlerinde evlenmeden ölen gençlerin mezarına beyaz bayrak asılır (bunun başka renklisi de olabilir). O dönemde bir ananın bildiği, gördüğü ne ki! O, oğlu ile gelinini bir çift kekliğe benzetiyor. Çünkü yayla insanı onu görmüştür, onu bilmiştir:

Hasta benim oğlum hasta
Su veririm bülbül tasta
Evlendirip beslemedim
İki keklik bir kafeste

17/5

Anadolu'da evdeki geline "elin kızı" ya da kısaca "el kızı" denirdi. El kızı, yani aileye sonradan katılmış biri. Kocası ölürse o başka bir kocaya gidebilir. Ama yanan, ağlayan, acıyı yürekte duyan, yas tutan anadır, bacıdır. Böyle denmesine karşın, gelinin ötekilerden daha çok acı çektiği, daha uzun süre yas tuttuğu çok görülmüştür. O nedenle bu yargının genellendirilmemesi gerekir. Biz yine de "Ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz." özlü sözünü anımsatarak bir Yemen ağıdından elin kızına sitemi aktaralım:

Kara çadır is mi tutar

Martin tüfek pas mı tutar

Ağlayalım anam, bacım

Elin kızı yas mı tutar

5/4

Düğünü yapılırken, bir tüfek boşanmasıyla ölen özneye (güveye) elbet ağlamayan kalmaz. Ama güveyin anası bunda suçu gelin olacak kıza yükler, kötü sözler söyleyerek onu azarlar. "Uğursuz geldin, babanın evinden nasıl gelmişsen öyle git," der.

Bu konuşma karşısında gelin kız, kaynanasının suçlayıcı sözlerine yine sitemle karşılık verir:

Anşa dezze Anşa dezze

Süpürmedim evinizi

Niye bana darılırsın

Ben m'öldürdüm oğlunuzu

Az giderim uz giderim

Kervan yolu düz giderim

Ben obamdan gelin geldim

Geri döner kız giderim

54/1,2

Ölüp giden çok özlenir, sağlığında yüzüne bakmaya kıyamadığımız insanın bir solukta yitip gitmesi dayanılması güç acılar doğurur.

Develerin yanık yanık ses çıkartarak özlemini, üzüntüsünü ve ağlamasını belirttiği sese "bozulamak" denir. "bozlak" sözcüğünün buradan geldiği söylenir. Aşağıdaki ağıtta, devenin bile, sahibinin arkasından bozuladığını anlatıyor:

Çadırının önü kaya
Bakamadım doya doya
Öldüğünü bilinceğiz
Bozuladı tülü maya
38/3

Eskiden, bir oymağın, başka bir oymağa saldırıp onu yerinden, yurdundan etmesine, hayvanlarının, eşyalarının ele geçirilmesine "kovgun" denirdi.

Bu biçim saldırının adı "yağma" idi. Yağma, hırsızlık sayılmazdı. Hırsızlık: Sezdirmeden birinin malını ele geçirmektir. Yani özünde gizlilik, sinsilik vardır. Yağma ise; güç kullanarak, herkesin gözü önünde, yani açıktan yapılan ele geçirmedir. İslâm tarihinde ise sözüm ona yasalaştırılarak bu eylemin adına "ganimet-ganaim" denirdi.

Eğlim eğlim oturanlar
Alıp kaçıp götürenler
Güçtü m'ola Avşar eli
Ocağımı batıranlar
51/1

5- AĞITLARDA YENİ BİR KONU: TRAFİK

Uygarlık ilerledikçe, bilim ve teknik geliştikçe insanlar ve toplumlar da bu gelişmelere, değişmelere ayak uydurmak zorunda kalıyor.

Dolaştığım yörelerde, özellikle yaşlı insanların dilinden düşmeyen hep şu sözlerle karşılaştım: "Eski insanları, dedelerimizi, padişahları ayağa kaldırmak mümkün olsa da, onlar görse dünya nasıl değişmiş. Otomobiller, uçaklar, makineler, telefonlar, bilgisayarlar ve elektrik... Acaba onlar bu duruma ne derlerdi?"

Hiç kuşkusuz onlar, bu değişmelere, gelişmelere şaşırıp kalırlardı.

Dünya, sadece makineler dünyası değil, bu arada insanın düşünce ve duygu dünyasında da değişmeler oluyor. Eskiden en tehlikeli hastalık denilen "verem"di. Bu hastalıktan ölenlere nice ağıtlar yakıldı, içli duygular dile getirildi. Şimdi verem tedavi ediliyor. Bu arada hiç hesapta olmayan yeni hastalıklar ortaya çıktı: Kanser ve aids. Bu hastalıklar eskiden beri mi vardı, yoksa kılık değiştirerek mi ortaya çıktı, bilemiyoruz.

Ne olursa olsun bilim ve teknik safsatanın önüne geçmiştir. Yeni uygarlıkların insana yeni umutlar, yeni ufuklar açtığı doğrudur. Bununla birlikte bu uygarlıkların getirdiği ya da getireceği kötülükler de yok değildir.

Atom bombası, yeni silâhlar, zehirli gazlar, çevre kirliliği bir yana, halkın günlük yaşayışında birinci derecede etkili olan trafik sorunu ayrı bir yer tutar.

Artık dünyamızda yüz binlerce araç bizi oradan oraya taşıyor. Ulaşmak istediğimiz yere bir an önce varmak için hareketleniyoruz, hız yapıyoruz, kurallara uymuyoruz. Bir halk deyimiyle kafayı bulup sonumuzu hazırlıyoruz.

Kağnılı, atlı, arabalı bir toplumdan motorlu taşıtlı bir topluma geçtik. Bu geçiş sadece somut gelişmelere yol açmadı. Bunun sanata, edebiyata yansımaları da oldu.

Trafik kazaları çoğunlukla ölümle sonuçlandığından bunun ağıtlarda dile getirilmesi doğaldır.

Daha araca binmeden yalpalayan sarhoş şoföre uygun düşen sözlerle ağıt yakılır:

İsmail yalpa vuruyor
Herhal çok içmiş şarabı

55/7

1- ABDURRAHMAN'ın AĞIDI

Abdurrahman Korkutan, (kısaca Apık diye de bilinir.) Adana Tufanbeyli ilçesinin Kân (Bozgüney) köyündendi.

Henüz İkinci Dünya Savaşı çıkmamıştı ama böyle bir savaşın olacağı düşüncesi yöneticiler tarafından seziliyordu. O nedenle her devlet kendi önlemini almaya başlamıştı: Askerlik süresinin uzatılması, yedeklerin askere alınması, sıkı bir eğitim, techizat temini gibi.

İşte böyle bir zamanda Abdurrahman Korkutan Erzincan'da vatani görevini yaparken, askerliğin o güç koşullarının da etkisiyle hastalanır, arkasından tifoya yakalanır. Bir türlü iyileşemez, köyüne gönderilir, orada ölür 1934.

Ağıdın 2. dörtlüğüne de yansıdığı gibi Abdurrahman'ın bir akrabası da askerde kafasına bir top mermisinin isabet etmesi sonucu ölmüştü.

SÖYLEYEN: Dayısı Kızı Eşe Yılmaz.

1. Ne yatıyon hecin gibi
Kara bıyık sicim gibi
Öleneçe böyl' ağlarım
Anan kızı bacın gibi

2. Selvi seni kör ederim
Haydin dingile gidelim
Kafasını top götüren
Mehmet'i kurban ederim

3. Küçük odasına vardım
Odada pantol takılı
Sen gidiyon bibimoğlu
Kim oldu evin vekili

4. Ne yatıyon bire yiğit
Verseler de almam öğüt
Bibimin çatal uşağı
Ahmet kavak, Apık söğüt

5. Kara kekil yıldır yıldır
Sürekten geliyor Apık
Babamı kurban ederim
Mezeri üstüne kepik

6. Ahacık yazlar geliyor
Camızın hamın'alıcı
Selam söylen Koca Bey'e
Kızlar damını bölücü

7. Aydınlı'nın göçü gelmiş
Gelmiş de Apık'ı arar
Böyle hodul bibimoğlu
Süyüklerde saçın tarar

8. Şurda bir garip ağlıyor
O da beni cip dağlıyor
Muallim Ahmet Efendi
Şişede gönül eğliyor

9. Ben de bir gelin getirdim
Kardeşlere olsun sucu
Şu yiğide kıyılır mı
Görüyon mu Esme Bacı

10. Ağlama bacım ağlama
Yol çiçeği yolda biter
Ahmet Kaha'nin yaşıtı
Süyüklerde cıda atar

11. Baldıran'da koca tarla
Harla ciğerciğim harla
Kurban ollum Fevzi Paşa
Sürmeli'mi geri yolla

KAYNAK: Eşe Yılmaz (lakabı "Yarım Hanım"), 1323. Ev kadını. Bozgüney-Tufanbeyli. **Derleme tarihi:** 1969.

AÇIKLAMA:

1. **hecin:** Tek hörküçlü deve. **öleneçe:** Ölene değin.

2. **kör etmek:** Bir ilenme sözü.
dingil: Değirmen. (Suyla çalışan değirmen).

3. **gidiyon:** Gidiyorsun. **bibi:** Hala. **pantol:** pantolon

4. **çatal uşak:** İki oğlan, iki kişi, **Apık:** Abdurrahman.

5. **kekil:** kâkül.
sürek: Sürülerek götürülen ve eti için beslenen büyükbaş hayvan sürüsü.
mezer: Mezar. **kepik:** Kepmiş.

6. **ahacık:** İşte, şu an, şimdi.
camız: Manda. **camızın hamını almak:** Kış boyu ahırda beslenen hayvanları işe alıştırmak. **alıcı:** Alacak.
Damını bölücü: Miras yoluyla. *Bu yörede kızların mirastan pay alması ayıp sayılır.*

7. **Aydınlı:** Yürük. **hodul:** fiyaka, caka. **süyük:** Damlarda saçak.

8. **cip:** Fazlasıyla, bir hayli, çok.
dağlamak: Yaralamak (mecaz), ümek.

9. **sucu:** Mezarda su getirsin, orada yardımcı olsun.
Esme: Esma. **görüyon mu:** Görüyor musun.

10. **cıda:** Daha çok kış günü kar ve buz üzerinde oynanan oyun, bu oyunda kullanılan uzun sırık.

11. Baldıran Kân köyünde yer adı.
harlamak: Coşmak. **Fevzi Paşa:** Mareşal Fevzi Çakmak.

2- MEHMET ÇAVUŞ'un AĞIDI

Yıl 1928 Mehmet Çavuş Maraş'ta askerlik görevini yapmaktadır. Mehmet Çavuş'un kardeşi de aynı bölükte tıpkı onun gibi o da çavuştur. İki kardeşin ikisi de çalışkanlığı, dürüstlüğü ve sevecenliğiyle komutanları ve arkadaşları tarafından sevilmektedir.

Bu arada iki kardeşin ikisini de amansız bir hastalık yakalar. Tedavi, ilâç bir yarar sağlamaz. İki kardeşin ikisi de kısa sürede ölür.

SÖYLEYEN: Bacısı ve Kul Yusuf

1. Sular akar bulanarak
Ben ağlarım dolanarak
Yekin aslan kardeş yekin
Ne yatıyon belenerek

2. Sular çağlıyor akmaya
Kasevet serden kalkmaya
Yekin aslan kardeş yekin
El gitti beklik takmaya

3. Kara bıyık kıvır kıvır
Buyur aslan kardeş buyur
Ergen bahtına mı aldın
Tül poçular tevir tevir

4. Ağlayıp gülenin yok mu
Dostundan düşmanın çok mu
Güldü deyi merak ettin
Gülenlere ölüm yok mu

5. Aman Allan böyl' iş m'olur
Kavg(a) etmeden döğüş m'olur
Nazarınan ölmüş derler
İki kardeş çavuş m'olur

6. Altı kardeşin hasını
Silmem gönlümün pasını
Mehmet Çavuş ölmüş derler
Alaylar çeker yasını

7. Selam söyleyin Ali'me
Kelamlar geldi dilime
Yüzbaşıya haber gitmiş
Bölük çıkmıyor talime

8. Aman komşular amanını
Ahınan geçti zamanım
Ben kardeşi bulamıyom
Maraş'ta kaldı gümanım

9. Hekili günlüm hekili
Kapısında dut dikili
Kardeş göçünü yükletmiş
Kim olmuş evin vekili

10. Koyun güder hay eylerim
Kurban keser pay eylerim
Yekin aslan kardeş yekin
Çiftten geldi dayıların

11. Av avlarlar tazıyınan
Kardeş gelir sızıyınan
Kardeşim muhtar olucu
Yeni çıkan yazıyınan

12. Yüce dağların eteği
Belli yiğidin yatağı
Kardeş oda dutturucu
Yonulu kaldı merteği

13. Aşağıdan gelen hopal
İşimiz' yaratan yapar
İki kardeş yitirmişler
Biri mefta, biri topal

14. Yalan imiş dünya yalan
Çok olur düşmanda gülen
İki kardeş yitirmişiz
Biri Ketizmen'de kalan

15. Selam söyleyin Ali'me
Kelamlar geldi dilime
Kör oluyum hort(a) atmıyom
Oğlumu koydum yoluna

16. Kul Yusuf'um söyler sözün'
Hak'ka teslim etmiş özün
Kınaman komşular beni
İki kardeş öldü bizim

KAYNAK: Osman Çelik (Osman Çavuş), 1323. Çiftçi-okur yazar. Mollahüsyinler, Sarız. **Der. Tarihi:** 1958.

AÇIKLAMA:

2. **beklik:** Kız istenilip verildikten sonra bir takım hediyelerle yapılan "nişan takma" işine beklik denir.

3. **poçu:** Poşu. Başa, bele ve boyna bağlanan dokuma. Bunun beyaz olanına "poşu", renkli olanına da tarabulus denir.

tevir: çeşit.

7. **kelâm:** kelimeler, sözler

8. **güman:** Kuşku, şüphe.

9. **hekili:** ukala, söz dinlemeyen.

11. **olucu:** Olacak, **yeni çıkan yazı:** Harf devrimine işaret, yeni Türk alfabesi o tarihte kabul edilmişti.

12. **oda dutturmak:** Oda yaptırmak (konuklar için).

14. **ketizmen:** Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinde köy.

15. **horta atmak:** Palavra atmak.

3- SARIKAMIŞ'ta ÖLENLERİN AĞIDI

Avşarlar, Ceritler, Tecirliler, Bozdağanlar, Mürseloğulları ve öteki Türkmen boyları ve oymakları 1865 yılında iskân edildiler. O tarihe kadar göçebe bir yaşam süren bu Türkmenler bundan böyle artık nüfus kütüklerine geçerek resmen Osmanlı vatandaşı oldular.

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı başlayınca, devlet seferberlik ilân ederek bu Türkmenleri de askere çağırdı. Güçlü, yiğit bu delikanlılar Kafkas cephesine gönderildiler.

Enver Paşa yönetimindeki Osmanlı ordusu daha Kars'a ulaşmadan Allahüekber dağlarında, Soğanlı dağının eteğinde Şenkaya'ya yakın Bardız deresinde, Çil Horoz dağında, Çakır Baba'da donarak şehit oldular. Asıl donma zirveye yakın yerde Taht yaylalarında oldu.

Daha savaşa başlamadan Şubat 1915'te doksan bin asker şehit oldu. Sağ kalanlar Ruslar tarafından esir edildiler. Bunlar, Gediksatılmış köyündeki esir kampına konuldu.

İşte bu esir kampındaki askerlerin, şehit olan arkadaşlarına söylediği ağıt:

SÖYLEYEN: Tutsak askerler ve onlar adına anonim.

1. Sarıkamış'ta var maşın
Urus yığmış ağır koşun
Bizim uşak açık, cılbak
Dağlarda buyudu kışın

2. Sarıkamış içi meşe
Urus yaktı hep ateşe
Bizi koydu eli bağlı
Nere gitti Enver Paşa

3. Sarıkamış al kan oldu
Zalım Urus murat aldı
Kimsesiz kız, dul gelinler
Kara giyip saçın' yoldu

4. Enver Paşa hücum dedi
Yarıldı Moskof'un ödü
Zalım Allahüekber dağı
Neçe yiğit aslan yedi

5. Sarıkamış saza döndü
Dağları gülzara döndü
Serçe canlı Ermeniler
Hepisi şahpaza döndü

6. Soğanlı'da soğan olur
Kar, tipisi boran olur
Urus'u bozgun görenler
Anasından doğan olur.

7. Bardız Deresi kan çağlar
Analar ciğerin' dağlar
Çil Horoz dağı salında
Neçe nişanlılar ağlar

8. Çadırlar dağa kuruldu
Hücum borusu vuruldu
Bir Sarıkamış uğruna
Doksan bin fidan kırıldı

9. Allah(hü)ekber başı duman
Olduk Urus'a perişan
Kör olasın Hakkı Paşa
Sen eyledin bizi pişman

10. Allah(hü)ekber Kars'ın dağı
Mübarek şehit yatağı
Allah(hü)ekber'de söndü hep
Doksan bin evin ocağı

11. Allahüekber kar, boran
Tırmandık dağlara yayan
Gökten ateş dökülse de
Yılar mı hiç Aliosman

12. Allahüekber yan yatar
Kırazmış da güneş batar
Allah(hü)ekber'in döşünde
Neçe bin şehitler yatar

13. Yaşa babamoğlu yaşa
Kan bulaştı çatık kaşa
Biz Urus'u alt ederdik
Sebep oldu Enver Paşa

14. Aşağıdan ses geliyor
Figan bağrımı deliyor
Kör olasın Enver Paşa
Gelinleri el alıyor

KAYNAK: Emir Kalkan, Kayseri ve Yöresi Ağıtları. Kültür Müdürlüğü Kayseri-1992.

Öyküsü: Çetin Önal, 1939. Çiftçi. Toklar-Tomarza.

AÇIKLAMA:

1. **maşın:** Marşandız treni olacak. **koşun:** Koşulan şey, katıra yüklenen top, tüfek.
   buyumak: Buymak, soğuktan donmak. **cılbak:** Çıplak.
2. **Urus:** Rus.

4- YEMEN AĞIDI -1-

(Giden Gelmiyor Acep Nedendir?)

İmparatorluğun yıkılışı sırasında Yemen'in o arada öteki Arap ülkelerinin elden çıkması Osmanlı yöneticilerine çok ağır gelmişti.

1905 yılında Anadolu'nun her yerinden Yemen'e asker gönderilmişti. Askerlik şubelerinin ve kışlaların önünden Yemen'e sevkedilen askerlerin ayrılık saati görülmeye değerdi. Analar, babalar, çocuklar, gözyaşları...

Aşağıdaki türkü (ağıt) Elazığ, Harput yöresinden YEMEN'e gönderilen 1. redif taburu için söylenmiştir.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Kışlanın önünde redif sesi var
Sorun, görün çantasında nesi var
Bir çift kundurası bir de fesi var

Ano Yemen'dir, gülü çemendir
Giden gelmiyor, acep nedendir
Burası Muş'tur, yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir

2. Kışlanın önünde sıra söğütler
Yüzbaşı, binbaşı asker öğütler
Yemen'e gidenler (gidiyor) babayiğitler

Ano Yemen'dir, gülü çemendir
Giden gelmiyor, acep nedendir
Burası Muş'tur, yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir

3. Kışlanın önünde yayılır kazlar (bir sürü kazlar)
Yüreğim yanıyor ciğerim sızlar
Yemen'e gidene ağlıyor kızlar

Ano Yemen'dir, gülü çemendir
Giden gelmiyor, acep nedendir
Burası Muş'tur, yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir

MUŞ VARYANTI

Hicaz Demiryolunun yapımı 2. Abdülhamit zamanında başladı. Bunun için büyük bir kampanya açıldı. Bangladeş başta olmak üzere birçok İslâm ülkesinden yardım yağdı. Özellikle de Anadolu insanı bu kutsal yolun yapımı için her türlü özveriyi gösterdi. Halk altınlarını, beşibiryerdelerini bağışladı. Medine'nin ünlü, o büyük tren istasyonu da bu paralarla Osmanlılarca yapıldı.

2343 km'lik bu yol 1907'de açıldı.

Ancak İngiliz casusu binbaşı Lawrance'in bazı Arap kabilelerini ayaklandırması sonucu tren yolu tahrip edildi. O sıralarda 7. kolordu komutanı Fahrettin Paşa Medine'yi ve Mekke'yi savunmaktadır. Osmanlı askerleri: "Biz buraya Hristiyan ayağı bastırmayız." diye direnmekteler.

Bunun üzerine başta Muş 25. Redif Alayı olmak üzere Anadolu'dan çok sayıda asker Yemen cephesine gönderildi. Yemen türküsü de böylece bestelenmiş oldu.

Demiryolu, Araplar'ın ve İngiliz Lawrance'in sabotajı sonucu tahrip edilince Muşlu kadınlar Yemen cephesinde savaşan kocalarından mektup alamazlar.

Tam bu sırada Redif yüzbaşısı İstanbullu Selahattin Ethem Bey Muş'a asker toplamaya gelir. Ancak bir de bakar ki orada hiç erkek yok, kadınlar da oturmuş ağıt yakıyor.

Yüzbaşı, kadınlara: "Havada bulut yok, bu ne dumandır?" diye sorar. Kadınlar da: "Yok kumandan beyim, bizim erlerimiz askere gitti, bir daha gelmedi. Hiç haber de mektup da yok." derler.

Yüzbaşı, erlerin nereye gittiklerini sorunca, "Yemen'e" yanıtını alır. Yeniden, "Yemen neresi?" diye sorunca artık yanıt alamaz. Çünkü kadınlar Yemen'in nerede olduğunu bilmezler.

Asker mektuplarının çoğunda, asker bulunduğu yerden bir çiçek koparıp zarfa koyarak karısına yollar. Fakat Yemen'de çiçek bulamayan asker, zarfa, çimen koyup yollamıştır. Türküde geçen "Orası Yemen'dir, gülü çemendir." sözü de buradan gelir.

Bu ağıt 25. Redif Alayının eşlerinin yaktığı türküdür (Milliyet 15 Mart 2000).

4. Havada bulut yok bu ne dumandır
Mahlede ölüm yok bu ne şivandır
Şu Yemen elleri ne de yamandır

Ano Yemen'dir, gülü çemendir
Giden gelmiyor, acep nedendir
Burası Muş'tur, yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir

5. Şu dağın ardında redif sesi var
Varın, bakın çantasında nesi var
Bir çift papuç ile, bir de fesi var

Ano Yemen'dir, gülü çemendir
Giden gelmiyor, acep nedendir
Burası Muş'tur, yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir

6. Kışlanın önünde çalınır sazlar
Ayağım yalınayak yüreğim sızlar
Yemen'e gidene ağlıyor kızlar

Ano Yemen'dir, gülü çemendir
Giden gelmiyor, acep nedendir
Burası Muş'tur, yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir

KAYNAK: 1. Türk Halk Müziği ve Oyunları, 1. Cilt, sayfa: 24, 1982-An.

Derleyen: Dr. Şenel Önaldı

2. Yusuf Ziya Özkan, Hikâyeli Halk Türküleri Üzerine Bir Araştırma, 1978. Erzurum-Atatürk Üniversitesi.

3. Milliyet, 15 Mart 2000.

AÇIKLAMA:

1. **redif:** İhtiyat asker. 1835'te kuruldu, 1912'de kaldırıldı. Maaşlarının dörtte birini alırlar, haftada iki gün çalışırlar, sadece bir iki gün resmî giysi giyerlerdi.
4. **şivan:** İnleme, sızlama, yas.
5. **papuç-Pa-pus:** Ayakkabı

5- YEMEN AĞIDI -2-

1914 yılı hem Birinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği yıl, hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun bitişe doğru gittiği yıldır.

Savaş başlayınca ülkenin dört bir yanından toplanan eğitimsiz, yeteri kadar teçhizattan yoksun askerler cephelerde kahramanca çarpıştılar. Anadolu çocuğuna göre Yemen, dünyanın öbür ucuydu. Buranın coğrafyası, iklimi onlara yabancıydı. Suriye, Filistin ve Arabistan'ın uçsuz bucaksız çölleri...

Dedem Kara Selim (çavuş) askerliğini Yemen'de yapmıştı. Çocukluğumda oraları sık sık anlatır ve arkasından da bu ağıtta geçen dizeleri ezgisiyle birlikte söylerdi. O zamanlar on yaşındaydım. Dedemin söylediğinden bende kırık dökük anılar kaldı.

Sonra bu Yemen türküsünün radyolarda, televizyonlarda söylendiğini görünce büyük coşku duydum. Kasetleri çıktı.

İşte o kasetlerdeki Yemen ağıdından bir demet.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Anam ağlar için için
Ben bilirim kimin için
Yansın anam ile babam
Benim o gençliğim için

2. Penceresi kara perde
Yeni düştüm ben bu derde
Gençliğime doyamadan
Nasıl yatam kara yerde

3. Pencereden kar geliyor
Dünya bana dar geliyor
Açtım baktım yorganını
Yiğidim de can veriyor

4. Kara çadır is mi tutar
Martin tüfek pas mı tutar
Ağlayalım anam, bacım
Elin kızı yas mı tutar

5. Yemen yolu çukurdandır
Karavana bakırdandır
Zenginimiz bedel verir
Askerimiz fakirdendir

6. Tarlalarda biter kamış
Uzar gider vermez yemiş
Çöl Yemen'de can verenin
Biri Mehmet, biri Memiş

KAYNAK: Atmacalar, Umuda Ezgi, Sıla Kasetçilik.

AÇIKLAMA:

4. **martin:** Tek kurşun atabilen tüfek.
elin kızı: Gelin kastediliyor.

6- YEMEN AĞIDI -3-

Pınarbaşı ilçesinin Avşar yöresinden, anlatılanlara göre Çanakpınar köyünden Musa uzun boylu, yakışıklı bir delikanlıdır. Zamanı gelince Musa asker olur, asker ocağına vardığında sıkı bir acemi eğitiminden geçirilir.

Eğitimden sonra askerler içinde en babayiğitler seçilerek Yemen'e gönderilir. Yemen'e gönderilenlerin içinde Musa ile birlikte akrabası Mehmet de vardır. Musa ile Mehmet geri dönmezler, ikisi de Yemen'de şehit olur.

SÖYLEYEN: Karısı.

1. Yemen'in de ardı dağlar
Yağlığını kıvrak bağlar
Koyurun da Musam gelsin
Yemen'de oturan beyler

2. Kaynar kazan kapak tutmaz
Hayali gözümden gitmez
İki tane kayınım var
Musa'mın yerini tutmaz

3. Su dibinde biter söğüt
Verseler de almam öğüt
Yemen'e giden askerin
Hepisi de seçme yiğit

4. Heçildi gönlüm heçildi
Taburlar ayrı seçildi
Yemen'e giden askerin
Donu sarıdan biçildi

5. Farı deli günlüm farı
Kadanı alıyım karı
Senin de oğlun varıdı
Fes gülgülü, yağlık sarı

6. Şu ağamın kızı Meryem
Ne uzaktan eder seyran
Musa, Mehmet orda kaldı
Ben d'eylerim kara bayram

7. Eşim der de bulanırım
Kalkar evi dolanırım
Eğer Musa'm gelir ise
Torba takar dilenirim

8. Ağamın da adı Musa
Sağ yanında atlas kese
Canım malım kurban olsun
Bedel versin Poyraz Köse

KAYNAK: Naile Erdinç, 1936. Ev kadını, Çanakpınar-Pınarbaşı.

Derleme Tarihi: 1983.

Fadime Bozkurt, 1923. Ev kadını, Çanakpınar-Pınarbaşı, 1983

Emir Kalkan, Kayseri ve Yöresi Ağıtları, Kültür Müdürlüğü Yayınları-Kayseri, 1992.

AÇIKLAMA:

1. yağlık: Fes üzerine bağlanan mendil. Avşar yöresinde daha çok sarı renklisi modaydı, Araplar beyaz bağlardı. **koyurun:**Bırakın, salın.

4. heçilmek: İsteklerinden vaz geçmek. **don:** Giysi, elbise

5. farımak: Vazgeçmek, usanmak, ayrılmak.

8. kese: Atlastan para cüzdanı.

7- ÇANAKKALE SAVAŞINDA ŞEHİT DÜŞENLERE AĞIT

18 Mart 1915, başta İngilizler olmak üzere itilaf donanması Çanakkale Boğazı'nı zorlamaktalar. Amaçları, Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'u ele geçirerek padişaha isteklerini kabul ettirmek. Türk askerleri tüm gücüyle bu donanmaya karşı koyar.

İngilizler, bunu başaramayınca bu kez karadan, Gelibolu'dan çıkarma yapmaya karar verirler. Arıburnun da, Anafartalar'da çetin savaşlar olur. Mustafa Kemal idaresindeki Türk birliği olağanüstü direnme gösterir, düşmanı burada da geri püskürtürler.

İşte bu ağıt (türkü), Çanakkale'de şehit olanlar için söylenmiştir.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Çanakkale içinde aynalı çarşı
Ana ben gidiyom düşmana karşı
Of! gençliğim eyvah!

2. Çanakkale içinde bir uzun selvi
Kimimiz nişanlı kimimiz evli
Of! gençliğim eyvah!

3. Çanakkale içinde bir dolu testi
Analar, babalar ümidi kesti
Of! gençliğim eyvah!

4. Çanakkale içinde vurdular beni
Ölmeden mezara koydular beni
Of! gençliğim eyvah!

8- HACI DURAN'ın AĞIDI

Hacı Duran, Pınarbaşı ilçesinin Aslanbeyli köyünden. 1927 yılında Mardin Midyat'ta askerdir. Duran, askerlik görevini yaparken orada öldü.

SÖYLEYEN: Ablası Şerife.

1. Kardeşin kara kekili
Bende koymadı akılı
Ha keyfine babam oğlu
Kurt Ağa evin vekili

2. Anamın beli bükülmüş
Ağamın dişi dökülmüş
Uçan kuştan haber aldım
Uşaklar Muş'a dökülmüş

3. Atını çekin pazara
Kardeş' uğrattım nazara
Kimler dua eder ola
Yadelde garip mezara

4. Şura kardeşin viranı
Bacım gelir ağlar m'ola
Kapıda da koca hayma
Düşman atın' bağlar m'ola

5. Parlar ağamın tabağı
Ötmüyor kahve dibeği
İlayık görmüyor Allah
Bize de başı kabağı

6. Yandım gülüm kabar kabar
Ağzımda çiğnedim biber
Öküzün çift ise peder
Eller odununu eder

7. Yaslı ağamın dibeği
Paslandı kahve tabağı
Ne mutlu senin canına
Kardeşin var bir bebeği

8. Eğrice Dudu'mun saçı
Ne Allah kardeşin suçu
Sabahanan tan burnuna
Öter boru gelir sucu

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1963.

AÇIKLAMA:

1. **kekil:** Kakül.

4. **hayma:** Üzerine ot vurulan çatallı ağaçlar.

5. **ilayık:** Lâyık, uygun, **başı kabak:** Başı açık, burada çocuk.

6. *O tarihlerde Toroslar'dan öküz kağnısıyla odun taşınırdı.*

8. **sucu:** ölü yıkanırken su döken kişi.

9- HÖNKER'in OĞLU ALİ'nin AĞIDI

Ali, Tomarza ilçesinin Toklar kasabasından, çevresinde sevilen bir kişi. Göçebe toplumunun geleneğinde bulunan çobanlık, o zamanlar da geçerli bir işti. Ali yörenin aranan bir çobanıdır.

Günü gelince Hönker'in oğlu Ali de askere gider, onu süvari sınıfına ayırırlar ve Ardahan'a gönderirler. Bir eğitim sırasında Ardahan'da attan düşerek ölür 1952.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Kadasın' aldığım dağlar
Demedin mi abam ağlar
Konağa bir künye gelmiş
Çobanınız ölmüş dağlar

2. Kadasın'ı aldığım dağlar
Nolur koyağında yatsam
Ardahan dediğin yere
Deşiri deşiri gitsem

3. Babamın eline vardım
Bakacak oluyor kıza
Komşular kurban oluyum
Bir fitire verin bize

4. Tıpkı Ali'me benziyor
Kızlar tavsıra bakınca
Kuş olup üstünde dönsem
Sen teneşire çıkınca

5. Kızıldağ'da davar yayar
Gelir çeşmeye yatırır
Ağlayan bize ağlasın
Emiş kızını götürür

6. Ölüyüm Ali'm ölüyüm
Alim ne kadar da tatlı
Ne hallarınan dutturdum
Penek örtük, kapı kitli

7. Görüyon mu Sar(ı) emmisi
Abasının döş(ü) ennisi
Eller tokat vurur m'ola
Bu da Ali'nin Döndüsü

8. Konağa bir künye gelmiş
Üstü yazılı imzalı
Kim der ki Hönker'in oğlu
Kara kaş, yüzü gamzeli

9. Konağa bir künye gelmiş
Sorun hele kimin nesi
İsmail azzığın götür
Geliyor sürünün sesi

10. Gelirkene suya düşmüş
Kurutuyum işliğini
Oğlan askere gidici
Koy zedeli harçlığını

11. Hele şöyle varıyım da
Durmuş kalksın Sarı'yınan
Acemiler talim eder
Arş ileri geriyinen

KAYNAK: Çetin Önal, 1929. Çiftçi. Toklar-Tomarza. **Derleme Tarihi:** 1999.

AÇIKLAMA:

1. **aba:** Ana
künye: Kimlik, askerlikten gönderilen ölüm kâğıdı.
2. **koyak:** Dağlar üzerindeki düzlükler, çukurluklar.
deşirmek: dilenmek.
3. **fitire:** Fitre. Ramazan ayında verilmesi gereken sadaka.
4. **tavsır:** Tasvir, fotoğraf
6. **ölüyüm:** öleyim.
penek: Baca.
kitli: Kilitli.
7. **görüyon mu:** Görüyor musun.
enni: Enli.
9. **azzık:** Azık. Yiyecek.
10. **gelirkene:** Gelirken. **işlik:** Gömlek. **gidiciyim:** Gideceğim.
11. **varıyım:** Varayım.

10- BEKİR'in AĞIDI -1-

Ağıt anlatıcısına göre Bekir, Pınarbaşı ilçesinin Çördüklü köyünden, Çördüklü Çolak Hüseyin'in dedesi olur. Bekir 1914-1915 seferberlik yıllarında Erzincan'a yollanır. Daha sonra Enver Paşa'nın ordusunda görev yaparken düşman tarafından yedi yerden vurularak şehit olur.

SÖYLEYEN: Hanımı.

1. Soğanlı sümbül biteği
Erzincan yiğit yatağı
Gider dağları gezerim
Dağlara değmiş eteği

2. Soğanlı dediğin yayla
Çık dağlara seyran eyle
Yedi yerden kurşun yemiş
Eşim yarelerin heyle

3. Kalma orada orada
Bir daha bakmam yüzüne
Muhanetlik etme eşim
Şaplak vurdururum kızına

4. Bire Selver bire Selver
Sen öksüzsün Hak'ka yalvar
Eşim buhur gezdiriyor
Bacağında çuha şalvar

5. Hep kırılın Çördüklüler
Odamızı el yakıyor
Arsızım da sürmel'eşim
Eşin dışarı çıkıyor

KAYNAK: Hasan Gürbüz, 1930, Dava vekili-Sarız.

Derleme Tarihi: 1972.

AÇIKLAMA:

1. **Soğanlı:** Allühüekber dağları güneyinde, Sarıkamış yakınlarında bir dağ.
2. **Heyle:** Nasıl
3. **şaplak:** Şamar, tokat. (kızını döverler, gel.)
4. **buhur:** (puhur). İki hörgüçlü erkek deve. **çuha şalvar:** Herkes giyemezdi.
5. **oda yakmak:** Özel olarak yaptırılan konuk odasını gelenlere hazır tutmak, konukseverlik olarak.

11- BEKİR'in AĞIDI -2-

Pınarbaşı Çördüklü köyünden, askerde vurularak şehit edilen Bekir'e söylenen bir başka ağıt.

SÖYLEYEN: Hanımı.

1. Şu şalvar Sivas'tan geldi
Şöyle ayak ata ata
Kalk gidelim sürmel'eşim
Köylüklerde yata yata

2. Hep kırılın Çördüklüler
Bizim oda yaslanıyor
Altıpatlar gümüş saat
Eşim yok da paslanıyor

3. Erzincan'ın koğuşunda
Bekir oğlan hastalanmış
İrecep'e kayıp diyorlar
Duyun dağlar Yusuf d'ölmüş

4. Koca değil, karı değil
Daha yaşı yarı değil
Elden evvel tezker'almış
Her yiğidin kari değil

5. İstanbul'dan Durak gelmiş
Ben de onu nazlıyorum
Öldüğünü bilmiyom da
Asker yolu gözlüyorum

6. Havalı gönlüm havalı
   Yaylamız keklik yuvalı
   Ayan olsun sürmel'eşim
   Martin duvarda dayalı

KAYNAK: Hasan Gürbüz, 1930. Dava vekili-Sarız.

Derleme Tarihi: 1972.

AÇIKLAMA:

1. **"Şu şalvar":** Ölünün elbisesi ortaya atılarak ağlandığı anımsanmalı.
2. **altıpatlar:** Altı fişek alan toplu tabanca.
4. **elden evvel tezkere almak:** Terhis (tezkere) kâğıdı yerine ölü haberinin (künyesinin) gelmesi.
5. **bilmiyom:** Bilmiyorum.
6. **martin:** Tek kurşun atan tüfek.

12- MUSTAFA ÇAVUŞ'UN OĞLUNA AĞIT

Bana anlatılanlara göre Tomarza'nın Kesir köyünden Mustafa Çavuş'un oğlu, bundan 30-40 yıl kadar önce askere gönderilir. Delikanlı asker ocağında hastalanır. Tedavi, ameliyat bir yarar sağlamaz.

Kısa sürede orada, asker ocağında ölür.

SÖYLEYEN: Anası.

1. İnileme Karadeniz
Çıkar bendini bağlarım
Kardeşin koştuğu camuz
Sen mele de ben ağlarım

2. Kolları mermi kaldırır
Sesin koğuşu doldurur
Kara sancılı kardeşim
Senin derdin ben' öldürür

3. Karalı bayrak kaldırdım
Çifte davullar dövdürdüm
Beni kınaman komşular
Kudümsüz gelin getirdim

4. Çıkar yüce dağ başına
Ben kardeşe el ederim
Beşiğe çabut dolar da
Ağladıkça nen ederim

5. Hamza'm kekil yağlamasın
Fındık oya bağlamasın
Anasının yalınızı
Doktor bunu eğlemesin

6. Hekili gönlüm hekili
Kardeş evimin vekili
Derede yonca biçiyor
Sağ yan(ına) çalmış kekili

7. Olmaz olasın Giresun
Gidip orayı görenin
Omar, Osman kardeşlerim
Mataradan su verenin

8. Bizim yayla ne havdı
Gülü biter nersizinen
Kalan orda durma beyim
Anan kaldı bir kızınan

KAYNAK: (Kekilli) Hacı Doğan, 1945. Cingöz-Tomarza. İşçi.
D. Tarihi: 1985.
AÇIKLAMA:
1. **camız:** Manda.
3. **kudümsüz:** Kademsiz, uğursuz.
6. **hekili:** Ukala , her şeye karışan

13- BİR SEFERBERLİK AĞIDI

1914 yılında seferberlik ilân edilince, eli silâh tutan herkes askere çağrıldı. Bu askerler yedi cephede birden savaştı.

O dönemin koşullarında cephelerde kahramanca çarpışan bu yiğitlerin çoğu geri dönemedi.

Kayseri-Pınarbaşı ilçesinin köylerinden aynı tertipte askere giden Mehmet, Battal ve Davut için köy kadınlarının yaktığı ağıttan bir demet:

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Günden yanı soldu m'ola
Yerden yanı uldu m'ola
Memmet'in ala gözüne
Karıncalar doldu m'ola

2. Boz lökü kapıya geldi
Eğdi başın' haber aldı
Sen duymadın Arzu Bacı
Battal d'öldü, Davut d'öldü

3. Sandıktan tutup kalkıyor
Adam şuna güvenir mi
Beş döşekten yer sererdim
Battal taşa dayanır mı

4. Basma fistan kirlenirse
Başta püskül fırlanırsa
Ya kimlere baba desin
Ağ bebeğin dillenirse

KAYNAK: Eşe Bozbıyık, 1332. Ev hanımı, okuması, yazması yok. Karayurt-Sarız. **Derleme Tarihi:** 1958.

AÇIKLAMA:

2. lök: Tek hörküçlü erkek deve.

3. sandıktan tutup kalkan: Çocuk.

14- HOSBİRİ'nin AĞIDI

Pınarbaşı ilçesinin Aslanbeyli köyünden Hosbiri, arkadaşları tarafından sevilen, sayılan biriydi. 1956 yılında askerliğini yapıp köyüne dönerken kamyondan düşerek ölmüştü.

SÖYLEYEN: Akkız.

1. Kuyucak'tan gelirkene
Çantaya doldurur çıra
Baktın kamıyon devrildi
Canın yeyni berk sıçıra

2. Karar hey Allahım karar
Çok ağladım ettim zarar
Otuz dokuzlum koyrulmuş
İsmahel şehiri arar

3. Otuz dokuzlum koyrulmuş
Önü şehire döküldü
Kadanız' alıyım eller
Sefilin beli büküldü

4. Kırıkhan'a varıncağız
O zaman çıkarrım oyun
Hasan sen ardını yelle
Tığ tuttu gitmiyor koyun

5. Döndü'ye kurban oluyum
Döndüm geldi kırcıyınan
Döndüye beklik takarım
Ucu telli poçuyunan

6. Ellerin askeri geldi
Şunun anası meledi
Al habanı dığrak oğlum
Davar yörebi taladı.

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.

D. Tarihi: 1963.

AÇIKLAMA:

1. **Kuyucak:** Yörede yer adı.
çente: Çanta.
yeyni: Hafif
gelirkene: Gelirken
atik: Burada ağırkanlının karşıtı, çabuk, tez.
berk: Hızlı.
3. **sefil.** Babanın sıfatı.
4. **Kırıkhan:** Mırık'ın Hanı diyede bilinir. Kuruçay'ın başlangıcında, Değirmentaşı köyü yakınlarındaki yıkık Ermeni hanı.
çıkarrım: Çıkarırım.
Koyunu yellemek: Yatağından sürmek.
tığ tutmak: Koyunların, sıcaktan başlarını birbirlerinin paçalarının arasına sokarak hareketsiz kalması.
5. **oluyum:** Olayım.
kırcı: Doluya benzer fakat ondan daha küçük taneli yağış.
beklik takmak: Nişan yapmak.
poçu: Poşu.
6. **haba:** Aba.
dığrak: Güzel, fiyakalı.

15- ÇERKEZ VE HASAN İÇİN AĞIT

Sarız yöresinden Ayşe kadın, oğullarından Çerkez ile Hasan'ı seferberlikte askere yollar. O zamanlar bölgenin bağlı olduğu Sivas iline gönderilir.

Aylar gelir geçer, yıllar gelir geçer Ayşe kadının kulağı seste, gözü yolda çocuklarını beklerken kara haber tez ulaşır: Çerkez şehit, Hasan da kaybolmuş.

SÖYLEYEN: Anaları Ayşe.

1. Hasan gitti, Çerkez gitti
   Kalan ederler barışık
   Ağla sunamın gelini
   Altın zülüfe karışık

2. Hasan kayıp, Çerkez kayıp
   Atını ederim seyip
   Altınlı gelin kalır mı
   Ayıp ince sunam ayıp

3. Kadanı alıyım Hacı
   Yok ki ölümün ilacı
   Harap kalasıca Sivas
   Hazır mıydın can alıcı

KAYNAK: Hasan Gürbüz, 1930. Dava vekili-Sarız.

Derleme Tarihi: 1972.

AÇIKLAMA

1. **"kalan ederler barışık":** Çocuklarım öldükten sonra, savaşan taraflar artık barış yaparlar, anlamına.
   karışık: Karışmış.
2. **seyip:** Serbest bırakma.
3. **alıyım:** Alayım.

16- AHMET'in AĞIDI

Ahmet (Bozbıyık) Sarız'ın Karayurt köyünden. O asker olduğunda doğuda Şeyh Sait isyanı başlamıştı (1925).

Ahmet henüz altı aylık askerken, dağlarda Şeyh Sait'in adamlarını takip ederken bir onbaşının yanlışlıkla silâh boşandırması sonucu şehit olmuştu.

SÖYLEYEN: Halası Döndü (Haydar Ahmet'in kızı).

1. Tunceli'nin dağı büyük
İçinde yayılır geyik
Ahmet talime çıkmış da
Döşü enni, kolu büyük

2. Tunceli'in dağlarında
Kaldım yerini yerini
Hademeler su vermiyor
Öldüm sürünü sürünü

3. Hasan, Osman arkadaşı
Sandığa yatırır para
Ahmet'i vuran onbaşı
İlaha Allah'tan bula

4. Atının kuyruğu düğlü
Terkisinde yamçı bağlı
Kız Medine unuttun mu
Arap, Yusuf dayımoğlu

5. Anam yok da bekar bacım
Ağlar yolunu yolunu
Ayağımdan kurşun değdi
İstedim yayla karını

6. Selam eylen gelinime
Gelinim evden gitmesin
Babamoğlu Kara Halit
Kızları öksüz etmesin

7. Kab'uyluktan kurşun değdi
İçerime düştü yalım
Selam söylen emmilere
Altı aylık ettim talim

8. Hele gül yeğinim hele
Bıyık dönmüş sırma tele
Aynı'yı beyler götürmüş
Al martini dinel dağa

KAYNAK: Medine Bozbıyık, 1905. Ev kadını, okuması yazması yok. Karayurt-Sarız.

Derleme Tarihi: 1958.

Döndü Bozbıyık, 1914, ev kadını, okuması yazması yok. Karayurt-Sarız.

AÇIKLAMA:

1. **enni:** Enli
2. **yerinmek:** Üzülmek, imrenmek, kıskanmak.
3. **ilaha:** İnşallah.
4. **terki:** Atlarda insan oturmalığının arkası.
   yamçı: Yağmur ve soğuktan korunmak için kıldan, keçeden yapılmış üst giysisi.
7. **kab'oyluk:** Kaba uyluk.
8. **martin:** Tek kurşun atabilen tüfek.

17- HÜSEYİN'in AĞIDI

Dönem, Osmanlı dönemi. İmparatorluğun dağılmak üzere olduğu bir dönem. Anadolu'dan toplanan yiğitler, imparatorluğun son kalelerini kurtarmak için seferber olmuşlar.

Ağıda konu olan Emiş Hatunun oğlu Hüseyin bu yiğitler içinde sadece bir tanesidir. Anlatılanlara göre Hüseyin Sarıkamış savaşında şehit olmuş.

SÖYLEYEN: Anası Emiş Hatun.

1. Her öven oğlunu över
Püskülü boynunu döver
Zorbaz yiğit oğlancığım
Adamı evinde döver

2. Hüseyin oğlumun hası
Bir yana eğilir fesi
Rençber benim oğlancığım
Tarlalardan gelir sesi

3. Hüseyin cirite binmiş
Altında atı hopluyor
Şu caminin kapısında
Del' oğlum adam topluyor

4. Erzurum'a gidiciyim
Dizimde kalmadı derman
Eğer ki oğlum gelirse
İnekten keserim kurban

5. Hasta benim oğlum hasta
Su veririm bülbül tasta
Evlendirip beslemedim
İki keklik bir kafeste

6. Erzurum-Hasankalesi
Yıkılıp viran kalası
Yoğun Oluk'(un) karı söktü
Kalan mektubun sırası

7. Ben bostana indiyidim
Kaysılar olmuş çağala
Dini bir uğruna gitti
Allah işini onara

8. Söğüt diker, kuyu kazar
Hüseyin'im burda gezer
Öldüğünü aramazdım
Bakınca görünse mezer

KAYNAK: Çetin Önal, 1939. Çiftçi. Toklar-Tomarza.
Derleme Tarihi: 1999.
Emir Kalkan, Kayseri ve Yöresi Ağıtları-Kayseri Kültür Müdürlüğü, 1992.
AÇIKLAMA:

1. **zorbaz:** Babayiğit, zoru yenen.
4. **gidiciyim:** Gideceğim.
inekten kurban: En iyi, en pahalı kurban.
6. **Yoğunoluk:** Yörede yer adı.
kalan: Bundan sonra.
7. **indiyidim:** İndiydim
dinibir: İslâm.
8. **"Bakınca görünse mezer":** Mezarı şehit olduğu yerde olduğu için.

18- GÜCÜK DURAN'ın AĞIDI

Pınarbaşı ilçesinin Aslanbeyli köyünden Gücük Duran, davullu, zurnalı askere uğurlanırken, etrafta bir telâş, bir heyecan tüm köyü sarar. Çünkü Gücük Duran evlidir. Hanımı Cezanur da tüm Karaşeyhli obasının en ünlü ağıtçılarından biridir.

Cezanur Hanım, kocasına bir ağıt havası içinde bu türküyü söyler.

SÖYLEYEN: Hanımı Cezanur.

1. Kuyucak'tan, Gö Kuşak'tan
Diynen çanının sesini
Tiren düdüğü çalınca
Çabuk giyer elbisesin'

2. Sen git de başını kurtar
Bakıcı bunun bacısı
Bir keçiye çok söylüyo
İlaha bata keçisi

3. Kuruçay'ın yolu taşlı
Ben ağlarım gözü yaşlı
Pazartesi yolc'eyledik
Eğri şapkal' ince başlı

4. Keçeyi takmış dalına
Çayda da suluyor davar
Bu kadara muhlis misin
Ha bir cansız fotoğraf sal

5. Yaz gelir de hava ılır
Yağar yağmur simir simir
Vazifene dikkat eyle
Subayların şaplak vurur

6. Buna ağlamam diyordum
   Yand' içerim oyum oyum
   Osman sen önünü yelle
   Tığ tuttu gitmiyor koyun

7. Bizim yayla tablak tablak
   Kaş kara da yüzü aplak
   Vazifene dikkat eyle
   Çavuşların vurur şaplak

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.
Derleme Tarihi: 1964.
AÇIKLAMA:

1. **Kuyucak, Gö Kuşak:** İç Toroslar'da yer adı.
   diynemek: Dinlenmek.
2. **bakıcı:** Bakacak.
   İlahe: İnşallah.
   bata: Batsın.
4. **muhlis:** İflas etmiş, fakir.
5. **simir simir:** Yavaş yavaş, ahmak ıslatan yağmur.
6. **yellemek:** Yürütmek.
   tığ tutmak: Sıcaktan hareketsiz kalmak (koyunlarda.).

19- KASIM MURT'un AĞIDI

Kasım Murt, Sarız'ın Karayurt köyünden, zamanı gelince herkes gibi o da askerlik görevine çağrılır. Kendisini acemi eğitiminden sonra Hatay iline gönderirler.

Kasım Murt, nöbeti sırasında 21.10.1957 yılında, saat 19^{20}'de Hatay ili Kırıkhan ilçesi Kastel karakolu 121 Taşlar mevkiinde kaçakçılar tarafından vurularak şehit edilir. Geride iki yetim oğlu kalır.

SÖYLEYEN: Teyze kızı Meryem.

1. Karlı dağlar karsız dağlar
Herkes ölüsüne ağlar
Mezgitli'den sal yürüdü
Salına yetişti bağler

2. Bilmiyorum ölünüzü
Arzeyleyin halinizi
Kıyma felek kul oluyum
Şu dezzemin yalınızı

3. Şu gelin de şu da özne
Dezze sen dünyada gezme
Elini öpeyim Döne
Kasım'ın binasın' bozma

4. Oy deme kadan' alıyım
Oy deme onlar da büyür
Ben öksüzü bilme miyim
Yatar küllüklerde uyur

5. Kadan' alıyım Döne
Ölücüyüm yana yana
Seninkinin var emmisi
Benimki güdüyor dana

6. Şu ayaklı şu da köşe
Ne keleş yakışır başa
Ha mevzinin içine al
Oğlu ölesice paşa

7. Şu da gelin şu da gelin
Takımı kaldırmaz kolum
Gadan' alıyım Döne
Kasım nerde etti talim

8. Ne keleş yakışır başa
Ayaklı da köşeyinen
Böyle durduğuma bakma
Konuşuyom paşayınan

9. Elime aldım cuvara
Ardımı verdim duvara
Ben Tefik'in bacısıyım
İşte böyl' oldum şuvara

KAYNAK: Süleyman Murt, 1949. Öğretmen. Sarız-Karayurt.

D. Tarihi: 1983.

AÇIKLAM:

1. **Mezgitli:** Pınarbaşı'nın bir köyü, yöresi. **bağler:** Beyler.
3. **Özne:** Güveyi. **dezze:** Teyze. **Döne:** Ölenin ablası. **Bina:** Ev.
4. **bilme miyim:** Bilmez miyim.
5. **ölücüyüm:** Öleceğim.
6. **ayaklı:** Şakakların üzerine takılan, salkım saçak ayakları olan takı. Ayaklının arasına şerit üzerinde gazi denilen altınlar talkılırdı.
   köşe: Ayaklının üzerine takılan altın. **keleş:** Güzel.
7. **takım:** Elbise.
8. **konuşuyom:** Konuşuyorum.
9. **cuvara:** Sigara. **Tefik:** Tevfik. **şuvara:** Şair

20- ERMENİLER TARAFINDAN ÖLDÜRÜLENLERİN AĞIDI

Balkan Savaşları, arkasından Birinci Dünya Savaşı. Osmanlılar'ın zayıf düşmesinden yararlanan Ermeniler, emperyalist devletlerden de destek alarak yıllarca birlikte yaşadıkları Türk köylerine saldırmaya başladılar. Karşılıklı saldırılar giderek katliamlara kadar vardı.

İşte o sıralar Ermeniler, bir grup Türk'ü Sarız'ın Kuşçu köyü yakınlarında bulunan "Cancan Kuyusu" denilen mağaraya atıp öldürmüşler. Daha sonraları aynı kuyuya bu kez de Türkler Ermeniler'i atmış.

SÖYLEYEN: Oğlu Kıyımda ölen bir ana.

1. Ağ kazanım, ağa teştim
Kele ben evimden geçtim
Sizin için kuzularım
Neçe valilere düştüm

2. Başım ağrıyor taş gibi
Ben gezerim sarhoş gibi
Yekindim de kalkamadım
Kanadı kırık kuş gibi

3. Kardeşimden geldi kağat
Dizimde kalmadı takat
Gavur Helim almadı mı
Otuz iki dallı saat

KAYNAK: Selver (Dingiş) Korkmaz: 1303. Ev hanımı. Karayurt-Sarız.

Düzenleme Tarihi: 1956.

AÇIKLAMA:

1. **ağ (ak) kazan, ağ teşt:** Demek ki, bu kaplar kalaylı, göçebelik dönemlerinde bu eşyalar her evde bulunmazdı.

neçe: Nice.

3. **kağat:** Kâğıt.

21- MUSTAFA'nın AĞIDI

Anlatılanlara göre, 1940'lı yıllar olacak. Sarız yöresinde bir delikanlı asker olur, jandarma sınıfında görevini yaparken Çukurova'da bir kaçak takibi sırasında vurularak öldürülür.

SÖYLEYEN: Bacısı.

1. Aha anam kör olasın
Göremedim yakınından
Bir de kardeşim diktirmiş
Cendermenin takımından

2. Hota babamoğlu hota
Aha yedi bacın bata
Ağamın yerin' tutucu
Usul usul biner ata

3. Biri Erzincan elinde
Biri hududun yolunda
Vurulmuş babamın oğlu
Çukurova'nın çölünde

4. Mustafa vuruldu deyin
Uşak birbirin' yokluyor
Yavaş gel anamın oğlu
Cenderme köprü bekliyor

5. Kuyruk düğlü doru bağlı
Gidici Sarız eline
Yedi bacın kurban olsun
Perçemiyin bir teline

6. Şaştım hey Allah'ım şaştım
Bilinmez dağlara düştüm
Allah'tan kork babam oğlu
Örtülü yüzümü açtım

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı
Derleme Tarihi: 1964.
AÇIKLAMA:

1. **cenderme:** Jandarma.
takım: Elbise
2. **hota:** fiyaka.
tutucu: Tutacak, yerine geçecek, onun gibi olacak.
4. **deyin:** Diye.
5. **doru:** Doru at, atın donu, rengi.
gidici: Gidecek.

22- BEKİR'in AĞIDI

Sarız'ın Kızılpınar köyünden Sarıömer oğlu Bekir, Dersim olayları sırasında askerde şehit olmuştu 1925.

SÖYLEYEN: Bacısı.

1. Emmim bize darılıyor
Ağlaman da durun deyi
Anam ele yalvarıyor
Bir oğlancık verin deyi

2. Bizim Haççа çok ağlıyor
Battı babamın ocağı
Kadan' alıyım Anşa
Kim biçer Güllü Bucağı

3. Çıkmış dağların başına
Dönememiş koğuşuna
Kimseler yok babamoğlu
Çok yalvarmış çavuşuna

4. Kadan' alıyım ana
Ciğerlerim bütün yara
Tabur Elbistan'a indi
Git anam oğlunu ara

5. Sahipsizlik ne zorumuş
Eller darılır edeme
Ana aklın' başına al
El oğlan vermez adam.

KAYNAK: Hasan Gürbüz, 1930. Dava vekili. Sarız.

Düzenleme Tarihi: 1967.

AÇIKLAMA:

1. **ağlaman:** Ağlamayın.
   deyi: Diye.
2. **Haççа:** Hatice.
   alıyım: Alayım.
   bucak: Çayırlık.
5. **ede:** Baba, büyük baba, ağabey.

23- MUSTAFA VAROL'a İKİNCİ AĞIT

Mustafa Varol 1942 yılında İstanbul'da askerlik görevini yapmaktadır.

Mustafa, askerlik görevi sırasında yerde bir altın bulur. Bunu farkeden arkadaşları, altının çalıntı olduğunu söylerler. Askerde bir yığın sopa, sıkıştırma, hapislik fayda etmez. Çünkü Mustafa altını yutmuştur.

Babası İbrahim Varol olayı duyar, çok üzülür, ağlayı ağlayı İstanbul'un yolunu tutar. Baba İbrahim sıkıntılı bir yolculuktan sonra oğlunu taburunda bulur. Onu sağ salim görünce sevinir ve dönüşte de bu ağıdı söyler.

SÖYLEYEN: Baba İbrahim Varol.

1. Sabahanan er yürüdüm
Durak ağlar "gitme" deyi
Anam yakama sarıldı
"Çabuk ulaş yatma" deyi

2. Sürdüm Kayseri'ye vardım
Vardım da tirene bindim
Sağ olsun millet vekili
Üç günde oğlumu buldum

3. Yükseğinden seyir ettim
Tabur şuradan çekildi
Tüfeğin' katıra takmış
Oğlum koğuşa dıkıldı

4. İstanbul'un ellerine
Seyir ettim göllerine
Benim canım kurban olsun
Tetik çeken ellerine

5. Şu Terkos'a vardımıdı
Kışlaları görünüyor
Gördüm tabur ava çıkmış
Bağrıyınan sürünüyor

6. İndim deniz yalısına
Gem' oturmuş kıyısına
Oğlum mektup yazdırıyor
Hacı Yusuf dayısına

7. Şu Köşker'in oğlu Ali
Görüneceğiz bilemedim
Paşalar teftişe geldi
Çok eğlenip duramadım

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.

Düzenleme Tarihi: 1964.

AÇIKLAMA:

3. **tüfeğin katıra takılması:** O zamanlar topları katırlar çekerdi. Demek ki, delikanlı topçu sınıfındanmış.
7. **görünceğiz:** Görünce.

B) Namus İçin Ölenlerle Çocuksuz Ölenlerin Ağıtları

24- ÖMER'in AĞIDI

Ömer, Gürün'ün Celikenyurt (şimdi Yazyurdu) köyündendi. Bu köyde Saltoğlu soyadını taşıyanlar onun akrabaları olurlar.

Ömer'in küçük kardeşi Arif, Gülbahar adlı bir hanımla yakınlık kuruyor ama bu hanımın akrabalarından Minikler'in İbrahim silâhla Arif'i ayaklarından vurup yaralar. Lâkin ailesi bu olayı Ömer'den gizler. Çünkü Ömer'in İbrahim'den intikam alacağından çekinirler.

Günlerden bir gün Arif ayağındaki yarayı temizleyip sararken Ömer bunun farkına varır. Annesi, "attan düştü de böyle oldu" diye bahaneler uydurmuşsa da Ömer buna inanmaz, işin aslını öğrenince de Minikler'in İbrahim'in peşine düşer, bir inşaat işinde duvar örerken onu dokuz yerinden vurarak öldürür.

Bu olayda Ömer'e yedi yıl hapis cezası verilir ama o teslim olmaz, kaçak duruma düşer.

Bu arada Ömer, Afşin'in Kerevin köyünden Dudu adlı bir kızla nişanlanır. Fakat yedi yıl hapislik, kaçaklık Dudu'nun işine gelmez, etrafın da öğütlemesiyle bu kızı Ömer'den soğuturlar.

Bunun üzerine Dudu, Ömer'i bırakıp başka bir delikanlıya kaçar. Bu kez Ömer nişanlısını kaçıran adamın peşine takılır ve onu takibe alır. Nihayet asker sevkiyatı sırasında, Elbistan-Maraş arasında "Kısık" denilen yerde nişanlısını kaçıranı yakalar. Askerlerle Ömer arasında şiddetli bir çatışma başlar. Ömer bu hengamede muhatabını yaralayıp şarampole yuvarlar. Kendisinin de atını vurmuşlar ama Ömer heybesini, yamçısını alarak oradan kaçıp kurtulmayı başarır.

Bunun üzerine Ömer'e "vur emri" çıkartılır. Bir gün, ekin biçim zamanı Celikenyurt köyünün arkasında "Yoncalık" denilen yerde jandarmalar Ömer'e pusu kurarlar.

Ömer, Yoncalık'ta gezerken Maraşlı bir jandarma onu görür, silâhını ateşler ama ona kıyamadığından kurşunu üzerinden aşırır. Ömer, kurşunun geldiği tarafa bakar bakmaz öteki jandarma Kayserili Hakkı ağzında parlayan altın dişi nişan alıp Ömer'i orada öldürür, yıl: 1931.

SÖYLEYEN: Bacısı Yeter.

1. Yoncalığın boz dumanı
Hükûmet bilmez amanı
Biz kardeşi yolc'eyledik
Ot biçim orak zamanı

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

2. Yoncalığın cılga yolu
Gide gide kavuşuyor
Omar'ı vuran cenderme
İlvanınan savuşuyor

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

3. Yoncalıkta çit çekili
Kaymakam bunun vekili
Kopa kopa vardıyıdım
Kana boyanmış kekili

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

4. Çaldan iniyorum çaldan
Arif küçük bilmez haldan
Ömer edem vurulunca
Bülbül figan eder daldan

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

5. Bacısının adı Eşe
Odaları köşe köşe
Cendermeler nişan almış
Ağzındaki altın dişe

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

6. Yağlığım attım başıma
Canımı aldım dişime
Hiç kimseden korkmazıdım
Cenderme çıktı karşıma

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

7. Heybesi dolu bezinen
Ciğerim yanar közünen
Komşular bir oğlan verin
Ocak mı yanar kızınan

Öle öle bacın öle
Ölmeye de nė gün göre

8. Koyun gelir yatağına
Arı girer peteğine
Omar kardeş göç eylemiş
Gemerek'in eteğine

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

9. Bacasının adı Yeter
Ölüm (mü) olur bundan beter
Tüfenginen mal kazanmış
O da bundan sonra batar

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

10. Bir kuş gelir öte öte
Kardeş biner yeğin ata
Kerevin'de Deli Dudu
O da duyar çalar hota

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

11. Bacısını adı Emiş
Kamasının ucu gümüş
Ankara'da Kemal Paşa
Şu Omar'ı vurun demiş

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

12. Sabahanan sabahanan
Kahve gelir tabağınan
Anşa Bacın kurban olsun
Kucağında bebeğinen

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

13. Gövdeli'nin kırcısıyım
Boz koyunun bercisiyim
Kınamayın komşularım
Ben Omar'ın bacısıyım

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

14. Kır atına vurdum eyer
Biner keklik gibi kayar
Celikenli seksen hane
Var mı kardeşime uyar

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

15. Yoncalığa dikmiş söğüt
Atadan almamış öğüt
Gazeteye ilan eylen
Var mı böyle babayiğit

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

16. Yozgat'ta yatıyor dayın
Emmilerden olmuş oyun
Yoncalığa vardımkine
Kanınan akıyor beyin

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

17. Karakuşların saçağı
Kardeşim katil kaçağı
Memmet Emmi düğün kurmuş
Çifte oynasın köçeği

Öle öle bacın öle
Ölmeye de ne gün göre

KAYNAK: Ömer Saltoğlu, 1928. Esnaf. Yazyurdu-Gürün.
Mustafa Bal, 1945. Öğretmen. Ericek-Maraş. **Derleme tarihi:** 1972.
Cemal Çakıcı, yüz yaşında halk ozanı. Fazlı Ağa mh. Gürün (Kasetten)

AÇIKLAMA:

1. **ilvan:** Gösteriş, çalım, fiyaka.
3. **çal:** Küçük tepe, boş arazide eğimli burun.
4. **ede:** Ağabey.
6. **yağlık:** Başörtüsü.
10. **hota:** Fiyaka, alkış.
13. **Gövdeli:** Yöredeki Gövdeli dağı.
berci: Beri yana süren.
16. **vardımkine:** Varınca, vardığım zaman.

25- MUSTAFA KAYGISIZ'ın AĞIDI

Pınarbaşı-Cinliyurt köyünden Cinsarı'nın oğludur. Komşu Hasırcı köyünden bir kız ile nişanlanır. Gel gör ki, kızın babası yüklüce başlık parası istemekte, ama Mustafa bu parayı bulamamaktadır. Öte yandan kızı da deli gibi sevmektedir.

Çaresiz, kızı kaçırmak zorunda kalır. Mevsim kış, Ocak-Şubat ayları. Mustafa kız ile birlikte Kuruçay'a, oradan Mezgitli yoluyla köyüne gelmeyi kuruyor.

Şiddetli tipi, kar, kış genç âşıklara yol vermez. Delikanlı soğuktan donarak ölür. Talihsiz kız ise başında çırpınır, ağlar, göz yaşları içinde Cinliyurt köyüne güç ulaşır. 1969.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Dumandan görmedi gözüm
Açlıktan tutmadı dizim
Ben bu yanın anasıyım
İlaha kör ola gözüm

2. Ben Hüyük'e çıkamıyom
Görünür Hasırcı dağı
Uşaklar avdan geliyor
Zorbazım içinin beği

3. Çeşmelere gelincağız
Güllü'den ekmek soruyor
Anan ölsün sar'aslanım
Uçan kuştan car umuyor

4. Hemi özne hemi gelin
Durnalar indi çeşmeye
Güllü ile kavil kurmuş
Alıp oradan savuşmaya

5. Sabahanan kalktımıdı
Mezerde bayrak süzülür
Sar'aslanım kız kaçırmış
Dayıs'ı evinde gezinir

6. Altınımı bozdurdum da
Parasın' dağıttım hemen
Yönümü dönüp da'nemem
Harap kalasıca Kaman

7. Güllüm örsem beliğimi
Acık alsam soluğumu
Benim geldiğime bakman
Del'eyledim kılığımı

8. Seyran Gediğine çıktım
Öldüm gözleyi gözleyi
Ana dizim tutmaz oldu
Karı dizleyi dizleyi

9. Eşe Durdu Eşe Durdu
Beni ne halle büyüttü
Koca sana kıyamamış
Seni dizinde uyuttu

10. Altınımı bozdurdum da
İncisini düzücüyüm
Yaz gelip de kar kalkışın
Hasırcı'yı geziciyim

11. Bana ağlama diyorlar
Ben ağlarım hemen hemen
Güllü acık şabık yürü
Çeşmeler'i sardı duman

12. Ben her havadan öterim
Hem saz çalar, hem damdıra
Anam neydi de zoru
Boğazın verdiği kendire

13. Güllüm arkadan gelirken
Dala takılır eteği
Arlanman mı sar'aslanım
Kaman'ın sığır yatağı

14. Bir yokuşu çıkamamış
Emekliyor diziyinen
Tüccar yaylaya gidiyor
Kucağında kuzuyunan

15. Gördünüz mü dezzeleri
Gelin gitti dolmuşunan
Evde gelin eğlenir mi
Şu dağlarda ölmüşünen

16. Anam benim canım yok mu
Çifte kendirinen sardım
Sarı kekil yargalanmış
Gittim de dağlarda buldum

17. Çeşmeler'e gelincağız
Belini vermiş söğüde
Savıcı maşallah vermiş
Camide yatan yiğide

18. Şurdan Hasırcı'ya saldım
Cöbü dolu haçlığınan
Cekedini bana verin
Ben ağlamam işliğinen

19. Kuzum karlarda yatıyor
Tövbe ki ben buyamıyom
Yalansın ana yalansın
Sen canına kıyamıyon

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.
D. Tarihi: 1964.
AÇIKLAMA:

1. **ilahe:** İnşallah, Allaha malum.
2. **zorbaz:** Zoru yenen, güçlü, babayiğit.
   beği: Beyi.
   Hüyük: Hasırcı dağı.
3. **Çeşmeler:** Yörede yer adı. **Güllü:** Kaçırılan kız.
   car: İmdat, yardım.
4. **özne:** Güveyi.
5. **sabahanan:** Sabahleyin.
   kalktımıdı: Kalktıydım.
   mezer: Mezar.
6. **da'nemek:** Dinlemek, bakmak.
   Kaman: Kaman köyü.
7. **acık:** Biraz, azıcık.
   belik: Saç örgüsü.
9. **ne hallı:** Ne güç koşullarda.

10. **düzücüyüm, geziciyim:** Düzeceğim, gezeceğim.
    kalkışın: Kalkınca.
11. **şabık:** Çabuk.
12. **damdıra:** Üç telli saz.
    neydi: Ne idi.
13. **arlanman mı:** Arlanmaz mısın.
    takılık: Takılmış.
14. **diziyinen, kuzuyunan:** Diziyle, kuzuyla.
15. **dezze:** Teyze.
16. **kekil:** Kâkül.
    yargılanmak: İki yana ayrılmak, aralanmak.
17. **gelinceğiz:** Gelince.
    savıcı: Savcı.
18. **cöp:** Cep. **haçlık:** Harçlık.
    işlik: Mintan, gömlek.
19. **buymak:** Soğuktan, kışdan donmak.

26- KARA ÇAVUŞ'un AĞIDI

Kara Çavuş, Avşar beylerinden, gözükara, yiğit bir kişi. Tomarza'nın Keprin köyünden Döndü adlı bir kadını kaçırıyor. Yakınları Kara Çavuş'a bu yaptığının doğru olmadığını kendisine söylüyorlar, ayrıca onların intikam alacağını da belirtiyorlar. Ama Kara Çavuş bu söylenenlere aldırmıyor.

Kara Çavuş, bir gün kaçırdığı Döndü'nün kardeşi Hacı Osman tarafından vurularak öldürüldü 1943.

SÖYLEYEN: Çabıcak'ın Kızı Havva.

1. Tangrı canın ala Döndü
Benim ataşıma yandı
Duydunuz mu dezzeleri
Beylerden bir vezir öldü

2. Hota Kara Çavuş hota
Sıçırar da biner ata
Düşmanları kavil kurmuş
Gitme değirmenden öte

3. İnat için kalkan bayrak
İlahe dürülü kala
Sallanmış da yıkılmamış
Kara Çavuş bacın öle

4. Çerkez beni unutmuş da
Harmanda oynuyor havul
İlahe soyka kalasın
İnat için çalan davul

5. Al yaralım al yaralım
Bayramd 'olsun gel yaralım
Mencilisin hiç tadı yok
Mencilise gel yaralım

6. Kimse üstüne varamaz
Bu iş oldu gafillinen
Ben Toklar'da serbes gezdim
Sarı Kaha kefilinen

7. Hepeler gönlüm hepeler
Çıkmış dambaşı depeler
Yol üstünde garip mezer
Elin nahırı tepeler

8. Anakız bacım nerede
Hocanın kızın ararım
Hacı İbrahim, Hadi Çavuş
Kara'ya zihin yorarım

9. Yol üstüne konan mezer
Yel estikçe kumu tozar
Sarı Kaha kefil olmuş
Yedi benlim serbes gezer

10. Harımda karık kırıyor
Öküzlerin hamıyınan
Hadi Çerkez al hayfımı
Öldüm düşman eliyinen

KAYNAK: Çetin Önal, 1939. Çiftçi. Toklar-Tomarza. **Derleme Tarihi:** 1999.
Kemal Kuşçu, 1956. Toklar-Tomarza. **Derleme Tarihi:** 1998.
İsmail Ünlü, 1926. Ticaret, Toklar-Tomarza. **Derleme Tarihi:** 1998.
Emir Kalkan, Avşar Ağıtları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları-, 1998.

AÇIKLAMA:

1. **Tangrı:** Tanrı. **dezze:** Teyze.
2. **hota:** Fiyaka, caka. **kavil:** Sözleşme.

3. **ilahe:** İnşallah, Allahım.
4. **havul:** Sinsin gibi bir oyun.
5. **mencilis:** Meclis.
6. **gafillinen:** Gafillikle, farkında olmadan.
7. **dambaşı tepelemek:** Akmasın diye toprak damı tepelemek.

nahır: Nahar, büyükbaş hayvan sürüsü.

10. **harım:** Sebze ve meyva bahçesi.

karık: Bağ ve bahçelerde sebze ekmek için ayrılan bölümler, evlek.

Karık kırmak: Su yolu açmak.

Öküz hamı: Bütün kış çalıştırılmayan öküzleri işe alıştırma.

eliyinen: Eli ile.

27- GELİN ÜMMÜ'nün AĞIDI

Afyonkarahisar'ın kuzeyinde Döğer ve Ligen köyleri arasında Emre Gölü vardır. Göle bakıldığında kapkaranlık ve korkunçtur.

İşte bu göl kenarında kalabalık düğün alayıyla, davuluyla, zurnasıyla Ümmü Gelin at üstünde ilerlemektedir. Düğün alayı karanlık bir yere geldiğinde koca kuşlar, kocaman kocaman kanatlarıyla havalanırken tam bu sırada gelinin bindiği at ürker, başını gölden yana çevirir, kaçar da kaçar. Herkes şaşkınlık ve ürkeklik içindedir.

Bağırıp çağrışmalar boşunadır, bakarlar ki, ortada sadece Ümmü'nün yazması kalmıştır.

Başka bir söylentiye göre de Ümmü'yü sevmediği bir delikanlıya verirler. Bunun üzerine Ümmü sevdiği delikanlıyla kaçarken yolda bir nehrin kenarına gelirler. Delikanlı nehri geçer, Ümmü ise nehrin dar bir yerinden atlarken duvağı ayağına takılır ve suya düşüp ölür. Sonrası mahkeme, Ümmü'yü, kaçıran delikanlının öldürdüğüne kanaat getirip kadı onu idama mahkûm eder.

Ancak delikanlının idam edileceği günün gecesi, zavallı delikanlı olayı anlatan yanık bir türkü söyler. Aynı gece bu türküyü kadının (yargıcın) hanımı duyar. Bu arada kocasını da uyandırır, türküyü onun da dinlemesini sağlar.

Sabah olunca kadı, delikanlıyı serbest bırakır. Onun yerine kızın babasını ve yalancı tanıkları tutuklar.

SÖYLEYEN: Ümmü'yü kaçıran delikanlı.

1. Kaçındasın Gelin Ümmü kaçında
Sar' altınlar delebiyor saçında
Gelin Ümmü kaldı göller içinde

Katil Göller nere koydun Ümmü'mü
Ümmü'mü Ümmü'mü GelinÜmmü'mü

2. On sekizdir siyah saçın örgüsü
Bu güzellik sana Hak'kın vergisi
Suya düştü Ümmü kızın kendisi

Katil Göller nere koydun Ümmü'mü
Ümmü'mü Ümmü'mü GelinÜmmü'mü

3. Davulcusu kaya dibi dolaşır
Seymenleri kuzu gibi meleşir
Evlerine kara haber ulaşır

Katil Göller nere koydun Ümmü'mü
Ümmü'mü Ümmü'mü GelinÜmmü'mü

4. Altın tası suya düşmüş dalabır
Sırma saçlar su üstünde yalabır
Şu gelinsiz gelen kirvan banadır

Katil Göller nere koydun Ümmü'mü
Ümmü'mü Ümmü'mü GelinÜmmü'mü

5. Akmaz iken kanlı sular harladı
Gelin Ümmü başın' kimler bağladı
Gökte melek, yerde insan ağladı

Katil Göller nere koydun Ümmü'mü
Ümmü'mü Ümmü'ü GelinÜmmü'mü

KAYNAK: Türk Halk Müziği ve Oyunları, 1. Cilt, sayfa. 23, 1982-Ankara
Hazırlayan: Kadriye Subakan
AÇIKLAMA:
1. **delebiyor:** Dalgalanıyor.
4. **dalabır:** Dalmış, öyle duruyor.
yalabır: Parlak.
5. **harlamak:** Coşmak.

28- SALİM BEY'in AĞIDI

Ağıtta Otomofil (otomobil) sözcüğü geçtiğine göre, olay Cumhuriyetin ilk on, on beş yılı olmalı. O zamanlar Kastamonu-Ayvalı yöresinde Salim Bey adlı zengin bir koyun tüccarı varmış.

Aynı yörede güzelliğiyle ünlü genç bir kız, yoksul bir delikanlıyla anlaşıp evlenmeye karar verirler. Beri taraftan Salim Bey bu güzel kızı görüp ona âşık olmuş. Çok zengin olan Salim Bey, kızı babasından istetip onunla evlenmiş.

Öte taraftan yoksul delikanlı bu duruma tahammül edemeyerek bir çete kurup Salim Beyi öldürür.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Ayvalı'da kuru kavak
Doruğunda yeşil yaprak
Elim kına, başım duvak
Uyan Salim Bey'im uyan

2. Ayvalı'dan indirdiler
Otomofile bindirdiler
Bir daracık aralıkta
Salim Bey'i öldürdüler

3. Ayvalı'nın yazıları
Ava çıkmış tazıları
İyil iyil iyildiyor
Salim Bey'in kuzuları

KAYNAK: Türk Halk Müziği ve Oyunları, Folklor Dergisi, 1. cilt, sayfa: 110, 1982-Ankara.

Derleyen: Ayhan Yüksel.

29- HACI GÜMÜŞOĞLU HÜSEYİN'in AĞIDI

Çok eskiden Karaova (Mumcular)'da dillere destan bir düğün kurulur. Düğüne Bodrum, Milas, Yatağan ve Muğla köylerinden çok sayıda davetli katılır.

Kafaca köyünden Hacı Gümüşoğlu Hüseyin ile kayın biraderi Murat da bu düğüne katılır. O sıralar Gümüşoğlu Hüseyin ile kayın biraderi Murat'ın arası iyi değil, davulculara Hüseyin bahşiş olarak bir çeyrek altın, Murat da bir yarım altın fırlatır (atar). Hacı Gümüşoğlu Hüseyin buna çok içerler: "Benim yanımda nasıl olur da benden fazla altın atarsın" diye kızgınlığını belli eder.

Ertesi gün meydan hazırlanmış, halaylar, güreşler, oyunlar başlayacak. Halk, Hacı Gümüşoğlu Hüseyin'e, "Güreşi başlat" deyince; o, "Biraz bekleyin, ben gelmeden çalmasın güreş davulu" der.

Ne ki, eniştesi Murat, davulculara emir verip güreşi başlatır. Hüseyin buna çok kızar, aralarında sert tartışma başlar.

Hüseyin:

- Bugüne bugün bana Hacı Gümüşoğlu Hüseyin derler, sen kim oluyorsun da güreşi başlatıyorsun, der demez Murat bıçağı çektiği gibi "Bana da Murat Efe derler" diyerek Hüseyin'i delik deşik eder.

Hüseyin'in kızkardeşi, Murat'ın hanımı Şefika Hanım eyvahlar çekerek feryadı basar. Sonra da, "Allahım, Murat ölürse boğadan kurban keserim diyerek ant içer.

Yıllar sonra Murat hapisten çıkar, günü geldiğinde de vadesiyle ölür. Bu arada Şefika Hanım sözünü unutmaz boğadan kurban keser.

İşte bu ağıt o günden günümüze kalmış.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Karaova düğünü gece kuruldu
Pehlivanlar meydan (a) çıktı soyundu
Gelir gelmez güveyin adı soruldu
O zaman Hacı Gümüşoğlu vuruldu

Kıyma Murat yakışmaz senin şanına
İnsan kayınının kıyar mı canına

2. Karaova'ya vardık güle oynaya
Aziz arkadaşımı eve koymaya
Acımadın mı Murat beni vurmaya
Al kanlar içinde kabre koymaya

Kıyma Murat yakışmaz senin şanına
İnsan kayınının kıyar mı canına

3. Söyleyin anam kandilleri yakmasın
Oğlum Hüseyin diye yola bakmasın
Al atımın gemini kimler bağlasın
Ela gözlü Şefika'mı kimler eğlesin.

Kıyma Murat yakışmaz senin şanına
İnsan kayınının kıyar mı canına

KAYNAK: Ahmet Günday, Notaları ile Halk Türküleri ve Türkü öyküleri, Anıt Matbaacılık ve Tic. Koll, Şir. 1977-İzmir.

30- KARAASLAN'ın AĞIDI

Karaaslan-Sarızlı'dır. Yıllar önce Karaaslan yeğenine kız kaçırıyor. Bir takipte jandarmalar tarafından vurularak öldürülmüştü.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Yaşa Kar'aslan'ım yaşa
Tüfeğin' dayamış taşa
Vur emrini verdim m'ola
Oğlu ölesice paşa

2. Aha ayna, aha tarak
Al da kekilini tara
Ar değil mi Kar'aslan'ım
Dündü'me bağlattın kara

3. Sabahanan kalktımıdı
Kuşlar türlü türlü öter
Sen gelmezsen Kar'aslan'ım
Oğlanların yerin' tutar

4. Ellerin ardından bağlı
Keşke olsaydın yesir
Kör ederim Döndü seni
Hizmetinde koyma kusur

5. Emmilerin hep biriksin
Gelinimi vericiyim
Küşüm çekme Kar'aslan'ım
Dediğini ediciyim

KAYNAK: Hasan Gürbüz 1930. Dava vekili, Sarız-Kayseri.

Derleme Tarihi: 1983.

AÇIKLAMA:

2. **kekil:** Kakül.
3. **sabahanan:** Sabahleyin.
   kalktımıdı: Kalktıydım.
   yerin(i) tutmak: Ocağını tüttürmek, soyunu sürdürmek.
4. **yesir:** Esir, tutsak.
5. **birikmek:** Toplanmak, bir araya gelmek.
   vericiyim, ediciyim: Vereceğim, edeceğim.
   Küşüm: Kuşku, şüphe.

31- DELİKANLIYA AĞIT

Eskiden Sivas ilinin Şarkışla ilçesine bağlı Mengen Sofular köyünde bir delikanlı askerlik görevini yapıp köyüne döner.

Ne ki, delikanlı köye döner dönmez, köyde bir dedikodudur başlar: Güya, bu delikanlının karısı köyden başka birisiyle düşüp kalkıyormuş.

Askerden yeni gelen delikanlının kardeşi de Bandırma'da askerdir. Olup bitenlere içerleyen delikanlı, bir gün cami avlusunda hasmını görür, onu bıçaklayıp öldürmek ister. Lâkin daha bıçağı çeker çekmez hasmının arkadaşları onu oracıkta bıçaklayıp öldürürler.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Camiye bakar kapısı
Yapısı kâtip yapısı
Acep seni değer m'ola
Bıçak sokanın hepisi

2. Bacısı dönmüş karıya
Uşağın' atmış arıya
Gitmen Osman, Mahmut gitmen
Karakol koymaz orıya

3. Dağlara düştü alaca
Acep karı kalkar m'ola
Bandırma'ya haber saldım
Geleneçe korkar m'ola

4. Kurban olayım olayım
Sarı fotin, eğri börke
Hiç mi kimsesi yoğumuş
Karacalar çıkmış arka

KAYNAK: Mehmek Kalkanoğlu, Anadolu Köylerinden Ağıtlar ve Deyişler, Erciyes Dergisi sayı: 65-66, 1948, Kayseri.

AÇIKLAMA.

2. **arıya:** Araya.

   orıya: Oraya.

3. **geleneçe:** Gelene kadar.

4. **Karacalar:** Köyde bir aile.

32- HALİL'in AĞIDI

Halil, Kadirli ilçesinin Araplı köyünden Girginoğullarındandı. Kendisi evli olduğu hâlde hiç çocuğu olmamıştı. Halil yıllar önce (1930'lu, kırklı yıllar diyenler de var) hastanede ölmüştü.

SÖYLEYEN: Bacısı Ayşe Kesik.

1. Elinde sarı tesbihi
Çekerek Kozan'dan gelir
Şöyle yiğidin bacısı
Ölmez de iflah mı olur

2. Zeliha yalnız ağlıyor
Nic'oldu bunun bacısı
Hastanede ölenin
Hademe olur sucusu

3. Şordan bir atlı geliyor
Tozu savuru savuru
Usandın mı kele Ehrim
Kahve kavuru kavuru

4. Kabut haymada takılı
Bende koymadın akılı
Evlatsız ölen Halil'im
Kim olur evin vekili

5. Karar Kadir Mevlam karar
Bize oldu, bize zarar
Kör olsun şu iki gözüm
Menciliste Halil arar

6. Söylesem olurum aşık
Kollar sallamadı beşik
Kadan' alıyım Halil
Benim gönlüm sana düşük

7. Elim ovalar ovayı
Şahan tergetmez yuvayı
Kardeşin sesini duydum
Namazda bozdum duayı

KAYNAK: İbrahim Davutluoğlu (Âşık Karalı), 1926. Öğretmen Araplı (Dövenli)-Kadirli.

Derleme Tarihi: 1988.

AÇIKLAMA:

2. **sucu:** Ölü yıkanırken su döken kişi.
3. **kele:** bir hitap sözü, ayol.
   ehrim: ad
4. **kabut:** Palto.
   hayma: Dört çatal üzerine kurulu kulûbe
5. **mencilis:** Meclis.
6. **düşük:** Düşmüş.

33- SETTAR MUSTAFA'nın AĞIDI

Sarız'ın Karayurt köyünden. 1930 yılında hastalıktan öldü. Buralarda, "Allah kara hastalığı yatasın." diye bir ilenme sözü vardır. Bu, veba gibi bir hastalıkmış. İşte Settar Mustafa da bu hastalıktan ölmüş. Mustafa üç kez evlenmesine karşın hiç erkek çocuğu olmamış.

SÖYLEYEN: Analığı Kör Telli.

1. Zala'yı koymam dilimden
Ölüm usandım elinden
"Ben(i) analık salma" diyor
Ne gelir benim elimden

2. Geri durum ben varıyım
Derdine derman oluyum
Yernik gitme çöl vezirim
Tatlı'yı sana veriyim

3. Küçük ev değil ki vezir
Çatal kağnıyınan göçer
Şimdi buna oğlan veren
Cennetin kapısın' açar

4. Beş kapıyı kitlediler
Çıkar karşıda görünnüm
Oğlu yok da analığım
Oğlan sevene yerinnim

5. Geldin mi Zeynep geldin mi
Yap'yalınız sen kaldın mı
Arzu ediyor kardeşin
Babana çoban verdin mi

6. İleri gel kele Hürü
O da kardeşiyin biri
Babanı kurban ederim
Altında da seker kır'ı

7. Tatlı'yı oğlan eder de
Ben yakarım odasını
Anşa d'ölsün, Yeter d'ölsün
Sabır alsın kadasını

8. Gelin Şefre en dokumuş
Yüküme tutarım deyi
Hiç aklına gelmedi mi
"Oğlum yok batarım" deyi

KAYNAK: Eşe Bozbıyık, Karayurt-Sarız, 1932. Ev kadını.
Derleme Tarihi: 1967.
AÇIKLAMA:

1. **analık:** Üvey ana. **salma:** Gönderme, ölüme gönderme.
2. **varıyım, oluyum, veriyim:** Varayım, olayım, vereyim.
   yernik: Özlemine kavuşmamış, üzük, imremiş.
3. **çatal kağnı:** İki kağnı, Herkes tek kağnı ile göçerdi.
4. **kitlemek:** Kilitlemek.
   görünnüm, yerinirim: Görünürüm.
6. **kele:** Bir hitap sözü, ayol.
   kır: Kırat,
   sekmek: Atın bir yürüyüş şekli.
7. **Tatlı:** Bir erkek adı.
8. **Şefre:** Şerife.
   en: Kilimin yataklığa serilen çeşidi.
   yük: Yatakların yığıldığı yer.

34- BOŞ BEŞİK

Türkmen kocalarının anlattıklarına göre, bundan 350-400 yıl kadar önce Toroslar'da Avşar boyunun oymakları göçer olarak yaşarlardı.

İşte o sıralar bir oymak beyinin oğluyla başka bir oymak beyinin kızı dillere destan bir düğünle evlenirler. Bunların tam yedi yıl çocukları olmaz. Ondan dolayı aileler de halk da çok üzgündür. Çünkü bu Türkmenler'de çocuk çok önemli, çocuksuzluk çok kötüdür.

Günler gelir geçer, yedi yılın sonunda gelin ay parçası gibi bir erkek çocuk dünyaya getirir. Çocuk üç aylıkken bu Avşar oymağı başka bir yurda (yaylaya) göçmeye karar verir.

Bebek, sarılıp sarmalanarak güzel bir kundak yapılır. Kundaktaki bebek görkemli bir mayanın (dişi deve) üzerine yerleştirilir.

Deve kervanı gece ormanlık alanda ilerlerken nasıl olmuşsa bebek kundağıyla birlikte çam dalına takılıp kalmış. Bu arada gelin,arada bir bebeği yoklamak ister ama kayınbabasından hicabeder (utanır), bunu ona söyleyemez. Çünkü bu Türkmenler'de "gelinlik etmek" diye bir gelenek var. Bu geleneğe göre gelin kız, büyüklerinin yanında konuşmaz, sesinin duyulmasını istemez. Bu, bir saygı gereği olarak görülürdü.

Konalga yerine varılıp denkler çözülmeye başlayınca, bebeğin beşikte olmadığı görülür. Herkes, geri yol boyu bebeği aramaya koyulur. Bu arada güneş doğmuş, gökyüzünde kara kara kartallar belirmeye başlamış.

Onlar araya dursun koca bir kartal çam dalında asılı kalan bebeği çoktan parçalamıştır. Onu arayanlar ancak bez parçalarını bulurlar.

SÖYLEYEN: Gelin (bebeğin anası).

1. Deveyi deveye çattım
Yuların' üstüne attım
Kayınbabamdan hicabettim
Yoklamadım bebek seni
Nenni nenni bebek nenni

2. Deve de deveden yüce
Deveyi yüklettim gece
Yoklamadık ağ bebeğim
Yurda varıp konmayınca
Nenni nenni bebek nenni

3. Ağ devenin mayaları
Çiyde yürür develeri
Çok m(u) ağrıttı bebeğim
Karakuşun soyaları

Bu ağıdın, aynı konuyu anlatan bir varyantı da Yürek oymağında, Antalya-Elmalı yolunda geçer.

4. Elmalı'dan çıktım yayan
Dayan hey dizlerim dayan
Emmim atlı kendim yayan

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

5. Kol bezin dalda bulduğum
Adını Ali koyduğum
Yedi yılda bir bulduğum

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

6. Gökte yıldızlar ışılar
Kuzgunlar üleş bölüşür
Çadırda düşman gülüşür

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

7. Deve var deveden yüce
Deveyi yüklettik gece
Nic' edeyim aman nice

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

8. Tuzladan aldım tuzunu
Akdağ'a serdim bezini
Kargalar oydu gözünü

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

9. Ala kilime sardığım
Yüksek mayaya koyduğum
Yedi yılda bir bulduğum

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

10. Havada kuzgun dolaşır
Kuzgunlar üleş bölüşür
Kara haber tez ulaşır

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

11. Kayın anam samur kürklü
Develeri kahve yüklü
Yad-yaban değil Yürüklü

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

12. Çadırı çebiç kılından
Pazvantı çıkmaz kolundan
Kurtulamam el dilinden

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

13. Ak memeden sütler akar
Kavim kardeş yola bakar
Yasımız obayı yıkar

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

14. Deveyi deveye çattım
Yuları boynuna attım
Bebeği dağlara attım

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

15. Tabancamın ipek bağı
Babam bir aşiret beyi
Kanlım oldu çiçek dağı

Bebek beni del'eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi

KAYNAK: Ali Karakuş, 1325. Köy muhtarı. Oğlakkaya köyü-Sarız.

Derleme Tarihi: 1962.

Mehmet Özbek, Folklor ve Türkülerimiz. Ötüken yayınları 1975, İstanbul.

Ahmet Günday, Notaları ile Halk Türküleri ve Türkü Öyküleri. Anıt Matbaacılık ve Tic. Koll. Şir., 1977, İzmir.

AÇIKLAMA:

1. **hicabetmek:** Utanmak, çekinmek.

3. **çiy:** Şebnem.
soya: Pençe, tırnak.

6. **üleş:** Leş, burada ceset.

12. **çebiç:** İki yaşındaki keçi yavrusu.
pazvant: Pazıbent: Belli bir amaçla kola geçirilen enli kuşak kolcak.

35- IRAHMA (RAHİME) HATUN'un AĞIDI

Irahma, Pınarbaşı ilçesinin Beylerkarakilise köyünden Emir Ali'nin kızıdır. Gözlüklü Irahma diye de bilinir. Oraya yakın Avşarsöğütlü köyünden evliyken boşandı ve Toklardaki kızının yanına sığındı.

Bu arada Toklar kasabasından Sarı Kaha, oğlu olmadığı için Irahma ile evlendi ve bu evlilikten bir kız çocukları oldu. Ama bu kız çocuğu daha "kırklı" iken öldü.

Aradan dokuz yıl geçtikten sonra Irahma ana hâlinden kesilir, kocası Sarı Kaha da üçüncü evliliğini yapar, Emiruşağı köyünden Gürcü Hatunu alır. Gürcü Hanım Sarı Kaha'ya bir erkek çocuk doğurur.

Böylece Sarı Kaha aradığını bulunca Irahma Hatun'a: "Sana yol göründü, artık çık, git." der.

Ama Irahma Hatun bu eve on yıl emek vermiştir, kocasının böyle "çık, git" demesine çok üzülür ve bu ağıdı söyler.

SÖYLEYEN: Irahma Hatun.

1. Sandığımı alıyım da
Boşaltıyım odasını
On senedir emek verdim
Çık mı diyon kadasını

2. Dar geliyor vatan bana
Ne der ola yatan bana
Kardeşim yok siper olam
Çık mı diyon utan bana

3. İşte ben böyle ağlarım
Oğlansızın havasında
Ben kapıya kilit vurdum
Kuşlar dönsün yuvasına

4. Peneğe bastırrım çalı
İçinde baykuş ötmesin
Selver, Sarı'ya söyle de
Beni kapıya atmasın

5. Oğl'olmayan yemik olur
Tut salımdan yalınızım
Madem kuşlar tüneyici
Çık içinden öksüz kızım

6. Emmim kızı diye sever
İşte Toklarlılar geldi
Kapıya kilit vurdurun
Kız Irahma kızın öldü

7. Babam tütünden gelir de
Mencilis dinler sözünü
Oğlum yok vasiyet edem
Irahma çalsın gözünü

8. Gezbeli'nden aşıncağız
Görünür oğlansız mezer
Ağamın atı varıdı
Pukağısı elde gezer

9. Dünden ben evde yoğudum
Başınız sağ olsun Sarı
Kadan' allım Zala Hatun
Bebeğimi salın geri

10. Babam tütünden gelir de
Ağam atın' gezdirirdi
Şimdi tüneğimiz harap
Çatal kurban yüzdürürdü

11. Ben buradan giderkene
Sallandı dağların burcu
Gördükçe yüz azdırırdın
Toklar sana kalsın Gürcü

12. Emmimoğlu dururkene
Seni almam kucağıma
Yağmur yağar kar dökülür
Oğlansızın ocağına

13. İşte geldik Tatl'oluğa
Camız eyledik soluğa
Neçe şurdan kağn'indirdik
Toz çökerek mor beliğe

14. Niye böyle davranıyon
Şordan gelirdin gülerek
Neçe sensiz kağnı çektim
Başımın kanın' silerek

15. Şura babamın tüneği
Emeğim sağdıç emeği
El oğluna güvenilmez
Tez olurumuş döneği

16. Şaşırdım Allah şaşırdım
Yolumu sarpa düşürdüm
Bura benim evim sandım
Cücük gibi çöp deşirdim

17. Baykuş tünemesin deyi
Peneğe kapattım çalı
O da mal bölerim demiş
Nemiz olur Demirc' Ali

18. Sabahanan kaktımıdı
Ali'm öter Kesteğinen
Ağam tütüncünün başı
At yaydırır kösteğinen

19. Birisin' Sarı aldı da
Birisini ben getirdim
Battı babamın ocağı
Sanki kumarda yitirdim

KAYNAK: Naile Erdinç, 1936. Ev hanımı, Çanakpınar-Tomarza.
Derleme Tarihi: 1983.
Çetin Önal, 1939. Çiftçi. Toklar-Tomarza,
Derleme Tarihi: 1999.

AÇIKLAMA:

1. **alıyım:** Alayım.
diyon: Diyorsun.
4. **penek:** Baca.
5. **yernik:** Özlemine kavuşamamış.
7. **tütünden gelmek:** (eskiden) kaçak tütün satmadan.
mencilis: Meclis.
gözünü çalmak: Ölürken gözünü yummak.

8. **Gezbeli:** Yörede yer adı.
   aşıncağız: Aşınca.
   pukağı: Pukağa: Hayvanların ayağına vurulan köstek.
11. **giderkene:** Giderken.
12. **dururkene:** Dururken.
14. **davranıyon:** Davranıyorsun.
16. **cücük:** Civciv.

36- ASAF AĞA'nın AĞIDI

Sarız-Yalak (Şimdi Yeşilkent) köyünden Asaf Ağa, Daha Osmanlı zamanında Sivas'ta ölmüştü. Asaf Ağa evli olduğu hâlde hiç çocuğu olmamıştı.

SÖYLEYEN: Hanımı Hacı Emine.

1. Ahmet bize darılıyor
Ağlaman da durun deyi
Anam ele yalvarıyor
Bir oğlancık verin deyi

2. Oğlansızlık ne zorumuş
Dokunuyorlar edeme
Ana aklın' al başına
El oğlan vermez adama

3. Memmet ağlar, Hasan ağlar
Gene dumanlandı dağlar
Selbi kızım oğlan olsa
Anam bakıp gönlüm eğler

4. Kör ederim Haççа seni
Dik gülümün gömleğini
Kurban olurum yaratan
Ver elimin deyneğini

5. Kardeş Torun'dan geliyor
Altında hopluyor doru
Mehmet'i, Hacı'yı demem
Bekir gözümüzün nuru

KAYNAK: Mahmut Işık, 1927. Öğretmen-Ankara, Afşarlar-Kardeşler Matbaası, 1963, Ankara.

AÇIKLAMA:

1. **ağlaman:** Ağlamayın.
   oğlancık: Çocuk, küçük yavru çocuk.
2. **dokunuyorlar:** Dokunmak, söz dokundurmak, çocuksuz diye.
   ede: (burada) ağa.
3. **Selbi:** Selvi, Selver.
4. **Haççа:** Hatice'nin yörede söylenişi.
5. **Torun:** Avşarlar'ın Torun obası.
   doru: Doru at.

37- CEMCİ HOCA'nın AĞIDI

Cemci Hoca (Cinci Hoca), Avşar yöresinde muska yazan, büyücülük yapan sevecen bir kişisi olarak bilinir. 1966 yılında bekâr olarak ölmüştü.

SÖYLEYEN: Yeğeni Cezanur.

1. Naçar sefil emmim naçar
Dağlar çiçeğini açar
Amma ettin öldüğüne
Elimiz yaylaya göçer

2. Oğlansızın Ürüsüm'ü
Ölür elin bucağında
Diz çökmüş Kur'an okuyor
Koca kitap kucağında

3. Emmi narin narin gezer
Baykuş gibi yuva düzer
Biriyin hatırın' kırmaz
Hem okur da hemi yazar

4. Cemci Hoca Cemci Hoca
Ülker Teraziden yüce
Kayser' obası birikmiş
Emminin öldüğü gece

5. Kadan' allım Fatma Bacı
Cuma emminin yareni
Yitirdik de bulamıyok
Camide sala vereni

6. Şurda bir oğlansız ölük
Yandım korlanı korlanı
Yorganını aldım çıktım
Öldüm arlanı arlanı

7. Oğlansızın Ürüsüm'ü
Yuvasında öter kuşlar
Sahipsiz meyve mi biter
Ellerin çocuğu taşlar

8. Ben deyim de siz de bellen
Hepsini gelinler, kızlar
Elimiz yaylaya göçer
Emmim ördeğini nazlar

9. Kadan' alıyım Emine
Bak oğlansızın haline
Oğlansızın Ürüsüm'ü
Kazma vururlar damına

10. Şurda bir oğlansız ölük
Ölücüyük yana yana
Kurban oluyum oluyum
Sela verir döne döne.

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.
Derleme Tarihi: 1964.
AÇIKLAMA:

1. **amma ettin:** Yazıklar olsun anlamına sitem.
2. **bucak:** Çayırlık.
3. **biriyin:** Birisinin.
4. **oba:** El.

8. **bellen:** Belleyin, ezberleyin.
9. **kazma vurmak:** Evi bozup mirasçılar arasında bölüşümünü sağlamak.
10. **ölük:** Ölmüş.
    ölücüyük: Öleceğiz.
    oluyum: Olayım.

C- Kavgada, Kaçakçılıkta ve Eşkıyalıkta Ölenlerin Ağıtları

38- AYDINLI (YÜRÜK) ALİ'nin AĞIDI

Bahar gelince Yürükler sürüleriyle yaylalara çıkarlar. Şimdilerde dağlar, eskisi gibi öyle serbest değildir. Artık köy hudutları belirlenmiş, her köyün arazisi sınırlarıyla tapularında gösterilmiştir.

Yürük sürüleri Pınarbaşı ilçesinin Toybuk köyü yaylasını, otlağını yayılmaya başlayınca, Yürükler ile Toybuk köylüleri arasında kavga başlar. Bu kavga içinde Toybuklu Kaytancı, Yörük Ali'yi vurup öldürür. 1952.

SÖYLEYEN: Ali'nin Hanımı Eşe.

1. Koç dağında keklik öter
Sesini sesime katar
Kemal'imin boynu buruk
Benim derdim bana yeter

2. Kadan' alıyım dezzesi
Şu da şunların babası
İndi mi ola Dörtyol'a
Aydınlı Yürük obası

3. Çadırının önü kaya
Bakamadım doya doya
Öldüğünü bilincağız
Bozuladı tülü maya

4. Avdan gelir eli kuşlu
Kuş oturur yeşil başlı
İki yerde davamız var
Birisi Hatay'da başlı

5. İnekler sarpa yürüdü
İçerimin yağ' eridi
Kadan' allım sürmel' eşim
Sende de beşli varıdı

6. Keçisi dağda kalanım
Yeni Kore'den gelenim
Öyle de kadan' alıyım
Çayın içinde ölenim

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.
D. Tarihi: 1964.
AÇIKLAMA:
1. **Koçdağı:** İç Toroslarda.
2. **dezze:** Teyze.
3. **bilinceğiz:** Bilince.
tülü: Erkek deve.
maya: Dişi deve
bozulamak: Yanık yanık ses çıkarmak.
5. **beşli:** Beş fişek atan silâh.
6. **de:** Söyle.

39- SÜREYYA'nın AĞIDI

Olay 14 Mayıs 1933 yılında Adana'nın Hacın (Saimbeyli) ilçesinde geçer. O tarihte Süreyya Beyin hem amcası hem de kayınbabası İzzet Efendi değirmen işletmektedir. İzzet Efendi (Yıldırım), hızarcısı Gürünlü Hüseyin'le bir anlaşmazlığa düşer. Bu anlaşmazlık giderek düşmanlığa dönüşür. Küçük yerleşim yerlerinin yapısı gereği, ilçenin jandarma komutanı da Gürünlü Hüseyin'in tarafını tutar.

O tarihlerde sigara fabrikaları yoktu. Tütün, kasabalarda ve köylerde kaçak olarak satılmaktaydı. Gürünlü Hüseyin, İzzet Efendi'nin evine gizlice kaçak tütün koydurur. Jandarmalar İzzet Efendi'nin Çiftlik Mahallesindeki evini basarlar ve kaçak tütünleri ele geçirirler.

Mahkeme, savcılık, hapishane derken, sonunda İzzet Efendi olayın bir tertip olduğunu kanıtlar. Bu kez de olayı düzenleyen Gürünlü Hüseyin hapse atılır. Ne var ki, jandarma komutanı onu hapishaneden kaçırtır. Arkasından da İzzet Efendiyi vurmasını öğütler.

14 Mayıs 1933 yılında İzzet Efendi, eniştesi Süreyya ve daha sonra Demokrat Parti Muğla milletvekili ve Tekel Bakanı olacak olan Nuri Özzan (O tarihte sorgu yargıcıdır.) ve başkaları olduğu hâlde Saimbeyli'ye doğru yola çıkarlar. Obruk'un Kızıleniş denilen yerinde hasımları tarafından kıstırılır. Önce Süreyya öldürülür. İzzet Efendi ise kaçıp bir menfize sığınırsa da orada yakalanıp Obruk'un başına götürülür. İzzet Efendi, katillere; "beni bir Kur'an okuduktan sonra öldürün." der. Öyle yaparlar, Kur'an bitince de İzzet Efendi öldürülür.

SÖYLEYEN: Süreyya'nın eşi.

1. Obruk'un da başı dölek
Yağmur yağar olur gölek
Süreyya'mı öldürmüşler
Karaduman orda gerek

2. Biri babam biri eşim
Böyle mi çıkardı düşüm
Yenice aklımdan çıktı
Kayseri (de) ölen kardeşim

3. Koca konağın yapısı
Kıbleye karşı kapısı
Süreyya'mı bana verin
Yansın Hacın'ın hepisi

4. Ana hatun ana hatun
Gayri biz de olduk yetim
Eğer âdet olsayıdı
Eşimi alırdık satın

5. Aydın oğlum süt başında
Süt önlüğü de döşünde
Bey babanı öldürmüşler
Daha otuz üç yaşında

6. Vasfiye'min bey kocası
Aydın'ımın bey babası
Teneşire çıkarınca
İncitme Yusuf Hocası

KAYNAK: Mustafa Onar, 1932. Doğanbeyli. Eğitimci Yazar.

D. Tarihi: 1992.

AÇIKLAMA:

1. Karaduman: Asıl adı Rifat Karaduman, Karaduman soyadını Hacın savaşında gösterdiği yararlıktan dolayı aldı.

2. Hacın: Saimbeyli'nin eski adı.

6. Yusuf Hoca (Saygılı): İlçenin İmamı.

40- RIZA ÇAVUŞ'a AĞIT

Sarız'ın Altısöğüt köyünde Avşarlar ile Kürtler birlikte yaşarlar. 16 Nisan 1946 tarihinde iki Kürt ailesi arasında tarla sınırı anlaşmazlığından dolayı çetin ve ileride önü alınmayacak kavgalar olmuştu.

O tarihte başlayan kavgalar kırk yılı aşkın süre devam etti. Sonuçta iki taraftan da çok sayıda insan öldü. O kadar ki, Altısöğüt köyüne "Kan davasının kuruttuğu köy" bile dendi. Şimdi o köyde, o iki aileden pek kimse kalmadı. Kalanlar da başka başka yerlere göçerek izini kaybettirdiler.

İşte 1946 yılında başlayan ve ilk olayda ölen Çolak Hallo'nun oğlu Rıza Çavuş (Yılmaz)'a söylenen ağıt.

SÖYLEYEN: O Köyden Bir Avşar kadını.

1. Göbeğinden kurşun değmiş
Kavralamış yüreğini
Gözlerin kör ola Sultan
Yıktın damın direğini

2. Tarlanın içinde yatar
Ağ kolları arşın arşın
"Anam" bile dedirtmemiş
Doğramış savuşmuş kurşun

3. Hasan kivrem çiftten gelir
Yanmış kavrulu kavrulu
Sünnet düğününden gelir
Perçem savrulu savrulu

4. Yarın yaz gelme mi aman
Otlar biter nenni nenni
Buna ana katlanır mı
Ağ köyneği ala kanlı

5. Yüküne dokutur kilim
Düşman eder dilim dilim
Bebeğini alıp gitme
Kadanı alıyım gelin

6. Bolpaçasını giyer de
Bey gibi de sallanıyor
Bir kurşuna canın' vermiş
Gelin ona arlanıyor

7. Annaçta da selvi söğüt
Verseler de almam öğüt
Çekilsene itin dölü
Karşındaki senden yiğit

KAYNAK: Ömer Korkmaz, 1930 B. Kabaktepe. Çiftçi.

D. Tarihi: 1952.

Ramiz Demir, 1932. Gümüşali. Öğretmen.

AÇIKLAMA:

1. **Sultan:** Rıza Çavuş'un annesi.
2. **arşın:** Eskiden kullanılan 68 cm'lik uzunluk ölçüsü.
3. **kivre:** Kirve.
4. **köynek:** Gömlek.
5. **yük:** Evlerde yatak yığılan yer.
6. **bolpaça:** O zamanlar yörede şalvar giyilirdi, pantolon giyen azdı. Pantolonun adı bolpaçaydı.
7. **annaç:** Yamaç, karşı.

41- TÜTÜNCÜ MAHMUT'un AĞIDI

Eskiden, şimdiki gibi tütün-sigara fabrikaları yoktu. Tütün balyalar halinde kaçak olarak da satılırdı. Kaçak olarak satılan tütünler evlerde keskin bıçaklarla doğranarak tabakalara ya da keselere doldurulurdu. Sonra da bunlar kâğıtlarla elde sarılarak sigara yapılırdı.

İşte o zamanlarda tütün kaçakçılarına karşı devlet, kaçakçıları denetlemek için "tütün kolcuları"nı görevlendirmişti.

Tütüncü Mahmut, tütüncü beyinin kızıyla evlidir. Mahmut bir gün, Kayseri'nin Hacılar kasabasına tütün götürür. Ne var ki, kolcular bundan haberlidir. Çünkü arkadaşı Balağın Ali onu ihbar etmiştir. Kolcular Hacılar köyünde Mahmut'u kıstırırlar. Mahmut arkadaşlarıyla birlikte Erciyes dağının içlerine kaçar, dağda şiddetli çatışmalar olur. Bu arada Mahmut'un mermisi biter, teslim olmak ister ama o anda da kolcular tarafından vurularak öldürülür.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Bilseydim de Hacılara varmazdım
Tütüncü beyinin kızın' almazdım
Gelen belalara karşı durmazdım

Gelin ahbaplarım gelin yanıma
Sebebim tütünü basın kanıma

2. Hacılar köyüne bastığım oldu
Tütün dengi de yastığım oldu
Zalim arkadaşların kaçtığı oldu

Gelin ahbaplarım gelin yanıma
Sebebim tütünü basın kanıma

3. Ne yaptım da Balağın Ali sana ne yaptım
Yerimi gösterdin ciğerimi yaktın
Beş yüz altınla da açığa çıktın

Gelin ahbaplarım gelin yanıma
Sebebim tütünü basın kanıma

4. Erenler erenler kanlı erenler
Erenler içinde Çerkez vuranlar
"Teslimim" deyince cana kıyanlar

Gelin ahbaplarım gelin yanıma
Sebebim tütünü basın kanıma

KAYNAK: Mehmet Özbek, Folklor ve Türkülerimiz. Ötüken Yayınları, 266-267, 1975, İstanbul

42- KAÇAKÇININ AĞIDI

Osmanlı'da bir "reji" sistemi var. Osmanlı Devleti'nin dış borçlarına karşılık tütün gelirlerinin işletmesini üslenen bir şirkettir bu reji... Osmanlı maliyesini de bir bakıma kontrol eden bu şirketin kolluk kuvvetleri de vardı. Buna, "tütün kolcuları" denirdi. Bunlar kaçak tütün ekimini ve kaçakçılığı denetlerlerdi.

İşte aşağıdaki ağıt, kolcular tarafından vurulup öldürülen birinin öyküsüdür. Çankırı yöresine ait olan bu ağıttan başka ağıtlar da vardır.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Kır atın altında bir uzun yayla
Ne diyem beylerim kaderim böyle
Anama varınca doğrusun söyle

Beypazarı'dır meskenimiz, yolumuz
Kimbilir nerede kalır (bizim) ölümüz

2. Beypazarı'ndan çıktım tütün satmaya
Kır at başladı da yatıp kalkmaya
Kolcular başladı fişek atmaya

Beypazarı'dır meskenimiz, yolumuz
Kimbilir nerede kalır (bizim) ölümüz

3. Kör olası Çerkez nereden geldin
"Kuyumcuyum" diye çadıra kondun
Alnı top kekilli yiğide kıydın

Beypazarı'dır meskenimiz, yolumuz
Kimbilir nerede kalır (bizim) ölümüz

4. Kır ata karar m'olur eştiği zaman
Dizgini boynuna geçtiği zaman
Belden aşıp tozlu yola düştüğü zaman

Beypazarı'dır meskenimiz, yolumuz
Kimbilir nerede kalır (bizim) ölümüz

5. Gedikten aşıyor bir kara kağnı
Kağnının ardında kır atı bağlı
Kaldırın çehresini püskürme benli

Beypazarı'dır meskenimiz, yolumuz
Kimbilir nerede kalır (bizim) öiümüz

KAYNAK: Cahit Öztelli. Evlerinin Önü. Hürriyet yayınları, Anadolu Kitaplığı: 2, sayfa: 426-427, 1972, İstanbul.

43- OFO'nun AĞIDI

Ofo, Gaziantep-Kahramanmaraş yöresinden.

Çok yakışıklı olan Ofo, aynı zamanda mertliğiyle ve iyi kalpliliğiyle de halk tarafından sevilmektedir.

Ofo, Birinci Dünya Savaşı sırasında haksızlıklara dayanamayarak dağa çıkmış, eşkıya olmuştu. Kendisinin Ayşe ve Iraz isimli iki de hanımı vardı.

Kaçak durumuna düşünce jandarmalar bir takip sırasında onu yakalayıp bir yerde öldürürler.

SÖYLEYEN: Karısı Iraz.

1. Ofo dedikleri bir ince uşak
Elinde martini, belinde fişek
Gelin Nurhaklılar dönek döğüşek

Neneyle neneyle Iraz neneyle
Çık yüce dağlara da bize el eyle

2. Sofranın başında vuruldu, hay oldu
Malı talan oldu, canı zay oldu
Silahları hükumete mal oldu

Neneyle neneyle Iraz neneyle
Çık yüce dağlara da bize el eyle

3. Şahan kalesinde Ofo'nun yurdu
Üstüne varamaz bir bölük ordu
Kimseye kahretmen Nurhaklı Durdu

Neneyle neneyle Iraz neneyle
Çık yüce dağlara da bize el eyle

KAYNAK: Yusuf Ziya Özkan, Hikâyeli Halk Türküleri Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Ed. Fak. 1978. Erzurum.

AÇIKLAMA:

1. **döğüşek:** Döğüşelim.
   dönek: Dönelim.
2. **hay olmak:** Hay beri, beri hay olmak seslenmek.
3. **kahretmen:** Kahretmeyin.

Not: *Ofo için söylenen başka ağıtlar da vardır: (bknz. Mehmet Bayrak, Eşkıyalık Eşkıya Türküleri).*

44- ŞAHAN'ın AĞIDI

Şahan (Şahin) aslında Pınarbaşı'nın Aslanbeyli köyünden olduğu hâlde, Kozan'ın Hamam köyüne yerleşmişti. Akıllı, aynı zamanda çalışkan olduğundan kısa sürede Hamam köyünde zengin olmuştu.

Birdenbire böyle zengin oluşunu çekemeyenler de çoğalmış ve arkasından: "Başka yerden geldi, çabucak zengin oldu." diye ileri geri konuşmalar onun da kulağına gitmişti.

Şahan "Kopuk" adlı fakir biri tarafından pusu kurularak 1952 yılında öldürüldü.

SÖYLEYEN: Emine Aslan.

1. Evlerinin önü tapır
Şahan gelir güpür güpür
Sana diyom büyük kızı
Kalk da kanlarını süpür

2. Çardağın baş'ına oturmuş
Elleri çalar makine
Kardeş para bozduruyor
Irgat giderken ekine

3. Irahma, Medine küçük
Muammer'i ben neyleyim
Nideyim Kıroğlan kuzunu
Gider yetimi güderim

4. Şahan'ı vuranı billim
Akşama dek ekmek toplar
Kurşun gelip değinceğiz
Kardeş taştan taşa hoplar

5. Evleri var yol içinde
   Parlak kundura kıçında
   Oba kahveden çıkıyor
   Şahan kardeş yok içinde

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.

D. Tarihi: 1964.

AÇIKLAMA:

1. **tapır:** Küçük düzlük.
   diyom: Diyorum.
2. **çardak:** Ağaç dallarından yapılmış gölgelik.
   elleri çalar makine: Makineyi çalıştırır.
3. **Irahma:** Rahime.
4. **billim:** Bilirim.
   değinceğiz: Değince.
5. **kıç:** Ayak.
   oba: El alem.

45- HULUSİ'nin AĞIDI

Pınarbaşı ilçesinin Kurtlar (Hörküççük) köyünden Hulusi, oldukça yakışıklı, kendine güvenen, gözü pek bir köy delikanlısıdır. O sıralar Hörküççük'te bir köy kavgası oluyor. İçlerinde dayak yiyenler, yaralananlar çoğunlukta.

Kavgadan sonra Hulusi, Adana'nın Ceyhan ilçesine giderek, izini yitirmek istiyor. Ama karşı taraf onu takip ederek Ceyhan'da yakalıyorlar. Plân gereğince Hulusi'yi yakalayıp boğuyorlar ve cesedini de Ceyhan nehrine atıyorlar. 1969.

SÖYLEYEN: Anası Elif.

1. Kalk Haççа anama gidek
Düğün oluyor onlarda
Onların teline benzer
Ördek yüzüyor göllerde

2. Akşamdan beri böyleyik
Bir karalı haber gelik
Allah Haççа sen d'ölesin
Ergen bize okun(tu) salık

3. Zor olur Haççа zor olur
Zor olur ergen acısı
Kada kadayı savarsa
Ölsün dezzesi, bacısı

4. Ergeni bilmeyen var mı
Dağda geyik, çölde ceren
Ergen suya atılırken
Yok muyudu bunu gören

5. Kadasın' aldığım işlik
Ne geziyon elden ele
Onların teline benzer
Gayrı ördek konmaz göle

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.

D. Tarihi: 1964

AÇIKLAMA:

1. **Haççа:** Hatice.
gidek: Gidelim
2. **gelik:** Gelmiş.
salık: Salmış.
Okuntu: Düğün davetiyesi.
3. **dezze:** Teyze.
5. **işlik:** Gömlek.
geziyon: Geziyorsun.

46- İBRAHİM ÇAVUŞ'un AĞIDI

Eskiden tütün fabrikaları yoktu. Tütünler balyalar hâlinde atlarla, katırlarla taşınarak köylerde kaçak olarak satılırdı. Bunu denetlemek için bir bakıma mali polis görevlisi demek olan "tütün kolcuları" görevlendirilirdi.

Ağıda konu olan İbrahim işte böyle bir tütün kaçakçısıdır. İbrahim'in yiğit bir atı vardı, kendisi bu ata canı gibi bakardı. Bir gün, İbrahim'in bu sevimli atı çalınıyor, buna çok üzülen İbrahim sıkıntıdan hastalanıyor, "Benim gibi bir adamın atı nasıl çalınır." diyerek üzüntüsünden hasta olup ölüyor. 1932.

SÖYLEYEN: Abıla lakaplı hanımı Döndü.

1. Ben bir alay kız mıyım
Elim şemşiyeli gezer
Çinçeyinen adam kalkmaz
Söylerler de değer nazar

2. Ayağına çizme giymiş
Yürürken yerler yarılır
Avlunun kapısın' örtün
Görür de bize darılır

3. Böyleyidi benim eşim
Girdiği odalar kokar
Şafak yeri atarkene
Yedi yük tütünü yıkar

4. Dil bilmez köpeğin kızı
Ne çok dağniyor gözümü
Kardeşine tel vurak da
Tez geri dönsün izine

5. Kıçında beylik çizmesi
Hodul eşimin gezmesi
Zor olur Döndü zor olur
Saatli soyka bozması

6. İleri gel bacım Şerif
Tez gelir buranın yazı
El' elimde olayıdı
İstemem oğlanı, kızı

7. İreçberliği yok ama
Ağar sofrası kurulur
Yarın ulu bayram günü
Alem başına derilir

8. Ali Çavuş, Bostan Ağa
Onlar eşimin yareni
Yarın ulu bayram günü
Başına toplar ereni

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.
Derleme Tarihi: 1964.
AÇIKLAMA:

1. **şemşiye:** Şemsiye.
çinçe: Serçe parmak.
3. **atarkene:** Atarken.
4. **dağnemek:** Dinlemek, bakmak.
vurak: Vuralım, çekelim.
5. **kıç:** Ayak.
hodul: Fiyakalı, cakalı.
soyka: Ölüden arta kalan eşya.
7. **ireçber:** Rençber, çitfçi.

47- KARER'in OĞLU EFENDİ'nin AĞIDI

Pınarbaşı ilçesinin Aslanbeyli köyünden. 1950 yılında Aslanbeyli köyü ile Hörküççük (Kurtlar) köyü arasında bir sınır anlaşmazlığı olur. Çıkan kavgada, kaza kurşunu dul bir kadının oğlu olan Efendi'ye isabet eder ve Deli Ahmet denen birisinin kurşunuyla orada ölür.

SÖYLEYEN: Anası Karer.

1. Harap kalasıca dölek
Yağmur yağar olur gölek
El bokuna ölen oğlum
Kanlar akmış gülek gülek

2. Kadan' allım beyin kızı
Ben bilmem kardeş dilinden
Ne ireçber benim oğlum
Meses düşmemiş elinden

3. Cıngır cıngır köten koşar
Ellerin ardına düşmüş
Yağlı kurşun değincağız
Kevenin içinde şaşmış

4. Türkmen Ali Türkmen Ali
Kırıldı mı ola kolu
Ne yatıyon aslan oğlum
Açıldı dağların karı

5. Kadan' alıyım Irahma
Dememkine ben Hacı'mı
Onları kurban ederim
Her köydeki bir bacımı

6. Çirişinen büyüttüm de
Emeklerim gitti hiçe
Şimdi senin ağan gelir
Omuzunda delik keçe

7. Yekin aslan oğlum yekin
Ağ işliği döküm döküm
Ana köten alalım da
Yazın diktirin mi takım

8. Saba buraya yaz gelir
O zaman çıkarrım oyun
Yok muyudu senin ağan
Sürüyünen güder koyun

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.
Derleme Tarihi: 1964.
AÇIKLAMA:

1. **El bokuna:** Boş yere, boşu boşuna, başkalarının yüzünden.
gölek: Gölet, su birikintisi.
2. **ireçber:** Rençber, çiftçi.
meses: Öküzlere kumanda edilen uzun sopa.
3. **cıngır cıngır:** Yansıma, kötenin çıkardığı ses.
köten: Toprağı sürmeye yarayan tarım aracı.
değinceğiz: Değince.
keven: Dikenli bir bitki.
4. **yatıyon:** Yatıyorsun.
5. **Irahma:** Rahime.
dememkine. Demem, söylemem.
6. **çiriş:** Yemeği yapılan bir yayla bitkisi.
7. **işlik:** Gömlek, diktirin mi: Diktirir misin?
8. **saba:** Yarın, ileriki günlerde. **çıkarrım:** Çıkarırım.

48- ALİ'nin AĞIDI

Pınarbaşı'nın Beylerkarakilisesi köyünden Habibe'nin kocasını, o köyde oturan "beyler" öldürtüyor. Habibe Hanım tek oğlu Ali ile kalakalıyor. Habibe kadın oğlunu yok yoksul besleyip büyütüyor. Zamanla oğul Ali kocaman bir delikanlı oluyor.

Günün birinde bu oğul Ali kağnıyla oduna giderken düşmanlarından Bayram isimli biri tarafından yolda öldürülüyor. Bayram hem babanın hem de Ali'nin katilidir.

Başka bir kağnıcı olayı görüp Habibe kadına haber veriyor. Habibe kadın oğluna böyle ağlıyor: 1950'li yıllar.

SÖYLEYEN: Anası Habibe

1. Güneyden giden kağnıcı
Ben Ali'nin anasıyım
Nasıl kıydın itin dölü
Habibe'nin sunasıyım

2. Sığır güttüm, dana güttüm
Taşın dibinde uyuttum
Gavur muydun kanlı Bayram
Babasız yetim büyüttüm

3. İleri gel kız Fadime
Sana nişan takıcıyık
Yorgan döktük, yastık döktük
Ateş atıp yakıcıyık

4. Ayağında sarı kesik
Çekedi söğüde asık
Çağırdım da seslenmiyor
Yedi benlim bana küsük

5. Yatmış tarlanın içine
Dolmuş kekiline tozlar
Siz durun da ben ağlayım
Kıran dıkılası kızlar

KAYNAK: Hacı Ahmet Mucuk, Kayseri, 1960. Öğretmen.

D. Tarihi: 1995.

AÇIKLAMA:

3. **takıcıyık, yakıcıyık:** Takıcıyız, yakıcıyız.
yorgan yastık dökmek: Yorgan yapmak, yastık yapmak.
4. **kesik:** Kısa konçlu ayakkabı.
küsük: Küsmüş.
yedi benli: Ölmüş kocasına sitem.
5. **kekil:** Kâkül.

49- BİR ATSIZA AĞIT

Tarih 1905, Osmanlı dönemi. O tarihlerde elinde "obasında" çok sevilip sayılan bir delikanlı, her ne hâl ise suçundan dolayı hükûmetçe aranmaktadır. Delikanlı teslim olmaz, dağa çıkar eşkıya olur.

Zaptiyeler (jandarmalar) onu Adana'nın Saimbeyli yöresinde sıkıştırır. Delikanlı dağda tek kurşunla zaptiyeler tarafından vurulup öldürülür.

SÖYLEYEN: Bacısı.

1. Al atın da ardı sekil
Kardeşim dağlara çekil
Dağlar hökümete kesti
Aydınlı donuna dıkıl

2. Al ata vurun üzengi
Hacı Bâ başıyın dengi
Hüküm giydi, gün verildi
Kaçtı benziyin irengi

3. Sular akar yan'adalı
Ev dutar önü odalı
Mencilisin hiç tadı yok
Anamın oğlu öleli

4. Al at nenni, kır at nenni
Deynek oynar ucu kannı
Mencilisin hiç tadı yok
Anamın oğlu öleli

KAYNAK: Mehmet Uydaç, 1326, Yeşilkent-Sarız, Çiftçi, okur yazar.
Der. Tarihi: 1982.

AÇIKLAMA:

1. **sekil:** Atın kendi donundan başka bir renkte olması. Bacaktaki işaret, bu alında olursa ona da sakar denir.

   aydınlı: Yörük,

   don: Elbise, kılık kıfayet. ("seni Yörük sansınlar", tanımasınlar demek istiyor.

2. **Hacı Bâ:** Hacı Bey.

   irenk: Renk

3. **yan adalı:** Yanı adalı, yani girintili çıkıntılı, menderes.

   ev dutmak: Ev yapmak.

   mencilis: Meclis

4. **deynek oynamak:** Ciritte deynek oynamak.

   kannı: Kanlı.

50- DERVİŞ ŞİMŞEK'in AĞIDI

Sarız'ın Çörekdere köyünden Derviş Şimşek, bir kış günü amcası oğluyla birlikte ava gider. Kar, tipi hızlanmaya başlayınca Derviş'in amcaoğlu Mustafa Köse geri döner.

Derviş Şimşek ise avlanmaya devam ederken bir tilkiye rastlar, Derviş, tüfeğiyle tilkiyi yaralar ve onu takibe başlar. Tilki bir mağaraya sığınırken Derviş de onu izler. Tilkiyi ininden çıkarmak için Derviş ateş yakıp içeriye duman verir. Bilindiği gibi duman tilkiyi ininden çıkartır. Derviş de öyle yapar.

Bu arada nereden peydah olduğu bilinmeyen Derviş'i çekemeyenlerden dört, beş kişi onu hançerleyerek orada öldürürler.

Akşam olup Derviş'in avdan dönmediğini gören akrabaları onu dağda aramaya çıkarlar. Fakat şiddetli fırtına nedeniyle Derviş'in cesedini bulamayıp geri dönerler.

Cenaze ertesi gün tüm köylülerin aramalarıyla ancak bulunur. 1948.

SÖYLEYEN: Ferik Zala (Kara Zala).

1. Dal kırmış ateş yakmaya
Vakit yok yola bakmaya
Derviş elin tutmadı mı
Dolu çifteyi sıkmaya

2. Kardeşinin adı Hacı
Şimdi gerek buna bacı
Sol yanından hançer sokmuş
Ciğerine gitmiş ucu

3. Ağ Derviş'im ava gitmiş
Emmisinin oğluyunan
Aslanı kazaya saldık
Sabahanan kağnıyınan

4. Derviş'im insan iyisi
Süleyman başı kayısı
Pehlivanlık var soyunda
Hasan Hüseyin dayısı

5. Kadan' alıyım Musa
Ben ağlarım kese kese
Ah deyip de el eylese
Hacı'm ulaşırdı sese

6. Utan Kar'aslanım utan
Bu iş sana hak mıydı
On adama baş gelirdi
Hacı Musa yok muyudu

KAYNAK: Ahmet (?), 36 yaş. Su tesisatçısı. Çörekdere-Sarız.
D. Tarihi: 1989.
AÇIKLAMA:
1. **yakmaya:** Yakmak için.
3. **oğluyunan, kağnıyınan:** Oğlu ile, kağnı ile.
4. **başı kayısı:** Başı kaygılı, şaşırmış.
5. **alıyım:** Alayım.

51- KARIŞIK BİR AĞIT

Çukurova, 1865 yılından önce sayıları 26'ya varan oymak ve aile topluluklarının kışlak yurduydu. Bu Türkmen oymaklarından:

Tecirliler: *Osmaniye, Haruniye-Düziçi bölgesinde,*
Ceritler: *Ceyhan ırmağının sol kesiminde,*
Bozdoğanlar: *Kadirli yöresinde,*
Reyhanlılar: *Hatay bölgesinde,*
Avşarlar: *Kozan altından Mises'e kadar olan bölgede,*
Menemenci: *Karaisalı yöresinde kışlarlardı.*

Bu Türkmen oymakları arasında zaman zaman birbirlerine, yurduna baskınlar, saldırılar da olurdu.

İşte böyle bir günde Tecirliler, Türkmen Ali'nin sığır sürüsünü yayladan alıp kaçırıyorlar. Haberi alan Türkmen Ali'nin oğullarından üçü (Ömer, Osman, Aslan) Tecirliler'in peşine düşüyor ve sığır sürüsünü Ceyhan ırmağının Hemite köyü yakınlarında yakalıyor, sürüyü Ceyhan'ın ortasından geri döndürmeyi başarıyorlar.

Ne var ki, üç kardeşin üçü de karşı yakada bekleyen Tecirliler'in çakmaklı tüfekleriyle öldürülüyor.

Cenazeler Sarız'a (yaylaya) getirildiğinde kız kardeşleri Hatice Hatun'un söylediği ağıt, Öyküleriyle Ağıtlar kitabımın 1. cilt, 66 nolu ağıtta verilmişti.

Aşağıdaki ağıtta ise, ilk iki dörtlük, Tecirli ağıtçılarının, öteki dörtlükler Avşar ağıtçılarına ait olsa gerek. Çünkü Arık Hasan, Boz Omar Avşardı.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Eğlim eğlim oturanlar
Alıp kaçıp götürenler
Göçtü m'ola Avşar eli
Ocağımı batıranlar

2. Hoza Boz Ömer'im hoza
Dal koynunda heril koza
Kanlı üleş katarlanmış
Acep Avşar ne der bize

3. Kazanında kısır kaynar
Odasında köçek oynar
Arık Hasan, Boz Omar'ım
Bütün eller methin eyler

4. Yerde kır atın göbeği
Sofraya serdim tabağı
Cığıl cığıl ağlaşıyor
Omar'ımın üç uşağı

5. Poliç atına binici
Düşmana karşı gidici
İk' elimde iki efe
Ne zaman sabah olucu

KAYNAK: İbrahim Davutluoğlu (Âşık Karalı), 1926. Araplı-Kadirli.

AÇIKLAMA:

1. **eğlim eğlim:** Öbek öbek, bölük bölük.
2. **hoza:** Hota: Fiyaka, poz, caka.
heril: İpek,
Üleş: Burada ceset.
3. **kısır:** Yavrulamamış, kısır koyun kesmek onun etinden yemek yapmak varsıllık işareti.
4. **çığıl cığıl:** Su gibi çağlayarak.
5. **poliç:** Bir at cinsi.
binici, gidici: Binecek, gidecek.
efe: Börk, baş giysisi.

52- ÇETİN'e VE PALTALI'ya AĞIT

Kayseri Tomarza'nın Toklar kasabasından Çetin ve Paltalı bir köy kavgasında hasımları tarafından vurularak öldürüldüler. Bu arada Mustafa Çabucak'ın oğlu Musa, kızları Havva, Ayşe, ailesi Şemsi ve Ali Osman olmak üzere yedi kişi hapse düşerler. 1957.

İşte Havva Hatun'un oğulları Çetin ve Paltalı'ya söylediği ağıt.

SÖYLEYEN: Havva Hatun.

1. Dünya malı yok gözümde
Gönlüm oğlumda, kızımda
Arışa Süvegen'e varsa
Ben de Ardıçınözü'nde

2. Oğlan bir türkü çığırdı
Sanki beni mi kayırdı
Onunkisi türkü değil
Sesini bana duyurdu

3. Tırpancım gelir Kaman'dan
Başım ayıkmaz dumandan
Erkek gibi tığ savurdum
Başım görünmez samandan

4. Tarlada çift kırılınca
Korktun akkan darılınca
Ben de yanında olaydım
Evlek bitip koyrulunca

5. Günüm buluta girince
Ne diye dizim kalkmıyor
Oğlum hapis, kızım perhiz
Koca, kıy döğdü bakmıyor

6. Bu yıl canımdan bezdirrim
Burda düven sürenleri
Çifti koymuş halı beller
Kardeşimin cerenleri

7. Bir takaklı işlik giymiş
Öznesin oğlum öznesin
Anşa bana darılıyor
Ben anayım, sen dezzesin

8. Boynunun ardı bir karış
Canım kaynıyor öpmeye
Cendermeler zavurluyor
Dermanım yok ki kopmaya

9. Dünya bana zindan oldu
Anaymış dünyanın tadı
Kayadan o yana dönmem
Evin erzan olsun Dudu

10. Yürü git öksüz kılıklım
Ölüyüm üstü kilitlim
Aban kesip aldı m'ola
Kuluncu altmış beliklim

11. Vay Paltalı'm aban öle
Perede baktı gözüme
Gel şunu şımartma dedim
Daha çok gelin sözüme

12. Kızlar düştüm de dermandan
Çıkamaz oldum harmandan
Irbığı doldurur gelir
Çocuk çimdirir harmanda

KAYNAK: Çetin Önal, 1939. Çiftçi. Toklar-Tomarza.

Derleme Tarihi: 1999.

Emir Kalkan, Avşar Ağıtları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1998.

AÇIKLAMA:

1. **Süvegen:** Köy.
Ardıçınözü: Yörede yer adı.
2. **çığırmak:** Çağırmak, söylemek okumak.
3. **Kaman:** O yörede bir köy.
tığ: Tınaz.
Tığ savurmak: Tane ile samanı birbirinden ayırmak.
4. **akka:** Ağa, baba, ağabey
evlek: Tarlanın tohum atılmadan önce saban iziyle bölünen kısımlardan her biri.
5. **kıy döğmek:** Yemin etmek.
Koca: Erkek adı.
6. **bezdirrim:** Bezdiririm.
7. **takaklı işlik:** Beyaz bezden dokuma mintan.
özne: Güveyi.
dezze: Teyze.
8. **kopmak:** Koşmak. **zavurlamak:** Yüksek sesle hitap etmek, azarlamak.
9. **erzan:** Ceza.
10. **ölüyüm:** öleyim. **aba:** ana.
11. **perede:** Aniden, birden bire.
gelin: Gelirsin.
12. **ırbık:** İbrik.
Çimdirmek: Yıkamak.

53- GEMEREKLİ EMİR AĞA'nın AĞIDI

Sivas Gemerekli Emir Ağa yörede sevilen bir kişidir. Kendisi uzun süre muhtarlık yapmıştı. Emir Ağa aynı zamanda, hocalık yapacak kadar din bilgisine de sahipti.

Emir Ağa, düşmanı Fazlı tarafından öldürülmüştü 1910-1920?

SÖYLEYEN: Karısı- Anonim.

1. Taht devirir olur gazi
Samsun'a gönderir yozu
Tezce gel de Emir Ağam
Dil bilmiyor Kürt'ün kızı

2. Dar sokaktan geçemedim
Şarap aldım içemedim
Dediler Fazlı geliyor
Namuslandım kaçamadım

3. Çayıra gider aşağı
Belinde beşli fişeği
Kör olasın Deli Fazlı
Dördünde yoktur uşağı

4. Gemerek'in altı pınar
Akar kaynayı kaynayı
Emir Ağam can veriyor
Yürek oynayı oynayı

5. Lastik giyer ayağına
Çadır tutar koyağına
Kaymakamdan ne olurdu
Vali gelir ayağına

6. Kundura giyer kıçına
Gider çarşının içine
Kör olasın Deli Fazlı
Bunda Emir'in suçu ne

7. Yaşa Emir Ağa yaşa
Kan bulaşır çatık kaşa
Seni vuran Deli Fazlı
Kolları dirsekten düşe

8. Aman çavuş şurdan savış
Başına getirin bir iş
Seni vuran el bile değil
Gemerekli Fazlı Çavuş

9. Kumarlı'nın viranları
At yayılır kırpa kırpa
Emir Ağam can veriyor
Kollarını çarpa çarpa

10. Uzun seko dal istiyor
Giyinmeye kol istiyor
Tez gel Emir Ağa'm tez gel
Kürt'ün kızı yar istiyor

11. Odası var yüce yüce
Gelen geçen esen gece
Nasıl kıydın Deli Fazlı
Hemi muhtar hemi hoca

12. Kara şalvar bacağında
Beylik martin kucağında
Emir Ağa'm can veriyor
İhmallerin ocağında

KAYNAK: Pertev Naili Boratav-Şükrü Esen, Anadolu Ağıtları, İş Bankası Yayınları, 1982.

AÇIKLAMA:

1. **yoz:** Süt vermeyen koyun, keçi.
Kürt'ün kızı: Hanımı olacak.

3. **dördünde yoktur uşağı:** Çocuğu dört yaşında yok.

6. **kıç:** Ayak.

8. **savış:** Savuş.

10. **seko:** Palto.

12. **martin:** Tek kurşun atabilen tüfek.

D) Yanlışlıkla (Kazaen) Ölenlerle Doğa Olaylarında ve Trafik Kazalarında Ölenlerin Ağıtları

54- ÖZNE'YE (GÜVEYE) AĞIT

1865, Çukurova Türkmenleri'nin iskân yılları. O tarihlerde bu Türkmenler çiftçilik, marangozluk, demircilik, duvarcılık işleriyle uğraşmıyorlar. Göçebe toplum, hayvancılık, buna bağlı çobanlık başlıca uğraş alanları.

O yıllarda bu Türkmen oymaklarından bir bölüğü Maraş'ın Andırın bölgesinde, Halbır (Kalbur) yaylasında bulunuyor. Vakit yaz (ilkbahar), çadırların birinde bir düğün kuruluyor. Düğün davullar, zurnalar, eğlenceler, yemeler, içmeler neşeli bir ortam içinde devam etmektedir. Bu arada gelin kız öznenin (güveyin) evine getirilmiştir. Zamanın usûlüne göre gelinle özneyi halaya çıkarırlar.

Davul, zurna sesleri arasında silâhlar atılmaya başlar. Tam bu sırada kurşunlardan biri güveye isabet eder, delikanlı oracıkta ölür.

Bunu duyan güveyin anası bağırır, çağırır, dövünür. Ama olan olmuştur bir kez. Ortalık tenhalaşınca kayın valide olacak kadın, gelin kızın yanına varır, asık bir suratla ve azarlayıcı bir ses tonuyla taze geline şunları söyler:

- Kızım karalı geldin, ayağın uğursuzmuş, oğlumun ölümüne sebep oldun, artık burada senin yerin yok...

ölenin yakınları da:

- Babanın evinden nasıl geldiysen öyle git, diyerek gelin kızı kovarlar.

Gelin kız zaten yıkılmıştır. Bu sözler üzerine daha da perişan olur ve hıçkırıklar içinde bu ağıdı söyler:

SÖYLEYEN: Gelin Kız.

1. Anşa Dezze Anşa Dezze
Süpürmedim evinizi
Niye bana darılırsın
Ben m'öldürdüm oğlunuzu

2. Az giderim uz giderim
Kervan yolu düz giderim
Ben obamdan gelin geldim
Geri döner kız giderim

3. Halbır derler yüksek yayla
Ben daha görmedim böyle
Halini sormaya geldim
Eşim yaraların heyle

4. Akan sular duruluyor
Çifte davul vuruluyor
Düğününe gelen seymen
Cenazende bulunuyor

5. Çıksam armudun dalına
Bizim eller görünür mü
Armağanım kanlı köynek
Anam görse yerinir mi

6. Koyun geldi kuzuluyor
Yüreklerim sızılıyor
Bir kardeşin beş bacısı
Deve gibi bozuluyor

7. Kazma, kürek deriliyor
Kara toprak yarılıyor
Düğününe gelen beyler
Cenazende bulunuyor.

KAYNAK: Mahmut Taşkaya, 1939, Azaplı (Avşarlar)-Kadirli. Halk ozanı.

Derleme Tarihi: 1992.

AÇIKLAMA:

1. **Anşa:** Ayşe'nin yörede bir başka söylenişi. **dezze:** Teyze. **ev süpürmek:** Ev temizlemek. Daha iş bile yapmadanım demek isteniyor.
2. **oba:** El-oba, aşiret.
3. **heyle:** Nasıl.
4. **seymen:** Gelin alayı.
5. **köynek:** Gömlek. **yerinmek:** Özlemine kavuşamamak, üzülmek.
6. **bozulamak:** Develer gibi yanık sesler çıkarmak, ağlamak.

55- HACI MUSTAFA KARABULUT'un AĞIDI

Mustafa Karabulut, Kayseri'de işinde çalışırken, köyünden bir okuntu (düğün davetisi) gelir. Arabasına atlayarak Pınarbaşı'nın Aslanbeyli köyüne gider. Orada üç gün, üç gece davullu, zurnalı düğün yapılır, yenilir, içilir, eğlenilir.

Mustafa düğün bittikten sonra, Kayseri'ye dönerken içkiyi fazla kaçırdığından arabayı hızlı sürer, trafik kazası, sonrası ölüm.

SÖYLEYEN: Bekir Yalçınkaya.

1. Erciyes'ten kopan tipi
Geldi bizim eve doldu
Duydum ki Avşar elinde
Yetişen bir fidan soldu

2. Acı komşularım acı
İçimize doldu sancı
Koca Kâ'nın oğlu Hacı
Çövenlik'te kurban oldu

3. Kuzu güttü, dana güttü
Koyakta, tablakta yattı
Duydum Hacı kaza yapmış
Kıyamet burda da koptu

4. Akrabasın çok severdi
Nerde davet orda vardı
Hacı kardeş kaza yapmış
Avşar'ı bir tufan sardı

5. Keşke görmez olayıdım
Yeğenine sözler verdi
Kara yazmış yazısını
Felek sözünden ayırdı

6. Bire felek nettik sana
İki kardeşi götürdün
Kahrolası koca dünya
Meyva vermeden yitirdin

7. Kardeşini çok özlemiş
Hatın getirin ilacı
İsmail yalpa vuruyor
Herhal çok içmiş şarabı

8. Erciyes'in karlı başı
Durmuyor gözümün yaşı
Hacı kardeş can veriyor
Daha ne idi ki yaşı

9. Yavruları hep gelmişler
Onlara takın nazarlık
Kayseri'de defnetmişler
Yok muydu köyde mezarlık

10. İki kardeş ben yitirdim
Etmedim onlara ağıt
İkisi de tahsilliydi
İkisi de babayiğit

11. Yükseğinde kara bulut
Görünüyor koc' Erciyes
Gıreydere çarpmış Hacı
Araba yerde sürünür

12. Avşar eli Avşar eli
Akmıyor Kuruçay seli
Bu kazayı duyuncağız
Kırıldı Sultan'ın beli

13. Kalanlara ne olur ki
Olan ölene oluyor
Arkanda kalmasın gözün
Onlar işini biliyor

14. Sizlere olsun tecrübe
Kimseyi göndermen sarhoş
Ya tekerini patlatın
Ya önüne koyun bir taş

15. Arabayı hızlı sürme
Yavaş be kardeşim yavaş
Bunu yakan kim derlerse
Hello'nun oğlu Çavuş.

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.
Derleme Tarihi: 1964.

56- ÇIĞDA (sığda) ÖLENLERİN AĞIDI

Yıl 1942-1945 olacak. O tarihte Tomarza yöresi insanları Çukurova'ya çalışmaya gidiyorlar. Bunlara bir bakıma mevsimlik işçi de denir. Bu işçiler Çukurova köylerinde birkaç hafta, bazen birkaç ay çalışıp köylerine geri dönerlerdi. Yaptıkları iş de çoğunlukla "kök sökmekti", makileri yok edip tarla açmaktı. Bu iş daha çok kış aylarında yapılırdı. Daha Çukurova tarıma tam olarak açılmadığından maki cinsi ağaçları köklerinden sökerek tarla yapmak onların göreviydi.

Mevsimlik işçiler bir kış günü çalışıp kendi köylerine dönerlerken Saimbeyli-Tufanbeyli ve Tomarza üçgeni arasında Saraycık denilen yere gelirler. Burası İç Toroslar'da bir yer adıdır. İşçiler karda, kışta yollarını şaşırırlar. Saraycık köyünden birkaç kılavuz da aldıkları hâlde yine de yollarını bulamazlar.

Bunlar konuşa konuşa Gezbel-Doruca-Kapaksır mevkiine gelince hava biraz sakinleşir. Bu arada konuşmalardan (sesten) etkilenen kar, dağın tepesinden boşanıp yuvarlanmaya başlar. Kocaman kocaman kar topakları çığ (sığ) olup yuvarlanarak işçileri altına alır. Ölenler; Saraycık köyünden katılan kılavuzlar, Tamarza İmamkulu, Kirikler, Keprin, Bostancık ve Toklar köylerinden işçiler.

SÖYLEYEN: Ünlü Türkmen Kocası Musa Çabucak'ın kızı Havva.

1. Deli misin bire deli
Doruca'dan aşar yolu
Nişanlım diye ağlamam
İkisi de emmimoğlu

2. Alim halaya çıkıyor
Havasını dönder aptal
Sığ vurmuş da yıkamamış
Beydağı yapılı Battal

3. Tepeleri aşıt aşıt
Asbap giyer çeşit çeşit
Burda yattığıma bakma
Sağım mezer, solum düşüt

4. Anamın ettiği kete
Hiç birini yemedin mi
Sığ öteden yürüyüşün
Ben özneyim demedin mi

5. Nedi gözüme bakıyon
Senin için dizliyorum
Sığ altında kaldı kanım
Kazma, kürek gözlüyorum

6. İtine kurban oluyum
Develi'den gelir Kürtler
Bahar gelip kar kalkınca
Mustafa'mı yemen kurtlar

7. Göbel'den sığ yürüdü
Başımı bela bürüdü
Zor eyledik kalkamadım
Gayetten yerim darıdı

8. Aldım çentemi elime
Düştüm Doruca yoluna
Yarin ben köye varınca
Ne deyim Allı Geline

9. Ben dağlara çıktıyıdım
Dağlar da çalıyor zılgıt
Al yaralı Mustafa'mın
Kanı akmış ılgıt ılgıt

10. Poyraz dağları yakıyor
Bekarım beni yakıyor
Ben garibim garip anam
Evim burnuma tütüyor

11. Asbabı koluna atın
Kapı kapı geziciyim
Ben bibinim kadasını
Özne kınas(ı) eziciyim

12. Yürüyün Avşar uşağı
Dığrak bağlayın kuşağı
Kürt'ün obasında yatar
Yok mu anayın döşeği

13. Şu tesbihi, şu kavalı
Dağlar ne kadar havalı
Burda yattığıma bakma
Özn' oldum on gün evveli

14. Kapıya bayrak dikildi
Gelin altından savuşur
Ne kızıyon Zülfü kardeş
Kardeş bacıya kavuşur

15. Eğer sandığın' alırsam
Benden de kalsın geriye
Hacı'mın gözü görmesin
Allı Kız düşmüş ağrıya

16. Sen bana ana oldun mu
Hiç yatırdın mı koynunda
Kumru'nun gözü görmesin
Çente düşmüş ip boynunda

17. Hacı'm Kirikler'e gelir
Atı dolduru dolduru
Düğünlerde halay çeker
Kolun kaldırı kaldırı

18. Dezzemin Sarı Hacı'sı
Taşlara girdi acısı
Yüzlerine kan bulaşmış
Görmesin Kumru Bacısı

KAYNAK: Çetin Önal, 1939. Çiftçi. Toklar-Tomarza.
Derleme Tarihi: 1999.
İsmail Ünlü, 1926. Ticaret. Toklar-Tomarza.
Emir Kalkan, Avşar Ağıtları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1998.
AÇIKLAMA:

1. **Doruca:** Yörede yer adı.
2. **hava:** Ezgi, melodi.
   aptal: Davul, zurna çalanlar.
3. **aşıt:** Doruk çizgisi, dağların, tepelerin aşılan yeri.
   asbap: Esvap, giysi.
   düşüt: Düşüp ölünen yer.
4. **özne:** Güvey.
5. **nedi:** Ne diye.
   bakıyon: Bakıyorsun.
7. **Gö-bel:** Gökbel.
   darıdı: Dar idi.
9. **çıktıyıdım:** Çıktıydım.
   zılgıt: Ağıt, yükses sesle bağırma, ağlama.

ılgıt ılgıt: Hafif hafif, yavaş yavaş (esmek, akmak, gitmek).

10. **bekar:** Burada işçi, tek başına.
11. **geziciyim, eziciyim:** Gezeceğim, ezeceğim.
12. **dığrak:** Güzel, sağlam, hoş.
15. **Ağrı:** Acı, hastalık.
16. **çente:** Çanta.
17. **Kirikler:** Tomarza'nın köyü.

atı doldurmak: Doludizgin sürmek.

57- CELÂL OĞLAN'ın AĞIDI
(İpek Mendil)

Şimdi Kayseri iline bağlı olan Pınarbaşı ilçesi 1865 iskânı sırasında Sivas iline bağlıydı. O zamanki adı da padişah Abdülaziz'in adından dolayı Sivas-ül Aziziye'ydi.

Pınarbaşı, Gemerek, Şarkışla ve Gürün ilçelerinin çevrelediği Uzun Yayla'nın kapısı da Pınarbaşı'ydı. Yaz gelince Çukurova'dan kalkan göçebe Türkmen oymakları, Torosları ve Göksunu aşarak Sarız üzerinden Uzun Yayla'ya kadar yayılırdı.

Sivas, Kilikya, Halep yolu da bu yörelerden geçerdi.

Ağıda konu olan Celâl Oğlan türküsü de bu yörelerde sıkça söylenir.

Yine bu yörenin çocuğu araştırmacı yazar ve aynı zamanda ozan Ziya Doğan'a göre ağıdın öyküsü şöyledir:

Celâl Olan Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Deliilyas beldesinden "Hacı Mehmetler" lakaplı bir aileden Yusuf Ağa'nın oğludur. Deliilyas beldesi şimdi Altınyayla ilçesine bağlanmıştır.

Celâl Oğlan kara bıyıklı, buğday benizli, çok yakışıklı, çok şık bir delikanlıdır. Bu bölgede, halk arasında böylelerine "Kürt güzeli" derler. Celâl Oğlan Türkmen olduğu hâlde bu yakıştırmadan dolayı, "Kürt Celâl" diye de bilinir. Asıl adı Celâl Kulmaç'tır.

Celâl Oğlan, Döndü adında bir kızla nişanlanır. Buralarda, o zamanlar nişanlılığın üç, dört yıl sürdüğü olurdu. Düğün giderlerini karşılamak için Celâl Oğlan Sivas Çimento fabrikasına girer. Oralarda kuru yerde yata yata para kazanmaya çalışır.

1948 yılının güz günü nişanlısı Döndü ile birlikte nikâh için Şarkışla'ya gider, nikâh sonrası köyüne dönerken yolda soğuk su ile yıkanır (çimer), üşütür, sonrası, düğün olmasına bir gün kala zatürreden ölür. Nişanlısı, hanımı Döndü onun ölümü üzerine bu ağıdı yakar.

Ağıdın tamamı 103 dörtlüktür. Biz buraya bulabildiğimiz 55 dörtlüğü aktarabildik. Ancak zaman içinde bu ağıda başka dörtlüklerin de karıştığı söylenebilir.

SÖYLEYEN: Nişanlısı Döndü.

1. İpek mendil dane dane
Yudular serdiler güne
Ana Celâl'ı yudular
Başucunda döne döne
Celâl oy oy yavrum oy oy

2. Evlerinin önü yonca
Yonca kalkmış dam boyunca
Bu yoncayı kim biçecek
Celâl Oğlan olmayınca
Celâl oy oy yavrum oy oy

3. Evlerinin önü arpa
At yayılır kırpa kırpa
Celâl Oğlan can veriyor
Kollarını çarpa çarpa
Celâl oy oy yavrum oy oy

4. Yoncalıkta geziciyim
Kuşağımı çözücüyüm
İzin verin kayınlarım
Gelinliği bozucuyum
Celâl oy oy yavrum oy oy

5. Babamız Sivas'tan geldi
Konu komşu gelip doldu
Al cehizim yazılırken
Dediler ki Celâl öldü
Celâl oy oy yavrum oy oy

6. Evlerinin önü kare
Selâm söylen Celâl yare
Nişanlısın' eller almış
Bulunmaz mı buna çare
Celâl oy oy yavrum oy oy

7. Sivas'taki büyük ordu
Babam da talime durdu
Kalkın gidek çimentoya
Çimento Celâl'ın yurdu
Celâl oy oy yavrum oy oy

8. Al işliği mor yeleği
Kısa dilemiş dileği
Akşamdan geri gidiyor
Celâl'ın başlık ineği
Celâl oy oy yavrum oy oy

9. Nazlı benim eşim nazlı
Ok kirpikli oyma gözlü
Ben de buna yanmayım mı
Her sırları bende gizli
Celâl oy oy yavrum oy oy

10. Kurban olayım canına
Felek düşürdü sanına
İki gözüm kör olaydı
Künde geleydim yanına
Celâl oy oy yavrum oy oy

11. Kara ceket dal istiyor
Sallanmaya kol istiyor
Uyan Kürt Celâl'ım uyan
Döndü gelin yar istiyor
Celâl oy oy yavrum oy oy

12. Bayrağı kara kaldırın
Davulu çifte vurdurun
Hacı Mehmetler takımı
Beni oraya indirin
Celâl oy oy yavrum oy oy

13. Açın kapıyı kapıyı
Duyanlar gelsin sesime
Pullu keten haram olsun
Soyka kalası fesime
Celâl oy oy yavrum oy oy

14. Kurban olam Döne Bacı
Celâl ordan savuştu mu
Dünkü giden ağca bebek
Dayısına kavuştu mu
Celâl oy oy yavrum oy oy

15. İğde bitmiş dal atıyor
Yorganımı yel atıyor
Ne yatıyon dertli Celâl
Nişanlını el satıyor
Celâl oy oy yavrum oy oy

16. Kurban olum Döne Bacı
Ne zorumuş keskin acı
Bunun işi bitmiş diye
Doktur vermemiş ilacı
Celâl oy oy yavrum oy oy

17. Aşağıdan gelir deve
Gevişini geve geve
Sanki ben de gelin oldum
Yukardaki büyük eve
Celâl oy oy yavrum oy oy

18. Celâl da cirite binmiş
Davulcuya vur diyerek
Döndü kıza altın etmiş
Nefisine dur diyerek
Celâl oy oy yavrum oy oy

19. Neşet'e gelinlik bozdum
Hem okudum hemi yazdım
Akşam başlık giderkene
Çatlayıp da öleyazdım
Celâl oy oy yavrum oy oy

20. Görümümün adı Döne
Ellerine yakın kına
İnce diktim ağca yudum
Helâl olsun kana kana
Celâl oy oy yavrum oy oy

21. Bağdat Teyze Bağdat Teyze
Yine oldu derdim taze
Beş kızınan davet gezdim
Bizim düğün kaldı güze
Celâl oy oy yavrum oy oy

22. Yüksek evlik büyük bucak
Gül topladım kucak kucak
Hay nolurdu kadir Mevlâm
Öksüze düğün olacak
Celâl oy oy yavrum oy oy

23. Eser deli poyraz eser
Ciğerim' içinden keser
Ana ben Sivas'a gitmem
Celâl duyar bana küser
Celâl oy oy yavrum oy oy

24. Babası trenden inmiş
Satar kızını kızını
Kaldırmam Kürt Celâl'ımı
Yatsın süzünü süzünü
Celâl oy oy yavrum oy oy

25. Şarkışla'da muan olduk
Beraber trene bindik
Bize nazar değer diye
Sorana kaynımız dedik
Celâl oy oy yavrum oy oy

26. Aha kınacı geliyor
Hacı kaynım düşmüş öne
Hoca namazı kılınca
Celâl'a buyurmuş dua
Celâl oy oy yavrum oy oy

27. Kurban oluyum Makbule
Ne ağlıyon bağırarak
Ala cehiz yazdırmadım
Tütün, kahve dağıtarak
Celâl oy oy yavrum oy oy

28. Saçlığımın topu gümüş
Ölüyorum emmi demiş
Şarkışlalı Hacı Çavuş
Söyle Kürt yiğidi demiş
Celâl oy oy yavrum oy oy

29. Dokuz giyim çorap ördüm
Dokuz kaynım giysin diye
Sandıktan poşu çıkardım
Celâl güvem olsun diye
Celâl oy oy yavrum oy oy

30. Kurban olayım Fidan
Bayrağın geri mi indi
Yürüyerek gelin geldim
Geldim de Celâl'ım öldü
Celâl oy oy yavrum oy oy

31. Yaz gelir de karlar erir
Sular gelir dura dura
Celâl eşim can veriyor
Avazına vura vura
Celâ! oy oy yavrum oy oy

32. Adım batsın adım Döndü
Yüceden engine indi
Sana diyom kız Nafiye
Gelin Hocalar'a indi
Celâl oy oy yavrum oy oy

33. Susuz yerde bitmez söğüt
Deli oldum verin öğüt
Çevrelerde var mı ola
Celâl gibi babayiğit
Celâl oy oy yavrum oy oy

34. El camiden çıkarkene
Bulandım kardeş bulandım
Döndü'yü gelin getirdik
Uyku uy'madım dolandım
Celâl oy oy yavrum oy oy

35. Yaz gelince biter yonca
Celâl'in gülleri gonca
Beşikte bebek ağladı
Karadan bayrak kalkınca
Celâl oy oy yavrum oy oy

36. Ne yokuşun başındayım
Ne inişin dibindeyim
Bana dulluk yakışır mı
Daha onbeş yaşındayım
Celâl oy oy yavrum oy oy

37. Ağlayıp da güleceğim
Çatlayıp da öleceğim
Yengeler kapıya geldi
Vur davulcu bineceğim
Celâl oy oy yavrum oy oy

38. Allı entari pullu keten
Ne de güzel yakışıyor
Karadan bayrak kalkınca
Gökte melek bakışıyor
Celâl oy oy yavrum oy oy

39. Daha görmeyim görmeyim
El oğlunun acısını
Ölürsem ölüm(e) koymayın
Nazlı yarin bacısını
Celâl oy oy yavrum oy oy

40. Celâl Oğlan yola gitmiş
Sanki muradına yetmiş
Bayrak dikileceği gün
Felek buna ayıp etmiş
Celâl oy oy yavrum oy oy

41. Kapımızın önü arpa
Atlar gelir kırpa kırpa
Sanki ben de gelin oldum
Allı duvak çarpa çarpa
Celâl oy oy yavrum oy oy

42. Arkamda beliğim ince
Örer dikerim kulunca
Vallaha da ata binmem
Celâl eşim gelmeyince
Celâl oy oy yavrum oy oy

43. Ben mi yazdım bu yazıyı
Bozdurdum elli gaziyi
Bana ağlama diyorlar
Nasıl unutam maziyi
Celâl oy oy yavrum oy oy

44. Künde söylerim adını
Alamadım muradımı
Mezar taşıma yazarım
Celâl ile benim adım
Celâl oy oy yavrum oy oy

45. Kaynımın Eşe karısı
Celâl derdimin yarısı
Bakın kıyametler koptu
Düşman başına hepisi
Celâl oy oy yavrum oy oy

46. Kapıdan araba geçti
Dolan Döndü bineceksin
Sevgili kardeşin yari
Kime gelin ineceksin
Celâl oy oy yavrum oy oy

47. Tarlalarda ot yolardım
Ayak yalın başım kabak
Beni mezara götürün
Uzun gece olmaz sabah
Celâl oy oy yavrum oy oy

48. Mezarımın kara taşı
Yandı yüreğimin başı
Çekip gitti Kürt Celâl'im
Zehir etti bize aşı
Celâl oy oy yavrum oy oy

49. Dostlar bakın düştüm dara
Yürekte açıldı yara
Onu Allah'a yolluyom
Sebebini çekin dara
Celâl oy oy yavrum oy oy

50. Mezarlığın böğrü çayır
Celâl gitmiş orda uyur
Öksüz kız gelin oluyor
Kürt Celâl'ım sen de buyur
Celâl oy oy yavrum oy oy

51. Mezarımın sıra taşı
Yandı yüreğimin başı
Beni Yusuf'a versinler
Yusuf Celâl'in kardeşi
Celâl oy oy yavrum oy oy

52. Daha neler diyecektim
Celâl komadı halimi
Tandır ağzını örtmemiş
Allah'ın kanlı zalimi
Celâl oy oy yavrum oy oy

53. Sana diyom Döndü Bacı
Yıkılaydı vatanınız
Ne yapayım ben Celâlsız
Kalkmaz sizin yatanınız
Celâl oy oy yavrum oy oy

54. Kayırmadın Kadir Mevlâm
Boynu bükük güveyime
Hele baksan Bağdat Teyze
Kara verdim duvağıma
Celâl oy oy yavrum oy oy

55. Eğil yüce dağlar eğil
Otu biter yeşil yeşil
Şorda söygün duruyor
Celâl'ın teyzesi değil
Celâl oy oy yavrum oy oy

KAYNAK: Ziya Doğan, 1954. Araştırmacı yazar, Ozan. Şarkışla-Beyyurdu doğumlu, Ankara'da ikamet eder. Kendisinin derleme tarihi: 1975.

Nuri Kara, 1321. Çiftçi, Kızılpınar-Sarız.

Derleme Tarihi: 1986

AÇIKLAMA:

1. gün: Güneş.

4. geziciyim, bozucuyum: Gezeceğim, bozacağım.

7. gidek: Gidelim.

8. Başlık ineği: Başlık parası olarak verilen inek.

10. künde: Günde, her gün.

15. satmak: Vermek.

18. nefisine: Nefsine uymamış para biriktirmiş.

21. davet gezmek: Gelin olacak kızları komşular davete götürürlerdi.

25. muan: Muayene.

46. inmek: Attan inmek, **burada:** gideceksin.

55. söygün: Suskun.

58- GELİN AYŞE'nin AĞIDI

Anlatılır ki, dönem göçebelik dönemi. O tarihlerde Çukurova'da sayıları 26'ya varan Türkmen oymakları ve aileleri yaşardı. Mürseloğulları, Ceritler, Avşarlar, Tecirliler, Menemenciler, Bozdoğanlar, Fettahlılar bunlardan bazıları.

Bu Türkmenler kışın Çukurova'da ve Hatay yöresinde, yazın Toroslarda. Binboğa'da, Aladağ'da, Zamantı kıyıları ve Uzun Yayla'dan Sivas'a kadar olan yerlerde eğleşirlerdi.

Gelin Ayşe ağıdı bu oymaklardan birinde geçer. Ama hangi oymağa ait olduğunu kimse kesin olarak bilemez.

Gelin Ayşe koyunları, inekleri sağmada, kilim dokumada ve yemek yapmada hamarat bir kadındır.

Bir yaz günü, bütün gün koşturup yorgun düşen Gelin Ayşe, kayınbabasının sofrasını hazırlamakta ağırdan alır, çok acıkan kayınbaba, bu açlığın verdiği tesirle gelin Ayşe'ye sinirlenir ve ona iki tokat atar.

Çok onurlu olan Gelin Ayşe bunu bir türlü içine sindiremez, günlerce üzülür, ağlar, Hiç ummadığı adamdan dayak yemesi bir türlü aklından çıkmaz. Kimsenin olmadığı bir zamanda çadırdan dışarı çıkar, biraz ötede coşkun akan ırmağa kendini atar.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Koyun gelir yata yata
Çamurlara bata bata
Gelin Ayşe sele gitmiş
Yosunları tuta tuta
Aman Ayşem yaman Ayşem
Dağlar başı duman Ayşem

2. Uzat Ayşe kollarını
Ver ağzıma dillerini
Nöbet nöbet bekliyorum
Hanım Ayşe yollarını
Aman Ayşem yaman Ayşem
Dağlar başı duman Ayşem

3. Koyun gelir kuzuyunan
Ayağının tozuyunan
Gelin Ayşem sele gitmiş
Yanı körpe kuzuyunan
Aman Ayşem yaman Ayşem
Dağlar başı duman Ayşem

4. Kara çadır eğmiyenen
Göğsü sedef düğmeyinen
İnsan kendin' sele m'atar
Kayınbaba döğmeyinen
Aman Ayşem yaman Ayşem
Dağlar başı duman Ayşem

KAYNAK: Osman Çelik (Osman Çavuş) 1323. Çiftçi. Mollahüseyinler, Sarız
Derleme Tarihi: 1961.
Mehmet Özbek, Folklor ve Türkülerimiz, Ötüken yayınları, 1975, İstanbul.

59- HASAN ÜNLÜ'nün AĞIDI

Hasan, Tomarza'nın Toklar kasabasından. Kendisi Toklar'daki Tekcan maden kazasında ölmüştü. Anlatılanlara göre: Şirketin benzini bir varile doldurulmuş, Hasan, orada kompresörcüdür, işçi elbisesi giydiğinden üstü başı hep yağlıdır. Hasan sigara yakmak için bir kibrit çalar ve olanlar olur. Hasta Kayseri'ye götürülse de kurtarılamaz, orada ölür.

Bu arada bacısına haber gider, o da yaya yapıldak yollara düşer, bir de bakar ki cenaze ile hapa hap karşılaşır.

Buralarda taze gelinler büyükler karşısında konuşmazlar. Bunun yerine işaretle maksadını anlatmaya çalışırlar. Buna özel olarak "gelinlik etmek" denir ve bu hareket saygıdan sayılır.

Ama Gümüş Abla, gelinlik etmeyi bırakarak cenazenin başında böyle ağlar. 1959.

SÖYLEYEN: Ablası Gümüş.

1. Ömer kusuruma kalma
Ağıt kalkar kaydayınan
Tümünü kurban ederim
Bahar, Kumru, Zayda'yınan

2. Kim ded' ola anamoğlu
"Sen duta da el otura"
Her bacının kârı değil
Kayseri'den sal getire

3. Kapıya eğlendi kağnı
Bizi kınamasın köylü
Desendere'de yananım
Anam Mor Mercen'in oğlu

4. Elif kekilini kesmem
Boşa yolunu gözleme
Bunun bacısı ölme mi
Çentede geldi bazlama

5. Ah şimdi anası olsa
Biz de toplansak da gelsek
Açlığını duyursa da
Bir uğrun kömbe getirsek

6. Ablam bir izin versin de
Ben odaya dıkılıyım
Utanmanın yeri geçti
Ayucuna sokuluyum

7. Güz geldi gazel döküldü
Herkes tüneğe çekildi
Sen yoksun da anamoğlu
Kızların boynu büküldü

8. Kayseri'ye varıncağız
Yattığın koğ'şu ararım
Sen damını dut kardeşim
Ben de yağını salarım

9. Güz geldi davarlar dölde
Cahil gelin yatmaz elde
Eline geleni al, çık
Güllü daha ne var yolda

10. Şu kapıyı kapatın da
Yaralılar üşümez mi
Adı yaman bir kul idim
Adam beni düşünmez mi

11. Bacı da bacıyı çeker
Teri burcu burcu kokar
Babayın gözü görmesin
Elden yorgan alan bekar

KAYNAK: Çetin Önal, 1939. Çiftçi. Toklar-Tomarza.

Derleme Tarihi: 1999.

Emir Kalkan, Avşar Ağıtları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1998.

AÇIKLAMA:

1. **kusura kalma:** Gelinlik etmediği için, sesi duyulduğu için
kaydayınan: Kaide ile, ezgisiyle. Her ağıdın bir ezgisi olur.
2. **ded'ola:** Dedi ola. (Demek ki, yeni bir ev tutmuş, yapmış).
4. **kekil:** Kakül.
Çente (çantada) de kaldı bazlama: Azık olarak konan bazlama.
5. **kömbe:** İki sac arasında ya da külde pişirilen kalın ekmek. Gözlemenin sade olanı.
uğrun: Gizli
dıkılmak: girmek.
6. **ayucunda:** Ayak ucunda.
7. **gazel:** Ağaç yaprakları.
tünek: Burada ev.
8. **varıncağız:** varınca.
9. **davarlar dölde:** Koyunların döllenme, koç katım zamanı.
11. Dağda, işyerinde yatmak için birisinden yorgan almış.

60- VELİ BEY'in AĞIDI

Veli Bey, Kadirli yöresinde ünlü Güveloğulları ailesinden saygın bir kişiydi.

Anlatılanlara göre Veli Bey 60-70 yıl önce bir bomba patlaması sonucu ölmüştü.

SÖYLEYEN: Anası ve babası.

1. Hele Veli'nin işine
Dürbün takınır döşüne
Bumbası kendini vurmuş
Yanmış Hak'kın ateşine

2. Ata binse at yakışır
Kaşları benlik çekişir
Dost ağlar da hatun bibim
Düşman geriden bakışır

3. Veli'im Urum'u yaylamış
Mor sümbülü sokunuyor
Düşmanına hor bakışlım
Alem senden sakınıyor

4. Bunda bilmeyecek ne var
Tamam tozlu yola benzer
Ne söylesem o yakışır
Beyim nazlı güle benzer

KAYNAK: Âşık İbrahim (Karalı) Davutluoğlu, 1926. Öğretmen. Araplı (Dövenli)-Kadirli.

D. Tarihi: 1988.

AÇIKLAMA:

1. bumba: Bomba.

2. **benlik çekişmek:** En iyisi, en güzeli benim diye yarışmak.
   bibi: Hala.
3. **Urum:** Çukurova'ya göre Toroslar'ın öte yüzü, Anadolu.
4. **taman:** Tıpkı, aynı. Hani, hani ya.

61- ÇAY KENARINDA YİTEN YAVRUNUN AĞIDI

Daha Cumhuriyet'in ilk yılları, mevsimlerden ilkbahar. Toros içlerinde Kuruçay denilen yerde bu mevsimde dereler coşkun akar. Kar suları küçücük çayları ırmak yapar.

İşte böyle bir zamanda bir ailenin iki yaşındaki tek çocuğu çay kenarında oynarken sele kapılıp ölür.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Yavrum ateşinle nasıl yanayım
Atatürk'e bir telgıraf vurayım
Gelip geçenlerden haber sorayım
Bir yavru yitirdim çay kenarında

2. Bir yavru yitirdim iki yaşında
Zalim düşman gezerimiş peşinde
Gündüz hayalimde, gece düşümde
Bir yavru yitirdim çay kenarında

3. Öğle ile ikindinin arası
Yaktı beni kaşlarının karası
Ağlayarak deli oldu anası
Bir yavru yitirdim çay kenarında

4. Asker değil mektubunu yazayım
Ölü değil mezarını kazayım
Dağlar seni koyak koyak gezeyim
Bir yavru yitirdim çay kenarında

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen, Aslanbeyli-Pınarbaşı.
Derleme Tarihi: 1964.

62- DEVRENT (DERBENT) DERESİNDE ÖLENLERE AĞIT

Olay 12 Şubat 1933 yılında Denizli iline bağlı Buldan-Derbent barajının dolgusu yapılan "Derbent Deresi" denilen yerde geçer.

Deve yüklü kervan Derbent denilen yerden geçerken kışa tutulur. Develer fırtınadan önünü göremez olur, uçurumdan aşağı yuvarlanır. Kervancılar da develeri kurtaramadan soğuktan donarak orada ölürler.

Daha sonra Derbent köyünden Ayşe ve Fatma Hanımlar, ölen kervancılara (Musa, Veli, Süleyman) bu ağıdı yakarlar.

SÖYLEYEN: Ayşe ve Fatma Hanımlar.

1. Derbent Deresine duman bürüdü
Yedi devesiyle Musam yürüdü
Musam'ın ciğeri mosmor oldu, çürüdü
Derbent dereleri dar geldi bana
Vadesiz ölümler zor geldi bana

2. Derbent deresine çıvgınlar esti
Elimi, kolumu poyrazlar kesti
Feleğin bizlere neyimiş kasti
Derbent dereleri dar geldi bana
Vadesiz ölümler zor geldi bana

3. Derbent Deresinden biz de geçelim
Sılaya varmaya yollar açalım
Deve kirasından biz vaz geçelim
Yıkıldı develer kaldıramadım
Tutuldu dillerim söyleyemedim

4. Derbent Deresinde üç yiğit buydu
Musa'mın gözünü kargalar oydu
Musa'mın öldüğün' anası duydu
Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Ötkün besereyimi duda bağlasın

5. Derbent Deresinde bir bölük koyun
Musa'm elbiseni hamamda soyun
Musa'mın öldüğünü yolcuya sorun
Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Ötkün tülülerimi duda bağlasın

6. Derbent Deresinde develer katar
Musa'mın ölüsü çaylarda yatar
Kula'nın yolcusu gel bizi kurtar
Derbent dereleri dar geldi bize
Vadesiz ölümler zor geldi bize

7. Derbent Deresini kar gene bastı
Sağımdan, solumdan tufanlar esti
Sılada yavuklum umudu kesti
Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Ötkün tülülerimi duda bağlasın

8. Derbent çayları da arpayla doldu
Veli oğlanın gözün' kargalar oydu
Alacanlı iken de kabire kondu
Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Benim kara mayamı kimler bağlasın

9. Derbent Dereleri kan ile doldu
Musa'mın gözünü sansarlar oydu
Elim üşüdü de bedenim buydu
Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Benim kara mayamı kimler bağlasın

10. Derbent'e varmaya mecal kalmadı
Yoldan geçen atlılar bizi almadı
Dünyanın malında gözüm kalmadı
Yatırdım devemi kaldıramadım
Tecellim böyleymiş bildiremedim

11. Evimizin önünde bir dönüm avlı
Avlının içinde kır atım bağlı
Musa'mı sorarsan bir evin oğlu
Yanmadık mı kaldı bu yiğitlere
Cennet mekan olsun bu şehitlere

12. Arkamı dayadım sarı kayaya
Yükümü yüklettim tülü mayaya
Canımı değiştim kayma paraya
Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Tülü besereğimi duda bağlasın

13. Derbent Deresinde kar bulamadım
Yıkıldı devemi kaldıramadım
Kalmışım tufanda kurtulamadım
Derbent Dereleri dar geldi bana
Vadesiz ölümler zor geldi bana

14. Değirmenin bendine yükümü yıktım
Katarladım deveye katara kattım
Kafamı kaldırdım havaya baktım
Ağlasın ağlasın anam ağlasın
Tülü maya mı da kimler bağlasın

15. Değirmene vardım yükümü yıktım
Kaldırdım kafamı havaya baktım
Ben bu tatlı canı ucuza sattım
Kudretten karadır Musa'mın kaşı
Her daim böyledir feleğin işi

KAYNAK: Türk Halk Müziği ve Oyunları, 1. cilt, sayfa: 70, 1983- Ankara, **Hazırlayan:** Mustafa Subakan.

AÇIKLAMA:

1. **çıvgın:** Rüzgâr ve karla karışık yağan yağmur.
3. **kira:** Ücret.
4. **büymak:** Üşümek, donmak.
   beserek: Tüylü ve besili erkek deve.
5. **tülü:** Erkek deve.
8. **maya:** Dişi deve.
10. **tecelli:** Alın yazısı, kader
11. **avlı:** Avlu.

63- ODUNCU ALİ'nin AĞIDI
(Düğün Odunu Türküsü)

Denizli iline bağlı Acıpayam ilçesinin Dodurgalar köyünde davullu, zurnalı, çok heyecanlı, çok canlı bir düğün olmaktadır. Yıllardan 1953'tür. Yemek yapılması, düğün hazırlıkları hızla sürmektedir.

Damadın arkadaşları, yemek pişirmek için gerekli odunları temin etmek amacıyla ormana giderler. Çünkü bu yörede gençlerin arkadaşının düğününe odun getirmeleri gelenektir. Odun dönüşü, Ali Dana adlı arkadaşları biraz geride kalır. Ali'nin gözüne Dolaşık Taş denilen sarp bir yerde sarmaşık çiçekleri ilişmiştir. Ali, çiçekleri damada hediye etmek için toplamak ister. Kayalara çıkar, daha iyisini, ondan daha iyisini koparayım derken, tutunduğu kayanın kopmasıyla yere düşer ve orada ölür.

SÖYLEYEN: Âşık Ömer San.

1. Sabahleyin çıktım odun yoluna
Hiç bakmamışım anam sağa-soluma
Dolaşık Taşlarda koydum ölüme
Yetiş anam yetiş aldırdın beni
Dolaşık Taşlarda koydun ölümü

2. Issız derelerde sabah olmadı
Çağladı kanlarım anam dere dolmadı
Bir zaman yanıma kimse gelmedi
Yetiş anam yetiş aldırdın beni
Dolaşık Taşlarda koydun ölümü

3. Oduna gittim Cuma-ertesi
Mevkiyi sorarsan Dolaşık Deresi
Anam ne zorumuş çiçek alması
Yetiş anam yetiş aldırdın beni
Dolaşık Taşlarda koydun ölümü

4. Doktorlar, savcılar keşfe geldiler
Al kanlar içinde beni gördüler
"Yazık olmuş eyvah gene" dediler
Yetiş anam yetiş aldırdın beni
Dolaşık Taşlarda koydun ölümü

5. Yayla yollarının çoktur yokuşu
Düğünler oluyor gelmez okucu
Köylü matem tuttu derin bu acı
Yetiş anam yetiş aldırdın beni
Dolaşık Taşlarda koydun ölümü

6. Ali'yi sorarsan yirmi yaşında
Ölümü görmüş idim düşümde
Ecel kıydı beni bu genç yaşımda
Yetiş anam yetiş aldırdın beni
Dolaşık Taşlarda koydun ölümü

KAYNAK: Türk Halk Müziği ve Oyunları, Folklor Dergisi, 1. Cilt, sayfa: 72-73, 1981, Ankara.

AÇIKLAMA:

5. okucu: Okuyucu, düğün davetçisi kadın.

64- ARPAÇAYI
(Saran'ın Ağıdı)

Olay, Kars'ın Arpaçay ilçesiyle Kars suyunun birleştiği Mugan denilen yerde geçer.

Köyün çok varlıklı kızı Saran ile çobanları Han birbirlerine âşık olur. Saran, gerçekten güzel, güzel olduğu kadar da elişlerinde becerikli bir kız. Han adlı çoban da boylu poslu, yakışıklı bir delikanlı.

Zaman içinde bu iki genç birbirlerine iyice tutulurlar. Çekine korka durum ağaya anlatılır. Ağa önce kızar sonra da işi yokuşa sürmek için ağır bir şart koşar: "Ben kızımı o çobana veririm ama yedi yıl kız ile oğlan birbirlerini görmeyecekler. Han çoban yedi yıl dağdan inmeyecek.".

Ağanın bu şartı kabul edilir. Bu durumda köy halkı da gençler de memnundurlar.

Saran yedi yılda yedi halı dokur. Düğün gününü beklerken halıları temizlemek için Arpaçayına gider, orada kardeşleri ve anasıyla halıları yıkayıp temizlerken, birden hava kararmış, gök gürlemeye, şimşekleı çakmaya başlamış. Bu sırada halının biri suya düşmüş. Saran onu yakalamaya çalışırken kendisi de suya düşmüş ve suda kaybolup gitmiş.

SÖYLEYEN: Saran'ın anası.

1. Arpaçayı aştı taştı
Sel Sara'mı aldı kaçtı
Üç bacının gözü yaştı

Apardı seller Sara'mı
Bir uca boylu balamı

2. Gidin deyin Han Çoban'a
Gelmesin bu el Mugan'a
Gelse batar nahak gana

Apardı seller Sara'mı
Bir uca boylu balamı

3. Arpaçay'ı derin olmaz
Akar sular serin olmaz
Sara'm kimi gelin olmaz

Apardı seller Sara'mı
Bir uca boylu balamı

4. Adabalar gelir koşa
Men kurbanam kalem kaşa
Oğlan elin çıktı boşa

Apardı seller Sara'mı
Bir uca boylu balamı

KAYNAK: Türk Halk Müziği ve Oyunları, Folklor Dergisi, 1. cilt, sayfa: 286. 1982, Ankara.

Hazırlayan: Sevgi Peküstün.

(Derleyen: Âşık Şeref Taşlıova)

AÇIKLAMA:

1. **aparmak:** Çalmak, hırsızlamak.
   uca: Yüce, uzun.
2. **nahak gana:** Boşu boşuna.
3. **kimi:** Gibi.
4. **adabalar:** Arabalar olacak.

65- ŞERİFE'nin AĞIDI

Şerife, Avşar yöresinin güzel gelinlerinden biriydi. Bundan otuz, otuz beş yıl önce yaylada yanarak ölmüştü.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Beş gözeyi dutturdum da
Heliğini ata ata
Bir aylık yola varaydım
Ben bulurdum yata yata

2. Kızlara kurban oluyum
Kızlar çekiyor yasını
Damın başına çıktım da
Kayadan duydum sesini

3. Dünden bohçasını bozdum
Çıkıda kalık innesi
Kavrulu kavrulu yanık
Kalık kolunun kırması

4. Geldin mi Osman dayısı
Yiğen iyinin iyisi
Duyunca dizine vurmuş
Keçi verik şu dayısı

5. Şaştım kızcağızım şaştım
Ben bir aylık yola düştüm
Kızlar sofada birikik
Gözümü yumdum da kaçtım

6. Gülsüm'e kurban oluyum
Kızıma getirmiş davul
Kızımı gelin eyledim
Emmiler oynasın havul

7. Bakayım gönlüm eğleyim
Arkasında yok bacısı
Ağar almış kör olasın
Arap kızının Hacı'sı

8. Harıdı gönlüm harıdı
Kızlar çeşmeye yürüdü
Al fistan da kara yelek
Emine kızım varıdı

9. Pazarören'de Nebicik
Duyuşun vurmuş dizine
Kızımı gelin veririm
Pullu bürürüm yüzüne

10. Böğre'ye de ektim karpuz
İçimize olsun zıkım
Zorkunnu'dan su getirir
Önüne doldurur karpuz

11. A işlik de kara yelek
Gökcek kızımın örneği
Kızlara kurban oluyum
Yurtluk kızların döneği

12. Ardında yok ki bacısı
Bakıp gönlümü eğleyim
Ağar almış kör olası
Arap kızının Hacı'sı

13. A işlik de kara yelek
Kızım gezer uççа uççа
Üç sene komşu olduk da
İncitti mi sizi Haççа

14. Bir daha göçmem oraya
Atınan göçtüğüm yayla
Şeremetçe davran kızım
Sığırın önünü eğle

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.
Derleme Tarihi: 1964.
AÇIKLAMA:

1. **Beş gözü:** Beş odalı dam, ev.
   helik: Duvar içlerine konan küçük taş, taşlar.
3. **çıkı:** Çıkın, bohça.
   inne: İğne.
   kalık, yanık: Kalmış, yanmış.
4. **verik:** Vermiş (Kurtulması için adak olarak).
5. **birikik:** Birikmiş.
6. **oluyum:** Olayım.
   havul: Oyun, halay.
7. **ağar almış:** Yavaş davranan komşuya sitem.
8. **harıdı:** Harladı, coştu.
9. **duyuşun:** Duyunca.
10. **zıkım:** Zıkkım (zehirli bitki zakkum'dan).
13. **uççа:** Yavaşca.
14. **şeremetçe:** Tedbirli, ölçülü.

66- İSMAİL'in AĞIDI

Pınarbaşı ilçesinin Paşalı köyünden, daha çok da Deveci Mehmet'in oğlu diye bilinir. Bir dönem köyün muhtarlığını da yapan İsmail, aynı zamanda yüklenicilerin (müteahhitlerin) aracılık (taşeron) işleriyle de uğraşmıştı.

İsmail, bir kış günü Kayseri'den köyüne dönerken Killik denilen yerde 1957 yılında donarak ölmüştü.

SÖYLEYEN: Hanımı.

1. Karar Kadir Mevlam karar
Gene oldu bize zarar
Saba ulu bayram günü
Çocuklar babasın' arar

2. Saba ulu bayram günü
Kurbanını kesen olmaz
Güvenme kadan' alıyım
El yetime köynek almaz

3. Kadan' alıyım ana
Yeni mi aklına düştü
Hatırlı bibimin oğlu
Halevikli kızzak koştu

4. Ağlama kadan' alıyım
Kim verici haşlığını
Baban karın üstünd' ölmüş
Buz deşirmiş işliğini

5. Ben buraya hersli geldim
Dayreleri yıkıcıyım
Cüzdenini bana verin
Mütahide bakıcıyım

KAYNAK: M. Yalçınkaya. 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.

Derleme Tarihi: 1964.

AÇIKLAMA:

2. **saba:** Yarın, ileriki günlerde.
alıyım: Alayım.
köynek: Gömlek.
3. **bibi:** Hala.
Halevik: Çakılkaya köyü.
kızzak: Kızak (Demek ki, donarak öldüğünde Halevik köylüleri kızakla getirmiş).
4. **verici:** Verecek.
haşlık: Harçlık.
deşirme: Burada, tutmak, kaplamak.
işlik: Gömlek.
5. **hers:** Hırs.
dayre: Daire, ev, odalar.
cüzden: Cüzdan.
mütahit: Müteahhit.
bakıcıyım: Bakacağım.
yıkıcıyım: Yıkacağım.

67- YUSUF DOĞAN'ın AĞIDI

Yusuf Doğan Pınarbaşı'nın Cingöz köyünden. Yusuf 1976 yılında Kayseri merkeze bağlı Muncusun köyü taş ocağında çalışırken yukarıdan yuvarlanan bir kaya parçasının çarpmasıyla öldü.

SÖYLEYEN: Kekilli Hacı Doğan.

1. Bir olmadı, ik(i) olmadı
Giydiğin asbap solmadı
Kahrediyom ben feleğe
Tövbe ki yüzüm gülmedi

2. Taş ocağın(a) giden taksi
Almış Yusuf'un salını
Ha yüzünü göreyidi
Niye saldınız gelini

3. Uykusuz mu kaldın kardeş
Yattın taşın arasında
Bir karalı mektup salın
Şu Hames'in Kara'sına

4. Kerim gelsin, Kara gelsin
Derdine bulurlar çare
Yavaş dönder emmimoğlu
Sağ yanında derin yara

5. Nerdeyidi kardeşlerin
Obalar doktor salınca
Taş üstüme baskın geldi
Ne gelir Şemsi elimden

6. Kanlı çorap, kanlı gömlek
Buna dayanır mı yürek
Yunus ufak, Şemsi gelin
Şimdi buna sahip gerek

7. Şemsi sana azık koymuş
Oturup da yemedin mi
Taş fırlayıp gelirkene
Yunus ufak demedin mi

8. Bir oğlu da dört de kızı
Dayanmaz kimsenin özü
Yusuf senin bacın yoksa
Ağlasın emmiyin kızı

KAYNAK: Kekilli Hacı Doğan, 1945. Çiftçi, okuryazar, Cingöz-Pınarbaşı.
Der. Tarihi: 1984
AÇIKLAMA:
1. **asbab:** Esva, elbise.
2. **sal:** Salaca.
5. **obalar:** Eller, başkaları.

68- ELMAS'ın AĞIDI

Pınarbaşı ilçesi Aslanbeyli köyünden Elmas Hanım, çevresinde sevilen, iyi huylu, tertemiz bir kadın. Yaylada Değirmentaşı köyü yakınlarında Mırık'ın Hanı denilen yerde keçilerini otlatırken bu yayla yerinde yağmur, soğuk, yükseklik Elmas karıyı hasta eder. Arkasından üşütme, zatürre ve ölüm. 1970.

SÖYLEYEN: Cezanur.

1. Kayapınar coşkun akar
Lalesi sümbülü kokar
Amma ettin öldüğüne
Elimiz yaylaya çıkar

2. Ne mutlu bunun canına
Ağlıyor çifte bacısı
Tövbe buna dayanamaz
Tel vurun gelsin Hacı'sı

3. Elli keçiyi sıkar da
Mandıraya süt satardı
Şerif buna dayanamaz
Ana aklını yitirdi

4. Ağla kele Şerif ağla
Güzel örer beliğini
Harap kalasıca yayla
Yayla aldı soluğunu

5. Harap kalasıca yayla
Koçdağı'nda güder keçi
Koynunda hısta saklardı
Hepiciği şunlar uçu

6. Tor sunam kadan' alıyım
Ben bakarım öleneçe
Adam yolun' gözlemez mi
Duran oğlun geleneçe

7. Harap kalasıca yayla
Aygörmez'den eder odun
Dünyayı devran eylesek
Bulamak ki bunun tadın

8. Uzak Teke'nin deresi
Hayli çekiyor arası
Adana'ya giden oğlu
Gitti gelmez kör olası

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.
Derleme Tarihi: 1964.
AÇIKLAMA:

1. **amma ettin:** Kötü ettin, olmadı, sırası değildi.
3. **sıkmak:** Sağmak.
5. **hısta:** Hisse, pay.
   hepiciği: Hepsi.
   uçu: İçin.
6. **öleneçe, geleneçe:** Ölene kadar, gelene kadar.
7. **Aygörmez:** İç Toroslar'da yer adı.
   Bulamak ki: Bulamayız ki.
8. **Teke Deresi:** Aygörmez dağı eteklerinden akan dere.

69- DURAN AYDIN'ın AĞIDI

Duran Aydın, Pınarbaşı'nın Akin köyünden. 1970'li yıllarda bir kamyon (trafik) kazası sonucu ölmüştü.

SÖYLEYEN: Bacısı Ayşe.

1. Biri çiğdem, biri sümbül
Koyun yaylanın hasına
Berk ağla da kız Urkiye
Eden gelici sesine

2. Yaslan karlı dağlar yaslan
Benim kardeşim de aslan
Düşman kapıyı çevirmiş
El et de edene seslen

3. Ekmek ediyordum kardeş
Elim ayağım dolaştı
İki sefer öptümüdü
Dudağıma kan bulaştı

4. Duran askere gidiyor
Ya şehittir ya da gazi
Oğlan'ı Kemal'a verrim
Alıcıyım küçük kızı

5. Kayanın başına çıkmış
Ne koygun vurur ışlığı
Dar ikinden, vakit akşam
Elime aldım işliği

6. Derede de selvi söğüt
Biri küçük, biri büyük
Uyman ellerin sözüne
Gelin sana verrim öğüt

7. Gö Kaya'ya bakıyordum
Avcılar bağlamış katar
Nidicin saç taramayı
Bu güzellik sana yeter

8. Hel' aklın başıma gelsin
Ben söylerim alayını
Çığırın da o da gelsin
Kekil(li) çekinsin halayını

KAYNAK: (Kekilli) Hacı Doğan, 1945. İşçi. Cingöz-Tomarza.
D. Tarihi: 1985.
AÇIKLAMA:

1. **berk:** Hızlı, fazla.
Urkiye: Rukiye.
ede: Erkek kardeş, ağabey, ağa.
gelici: Gelecek.
3. **öptümüdü:** Öptüydüm.
4. **verrim:** Veririm.
alıcıyım: Alacağım.
5. **koygun:** Dokunaklı.
ışlık: Islık.
işlik: Gömlek.
7. **nidicin:** Nideceksin.
8. **alayını:** Hepsini.
çığırın: Çağırın.

70- HİKMET'ın AĞIDI

Hikmet Kağan, Pınarbaşı'nın Kaman köyünden. Palabıyıklı, buğday benizli, çevresi tarafından sevilen bir gençti.

1977 yılında bir trafik kazası sonucu Kayseri'de ölmüştü.

SÖYLEYEN: Halil Kağan.

1. Gel yanıma bacım Elif
Ben ağlayım seniyinen
Siz bunun nesin gördünüz
Holta vurur beniyinen

2. Geç kaldınız bire kızlar
Ben ağladım ellerinen
Kalksayına ne yatıyon
Anşa ağlar güllerinen

3. İnşallah saçım ağarır
Siyah kalanı çekerim
Bayramda elbise alır
Kuzularına bakarım

4. Kardeşim öldü demeye
Ben utanıyom obadan
Ne acele gördün işi
İzin mi aldın anamdan

5. Altın yüzük, Oltu tesbek
Üstünde de bıyık pala
Ben dizinde biliyordum
Baktım ki kafada yara

6. Giremiyom odasına
   Moda yetmez modasına
   Fadimem de kurban olsun
   Emmisinin kadasına

KAYNAK: Kerim Akbaş, 1947. Şoför. Kaman-Pınarbaşı.

AÇIKLAMA:

1. **seniyinen, beniyinen:** Seninle, benimle.
   holta vurmak: Fiyaka, hava atarak ileri, geri gezmek.
2. **kalksayına:** Kalksana.
3. **saçı ağarmak:** Pir ihtiyar olmak, uzun ömür.
4. **oba:** El, başkaları.
5. **tesbek:** Tesbih, Oltu taşından.

71- MUSTAFA VAROL'un AĞIDI

Pınarbaşı ilçesi Aslanbeyli köyünden Mustafa Varol, yayla damı dutmak (yapmak) için köyün yaylasına gider. Orada çalışır, çabalar bir, iki günde yayla damını bitirmek üzeredir. Ne var ki, orada nasıl olmuşsa damın hezenini (büyük kiriş) bağlamak üzereyken, bu hezen kepiyor ve Mustafa orada yaralanıyor.

Beri taraftan babasına, "Oğlun öldü gel." diye haber ulaşıyor. Dertli baba, oğluna ağlayı ağlayı, dövünü dövünü yaylaya giderken bu ağıdı söyler. 1944.

SÖYLEYEN: Babası İ. Varol

1. Aşılı koyun sürdürdüm
Koygun davulları dövdürdüm
Ellere okuntu saldım
Oğluma gelin getirdim

2. Oğluma kurban oluyum
Oğlum gelinin öznesi
Keltepe'ye haber olmuş
Gelici m'ola dezzesi

3. Oğlum oğlanlar iyisi
Ağar gezer iç ağası
Göömenli emmi (li) oğlu
Şahanlar bunun dayısı

4. Gittim yoncalığı gezdim
Kendi yok buldum izini
İzine kurban oluyum
Yüzümü sürdüm tozuna

5. Dedeye kurban oluyum
Yıkıldım elimden tuttu
Ara uzak oğlancığım
Dar ikindi vakti geçti

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı.
D. Tarihi: 1964.
AÇIKLAMA:

1. **aşılamak:** Belli olsun diye koyun üstüne boya çalmak.
okuntu: Düğün davetiyesi, çağrı.

2. **özne:** Güveyi.
oluyum: Olayım.
Keltepe: Köy, şimdiki adı Gültepe.
dezze: Teyze.

3. **Şahanlar:** Köy.

72- HALİL EFENDİ'nin AĞIDI

Motorlu taşıtlar çıkmadan önce, at en önemli ulaştırma aracıydı. Ayrıca savaşlar at sırtında yapılır. Düğünler, cıdalar, ciritler atsız olmazdı.

Tomarza-Taf Özlüce- (şimdiki adı Dadaloğlu) kasabasından Halil Efendi 1940'lı yıllarda bir düğünde cirit oynarken attan düşerek ölmüştü.

SÖYLEYEN: Bacısı.

1. Karakol kolun' bağladı
Müdür seymenin eğledi
Harman yerine düşünce
Oynadı Doru oynadı

2. Gökyüzünde tavuz kuşu
Biri erkek, biri dişi
Siz Güllü'yü biliniz mi
Kâtibin, zabitin eşi

3. Emmim bir bayrak kaldırdı
Bize ediyor garezi
Şıh Duran atını satma
Daha almadı murazı

4. Yaşa Hal' Efendi yaşa
Deynek oynar baştan başa
Güz gelip harman kalkınca
Saba bunu ister paşa

KAYNAK: Sultan Kağan, yaş: 68. Ev hanımı. Kaman-Tomarza.

Derleme Tarihi: 1977.

AÇIKLAMA:

1. **doru:** At, bindiği atın adı, rengi.

2. **biliniz mi:** Bilir misiniz.
   zabit: Subay.
3. **bayrak kaldırdı:** Cenaze çokuntusuna mecaz. Sanki bize garez ediyor gibi.
   muraz: Murat.
   Şıh Duran: Kardeşi.
4. **deynek oynamak:** Ciritte attığını vurmak ve o olay içindeki hareketler.
   saba: İlerde.

73- MAHMUT IŞIK'ın AĞIDI

Mahmut Işık, Sarız'ın Yeşilkent kasabasından. Daha çok ağırbaşlılığı, çalışkanlığı ve dürüstlüğüyle tanınırdı.

Mahmut, Pazarören-Mimarsinan Öğretmen Okulunu bitirdiği yıl (1976), Tufanbeyli ilçesinden dönerken traktörün devrilmesi sonucunda ölmüştü.

SÖYLEYEN: Ablası Hatice Karakuş.

1. Gece vakti çıktım yola
Sabahınız hayır ola
Kalk kardeş kurban oluyum
Bacı, kardeş çıktık yola

2. Kurban oluyum oluyum
Sen ölme de ben ölüyüm
Emmi, dayı, komşularım
Son bir kez yüzün' görüyüm

3. Hem baban da hemi oğlun
Anam kırıldı mı kolun
Yanıma gel kul olduğum
Size açık benim kolum

4. Kardeş okula gidici
Ben veririm harçlığını
Babam vezir eveiyor
Ne tez vermiş başlığını

5. Ölü haberin' alanlar
Sağ olsun geri kalanlar
Kardeşe ölmüş diyorlar
Yalanlar anam yalanlar

6. Hep toplansın Yalak eli
Ağlayalım soluk soluk
Allah razı olsun anam
Geliyorlar bölük bölük

7. Nola yatayıdı hasta
Yalak eli kara yasta
Kardeşe kurban oluyum
Kara kekil deste deste

8. Tarlaya ekin ekildi
Okulluk takım dikildi
Kalk kardeş kurban oluyum
Babayın beli büküldü

9. Bugün ulu bayram günü
Toplansın kardeş' ölenler
Doğru ölümü demiyom
Motur altında kalanlar

KAYNAK: Hatice Karakuş, 1949. Öğretmen, Yeşilkent-Sarız.
D. Tarihi: 1983.
AÇIKLAMA:
1. ve 2. oluyum, ölüyüm, görüyüm: Olayım, öleyim, göreyim.
4. gidici: Gidecek.
başlık: Kalın
7. kekil: Kâkül.
9. mòtur: Motor, traktör.

E) Hastalıktan Ölenlerin Ağıtları

74- MEHMET'in AĞIDI

(Hem okudum hemi yazdım)

İmparatorluğun son yıllarında savaşlar, kıtlık, yokluk ve bunlara bağlı hastalıklar Anadolu insanını perişan etmişti.

Anlatılanlara göre, Avşar yöresinde (Kayseri-Pınarbaşı) bir köyde Hatice adlı bir kız yoksulluk içinde büyür. Hatice koyun gütmüş, keçi otlatmış, on beş yaşına gelince de anasını ve babasını kaybetmiş. Bundan sonra da Eşref Ağa adlı birinin çiftliğinde hizmetçi olarak çalışmaya başlamış.

Hatice, çiftlikteki ırgatlardan İsmail adındaki birine âşık olur ve onunla evlenir. Ama yıllar geçer çocukları olmaz. Hocaya, hacıya, ziyarete giderler bir yarar sağlamaz.

Nihayet, bunların yedi yıl sonra bir çocukları olur, adını Mehmet koyarlar. Daha sonra da bu çocuk hastalanır ve veremden ölür.

SÖYLEYEN: Anası Hatice.

1. Hem okudum hemi yazdım
Yalan dünya senden bezdim
Dağlar koyağını gezdim
Yiten yavru bulunur mu

2. El veriyor el veriyor
Orta direk bel veriyor
Döndüm baktım sol yanıma
Mehemmed'im can veriyor

3. El yazıya el yazıya
Duman çökmüş çöl yazıya
Kurban oluyum oluyum
Beşikte yatan kuzuya

4. Bak şu kaşa bak şu göze
Yandı yürek döndü köze
Mehemmet'i bir top beze
Saran dünya değil misin

5. Erciyes'e dolu yağmış
Serpintisi bize değmiş
Hatirlenme nazlı kızım
Emir büyük yerden gelmiş

6. Kaşlarının karasına
Mil çekmişler arasına
Doktor çare bulamamış
Mehemmet'in yarasına

7. Evleri var bucak bucak
Ot götürür kucak kucak
Kadanız' alıyım eller
Böyle m'olur batkın ocak

KAYNAK:

1. Ahmet Günday, Notaları ile Halk Türküleri ve Türkü Öyküleri. Anıt Matbaacılık ve Tic. Kol. Şir. 1977, İzmir.

2. Haşim Nezihi Okay, Dadaloğlu, Hayatı ve Deyişleri. Emek Basın Yayımevi, 1959, Ankara.

3. Emir Kalkan, Kayseri ve Yöresi Ağıtları. Kültür Müdürlüğü 1992, Kayseri.

AÇIKLAMA:

1. **koyak:** Dağlar içindeki düzlük.

3. **oluyum:** Olayım.

6. **mil çekmek:** Kaşı daha gür göstermek için ateş isinden kara çekerek çatıkkaş yapmak.

7. **ev bucak:** Evlerde odaların kapıdan tarafı.

alıyım: Alayım.

75. TELLİ AZGIN'ın AĞIDI

Uzun süre köy muhtarlığı yapmış kaynak kişi, Türkmen kocası Hüseyin Özkan'ın anlattığına göre Telli Azgın, Pınarbaşı ilçesinin Demircili köyündendir.

1920'li yıllarda Telli Azgın ince dert denilen verem hastalığından ölünce, kayın valide geline: "Uğursuz geldin, çık git evimizden." diye azarlayınca Telli Azgınanın hanımı ağlayarak bu ağıdı söylüyor.

SÖYLEYEN: Hanımı.

1. Bana burdan çık diyorlar
Heylolur burdan çıkınca
Ellerinden kim tutacak
Şunlar çamura çökünce

2. Arada kaldım arada
Dorusu kişner derede
Sürünün içine vardım
Mor kekliğim yok orada

3. Çaklanır gelir sürüsü
Sürüde kısır yarısı
Beylerinen at koşmuş da
Hepsini geçmiş dorusu

4. Eller harman vuruyorlar
Vurman harman yerimize
Varır da şevki ederim
Dal pürçekli delimize

5. Bana burdan çık diyorlar
Senin evin yok diyorlar
Tel(li) Azgın'ın yavruların
Bölük bölük dök diyorlar

6. Hasan Ağa, Hasan Ağa
Gizli şorun derdi sana
Ayan olsun Telli Azgın'ım
Anan dokanıyor bana

KAYNAK: Hüseyin Özkan, 1930. Okur yazar, Karayurt-Sarız. **Der. Tarihi:** 1976. Mahmut Işık, Afşarlar, Kardeşler Matbaası, 1963, Ankara.

AÇIKLAMA:

1. **çıkmak:** Başka kocaya gitmek, baba evine gitmek.
heylolur: Nasıl olur.
3. **beylerinen:** Beyler ile.
4. **şevki:** şekva, şikâyet.
6. **dokunmak:** Söz dokundurmak
şor: laf-söz.

76. KEMAL VE DURSUN'un AĞIDI

Kemal ve Dursun Pınarbaşı ilçesinin Avşarsögütlü köyünden. Kaynak kişi Çetin Önal'a göre, önce Kemal, hastalanarak ölür, buna dayanamayan Dursun da bilinmeyen bir hastalıktan sancılanarak bir Ramazan ayında ölür. 1978.

SÖYLEYEN: Anaları.

1. Dün düşümde ayan oldu
İnce Kemal ettim destan
Sanki bana kader oldu
Başım ayakmıyor yastan

2. Görgüne kurban oluyum
Gülünen değmez hatıre
Durmuş bana darılmasın
Gayri alırım fitire

3. Günün kısım kısım doğar
Ne karardı ne ışıdı
Her sene bir figan kopar
Yurdum yetimler düşütü

4. Yetimlere hazın koydum
Erliksiz tuttum orucu
Beklemiyor elin kızı
Çocuk dağda, gelin yolcu

5. Çift koşacak ırgadım yok
Baharın ucu kanadı
Böyle ihmal yolcu olmaz
Evine kuşlar tünedi

6. Sanki asker olmuş gibi
Dayısından ister haşlık
Harap eve bayrak diktim
Elde gezer kanlı işlik

7. Kuşlar indi çığlığına
Pahal mısın ne var yekin
Dizim beni götürmüyor
Ağır geldi bu yıl yüküm

8. Mezerden gördüm şavkını
Bir yürüdüm bir de durdum
Benim analığım batsın
İki eve kilit vurdum

9. Halay gibi başı çektim
Bir senede iki figan
Yetimi eve dıkmazlar
Sahip çıkmaz beni döven

10. Mezerinde bir iz gördüm
Bir soruyum eşin m'ola
Gene ardı kara kesti
Yetim oğlum üşür m'ola

11. Ben gülünen dokunmazdım
Birer birer pekleniyor
Durmuş'a bir haber edin
Ev motora yükleniyor

12. Kaderimden utanmadım
İki tane yaktım kazan
Ana buna şükür demez
Bu görgüyü bana yazan

KAYNAK: Kemal Kuşçu, 1956. Toklar-Tomarza.
Derleme Tarihi: 1998
Çetin Önal, 1939. Çiftçi, Toklar-Tomarza. **Derleme Tarihi.** 1999.
İsmail Ünlü, 1926. Ticaret. Toklar-Tomarza. **Derleme Tarihi**. 1999.
Emir Kalkan, Kayseri ve Yöresi Ağıtları, Kültür Müdürlüğü-Kayseri, 1992.

AÇIKLAMA:

1. **ayakmak:** Ayıkmak.
2. **görgü:** Terbiye, deneyim.
   gülünen değmez hatire: Çok nazik, kimsenin hatırını kırmaz.
   fitire: Fitre: Ramazan ayında verilmesi gereken sadaka.
3. **düşüt:** Düşüp ölünen yer.
4. **hazın:** yiyecek.
   erliksiz: Eri, erkeği olmadan.
5. **çift koşmak:** Tarlayı sürmek için öküzleri çifte koşmak.
   ırgat: Hasat mevsiminde paralı ya da parasız çalıştırılan işçi.
6. **haşlık:** Harçlık.
   işlik: Gömlek.
7. **pahal:** Cimri, bir isteği yerine getirmeyen.
8. **mezer:** Mezar.
   şavk: Işık, parıltı.
11. **peklenmek:** Paklanmak, temizlenmek, ortadan kalkmak.
    motor: Traktör.
12. **İki kazan yakmak:** Ölü yıkamak, ılık su hazırlamak için iki tane kazanı ateşlemek.

77- SEFİL BAYKUŞ (Ziyade'nin Ağıdı)

Ağıdın yazarı Kağızmanlı Hıfzı'dır.

Hıfzı, 1893 yılında Kağızman'ın ilk kurulduğu yer olan Toprakkale mahallesinde doğdu. Asıl adı Recep'tir, babasının adı Ağadede, annesinin adı Sena'dır. Hasankaleli Hafız Lütfi Efendi'den din dersleri aldı, Toprakkale (Kağızman) medresesini bitirdi. Kur'an'ı dokuz yaşında hıfzettiği için "Hıfzı" adını aldı. Ve bu adı şiirlerinde mahlas olarak kullandı.

Sebzecilik ve imamlık yaptı. Şeriatçılar saz çalmayı yasakladığı için kendisi def ve kaval çalardı. Sonraları Âşık Yusuf Sezai'den gizli gizli saz dersleri aldı.

Kağızman ve Kars dolaylarının Ruslar'dan geri alınması sırasında Ermeniler'in yaptığı katliamda süngülenerek öldürüldü.

Üzülerek belirtelim ki, aşağıdaki ağıdın öyküsü çeşitli kitaplarda yanlış olarak anlatılmaktadır: Güya Hıfzı, amca kızı Suna'ya âşık olur ama Suna'nın ablası Ayşe ile evlenir. Çukurova'ya gider, falan filan.

Bunların hepsi gerçekle bağdaşmayan uydurmalardır.

Hıfzı'nın hâlen sağ olan amcasının oğlu Kerem Başar anlatıyor: "Hıfzı, şiirde geçen amca kızı Suna'ya âşık değildi. Hıfzı, zaten Cellolar'ın kızı Suna ile evlidir. Suna'nın yörede söylenişi de "Sona" biçimindedir ve bu ad Kağızman'da çok yaygındır. Ağıt, Hıfzı'nın da çok sevdiği ve genç yaşta ölen Ziyade adlı amca kızına yakılmıştır. Bu kız akrabalar arasında da çok sevilmekteydi. Hıfzı'nın bu kıza duyduğu sevgi "aşk" değildi. Şiirde geçen suna (sona) özel ad değil, Ziyade'nin sıfatıdır, o yüzden de küçük harfle yazılmıştır.

YAZAN: Kağızmanlı Hıfzı.

1. Sefil baykuş ne gezersin bu yerde
Yok mudur vatanın ellerin hani
Küsmüş müsün selamımı almadın
Şeyda bülbül şirin dillerin hani

2. Ecel tuzağını açamaz mısın
Açıp da içinden kaçamaz mısın
Azat eyleseler uçamaz mısın
Kırık mı kanadın kolların hangi

3. Bir kuzu koyundan ayrı ki durdu
Yemez mi dağların kuşuyla kurdu
Katardan ayrıldın şahan mı vurdu
Turnam teleklerin tellerin hani

4. Aç mısın yok mudur ekmeğin, aşın
Odan ne karanlık yok mu ateşin
Hanidir güveyin, hani yoldaşın
Yeşil başlı sunam göllerin hani

5. Kara yerde mor menekşe biter mi
Yaz baharda ishak kuşu öter mi
Bahçede alışan çölde yatar mı
Uyan garip bülbül göllerin hani

6. Burda yorgan, döşek, yastık var mıdır
Dalın tahta duvar, önün yar mıdır
Bu geniş dünyada yerin dar mıdır
Hani kapın, bacan, yolların hani

7. Dolanırdın sol ve sağlarımızda
Körpe maral idin dağlarımızda
Taze fidan idin bağlarımızda
Felek mi budadı dalların hani

8. Düğününde acı şerbet içildi
Gelinlik asbabın dar mı biçildi
İlikle düğmeni göğsün açıldı
Noldu kemer beste bellerin hani

9. Alışmış kaşların var mı kınası
Ela idi o gözlerin binası
Kocaldın mı on beş yılın sunası
Ver bana tutayım ellerin hani

10. Emmim kızı aç kapıyı gireyim
Hasta mısın halin', hatırın' sorayım
Eğer sususan bir su vereyim
Çaylarda çalkanan sellerin hani

11. Civan da canına böyle kıyar mı
Hasta başın' taş yastığa koyar mı
Ergen kıza beyaz bezler uyar mı
Al giy balam allan şalların hani

12. Her gelip geçtikçe selam vereyim
Nişangah taşına yüzüm' süreyim
Kaldır nikabını yüzün' göreyim
Ne çok sararmışsın alların hani

13. Yatarsın gaflette gamsız, kaygusuz
Nenni balam nenni kalma uykusuz
Hem garip, hem çıplak, hem de uykusuz
Felek fukarası malların hani

14. Daha seyrangaha çıkamaz mısın
Çıkıp da bağlara bakamaz mızın
Kaldırsam ayağa kalkamaz mısın
Yok mudur takatin hallerin hani

15. Sen de Hıfzı gibi tezden uyandın
Uyandın da taş yastığa dayandın
Aslı Hanım gibi kavruldun yandın
Yeller mi savurdu küllerin hani

Hıfzı, şimdi de amca kızının ağzından yukarıdaki sorulanlara yanıt veriyor:

1. Emmioğlu küsmemişim ben senden
Ölüm lâl eyledi dillerim yoktur
Eydi kametimi büktü belimi
Kalkamam ayağa hallerim yoktur

2. Ben gelende bizim eller yaz idi
Ettiğimiz cilve ile naz idi
Cehiz düzemedim ömrüm az idi
Göçtüm gömlek ile şallarım yoktur

3. Ala kaşıarımın kınası solmuş
Ala gözlerime topraklar dolmuş
Sararmış gül benzim zafiran olmuş
Solmuş yanaklarım allarım yoktur

4. Haber edin kuşlar çeksin yasımı
Yuva yapsın püskülümü, fesimi
Koymadılar doldurayım tasımı
Havuzdan ayrıldım göllerim yoktur

5. Anam beni bir kuş etti uçurdu
Durma dedi bağlarından göçürdü
Kahpe felek bizi çarktan geçirdi
Yaslıyım yeşilim, allarım yoktur

6. Haber edin ishak kuşlar' geçende
Selam söylen her turnalar uçanda
Ak, kırmızı sarı güller açanda
Yollayın bana da güllerim yoktur

7. Yaran yoldaş beni düşlerde görsün
Görenler de halim' hatırım' sorsun
Yoldan gelip geçen Fatiha versin
Felek dilencisi mallarım yoktur

8. Ben de Hıfzı gibi tezden uyandım
Uyandım da taş yastığa dayandım
Aslı Hanım gibi kavruldum, yandım
Sam yeli savurdu küllerim yoktur

KAYNAK: Metin Turan, 1966. Araştırmacı yazar, yayıncı. Kağızman-Kars.

AÇIKLAMA:

1. **şeyda:** Âşık.
2. **azat etmek:** Serbest bırakmak.
7. **maral:** Dişi geyik.
8. **kemer beste:** Kemer kuşak bağlamış.
12. **nişangâh taşı:** Mezarlarda ölünün baştarafına dikilen taş, baş taşı.
nikap: Örtü, yüz örtüsü.

13. bala: Yavru çocuk.

(İkinci şiir için)

1. **kamet:** Boy bos.
3. **zafiran:** safran: Süsengillerden sarı renkli ve zehirli bir bitki (sütleğen).

78- MEYRİK'in AĞIDI

Meyrik, Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesine bağlı Kurtdere köyünden Kadir Kurt'un hanımıdır. Bu yörede Meryem adı "Meyrik" olarak söylenir.

Anodulu'da "Mallı karı, ballı karı" diye bir söz var. Tıpkı bunun gibi çoluklu çocuklu doğurgan hanımlar da halk tarafından büyük kabul görür.

Ağıda konu olan Meyrik evli olduğu hâlde yedi yıldır çocuğu olmamış, bu durum onu fazlasıyla üzmüştü. Derken sonunda ince dert denilen verem hastalığına yakalanmış.

Yayla havası temiz olur, bu hastalığa iyi gelir diye Meyrik'i, Ahir dağının üzerindeki yaylalara götürürler. Meyrik burada da iyi olamaz, hatta yaylada kan kusar. Bunun üzerine hastayı Maraş Devlet Hastanesine kaldırırlar.

Ve Meyrik 15 Temmuz 1963 Çarşamba günü hastanede ölür.

SÖYLEYEN: Halası Meyrik Hanım.

1. Maraş'tan bir haber geldi
Dediler ki Meyrik öldü
Keşke Meyrik ölmeseydi
Kırılaydı elim, kolum

Oy Meyrik Meyrik Meyrik
Ben kurbanım sana Meyrik
Ben hayranım sana Meyrik

2. Doktor yarasın' kesiyor
Gene Meyrik kan kusuyor
Dediler ki Meyrik ölük
Halası kime küsüyor

Oy Meyrik Meyrik Meyrik
Ben kurbanım sana Meyrik
Ben hayranım sana Meyrik

3. Çarşambanın gecesine
Şu Meyrik'in acısına
Dediler ki Meyrik ölmüş
Sabır onun kocasına

Oy Meyrik Meyrik Meyrik
Ben kurbanım sana Meyrik
Ben hayranım sana Meyrik

4. Pazarcık'ın pamuğuna
Yağmur yağmış yaprağına
Kele Meyrik kurban olam
Mezeriyin toprağına

Oy Meyrik Meyrik Meyrik
Ben kurbanım sana Meyrik
Ben hayranım sana Meyrik

5. Kurtdere'nin önü meşe
Ağlarım ben şaşa şaşa
Dediler ki Meyrik ölmüş
Alem şaştı böyle işe

KAYNAK: Âşık Ahmet İmami, 1954. Halk ozanı, Kozan-Adana.

AÇIKLAMA:

2. **ölük:** Ölmüş.

3. **kele:** Bir hitap sözü, ayol.
mezer: Mezar.

79- HACI BEY'İN AĞIDI

Hacı Bey, Tomarza'nın Toklar kasabasından karayağız, babayiğit bir adam. Ağıt anlatıcısına göre 1930'lu yıllar Hacı, dağa odun etmeye gidiyor. Odunları bir koca şelek yapıp gelirken terlemeye başlıyor. Sırtındaki koca şelek bastırdıkça terleme daha da artıyor. Biraz sonra da sancılanıp o yörede Kılıçkaya denilen yerde düşüp ölüyor. Arkadaşı Bekir, onun altına döşek yerine ağaç dallarını döşemiş.

Ölenin düşüp öldüğü yere "düşüt" denir. Hacı Beyin düşütü şimdi orada taş yığınları hâlinde duruyor.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Benim de oğlum varıdı
Allah verdiğine şükür
Dağda altına dal döşemiş
Berhudar olasın Bekir

2. Hacı Bey'in anasıyım
Yorulanlar ağlamasın
Şu sekiyi aşanacak
Uşak çente bağlamasın

3. A işlik kara cemeden
Kim var bunun boyağında
Çoban olup dana gütsem
Çördüklü'nün koyağında

4. Ne fırça eline almış
Ne de kekilini çalmış
Ne ben gelin getirmişsim
Ne de benim oğlum olmuş

5. Ötegün konağa indim
Müdür bilene ağladı
Bizi oğlun dikti deyi
Ağaçlar bile söyledi

6. Salar mıyım Battal Ağa
Sandığından aldım saçı
Silahını doldur bekçim
Yüklendi Güllü'nün göçü

7. Benim de oğlum varıdı
Uzun boylu heal heal
Adam mezere sığar mı
Eğil oğlum başın değer

8. Ula da düşesin dizim
Ne oğlum var, ne de kızım
Kekilini buz tutarak
Yatıyon mu yalınızım

9. İleri gel kız Fadime
Oğlum bilsin geldiğini
Gazeteye ilan versem
Bekçi oğlumun öldüğünü

10. Uşak kadanız' alayım
Gelin gelin beni yoklan
Peneğe perde çekin de
Kapıyı üstüme kitlen

11. Gider bunu danışırım
İstanbul'un kadısına
Çerkez kızı şaplak vurmuş
Şu gelinin Dudu'suna

KAYNAK: Çetin Önal, 1939. Çiftçi, Toklar-Tomarza. **Derleme Tarihi:** 1999.
İsmail Ünlü, 1926. Ticaret. Toklar-Tomarza, **D. Tarihi:** 1999.
Emir Kalkan, Avşar Ağıtları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları-1998.

AÇIKLAMA:

2. **çente:** Çanta.
aşanaçak: Aşana değin.
Çanta bağlamasın: Onu anımsattığı için (Çalışmaya gidenlerin çantaları sırtında olurdu).

3. **cemeden:** Oymalı yelek.
boyak: Çalım, endam, boy.
Çördüklü: Pınarbaşı bir köyü.
koyak: Dağlar, dereler üzerindeki düzlük.

4. **kekil:** Kâkül.
getirmişsim: Getirmişim.

5. **ötegün:** Öteki gün, geçen gün.
bilene: Bile.

6. **Güllü:** Öleninin hanımı.

7. **heal heal:** Hafif öne eğilerek yürüme biçimi.

8. **yatıyon mu:** Yatıyor musun.

9. **alıyım:** Alayım.

10. **penek:** Baca.
gelin gelin: Gelip gelip. **yoklamak:** Ziyaret etmek.
kitlemek: Kilitlemek.

11. **kadı:** Yargıç, hakim.
şaplak: Şamar, tokat.

80- DÜĞÜN HAZIRLIĞI YAPAN BABAYA AĞIT

Cumhuriyet'in ilk yılları, Pınarbaşı ilçesinin Sindel köyünden çok sevilip sayılan bir kişi, Kayseri'ye oğlunun düğününe kayıt görmek için gidiyor.

O zamanlar o köylerde motorlu araçlar yok. Adam, Kayseri'de ateşli bir hastalığa yakalanıyor ve orada ölüyor. Köyüne ancak cenazesi geliyor.

SÖYLEYEN: Karısı.

1. Altıpatla gümüş saat
Direkte asılı kaldı
Düğün asbabı kestirdim
Sandıkta basılı kaldı

2. Tesbihini bana verin
Pürçüğünü takıcıyım
Yatan beyimi kaldırın
Ben boyuna bakıcıyım

3. Altıpatla gümüş saat
Mustafa'm yazıyor kaat
Ağlı zubun, kara yelek
Al anam soykanı dağıt

4. Kır atla sırmalı keçe
Emeklerim gitti heçe
Tüccar m'oldun zalim felek
Yiğit alın seçe seçe

KAYNAK: Hasan Bozdoğan, 1325. Çoban. Oğlakkaya-Sarız.
D. Tarihi: 1958.

AÇIKLAMA:

1. **altıpat:** Altı kurşun atan silâh, toplu tabanca.
   asbap: Esvap, elbise.
2. **takıcıyım-bakıcıyım:** Takacağım, bakacağım.
3. **soyka:** Ölüden arta kalan eşya.
4. **heçe:** Hiçe, boşa.

81. EMİŞ İLE GÜMÜŞ'ün AĞIDI

Emiş ile Gümüş Tomarza'nın Toklar kasabasından iki bacıdır. 1950'li yıllarda bu iki bacı amansız bir hastalığa yakalanır. O zamanlar doktorsuzluk, yokluk iki kardeşi ölüme daha da yaklaştırır. İki kardeşten önce Emiş, daha sonra Gümüş arka arkaya ölürler. Bunlardan Emiş nişanlılı, Gümüş ise bekârdı.

SÖYLEYEN: Havva Hatun.

1. Biri Emiş biri Gümüş
Bunların adı ne tatlı
Sanki gelin olmuş gibi
Mezeri dolanır atlı

2. Anam böyle gelin gitmez
Kır at eşini eşini
Babam yoklu kaçmam diyor
Öldüm düşünü düşünü

3. Aman Emiş'im, Gümüş'üm
Siz Tülü'mü bastırdınız
Çağırdım da seslenmedi
Baharımı küstürdünüz

4. Aman benim kuzularım
Her birisi mor şalalak
Ne hallarınan büyüttüm
Değirmenden un çekerek

5. Yürürkene gem taktası
Kaşı kirpiğin noktası
Yüzünüzden tozcu oldum
Vay kurban olsun akkası

6. Eller madene başladı
Yılan döşünden işledi
İkimize kefen oldu
Vay sefil akkam borçlandı

7. Boncuk koluna oturmuş
İşlik bedenini sıkar
Onu Fadime abam verdi
El verdiği böyle çıkar

8. Yürüsene bire öküz
Tarla mı geliyor dıkız
Bir uğrun yumurta aldım
Onuyunan aldım sakız

9. Aman Gümüş'ün dertleri
Güverdi Aydın(lı) yurtları
Kızın çehizi döküldü
Seymenler çekin atları

10. Bulgura salarım keşik
Sanasın kınalı kaşık
Camız boduğu yapılı
Ne kadar bedenden düşük

11. Gayri gidiyom gelemem
Akkam yolumu gözleme
Irahma der "tutamlama"
Aba aldığım (bir) bazlama

12. Emiş, Gümüş yoldaşlarım
Bu yıl da burda kışlarım
Yılanlara çerez oldu
Bahar, ördüğüm saçların

13. Kır böyle gelin gider mi
Kır at eşini eşini
Zedeli'den sabun alır
Soğuk suda yur başını

14. Bana gönülsüz diyorlar
Emmi yerinde otursun
Sağ iken de vermiyordu
Kıymet kutmuyu götürsün

KAYNAK: Çetin Önal, 1939. Çitfçi, Toklar-Tomarza.

Derleme Tarihi: 1999.

Emir Kalkan, Avşar Ağıtları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1998.

AÇIKLAMA:

1. **mezeri dolanır atlı:** Ta Şamanlıktan gelen bir gelenek. Gelin alayı mezarlığı dolanır. Gelin bu dolanmadan sonra güveyin evine getirilirdi.
4. **şalalak:** Mor şalalak, yeni yetme, genç, körpe.
5. **yürürkene:** Yürürken.

   gem taktası: Gem Tahtası.

   Gem: Düven. Boylu poslu, endamlı güzeller için böyle söylenir.

   tozcu: Eski değirmenlerde, değirmenciye yardımcı, orayı burayı süpüren kişi.

   akka: Ağabey, baba, ağa.
6. **maden:** Madende çalışmaya başladı anlamında.
7. **el verdiği:** Elin verdiği, emanet.
8. **dıkız:** Çok sıkıştırılmış, bastırılmış toprak.

   uğrun: Gizli.

   Onuyunan: Onunla (Demek ki yumurta vererek sakız almış).

9. **güvermek:** Yeşermek, yeşillenmek.

   Aydınlı: Yürük.

10. **keşik:** İmece yoluyla (Eskiden bulgur, el değirmeninde genç kızlar tarafından imece yoluyla yapılırdı).

    kınalı kaşık: Eskiden köylerde demir kaşık yoktu, bunun yerine ağaçtan kaşık kullanılırdı. Bu kaşıkların kınalı olanları daha makbul sayılırdı.

12. **yoldaş:** Yol arkadaşı, arkadaş.

13. **Zedeli:** Bir çerçi olacak.

14. **gönülsüz:** Nişanlısına gönülsüz diye dedikodu etmiş olmalılar.

    kutmu: Kutnu, bir çeşit kumaş.

82- SEFER'in AĞIDI

Sefer, Keskin'in Cinali köyünden yoksul bir ailenin çocuğudur. Parasızlık yüzünden okuyamaz, yirmi yaşına gelince de Seyfi köyünden Hatice ile evlenir.

Köylüleri tarafından da sevilen Sefer, evlendikten üç ay sonra hastalanır, vereme yakalanır. Tedavi için Ankara'ya götürülür ama bir türlü iyileşemez, 1944 yılında ölür.

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Ankara'da yedik taze meyvayı
Boşa çiğnemişim yalan dünyayı
Keskin'den de sildirmeyin künyeyi

Söyleyin anama anam ağlasın
Anamdan başkası yalan ağlasın

2. Ankara'yla şu Keskin'in arası
Arasına kara duman durası
Çok doktorlar gezdim yokmuş çaresi

Söyleyin anama anam ağlasın
Anamdan başkası yalan ağlasın

3. Tirene bindim de tiren salladı
Zalim doktor ciğerimi elledi
İy' olursun dedi geri yolladı

Söyleyin anama anam ağlasın
Anamdan başkası yalan ağlasın

4. Benzin içtim ciğerlerim tutuşur
Söyleyin anama çalsın nennisin yatışır
Ağlama Hatice Sefer yetişir

Söyleyin anama anam ağlasın
Anamdan başkası yalan ağlasın

5. Binmiş taksiye de Sefer geliyor
Annesinin ciğerini deliyor
Gelin Hatice'yi eller alıyor

Söyleyin anama anam ağlasın
Anamdan başkası yalan ağlasın

6. Mezarımı derin eşin dar olsun
Edirafı lale sümbül bağ olsun
Ben ölüyom ahbaplarım sağ olsun

Söyleyin anama anam ağlasın
Anamdan başkası yalan ağlasın

KAYNAK: Ahmet Günday, Notaları ile Halk Türküleri ve Türkü Öyküleri. Anıt Matbaacılık ve Tic. Koll. Şir. 1977, İzmir.

83- EZO GELİN'in AĞIDI

Ezo'nun asıl adı Zöhre'dir. Gaziantep'in Oğuzeli ilçesinin Uruş köyünde doğdu.

Ezo öyle güzelmiş ki, sanki iki yanağına iki elma oturtulmuş sanılırmış. Öyle güzelmiş ki, gülümsemesiyle düşmanları bile barıştırırmış. Öyle güzelmiş ki, kendisinden bir tas ayran isteyen çerçi onun güzelliği karşısında tası düşürüp ayranı yere dökmüş.

Yörede, Oğuzeli'nin Dokuzyol köyünde doğan Şitto (Hanefi Açıkgöz) adıyla anılan yakışıklı bir delikanlı vardır, Ezo, onunla evlenir. Ama aradan bir yıl geçmeden ara bozanların dedikodusuyla boşanırlar.

Ezo bundan sonra teyzeoğlu Mehmet'le evlenir 1936. Mehmet, Türkiye dışında Suriye'nin Carablus ilçesinin Kozbaş köyünde otururdu. Ezo burada yaşantısını sürdürürken, bu evlilikten iki kızı oldu. Ama Ezo'yu gurbet öldürüyordu. Köyünü, elini obasını, doğduğu toprakları özlüyordu.

Ve Ezo Gelin bir güz günü hastalandı, hastalığı vereme çevrildi, yatsı vakti öldü. Onu Bozhüyük'ün en yüksek noktasına gömdüler. 1956. (Ezo Gelin adına söylenmiş başka türküler de var.)

SÖYLEYEN: Anonim.

1. Ezo Gelin benim olsan seni vermem feleğe
Güzel yosmam başın için salma beni dileğe
Anası huridir, kendi benzer meleğe

Nen eyle de ah bahtı karam nen eyle, nen eyle
Çık Suriye dağlarına da bizim ele el eyle
Gel bahtı karam gel, sıladan ayrı yazılım gel

2. Ezo Gelin çık Suriye dağlarının başına
Güneş vursun da kemerinin kaşına, kaşına
Bizi kınayanın bu ayrılık gelsin başına

Nen eyle de ah bahtı karam nen eyle, nen eyle
Çık Suriye dağlarına da bizim ele el eyle
Gel bahtı karam gel, sıladan ayrı yazılım gel

KAYNAK: Ahmet Günday, Notaları ile Halk Türküleri ve Türkü Öyküleri Anıt Matbaacılık ve Tic. Koll. Şir. 1977, İzmir.

84- TURNA'nın AĞIDI

Zelhinli Ali Bey eski Avşar beylerinden. Kendisi Tomarza'nın Zelhin Köyünde otururdu. 1930-1940 yıllarında ticaretle uğraşan Ali Beyin 8-10 koyun sürüsü vardı.

İki evli olan Ali Beyin ilk hanımı Turna güzeller güzeli bir kadındı.

Turna Hanım hastalanarak bir güz günü ölmüştü.

SÖYLEYEN: Kızı Elif Özer.

1. Kızıldağ'da don yur anam
Zekiye serer melefe
Obalara yaz gelirken
Biz de uğradık alafa

2. Kürkünü alır gezinir
Altını takar süzünür
Sen gidersen hatun anam
Evin düzeni bozulur

3. Kadan' allım dayım kızı
İçimize düştü sızı
Bey babam da hatun anam
Bugün barıştırrım sizi

4. Anasız babasız kızlar
Kesiküstü indi yozlar
Karamıklı'da eğlenir
Hatun anam bizi nazlar

5. Ağ fistan da kara ceket
Benim de anam varıdı
Ağır ol kadan' alıyım
Cihan'dan tüccar yürüdü

6. Del' â Emmi, Bekir Emmim
Birikin emmim uşağı
Kurbana koç kestirir de
Kınalar Kangal şişeği

7. Şu anam da şu da babam
Birbirinden seçemiyom
Utanmanın vakti kaçtı
Şu kilitten geçemiyom

8. Kaderim Mevlâm kaderim
Anamı kurban ederim
Cihan dedikleri soyka
Salsalar ben de giderim

9. Elleri doldurur kuzu
İki katar dizer gazi
Kadan' allım Mehmet Emmi
Babam yürüttü mü yozu

KAYNAK: İbrahim Davutluoğlu (Âşık Karalı), 1926. Öğretmen. Araplı (Dövenli)- Kadirli. **D. Tarihi:** 1988.

AÇIKLAMA:

1. **Kızıldağ:** İç Toroslar'da.
don yumak: Çamaşır yıkamak.
melefe: Yorgan yüzü, nevresim.
oba: El, başkaları.
alaf: Alev.

3. **barıştırrım:** Barıştırırım.
4. **Kesiküstü:** Yörede yer adı.
   Karamıklı: Karamuklu yörede köy.
5. **Cihan:** Ceyhan.
   ağır al: Yavaş ol.
6. **Del' Â:** Deli Ağa.
   Kangal şişeği: Kangal koyunlarıyla da ünlü, Sivas'ın ilçesi
   şişek: İki yaşına gelmiş koyun.
   kınalamak: Süslemek.
7. **kilitten geçemiyom:** Evi bırakıp gidemiyorum.
8. **soyka:** Ölüden arta kalan eşya, burada ilenme sözü.
9. **gazi:** Altın.
   yoz: Süt vermeyen koyun sürüsü.

85- BAHAR'ın AĞIDI

Pınarbaşı'nın Aslanbeyli köyünden Bahar, Nalbant Mustafa'nın gelini diye de bilinir. Bahar al yanaklı, tekerek yüzlü, ela gözlü, oldukça etine dolgun gösterişli bir Avşar gelini.

Köylerde düğün hazırlıkları çok yorucu bir çalışmayı gerektirir. O günlerde Bahar'ın kardeşinin düğünü olacak, her işe koşturmak, her işin üstesinden gelmek Bahar'a düşer. O kadar ki, Bahar bu çalışmalardan yorgun düşüp hastalanır.

Akşam yatağa girmeden önce ilâç alıp öylece uyur. Sabah olduğunda Bahar'ı yatağında ölmüş bulurlar. 1968.

SÖYLEYEN: Ablası Zala.

1. Vili babam kızı vili
Sen beni eyledin deli
Dayını kurban ederim
Atları çalıyor zili

2. Dil bilmezdim diş bilmezdim
Allım beni etti âşık
Hasan'a kurban oluyum
Kolu sallamadı beşik

3. Ben burada olsayıdım
Hemen varırdım mezere
Kadan' allım babam kızı
Uğratmışlar mı nazara

4. Kadan' alıyım Duran
Diyorlar makattan düşük
Ayan olsun babam kızı
Hasangile gitti beşik

5. Bir ufacık dam dutturmuş
Üstüne vuruyor hayma
Fındık'ına dayanamaz
Kıyma Kadir Mevlam kıyma.

6 Kıran dıkılası kızlar
Ilıyarak gelir yazları
Saba el yaylaya göçer
Anas' olan kızın' nazlar

7. Bahar gelir allanarak
Al fistanı sallanarak
Ettiğini belle bacım
Fındık büyür dillenerek

8. Kadan' alıyım gelin
Saçlarını tarıyon mu
Şahan'a kurban oluyum
Sen ananı arıyon mu

9. Baba bayrağını kaldır
Hasan'ı salak davara
Tülüm senin ettiğini
Adam eylemez gavura

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen, Aslanbeyli-Pınarbaşı. **D. Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

1. **vili:** Eyvah, vah vah.
2. **Allı:** Al giydiği için.
   kol beşik sallamamak: Demek ki çocuksuz.
3. **mezer:** Mezar.
4. **makat:** Kanepe, divan, somya.

düşük: Düşmüş.

5. **dam dutturmak:** Ev yaptırmak.
   hayma: Burada ot yığını.
   Fındık: Kız ismi, ölenin kızı.
6. **saba:** Yarın, günü gelince.
7. **ettiğini bellemek:** Niçin öldün diye sitem.
8. **tarıyon mu, arıyon mu:** Tarıyor musun, arıyor musun.
   Şahan: Şahin.
9. **bayrak kaldırmak:** Düğün yapmak.
   salak: Salalım.
   davara salmak: Davar gütmeye göndermek.

86- KAZİM EFENDİ'nin AĞIDI

Tomarza-Toklar kasabasından Kazim Efendi (Kalkan), yörede namuslu, dürüst, babayiğit bir adam olarak tanınırdı. 1989 yılında bir kalp krizi sonucunda ölmüştü. Halkbilimi konusunda araştırmacı yazar Emir Kalkan'ın babasıdır.

SÖYLEYEN: Hanımı.

1. Kalmadı evimin tadı
Gayri bozuldu düzenim
Çırpınarak geldi çıktı
Gözü sürmeli Suzan'ım

2. Ne deyi durgun duruyon
Gel yanıma otur kızım
Kardeşiminen giderim
Emir'im verirse izin

3. Kurban olduğum yareden
Kürekten kırdım dalımı
Kimselere güvenemez
O bilir benim halimi

4. Hayri'mi yolcu eyledim
Gözlerinin yaşıyınan
Bir kere bunları yoklar
Eşim koca başıyınan

5. Töbe kapımı açmıyor
İğdeşiyor beniyinen
Şunları yolcu eyledim
Konuşurum seniyinen

6. Her derdini çektim amma
Buna sabır edemiyom
Kızlar yüzünü asıyor
Bir yerlere gidemiyom

7. Oba beni kınamasın
Töbe düşürmem dilimden
Ha gelmezsen uğur ola
Emir'im tutar elimden

KAYNAK: Emir Kalkan, Kayseri ve Yöresi Ağıtları. Kültür Müdürlüğü, Kayseri, 1992.

AÇIKLAMA:

2. **ne deyi:** Ne diye.
duruyon: Duruyorsun.
4. **yoklamak:** Ziyaret etmek.
koca başıyınan: Yaşlı başlı olduğu hâlde.
5. **töbe:** Tövbe.
iğdeşmek: İddialaşmak.
beniyinen, seniyinen: Benimle, seninle.
6. **edemiyom:** Edemiyorum.
gidemiyom: Gidemiyorum.
7. **oba:** Eller, başkaları.

87- GÜRLEK MUSA'nın AĞIDI

Pınarbaşı ilçesinin Aslanbeyli köyünün Gö-Ömerli obasından Gürlek Musa konuşkan, sözü dinlenen bir kişiydi. Aynı zamanda köyün ileri gelenlerinden olan Gürlek Musa 1940 yılında vadesiyle ölmüştü.

SÖYLEYEN: Bacısı Ceren Eşe.

1. Ekin biçtim, düven sürdüm
Emeceğim gitti heçe
Ölme mi şunun bacısı
Al kısırak, mavi keçe

2. Kadan' alıyım Avşar
Bilmez sekizi, dokuzu
Sal kapıdan yürüyüşün
Ardına düşmüş öküzü

3. Gayri umudum üzüldü
Gelir şuradan dönerim
Bugün size ayan olsun
Sar' İbrahim, Kar' Osman

4. Hele karı dura dursun
Sıra kardeşin sırası
Aman uşak geri durun
Toplu Musa'nın turası

5. Maşallah kardeş maşallah
Kardeş bacıya kavuştu
Şefre'ye de diyor kardeş
Dizginin' vurdu savuştu

6. Ne yeğin kardeşin derdi
Tahtaya çalmış dizini
Bir kurşun sıkın ölüyüm
Bacı yumar mı gözünü

7. Avşar'a verin atını
Kara koşsun öküzünü
İki dene var emmisi
Deme Gürlek'in yetimi

8. Sufanın altın' oturdum
Oğlan saçını tarıyor
Toybuk'a gidici kardeş
Gözü Kaytancı arıyor

9. Ağlaşın gelinler, kızlar
Kardeş' ölen böyle sızlar
Ayrıksı anamın oğlu
Kuyucak'ta koyun tuzlar

10. Vili anam oğlu vili
Devesi döverdi zili
Kan kaynadı, Temus koptu
Gitme dedim itin dölü

11. Öleceğini bilmiş de
Seslenemedim korkumdan
İrbehem'in gücü yetmez
Kısrak boşanır örkünden

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı **Derleme Tarihi:** 1964.

AÇIKLAM:

1. **emeciğim:** Emeğim (Al kısrak, mavi keçe herkeste bulunmazdı).
   heçe: Hiç yere, boşa.
2. **alıyım:** Alayım.
   yürüyüşün: Yürüyünce.
4. **tura:** Tura denilen sicimle oynanan erkek oyunu.
5. **Şefre:** Şerife.
6. **ölüyüm:** Öleyim.
7. **dene:** Tane.
8. **Toybuk:** Köy, Kaytancı o köyde tanınmış birisi.
9. **ağlaşın:** Ağlayınız.
10. **vili:** Eyvah, vah vah (Eskiden develerin dizlerine zil takılırdı, ötsün de havalı olsun diye).
11. **İrebehem:** İbrahim.
    Örk: Hayvanların bağlandığı kazık ve onun ipi.

88- KARAGÜL'ün AĞIDI –1–

Karagül, Pınarbaşı ilçesinin Paşalı köyünden. Çevresinde sevilen ve sayılan Karagül'ün düğünü çok görkemli olmuş, komşu köylerden gelenlerle büyük bir kalabalık olmuştu.

Karagül, daha yirmi günlük evliyken Kayseri'ye alışverişe gider, orada 27 Mayıs caddesinde kalp krizinden öldü. 1971.

SÖYLEYEN: Karısı Melike.

1. Erciyes'ten tipi geldi
Geldi de içeri doldu
Eli sepetli gidenim
Akşama meftası geldi

2. Boşuna bana güvenme
Gayri salmam kuzumuzu
Felek kalemin kırıla
Kara yazmış yazımızı

3. Ne yokuşun başındayım
Ne inişin dibindeyim
Bana dulluk yakışır mı
Daha on beş yaşındayım

4. İşte emmilerim geldi
Pişsin kahve, dönsün tabak
Boşuna burda beklemem
Yokkine ardımda bebek

5. Bağrım diye sızıladı
Bağrından vuruk vurgun
El bana kara çalarsa
Nereye gideyim sürgün

6. Sıra sıra damınızı
Nediciyim havlunuzu
Bana yüzü kara demen
Ben m'öldürdüm oğlunuzu

7. Kalemini bana verin
Yazıcıyım destanını
Varın güvermeden sökün
Kim yiyici bostanını

8. Emmilerim boşa gelmiş
Düşüp de gitmem ardına
Eğer ben burdan gidersem
Baykuşlar konar yurduma

9. Kalemi elime verin
Destanını yazıcıyım
İzin verin kayınlarım
Gelinliği bozucuyum

10. Birisi elimden tuttu
Birisi döşümden yitti
Elim kına, yüzüm duvak
Beni de ortaya attı

11. Ana sana diyemiyom
İçerimde var bir yalım
Kıyma Kadir Mevlam kıyma
Yirmi günlük geldim gelin

12. Am(ma) ettin gülüm am(ma) ettin
Bana eyledin oyunu
Boşuna bana güvenmen
Gayri sıkmam ki koyunu

13. Ekin sulamadan gelir
Omuzunda çatal kürek
Daha yirmi gün olmadan
Eşimden ayırdı felek

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

4. **yokkine:** Yok ki.

5. **vurgun:** Hastalık.
vuruk: Vurmuş

6. **dam:** Ev.
havlu: Avlu.
nediciyim: Nideceğim.

9. **yazıcıyım:** Yazacağım.
bozucuyum: Bozacağım.

10. **yitti:** İtti.

11. **diyemiyom:** Diyemiyorum.

12. **sıkmak:** Sağmak.
amma etmek: İyi etmedin, almadı.

89- KARAGÜL'ün AĞIDI – 2 –

Karagül, henüz yirmi günlük evliyken Kayseri-27 Mayıs Caddesinde kalp krizinden ölmüştü. 1971. Ağıtçı ağıda kendi ölüsünü de katıyor.

SÖYLEYEN: Kızılören köyünden Küpeli'nin kızı.

1. Dışarıya yaz geldi de
Söğütler de açtı tevek
Saykıla gelin aldınız
Eli kına, yüzü duvak

2. Utan telli özne utan
Kekil buldum tutam tutam
Eğer gözler de gelmezsen
Bugün de yalınız yatam

3. Bağrına takmış tacını
Saykıla muraz mı aldım
Ne kötüsün babam oğlu
Tabancanı dolu verdim

4. Ağlan kadanız' alıyım
Zor olur ergen acısı
Öleneçe kara bağlar
Mehmet Beyimin bacısı

5. Kardeşin gelini olsa
Ben de düzlerim saçını
Her yangını birden gitsin
Yükletin şunun göçünü

6. O öldü burcun' ödedi
Siz geline verin öğüt
Yine de pürçüğün açar
Tırpanı taktığın söğüt

7. Milangaz almaya gitmiş
Oğlan çarşıda mı gezik
Ne kötüsün babamoğlu
Seni vuran kanı bozuk

8. Beliği belendi kana
Babayın da kızı Fatma
Anam benim canım yok mu
Küllüğe kurdurdum çatma

9. Mehmet Bey öldü öleli
Tövbe alamıyom dışlık
Anam benim canım yok mu
Tıp adliyeye gitti işlik

10. Ağlan kadanız' alıyım
Zor olur ergen ölüsü
Harman yerinde kişniyor
Babamın yalı dorusu

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

1. **tevek:** Burda yapmak.
2. **özne:** Güvey.
   kekil: Kakül.
3. **saykı, saykıla:** Sanki, güya.

muraz: Murat.

4. **ağlan:** Ağlayın.
   alıyım: Alayım.
   öleneçe: Ölene kadar.
5. **yükletin şunun göçünü:** Gelini de kovun gitsin.
7. **gezik:** Gezmiş.
8. **çatma:** Yayık yaymaya yarayan düzenek.
9. **dışlık:** Tad dışlık deyiminde geçer, tadı tuzu yok.
   işlik: Gömlek.
10. **yalı dorusu:** At, atın donu.

90- AHMET ASDEMİR'in AĞIDI

Pınarbaşı ilçesi Paşalı köyünden Ahmet Asdemir, Kayseri-tren kondüktörüydü. 1962 yılında hastalıktan öldüğünde hâlen bekârdı.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Aman nasıl ediciyim
Sensiz malı nidiciyim
Kınaman beni komşular
Çift geldim tek gidiciyim

2. Gayri evim dağılıyor
Siniyinen, halıyınan
Benim bir vaadim varıdı
Ne var ölsem seniyinen

3. Ben de senin uçu geldim
Oturup da kalka kalka
Caminin dibinden geçtim
Ben Ahmet'e baka baka

4. Şaştım hey Allah'ım şaştım
Bilinmez dertlere düştüm
Bir tutacak dalım yok da
Obanın yanına göçtüm

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

1 **ediciyim:** Edeceğim.
niticiyim: Nideceğim, gideceğim.

2. **halıyınan, seniyinen:** Halıyla, seninle.

3. **uçu:** İçin.

4. **oba:** El oba, aşiret.

91- TOKLARLI ALİ BEY'in AĞIDI

Ali Bey, "Kuşçular" soyadıyla anılır, hanedan, hatırlı bir adamdı. Ali Bey, Ortaasya'dan Kararecepli Beyleriyle gelen boybeyi Kara Yusuf'un torunudur. Araştırmacı yazar Emir Kalkan'ın kızdan, ağıtların kaynak kişisi Kemal Kuşçu'nun oğlandan dedesidir.

Ali Bey, 1943-1944 hastalanak ölmüştü.

SÖYLEYEN: Bacısı Döndü.

1. Evimiz Karakaya'da
Kardeşim orda oturur
Kara Yusuf'un torunu
Terkide kelle getirir

2. Hüsne'ye çıkıyor banka
Yaralarım geldi denge
Kıyma Kadir Mevlam kıyma
Kardeşim üstüme gölge

3. Şu tarlaya ekin eker
Şu tarlaya yığın çeker
Kendi ardından zavurlar
Camız ilvanınan çıkar

4. Yoruldum babamın oğlu
Çıkamaz oldum yokuşu
Neçe şurdan kağn' indirdik
Camız tokuşu tokuşu

5. Kardeşime yandım gene
Ne küçücük kaldı Döne
İzin ver de babamoğlu
Pembeye yaksınlar kına

6. İğde bile kocamış da
Dibinden sürüyor sitil
Sarı üstünde cirit oynar
Aradan kalkmış mı hatır

7. Kardeşim odadan geldi
Ellahalem döğüşmüşler
Iray sandığı açılmış
Azaları bölüşmüşler

8. Böyle olur babamoğlu
Biri çıkar biri durur
Benim kardeşim dururken
El ele ıray mı veri-

9. Yalanlar babamınoğlu
Bu Hüsne'den umulur mu
Dam başlı, toprağı yarım
Bunun gözü yumulur mu

10. Uzayan dalımı kırdın
Mevlam ettiğini belle
Pembe'yi beşikçi verrim
Durmuş'u Sar'(ı) alır m'ola

11. Eski günüme yanarım
Çağırsam zangırdar konak
Çatalbaş'ın gelinisin
Fitre mi alıyon demek

12. Mezerin yanından geçmem
Sene bire dolmayınca
Pembe'ye kına yaktırmam
Babamoğlu olmayınca

13. Kim ded(i) ola babamoğlu
Bu konağın kala soyka
Hotacı babamın oğlu
Camıza taktırır toka

KAYNAK: Emir Kalkan, Kayseri ve Yöresi Ağıtları. Kültür Müdürlüğü-Kayseri, 1992.

Çetin Önal, 1939. Çiftçi, Toklar-Tomarza.

AÇIKLAMA:

1. **Terkide kelle getirmek:** Düşmanı öldürüp kellesini atın terkesinde getirmek.
2. **banka çıkmak:** Bankadan para çıkmak.
üstüne gölge: Üstüne kol, kanat olma.
3. **zavurlamak:** Yüksek sesle hitap etmek, bağırmak.
4. **tokuşmak:** Vuruşmak.
6. **sitil:** Filiz, fidan.
7. **ellehalem:** Allah'a malum, herhâlde
ıray: Rey. (Bir muhtar seçimini anımsatıyor).
9 **dam başlı:** Ev yapmaya başlamış, ev yapıyor.
11. **zangırdamak:** Zıngırdamak, ses vermek.
13. **soyka:** ölüden arta kalan eşya.
hota: Fiyaka.

92- İBRAHİM'in AĞIDI

Pınarbaşı'nın Aslanbeyli köyünden, "Kalender'in oğlu ibrahim" diye tanınır. İbrahim yörede sevilen, sayılan biriydi. 1964 yılında hastalanarak öldüğünde geniş çevresi onun için çok üzülmüştü.

SÖYLEYEN: Bacısı.

1. Bahçenin içi güverdi
Gene burcum bulanıyor
Ayan olsun sar'aslanım
Kabıt elde dolanıyor

2. Ha ölürse Uğur ölsün
Sensiz getirrik gelini
Elif'i gelin verir de
İnc' ördürmem beliğimi

3. Geldin mi Irahma dezze
Nicettin gelin anamı
Sabah olmaz uzun gece
Duydun mu bize olanı

4. Ne tatlı bunun kuzusu
Sağ gözüne güvenemez
El kağnıyı koşarkene
Ahmet cahil uyanamaz

5. Babana ağlatma diyor
Baban senin kadan' alsın
Bacıları biriksin de
Habba, Iraziye gelsin

6. Kadasın' aldığım Murat
Kepti eviyin direği
Kapıya çıkak çığrışak
Acır Allah'ın yüreği

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen, Aslanbeyli-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

1. **burcu bulanmak:** Kasevetlenmek, üzülmek
   kabıt: palto.
2. **getirrik:** Getiririz.
   beliği ince ördürmek: Saçı 15, 20 parçaya ayırarak örmek. Bunu gençler yapar. Yaşlıların saçı böyle örmeleri ayıp sayılırdı.
3. **Irahma:** Rahime.
   dezze: Teyze.
   nicetmek: Ne yapmak.
4. **koşarkene:** Koşarken.
   cahil: Genç, çocuk.
5. **Habba, Iraziye:** Habibe, Raziye.
6. **eviyin:** Evinin.
   kepmek: yıkılmak
   çıkak: Çıkalım.
   çığrışak: Çağrışalım.

93- MULLA (MOLLA) DURDU'nun AĞIDI

Pınarbaşı-Alagazili köyünden Mulla Durdu 1945 yılında vadesiyle öldü. Köyün ileri gelenlerinden, malı, mülkü yerinde ağadan bir adamdı.

SÖYLEYEN: Duşşaklı'nın dedesi Deli Ahmet.

1. Ağam kazadan geliyor
Başlık serpiyor dorusu
A.koyunu döl döküyor
Oğul veriyor arısı

2. Başına eren yığılır
Kendi içinde tülü mü
Damın başına çıkar da
Gezinirdi vali gimi

3. Çadır kurar Çağlayan'a
Bal kattırır kaymağına
Durdu Efendim baş değil mi
Karaşıhlı oymağına

4. Ergenimi hiç demiyom
Vezirin dalgası bastı
Yalınız hasta mı gider
Cuma Çavuşa'mı küstü

5. Pazaröreh'den yurt aldı
Konağın burcunu kurdu
Da'nedim de göremedim
Ner'e gidik Mulla Durdu

6. Altında üveyik kırı
Kaş kara da gözler iri
Derman aramaya gidik
Kadir Mevlam dönder geri

7. İsmahal hasta yatıyor
Ciğerime köz atıyor
Bunların kaderi böyle
Eli eren iş tutuyor

8. Kemal küçük, Osman küçük
Gazisi yeni yürüyor
Utanman mı Mulla Durdu
Beyin kızı mal görüyor

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

1. **başlık serpmek:** Atın başını sallayarak canlı bir biçimde yürümesi.
   döl dökmek: Koyunların yavrulaması.
2. **eren:** Gelen, toplanan.
   tülü: Erkek deve.
   gimi: Gibi.
3. **Karaşıhlı:** Karaşeyhli, Avşar'da bir oba adı.
5. **danemek:** Bakmak.
   gidik: Gitmiş.
6. **üveyik kır:** gri, kül rengi. Beyazla siyahın karışımı at donu.
7. **İsmahal:** İsmail.
8. **mal görmek:** Malın (hayvanların) bakımını yapmak. Bu işi daha çok erkekler yapardı, o nedenle sitem ediyor.

94- ARAPOĞLU MUSTAFA'nın AĞIDI

1940'lı yıllar, Tomarza-Toklar kasabasından Arapoğlu Mustafa çalışmak için Çukurova'ya gidiyor, bekâr olduğundan kendisine iyi bakamıyor. O yılların koşullarından olacak yokluk, arkasından hastalık Mustafa'nın peşini bırakmıyor.

Mustafa üşütme sonucu (ağıtların kaynak kişisi Çetin Önal'a göre sıtma hastalığı sonucu) bir bayram günü öldü.

SÖYLEYEN: Bacısı, Döndü.

1. Akkız Bacı Akkız Bacı
Hasan ne zaman gelecek
Bir daha var diyorlar ya
Abdi, Mustafa m'olacak

2. Şapkayı eline alır
Bize gelir ata ata
Sarardım bacım sarardım
Kuru yerde yata yata

3. Abdi, Mustafa varımış
Meğer saplıcan zorumuş
Mezerimi geniş edin
Kardeş sığmadım darımış

4. Allah soykalar kalasın
Ağzımı verim örene
Sahipsiz babamın oğlu
Tarla veririm görene

5. Bugün ulu bayram günü
Ver elini bayramlaşak
Beni burda koyup gitmen
Kadanız' alıyım uşak

6. Adana'ya bir tel çektim
Deniz dalgalansın deyi
Başucuna dut dikmişler
Orda kölgelensin deyi

7. Saba Dönde kız da gelir
Kardeş kalır melil melil
Tel çektim gene gelmedi
Sosunlu'nun oğlu Halil

8. Baltayı eline alır
Gider ılgın budamaya
Tosunuma eş alırsam
Gayri gitmem Adana'ya

9. Allah Canın alsın Döndü
Vallahi ciğerim yandı
Başucuna dut dikmişler
Sabahanan bir kuş kondu

KAYNAK: Emir Kalkan, Avşar Ağıtları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1998.

Çetin Önal, 1939. Çitfçi. Toklar-Tomarza. **Derleme Tarihi:** 1999.

AÇIKLAMA:

1. **"Bir daha var":** Bir kardeşi daha var, anlamında.

3. **saplıcan:** (Satlıcan), hastalık, zatülcemp.
mezer: Mezar.

4. **soyka:** Ölüden arta kalan eşya.

"tarla veririm görene": Müjde olarak, denmek isteniyor.

5. **bayramlaşak:** Bayramlaşalım.
   alıyım: Alayım.
6. **tel çekmek:** Telgraf çekmek.
   kölge: Gölge.
7. **saba:** Sabahleyin, ileriki günlerde.
   Sosunlu: Yazar Emir Kalkan'ın dedesinin aile lakabı.
8. **ılgın:** Işkın, filiz.
   tosuna eş almak: Çifte koşmak tarla sürmek için eş.

95- MAŞA SULTAN'ın AĞIDI

Pınarbaşı ilçesi Aslanbeyli köyünden Maşa Sultan, halk deyimiyle "gariban, şakacı" bir gelin. 1965 yılında doğum sırasında Kayseri'ye götürülür, orada hastanede öldü.

SÖYLEYEN: Gö Kara'nın hanımı Elif.

1. Yayla demem it oluyum
Yayla aldı iliğimi
Yalanlar Sevim yalanlar
Kimse örmez beliğimi

2. Öleceğini bilmiş de
Ne dığrak yığmış yükünü
Çoban mısın dayım kızı
Çoban da alır hakını

3. Benim bir eşim ölük de
Kan bulaşık çatık kaşa
Şu dayımın tekereği
İş tutuyor şaşa şaşa

4. Sahibi yok sanman anam
Kardeşleri çifte atlı
Şurada bir gelin ölük
Kendi harap, dili tatlı

5. Öksüz olduğun' bilmiş de
Cöbüne koymuşlar şeker
Öldüğünü aramıyom
Ufacık kuzusu yakar

6. Öksüz olduğun' bilmiş de
Cöbüne koymuşlar üzüm
Vallahi sıdkınan diyom
Nola öleyidi kızım

7. Dığrak gezer tor şahanım
Arkasında tura belik
Ne yatıyon dayım kızı
Gelin havlunuza gelik

8. Gel hele gel Sevler Bacı
Nettin vezirin donunu
Bıldır biri, bu yıl biri
Canım istiyor ölümü

9. Hastaneye yatırmışlar
Diyorkine "kuzularım"
Memmet'ine dayanamaz
Her gün akşam sızılarım

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı. **D. Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

2. **dığrak:** Fiyakalı, gösterişli.

yük yığmak: Eski evlerde adına "evlik" denilen yere yatakları yığınak. Yatakların azlığı, çokluğu ve düzenli yığılması çok önemliydi. Çünkü gelenlerin gözü daha çok orayı görürdü.

3. **ölük, bulaşık:** Ölmüş, bulaşmış.

tekerek: Kısa boylu, dolgun vücutlu güzeller için böyle denir.

4. **sanman:** Sanmayın.

ölük: Ölmüş.

5. **cöp:** Cep.

7. **gelik:** Gelmiş, geldi. **belik:** Saç örgüsü.
8. **don:** Elbise.
   bıldır: Geçen yıl.
9. **diyorkine:** Diyor ki.

96- İŞÇİNİN AĞIDI

1963-1970 yılları, Türkiye'nin Almanya'ya yoğun olarak işçi gönderdiği yıllardır.

Sarız yöresinden Almanya'ya işçi olarak gönderilen ve orada çalışırken hastalanarak ölen işçi için söylenmiştir.

SÖYLEYEN: Amca kızı.

1. Olmaz olsun kara haber
Gene çökmüş bizim eve
Emmioğlu geliyormuş
Düğün dernek kurrum diye

2. Söylesene gelin dezzem
Murat'ın, Miktat'ın nerde
Almanya'dan geldi mevta
Gurbet elde kalmış derde

3. Beyaz kefenin açıldı
Alkanlar yere saçıldı
Küstün mü emmimin oğlu
Niye boynun bükük kaldı

4. Olmaz olsun emmi, dayı
Al kanlı mıydı düğünün
Yiğidimi gören gözler
Ben ağlayım siz öğünün

5. Bahtı kara canım anam
Biz de sana çektik taman
Ağlama bacım ağlama
Eşi gurbet elde kalan

6. Ben seni çocuk bilirdim
Olmuşsun bir kara ceylan
Ağlama bacım ağlama
Ben sana olurum kurban

KAYNAK: Hasan Gürbüz; 1930. Dava vekili-Sarız. **D. Tarihi:** 1972.

AÇIKLAMA:

1. **kurrum diye:** Kurarım diye.

2. **mevta:** Ölü.

5. **Taman:** Hani, hani ya.

97- KIRMIZI İSMAİL'in AĞIDI

İsmail, Pınarbaşı ilçesinin Kızılören köyünden. Kimseye zararı olmayan kendi hâlinde bir adamdı.

Bundan 35-40 yıl önce bir bahar günü hastalanarak ölmüştü.

SÖYLEYEN: Kızı Haççа.

1. Toplanı toplanı gelir
Ergen babayı övenler
Cennetin kapısın' açar
Bize bir ana verenler

2. Neçe çekiyom belimden
Sen bilmez misin halimden
Gittik feleğin tadına
Kurtulamadın ölümden

3. Kurban oluyum oluyum
Kolu dirsekten görünür
Nerede bir asbap görsem
Gönlüm onlara yerinir

4. Şu zaman yolcu mu gider
Sümbül çiçek açarkene
Emmilerim ben' öldürün
Kızılören göçerkene

5. Kurban oluyum oluyum
Anamın kostak tavları
Yoklu düştü emmileri
Yalbırdak giyer şalvarı

6. Açıldım kalan açıldım
Ağlayayım sele serpe
Ciğerime kar ediyor
Of diyerek aktı arpa

7. Kadan' allım Bebek Dayı
İçerime attı közü
Babama sahipsiz demen
Başında ağlıyor kızı

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

2. **neçe:** Nice, nice zamandır.
3. **oluyum:** Olayım.
asbap: Esvap, giysi.
yerinmek: Kıskanmak, imrenmek, gıpta etmek.
4. **açarkene, göçerkene:** Açarken, göçerken.
5. **kostak:** Güzel, fiyakalı.
tavlar: Mutfak tereği.
yalbırdak: Sade, iç çamaşırı giymeden.

98- EMİNE'nin AĞIDI

Anlatılanlara göre Emine daha 9-10 yaşlarında. O sıralar bilinmedik bir hastalık Emine'nin evindekileri perişan eder. Yine anlatılanlara göre, ev halkının diğer çocukları bu hastalığı birer birer atlatırken Emine hastalığa teslim olur, son zamanlarında hastaneye kaldırılırsa da bir yararı olmaz, kısa sürede ölür.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Hastahanenin taşları
Çatık Emine(min) kaşları
Şimdi eve varıncağız
Ne der bunun kardeşleri

2. Kadanı alıyım Sıddık
Biz bu işi yanlış tuttuk
Hatçe evde dururkene
Emine'mi gelin ettik

3. Mezerine bayrak diktim
Görmedin mi kız halası
Emine'mi gelin ettim
Daha Allah'ın sabisi

4. Gaşmerden fistanlık aldım
Daha dikip de giymedi
Emine'mi gelin verdim
Daha güveyi gelmedi

5. Hastanenin kapısıda
Del'olmuş bunun anası
Emine'mi gelin verdim
Çalgısız yandı kınası

KAYNAK: Emir Kalkan, Kayseri ve Yöresi Ağıtları, Kültür Müdürlüğü yayınları, 1992, Kayseri.

AÇIKLAMA:

1. **varıncağız:** Varınca.
2. **alıyım:** Alayım.

   Hatçe: Hatice.

   dururkene: Dururken.
3. **mezer:** Mezar.

   Bayrak dikmek: Bekar ölen genç kızların mezarına bayrak dikmek bir gelenektir.

   sabi: çocuk
5. **çalgı:** Davul, zurna, saz.

99- HANLI HACI MEHMET AĞA'nın AĞIDI

Pınarbaşı ilçesinin Han köyünden Hacı Mehmet Ağa, yörede hatırı sayılır, sevilen kişilerindendi. Bu köye gelip geçenler mutlaka onun konuğu olurlardı.

1965 yılında seksen yaşını aşkın öldüğünde cenazesi görkemli olmuştu.

SÖYLEYEN: Yeğeni.

1. Bir biçimsiz işimiz var
Ben ağlamam mı dayıma
Gözlerin kör olsun Selver
İp mi ölçtürdün boyuna

2. Yellibel'e çadır kurmuş
Başına birikir eren
Ne işin var da gidiyon
Toklusuna girsin kıran

3. Yellibel'den, Gökboyun'dan
Bozseki oraya salak
Düşman konar yurt mu olur
Şu çadır kurduğun dölek

4. Budanık kavak yapılı
Ne güzel yakışır eda
Senin mülkün yok mu dayım
Vasiyet eylemiş sade

5. Azziye'ye varıncağız
Kaymakam ayağa kalkar
Aslan yapılı kardeşim
Kapının dolusu çıkar

6. Değirmene kilit vurdum
Makine çalmasın düdük
Yozunan Mersin'e gitmiş
Diktirmiş ipekli güdük

7. Kır atı dışarı çekin
İçerde kişner dorusu
Küçük değil tüccar dayım
Karaşıhlı'nın ağası

KAYNAK: Gazi Doru, 1930. Bakkal, Han-Pınarbaşı. **D. Tarihi:** 1984.
Emir Kalkan, Avşar Ağıtları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1998.

AÇIKLAMA:

1. **ip ölçmek:** Mezar kazılırken, ölünün boyu iple ölçülür, ona göre mezar kazılırdı.
2. **Yellibel, Gökböyün, Bozseki:** Yörede yer adları.
gidiyon: Gidiyorsun.
toklu: Bir yaşındaki koyun.
3. **salak:** Salınıp gezilen yer, bölge, semt.
4. **vasiyet:** Sağ iken ıskat için vasiyet etmek.
5. **Azziye:** Aziziye, şimdiki adı Pınarbaşı.
kapının dolusu: Öylesine iri yarı denmek istenmiş.
6. **makine:** Kamyon denmek istenmiş.
yoz: Süt vermeyen koyun.
güdük: Kısa palto, gocuk.
7. **Karaşıhlı:** Karaşeyhli: Avşarlar'ın bir obası.

100- GÖZÜ KÜÇÜK'ün AĞIDI

Gözü Küçük, Pınarbaşı ilçesinin Aslanbeyli köyünden. Yörede daha çok marangoz olarak tanınır. Biri ünlü ağıtçı Çıkkılı Durdu, diğeri Şerif olmak üzere iki evlidir.

Cıkkılı Durdu, genç, oldukça güzel, sevimli bir kadındı. Günün birinde Gözü Küçük'ü bırakarak akrabadan birisiyle kaçtı. Bu işe son derece üzülen Gözü Küçük düşüne düşüne kafasını oynatıp Elazığ akıl hastanesinde öldü. 1960.

SÖYLEYEN: Cezanur.

1. Biriyin hatırın' kırmaz
Alayına kurar saban
Adını ettiler deli
Ağaçtan yapardı adam

2. Kadasın' aldığım ana
Ölüyoruk yana yana
Alem maşallah çalıyor
Ağamın duttuğu dama

3. Hoş geldiniz dezzelerim
Hoş geldiniz safayınan
Soysuzumuş itin kızı
Can verdirdi cefayınan

4. Ağam Toybuk'tan geliyor
Atın sektiri sektiri
Bir güzel dolap çatmış da
Nakış döktürü döktürü

5. El-aziz'den gelen hasta
Hacet kaldı deste deste
Allahın seven ağlasın
Benim ağam menşur usta

6. Hoş gelsin dertli olanlar
Marangöz babas' ölenler
İstanbul'a gidik kızın
Yalanlar ağam yalanlar

7. Dört sene mıktarlık etti
Ortada dönerdi tabak
Ahırda iskele çatmış
Kağnı kurar başı kabak

8. Kapıda da kara ağaç
Yel vurdukça sallanıyor
Zorumuş baba yangısı
Yand' içerim korlanıyor

9. Ağam Adana'ya gider
Çinkolu tutuyor konak
Eğer bundan kurtulursak
Kurban kesiciyik inek

10. Hep gelin dertli olanlar
Marangöz babas' ölenler
Eski günlerin' deyim mi
İtleri canavar alır

11. Ne diye geldiniz bize
Okuntu mu saldık size
Alayından çok yanıyor
İstanbul'a giden kızı

12. Elim hal vermedi kızım
Sırtıma almadım kabıt
Bekir sana çok kırıldım
Bana çattırmadın tabıt

13. Bir haftadır can veriyor
Uzun vezir ağam uzun
Adını ettiler deli
Direkli kesiyor hezan

14. Ağam Toybuk'tan geliyor
Altıcığı doru atlı
Ana yanına gelmiyor
Ağamın feriği tatlı

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

1. **biriyin:** Birinizin.
   alayına: Hepsine.
2. **ölüyoruk**: Ölüyoruz.
   dam: Ev.
4. **Toybuk:** Yörede köy.
5. **El-aziz:** Elazığ.
   menşur: Meşhur, ünlü.
6. **gidik:** Gitmiş.
7. **mıktar:** Muhtar.

tabak dönmesi: Konuksever denmek isteniyor.

kağnı kurmak: Ekin sapını getirmek için kağnıya yapılan düzenek.

kabak: Açık.

9. **çinkolu çatı:** Çinko madeninden çatı.

   kesiciyik: Keseceğiz.

10. **itleri canavar alır:** Yavuz itleri vardı anlamına.

11. **okuntu:** Düğün çağrısı.

12. **elim hal vermedi:** Elim varmadı, elim tutmadı anlamında.

14. **altıcığı:** Altı.

    doru: Bir at donu.

    ferik: İkinci hanım, kuma.

101- ELİF'in AĞIDI

Kiriz'in Kızı Elif diye de tanınır. Elif Sarız'ın Kemer köyünde doğdu ama komşu Mollahüseyinler Hüseyinler köyünde gelindir. Elif, 1960 yılında kanserden ölmüştü.

SÖYLEYEN: Görümcesi.

1. Kadan' alıyım yeter
Tan kuşları tatlı öter
Bizim dağlar güzel olur
Yaz gelince çiğdem biter

2. Ne ağlıyon babamoğlu
Ağlamanın vakti geçti
Sen askere gidinceğiz
Tarlalarda ekin biçti

3. Böğründe kanser yarası
Bulunmaz bunun çaresi
"Git evine yatır" demiş
Salih Gazi kör olası

4. Emin ağlar, Dilber ağlar
Dumanlandı gene dağlar
Yalınız oğlum gelmedi
Kardeşim salını bağlar

KAYNAK: Fadime Aydoğdu, 1320. Ev kadını, okuma-yazma yok.
Der. Tarihi: 1982.
AÇIKLAMA:
1. **alıyım:** Alayım.
3. **Salih Gazioğlu:** Kayseri'de doktor.

102- YUSUF'un AĞIDI

Birinci Dünya Savaşı ve ondan sonraki yokluk yılları halkı ezmiş, perişan etmişti. 1937 yılında durum daha da kötüleşti. Çünkü bu dertlerin üstüne bir de kuraklık eklenmişti.

O yıllar Sarız köylerinde eli iş tutan herkes Çukurova'ya çalışmaya gidiyordu. Yusuf Ergül de kaçırdığı karısı Ağca Elif'le birlikte çalışmaya gider.

Bakımsızlık, ilâçsızlık, doktorsuzluk... Yusuf, Çukurova'da ölür.

SÖYLEYEN: Eşi Ağca Elif.

1. Çenteyi taktım dalıma
Düştüm gurbetin yoluna
Gönlümünen sevdim aldım
Dayanamıyom geline

2. Hacı Ahmet kaat salmış
Bunu da katmış içine
Bir küçücük kızın oldu
Kına vurmam ki saçına

3. Sulak yerde selvi söğüt
Verseler de almam öğüt
Böyle değil mi komşular
Benim eşim babayiğit

4. Kapımızda dut dikili
Yel vurdukça eğer dalı
Bacıların kadan' alsın
Biri Karı, biri Zala

5. Kadan allım Cennet Bacı
Bu da Kemal'in menendi
Ha nideyim sürmel' eşim
Kara topraklar gönendi

6. Eğer Kiremitli'(de) olsa
Gider mezerin yaptırrım
Yerinme eşim yerinme
Üstüne çardak dutturrum

7. Kadan allım Dilber Bacı
Eşim gelici inşallah
Teneşire çıkartınca
Herkes de çalmış maşallah

8. Kadan allım Dilber Bibi
Zahar bu da bize kader
Kayınımın oğlu olmuş
Sarı saçlı, öküz güder

9. Kadan' allım Sarı(nın) kızı
Eşim sana eder nazı
"Soyka kala" dedi m'ola
Şu takımı diken terzi

KAYNAK: Hatice Atıcı, 1936. Ev hanımı, Yeşilkent-Sarız. **D. Tarihi:** 1984.

AÇIKLAMA:

2. **kına vurmak:** Yas tutarken kına vurmak ayıp sayılır.

5. **allım:** Alırım.
menent: Eş, benzer.

6. **Kiremitli:** Kadirli köyü.

yaptırrım, dutturrum: Yaptırırım, duttururum.

7. **gelici:** Gelecek.
8. **bibi:** Hala.

   gütmek: Otlatmak, öküzleri otlağa götürmek, onlara bakmak için çocuk gerekirdi.
9. **soyka:** Ölüden arkaya kalan eşyalar.

103. EMİNE'nin AĞIDI

Sarız ilçesi "Köyyeri" adı altında bucak (nahiye) merkezi olduğunda, burasının ilk nahiye müdürü Yalak (Yeşilkent)'tan Müdür Mehmet Efendiydi. Müdür Mehmet Efendi'yi göçebelik döneminde Kozan oğlu okutmuştu. Emine Hatun işte bu Müdür Mehmet Efendi'nin gelini, Kara Hüseyin'in hanımıydı.

Eskilerin, "Tam Osmanlı kadını" dedikleri cinsten, mecliste söz söyleyen, tabaka atan (sigara tutan), aklı başında bir hanımdı Emine. Emine Hatun bilinmeyen bir hastalıktan ölmüştü.

SÖYLEYEN: Anası Ağca Elif.

1. Kundura giyer gıçına
Gider gıcığın içine
Fatişimi büyütür de
Kınalar vurrum saçına

2. Dolamanın bağın' taktım
Kaldırdım boyuna baktım
Alişir'in anas' ölmüş
Gayri ben Allah'tan korktum

3. Merdiveni dokuz ayak
Konağı da ondan üce
Ben canımı vermem demiş
Esef Ağam gelmeyince

4. Kadanı alayım anam
Bilmiyom evim nerede
Doğru gel kadan' alam
Bir Ziyadlar var arada

5. Gazilerim gazilerim
Deve gibi bozularım
Çardağın dibin' bekliyor
Boynu buruk kuzularım

6. Kitli kaldı küçük kapım
Çoban oldum yetti hakım
İşte ben de varıyorum
Top kekilli Kara Fakı'm

KAYNAK: Dudu Yılmaz, 1926. Ev hanımı, Bozgüney-Tufanbeyli.
Ayşe Işık, 1932. Ev hanımı, Yeşilkent-Sarız.
Şerife Arık, 1930. Ev hanımı, Sarız. **Derleme Tarihi:** 1983

AÇIKLAMA:

1. **gıç:** Ayak (O dönemde herkes kundura giyemezdi).
   gıcık: Koyun çeşidi (Siyah, mor).
   vurrum: Vururum.
2. **dolama:** Belleme de denir. Önden açık, üzeri şeritli etek gibi giyilen kadın giysisi, etek.
3. **üce:** Yüce.
4. **bilmiyom:** Bilmiyorum.
   Ziyadlar: Köyde bir aile.
5. **bozulamak:** Develer gibi, inleyerek yanık bir ses çıkarmak.
6. **kitli:** Kilitli.
   kekil: Kakül.
   yetti hakım: Çoban, belli süre için tutulur ve ücreti verilir. Burada "ölüm-ecel" sıram geldi anlamına.

104. HABBA (HABİBE)'nın AĞIDI

Habba, Pınarbaşı'nın Cinliyurt köyünden, Kalender'in kızı. O yörede tanınmış bir adam olan İbrahim'in hanımıydı.

Habibe, köyün en güzel hanımlarından biriydi, 1953 yılında bilinmeyen bir hastalıktan ölmüştü.

SÖYLEYEN: Anası.

1. Kıran dıkılası kızlar
Ilıyarak gelir yazlar
Mezgitli'nin döleğinde
Kolu çemrek koyun tuzlar

2. Kadanı alıyım Mehmet
Şu geline edek minnet
Ilgıt ılgıt kan akıyor
İnşallah mekanı cennet

3. Kadanı alıyım Karar
Çok ağlasam olur zarar
Ben senin Ergen'i billim
Ayn' elinde kekil tarar

4. Dört senedir bir dert oldu
Del'eyledi kılığımı
Dudu'yu size veriyim
Yunlandırman beliğini

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

1. **Mezgitli:** Yörede köy, bölge adı.
çemrek: Giysinin kolunun dirsek yakınlarına kadar toplanması.

2. **edek:** Edelim.
3. **billim:** Bilirim.
   ayn': ayna.
   kekil: Kakül.
4. **yunlandırman:** Yünlendirmeyin, yani saçlarına bakım yapın, tarayın.

105- ŞEMŞİ'nin AĞIDI

Şemşi (Şemsi) Sarız'ın B. Söbeçimen köyünden Sarı Veli'nin kızıdır. Bundan kırk yıl kadar önce, ince dert denilen verem hastalığına yakalanmıştı. Uzun süren bu hastalık sırasında Damızlık köyündeki babası evine getirilmişti.

Şemşi baba ocağında öldü.

SÖYLEYEN: Anası, Âşık.

1. Kadanı allım Kaytancı Â
   Ben söyleyim al kaleme
   Gelin Şemşi'm, ördek kızım
   Bir ateş attın aleme

2. İbrahim salıından tutsun
   Süleyman toprağın atsın
   Ağasından izin alsın
   Gelin Şemşi'm geri gitsin

3. Süzün kızcağızım süzün
   Alayından boyun uzun
   Biz de bir ördek uçurduk
   Göle konar m' ola yazın

KAYNAK: Nuri Kara, 1321. Çiftçi. Kızılpınar-Sarız.
Derleme Tarihi: 1972.

AÇIKLAMA:

1. **Â:** Ağa.
2. **Süleyman, İbrahim:** kardeşleri.
   sal: Salaca.
3. **alayı:** Hepsi.

106- MEDİNE İLE KURT MUSA'nın AĞIDI

Sarız'ın Deştiye (Tekneli) köyünden Cura lakaplı bir adam, kızı Medine'yi Maraş-Andırın'ın Çokak köyüne gelin veriyor 1935. Buralarda, "Dağ kuşu bağda, bağ kuşu dağda olmaz." diye bir söz vardır. O yüzden Medine Andırın'ın havasına dayanamaz, hastalanır.

O sıralar Çokak köylüleri yaylaya çıkar, fakat bunlar, hastalıklı diye Medine'yi yaylaya götürmezler. Yayladan döndüklerinde de Medine'yi evde ölü bulurlar.

Bu arada Deştiye köyünde Kurt Musa da ev yaptırırken hastalanıp ölür. Ağıt her iki olayla ilgili olarak söylenmiştir.

SÖYLEYEN: Medine'nin Anası ve Eşe.

1. Çığıl çığıl dere seli
Küfül küfül yayla yeli
Su istemiş Ağ Medine'm
Salderesi, Sultanbeli

2. Babamoğlu Gö Kalender
Pınarbaşın' dolan da gel
Bacın öldü derlerse de
Yalan değil, inan da gel

3. Yeter Aynı yeter kalan
"Maşallah" den konak tutar
Ağ eller de hilal parmak
Mencilis(e) tabak(a) atar

4. Ağ koyunu döker dölü
Anası bilmiyor dili
Hacı asker "bakmam" demiş
Neynesin oğlansız evi

5. Ocakta cezvesi kaynar
Ortada fincanı döner
Odasına müdür inmiş
Kaşıyınan ışmar eder

KAYNAK: Samur Akça, 1329. Ev hanımı. Destiye-Sarız.

AÇIKLAMA:

2. **Gö:** Gök, mavi.

3. **Aynı:** Bayan adı.
Tabaka atmak: Sigara tutmak.

4. **döl dökmek:** Kuzulamak.
neynesin: Nitsin, ne yapsın.

5. **ışmar:** İşaret.

107- HACI MUSTAFA BEY'in AĞIDI

Daha Osmanlı dönemi. Tomarza-Zelhin beylerinden, Paşabeyzade Hacı Mustafa vadesiyle öldüğünde dört hanımının dördü de sırasıyla böyle ağlıyor:

BİRİNCİ HANIM:

1. Gelmedi beyim gelmedi
Maden müdürü salmadı
Sevdiğini bundan bilin
Ben gelmeyince ölmedi

2. Şu yatanın ben eşiyim
Elinde doğan kuşuyum
Beni kem sanman hatunlar
Dört avradının başıyım

İKİNCİ HANIM:

3. Beş teştte yoğrulur unu
Aleme yayılır ünü
Kim giyecek sarı beyim
Sandıktaki samur donu

ÜÇÜNCÜ HANIM:

4. Kayseri'nin yolu taşlı
Ben ağlarım gözü yaşlı
Kayseri tozzağı saçlı
Rahma'nın bey babası

DÖRDÜNCÜ HANIM:

5. Kapıyın külün' atıyım
Ayak ucunda yatıyım
Kadan' allım Elif Bacı
Sen buyur da ben tutuyum

KAYNAK: İbrahim Meral, 65 yaş. Memur, Zelhin-Tomarza.
Derleme Tarihi: 1976.

AÇIKLAMA:

1. **maden müdürü:** O yörede çıkarılan krom madeni ve oranın müdürü Mustafa Beyi konuk etmiş.

3. **teşt:** Hamur yoğrulan kap.
don: Elbise.

108- YUSUF'un AĞIDI

Pınarbaşı ilçesinin Demircili köyünün Ağpınar mezrasından Kör İsmail'in oğludur. Dönem Osmanlı dönemidir. Yusuf, canlı hayvan ticaretiyle uğraşmakta; Maraş, Antep, Kilis, Diyarbakır onun dolaştığı, işyaptığı yerlerdir. Yaylada topladığı hayvanları oralarda satardı. Yusuf, 1890 yılında vadesiyle ölmüştü.

SÖYLEYEN: Hanımı Ayşe

1. Yusuf çık Ahir dağına
Seyreyle Maraş beyine
İn Kadirli konağına
Oraları belle Yusuf

2. Yusuf uğrama Kilis'e
Konak sür Tırabulus'a
Bekit Haznedar beyi küser
Diyarbakır'da bul paşayı

3. Emmim Zamantı'yı dolan
Oğlunu bulamam kalan
Ölüm gerçek, dünya yalan
Ben ölümden korkar oldum

4. Koçdağ' Soğanlı'dan üce
Şen olurdu biz konunca
Avşar yayla yaylamaz mı
Beyinen Yusuf ölünce

5. Emmim oğlu Çiçek Yusuf
Del'ler oğlu koçak Yusuf
Bu yurt bize yaramadı
Kutlu yurda göçek Yusuf

6. Koçdağı yatar karınan
Benim gönlüm ılgarınan
Gündüzüm de gündüz amma
Gecem geçiyor zarınan

KAYNAK: Hacer Kaya, 1325. Ev hanımı. Demircili-Ağpınar-Pınarbaşı. **D. Tarihi:** 1984.

AÇIKLAMA:

1. **Ahir Dağı:** Maraş ilinin yaslandığı dağ.
2. **bekit:** Belki.
3. **Zamantı:** Seyhan ırmağının batı kolu o yöre köyleri.
kalan: Bundan sonra.
4. **üce:** Yüce.
5. **Del'ler: Deliller:** Avşarlar'ın bir obası.
göçek: Göçelim.
6. **ılgar:** Atın ılgar yürüyüşü gibi. Burada coşmak, heyecanlanmak.
zar: Ağlama.

109- OSMAN AĞA'nın AĞIDI

Pınarbaşı-Hasırcı köyünden Osman Ağa yörede hatırı sayılan bir kişiydi. Bundan elli yıl kadar önce bir güz günü hastalanarak ölmüştü.

SÖYLEYEN: Yeğeni Rahime.

1. Bıldır dayım bindi idi
Bakın buyıl emmim bindi
Varınca Efendi'ye söylen
Ekini tarlada kaldı

2. Ne duruyon kele Anşa
Ağla fırsat elde iken
Atı çekilmiş binici
Salman emmin burda iken

3. Bir yıldır beri böyleyik
Gene uğradık acıya
Kadan' allım Güllü Bibi
Telgıraf çektik Hacı'ya

4. Ne duruyon kele Anşa
Ağlasana dizim dizim
Bugün ayan oldu m'ola
Azizli'de Şemsi kızım

5. Anşa vezir ağam diyor
Canım tepemden çekildi
Çinçintaştan gelinceğiz
Yetim kağnıdan dökültü.

6. Efendi babamın oğlu
Bacıyı sardı yalımı
Dezzesinin oğlu ama
Çıkar mı ola gelini

KAYNAK: Hacer Kaya, 1325. Ev hanımı. Ağpınar-Pınarbaşı.
Derleme Tarihi: 1984.

AÇIKLAMA:

1. **bıldır:** Geçen yıl.
bindi idi: Bindiydi (salacaya bindi.).
seylen: Söyleyin.
ekini tarlada kalmak: Ekinin biçilmemesi.
2. **Anşa:** Ayşe.
kele: Bir hitap sözü, ayol.
atı çekilmek: Binilmesi için atın hazırlanması.
binici: Binecek.
3. **böyleyik:** Böyleyiz.
4. **Azizli:** Ceyhan'ın Azizli köyü.
5. **çinçin-Tıntın taş:** Demircili köyünde.
gelinceğiz: Gelince.
6. **dezze:** Teyze.
çıkmak: Başka bir kocaya varmak, babası evine gitmek.

110- MOLLA OSMAN EFENDİ'nin AĞIDI -1-

1865 yılı güney Türkmenleri'nin iskân tarihidir. Bu iskânla Avşarlar Pınarbaşı, Sarız, Tomarza yörelerine iskân edilmişti. O tarihte Sarız bucak (nahiye) merkezi olmuştu. Sarız'ın ilk bucak müdürü de Mehmet Efendi'dir. Göçebelik döneminde Mehmet Efendi'yi Kozanoğlu okutmuş, o yüzden de "Efendi" sıfatını almıştı.

Aşağıda metni verilen ağıt, Müdür Mehmet Efendi'nin oğlu Osman Efendi'ye söylenmiştir. Osman Efendi Kayseri medresesinde okumuş, yörenin önemli hocalarından biridir.

Osman Efendi'nin hocalığı yanında aynı zamanda çok güzel giyinen, iyi güreş tutan, herkesi imrendirecek kadar yakışıklı oluşu onun özelikleri arasında yer alır. Anlatılır ki, Osman Efendi ayaklar çamur, toz olmasın diye gevenler (kevenlere) basa basa yürürmüş.

Osman Efendi Sarız'ın Yalak (Yeşilkent) köyünde otururdu, hastalanarak ölmüştü. 1875.

SÖYLEYEN: Bacısı Hacı Selver.

1. Fatma'ya da almış kutu
İçi dolu burun otu
Ağasına darılmış da
Yedekte geliyor atı

2. Zubunda da cekmen kaplı
Ellaham da kal istiyor
Müdür bir bayrak kaldırmış
Kaymakamdan yol istiyor

3. Işıkdağı kar yatağı
Binboğa sümbül biteği
Ahmet okumaya gitmiş
Üçürdüm bağla eteği

4. Yalak yerin düz değil mi
Pınarların göz değil mi
Ahmet okumaya gitmiş
Sekiz altın az değil mi

5. Evliyalar eşiyidi
Peygamber yoldaşıyıdı
Kâbe'ye gider kardeşim
Hacıların başıyıdı

6. Melerim kardeş melerim
Seni Mevla'dan dilerim
Kardeşim Kâbe'den gelir
Senden armağan umarım

7. Vallaha söylemem yalan
Kardeş benzer doğan aya
Eben kurban, deden kurban
Katara düzerdi maya

8. Kardeş okutur talebe
Yozun sürdürür Halep'e
Ağama kurban ederim
Altın koyardı dolaba

9. Ağlı zubun, sarı seko
Donu benziyor nergize
Unutma ha babamoğlu
Selam gönder küçük kıza

10. Caminin dibinde yatar
İş mi olur bundan beter
Babamoğlu Mull' Osmanım
Ağ elleri kalem tutar

11. Ana kör ederim seni
Ne yaptınız işliğini
Babamoğlu gonca gülüm
Alamıyom dışlığımı

12. Anamın beli büküldü
Ağamın dişi söküldü
Tez gelesin şahpaz atlım
Asbap meydana dökültü

13. Atını niye sattınız
Bunun oğlu yok muyudu
Dört kardeşim bir anadan
Tek kardeşim çok muyudu

KAYNAK: Mahmut Işık, 1927. Öğretmen, Ankara. **Derleme Tarihi:** 1963.

AÇIKLAMA:

1. **kutu, burun otu:** O tarihlerde bitkilerle yapılan türlü kokular, esans. Kutu içinde satılırdı, şimdi parfümeri.
2. **zubun:** "zıbın". Gömleğin üstüne giyilen pazenden ya da pikeden yapılmış kısa kollu, alt tarafı uzun giysi.
   ellaham: Her hâlde, Allah'a malum.
   kal istemek: kalmak.
3. **Işıkdağı:** Binboğa dağlarının en doruğu, Yalak yaylasında.
   Üçürdüm: Eteğin iki yanından tutarak kalça üzerine sokulması.
7. **ebe:** Nine.
   maya: Dişi deve

8. **yoz:** Süt vermeyen koyun sürüsü.
9. **don:** Giysi, elbise.
11. **işlik:** Gömlek, mintan.
    dışlık: Rahat, huzur neşe, iç ferahlığı
12. **asbap:** Esvap, elbise, giyecek.

111- MOLLA OSMAN EFENDİ'nin AĞIDI -2-

110 nolu ağıtta söz edilen Molla Osman Efendi'ye söylenen başka bir ağıt.

SÖYLEYEN: Karısı Elif Ağa (Elif Hanım).

1. İnekten kurban adadım
Koyun kabul olmaz deyi
Aman beni aldattılar
Müdür gelir salmaz deyi

2. Gelir de Kadir'i sorar
Ahmet'in fesini sıvar
Aman ben ne yapayım deyi
Yavuncur gözümü deyner

3. Kadan' allım Fatma bibi
Dolanır da size varır
Yüzümü azgın görürse
Geri döner gönlüm' alır

4. Kara toprağa kattılar
Uşağı yetim ettiler
Kadan' allım Selbi Hatun
Malın' üstüme attılar

5. Kara toprak evin olan
Kara kaşa toprak dolan
El yatıp yatıp kalkıyor
Bir salım bahane olan

KAYNAK: Mahmut Işık, 1927, Afşarlar. Kardeş Matbaası-Ankara, 1963.

AÇIKLAMA:

2. **Kadir, Ahmet:** Çocukları.
   yavuncumak: Üzülmek, mahçup olmak.
3. **allım:** Aların.
   bibi: Hala.
4. **Selbi:** Selvi, Selver.
5. **salım:** Salgın hastalık, nezle, grip...

112- MOLLA OSMAN EFENDİ'nin AĞIDI -3-

110 nolu ağıtta söz edilen Molla Osman Efendi'ye söylenmiş başka bir ağıt.

SÖYLEYEN: Bacısı Hacı Selver.

1. Kadanı alıyım Ali
Emmimoğlu selvi dalı
Vallaha ondan kalmazdı
Sivas'ta oturan vali

2. Esef oğlan kovar m'ola
Hüseyin'im döver m'ola
Halimi perişan görse
Eşim beni arar m'ola

3. Yandım hey Allah'ım yandım
Ocakların taşı gibi
Sallanıyor sürmel'eşim
Bir mülazim başı gibi

4. Kadanı alıyım kemer
Seni kim dolar beline
Ya neyleyim sürmel'eşim
Hayır gelmedi yoluna

5. Silkinip ata binince
At altında harıl harıl
Eşim Adana'dan gelir
Üzengisi parıl parıl

6. Al at birem birem basar
   Deli desem bana küser
   Kardeşin telli poşusun
   Bacısı bağrına basar

7. Kardeş bacıya yanarsa
   Elin gönlü olmazımış
   Hocadan kağıt geliyor
   Giden geri gelmezimiş

KAYNAK: Mahmut Işık, 1927. Öğretmen-Ankara. Afşarlar, Kardeşler Matbaası-Ankara. 1963.

AÇIKLAMA:

1. **Sivas'ta oturan vali:** O tarihte bölge Sivas iline bağlıdır.
3. **ocakların taşı gibi:** Elektriğin olmadığı devirlerde gece ocağa odun atarak yakılır, ocak taşı da kıpkırımızı olurdu.
5. **harıl harıl:** Harlamak, coşmak.
6. **poşu:** Başa boyna ve bele bağlanan dokuma. Bunun beyaz olanına poşu, renkli olanına tarabulus denir.

113- HACI MUCULU'nun AĞIDI

Hacı Muculu, Çukurova Türkmenleri'nin iskânı yapılırken (1865) o günleri yaşamış bir kişidir. Aynı zamanda Avşar yöresinde "Tarihçi Kekeç Amber" diye bilinen Amber Ağa (Eroğlu)'nın da babasıdır. Araştırmacı yazar Taha Toros, Dadaloğlu adlı kitabında onu kaynak kişi olarak gösterir.

Hacı Muculu sürek alır, sürek satardı; yoz alır, yoz satardı. O sıralar Antep'ten Halep'e, Mersin'den İzmir'e canlı hayvan ticareti yapardı.

Kendisi hastalanarak vadesiyle ölmüştü.

SÖYLEYEN: Kızı Şerife Akpınar.

1. Babam İzmir'e binerdi
Azığına kuzu koyar
Hökkeş'e düğün kurmuş da
Çifte köçekleri oynar

2. Açıldı İzmir'in yolu
Parlıyor atının nalı
Haftada telli kestirir
Şu emmimin yavuz oğlu

3. Beş kağnıyla göçtüğüm
Yemen kahvesi içtiğim
Gün vezirin günüymüş
Gününde telli biçtiğim

4. Cıngıllı-Uşağı dayısı
Bu kardeşimin iyisi
Yalan mıydı kör oluyum
Olmaz altının sayısı

5. Elli ineği sağılır
Yozu Sarız'a dağılır
Evi Binboğa'ya çıkar
Etlik Kaman'da yayılır

6. Yağız'ı örklü görünce
Gözüm çadırı aradı
Öksüz kalan Ömer'imin
Kekilini kim taradı

7. Yıkılasın Sarız özü
Dağları bürüdü yozu
Ben şu kızı heylediyim
Fistana karışmış yüzü

8. Yağız hükmünü alıyor
Şükür Hökkeş'im biniyor
Seysanası çatal yüklü
Babam İzmir'den dönüyor

9. İşte geldim koca yurtlar
Bağlanırdı erkek atlar
Babam sehilden gelince
Görmeye gelirdi Kürtler

10. İzmir'den İstanbul yolu
Çölkesen gider içeri
Ellaham Mersin'e çıkmış
İskeleden gelir teli

KAYNAK: Mehmet Eroğlu, 1339. Memur. Sarız. **D. Tarihi:** 1967.

AÇIKLAMA:

1. **İzmir'e binmek:** Ata binip onu İzmir yönüne doğru sürmek (At ile bir buçuk ayda İzmir'e vardığı söylenir.).
2. **telli kestirmek:** Elbiselik kumaş kestirmek.
3. **beş kağnı:** O zamanlar herkes bir kağnıyla göçerken bunun beş kağnıyla göçmesi varsıllık işareti.
4. **Cıngıllıoğlu:** Kayseri'de ünlü bir aile.
5. **Kaman:** Pınarbaşı'nın bir köyü.
6. **yağız:** Yağız at, atın tüyünün rengi.
   kekil: Kâkül.
7. **yoz:** Süt vermeyen koyun sürüsü.
   fistana karışmış yüzü: Yüz, fistanın rengine dönmüş, sararmış, beyazlaşmış.
8. **seysana:** Davar ve inek sürüsü.
   Hökkeş: Ökkeş, oğlu.
9. **sehil:** Sahil, burada Çukurova.
10. **Çölkesen:** At, onun lakabı.
    ellahem: Her hâlde.

114- HÜRÜ'nün AĞIDI

Pınarbaşı ilçesinin Halevik (Çakılkaya) köyünden Ömer Demirci, kızları içinde en çok Hürü'yü (Huriye'yi) severdi. Hürü sancılı, ağrılı bi hastalıktan sonra ölmüştü. 1969.

SÖYLEYEN: Babası.

1. Ben söylerim destanını
Yandı ciğerlerim tüter
Dert delisi olmuş kuzum
Karyoladan kendin' atar

2. Hürü'mü doktora saldım
Beni yolda eğlediler
Dert delisi olmuş kuzum
Karyolaya bağladılar

3. Senesini doldurmadı
Al cehizi soldurmadı
Hepisi Mevlamın işi
Felek bizi güldürmedi

4. Gel hele Zöhre bibisi
Başıma geldi hepisi
Biz Hürü'yü gelin verdik
Zorumuş elin kapısı

5. Hele bakın şu geline
Boyu selvi dala benzer
Kaş kara da gözü söbe
Saçı sırma tele benzer

6. Devrimbeç de serin yayla
Orda yayladın mı gelin
Yaz gelir de çiçek açar
Yine çıkar senin elin

7. Şu yayladan inerkene
Dağlarınan helallaşmış
Öleceğin' bilmiş kuzum
Yüreğine sızı düşmüş

8. Hele Hürü'me Hürü'me
Kader getirmez serime
Dört kızımın kıymetlisi
Vermem onu hiç birine

9. Hürü'm senden hazlanırdı
Sen de ağla kız Salime
Battal'a mektup salıyım
Karalı çıksın talime

KAYNAK: Ömer Demirci, 50 yaşında. Muhtar. Halevik-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1972.

AÇIKLAMA:

4. **bibi:** Hala.
Zöhre: Zühre, Zehra.

5. **söbe:** Oval

6. **Devrimbeç:** Yörede yer adı.
çıkmak: Yaylaya gitmek

7. **inerkene**: İnerken.

9. **karalı:** Yaslı, üzüntülü.

115- MOLLA MUSTAFA'nın AĞIDI

Molla Mustafa, Sarız'ın Karayurt köyünden. Göçebelikten yerleşik düzene geçişin ilk yılları. O zamanlar halk arasında okur-yazarlık yok denecek kadar az.

Buna karşın Mustafa, Kayseri medresesinde 18 sene okur, orayı bitirir. O tarihlerde Kayseri sancak (küçük il) merkezidir. İcazet (izin, diploma), almak için Sivas'a gider. Orada büyük başarılar göstererek hocalarının takdirini kazanır.

Bu arada dersleri zayıf olan üç arkadaşının yerine sınava girer. Ama hocalar bunu farkedip Mustafa'ya bed-dua ederler: "Allah evine varmayasın." derler. Mustafa köyüne dönerken, yolda zehirli ishale yakalanır, Pınarbaşı'nda ölür, mezarı Tepe Mahallesindedir.

Molla Mustafa'nın keramet ehli bir kişi olduğu halk tarafından sık sık söylenmektedir. Bir örnek vermek gerekirse: Mustafa'nın bacısı Fındık Hanım bir sabah yayık yaymaktadır, nasıl olmuşsa yayık devrilir içindeki yoğurt dökülür. Annesi, dikkatsiz davrandın diyerek Fındık'a çok kızar. O arada Mustafa gelir, "Bacıma kızma, ben o işi yarın hallederim." der.

Ertesi gün temiz bir taşı okuyup yayığa atar, iki vurmadan yayık ağzına kadar yağla dolar. Anneleri bunu görünce, "Bir daha oku." deyince o, "Bir daha olmaz." der.

SÖYLEYEN: Bacısı Fındık.

1. Kardeş teravi kıldırır
Bacıs' ibriğin' doldurur
Anamın ince mollası
Sela verir el kaldırır

2. İmtihandan gelirkene
Gelir sevini sevini
Büyük damın kapısında
Dövdürdüm çifte davulu

3. Kara bıyık kulaç kolu
Selavat getirir dili
Mollama nazar eylemiş
Sivas'ta oturan vali

4. Olur mu beyler olur mu
Mola Mustafa ölür mü
Gümüş kama, çift tabanca
O da haralda kalır mı

5. Şurda bir gelin ağlıyor
Sanırsın Gürcü hatunu
Mollam Sivas'tan geliyor
Kim verici ıskatını

6. Yanıyorum yanıyorum
Gökte bulut dönüyorum
Nerde bir sarıklı görsem
Molla Musta(fa) sanıyorum

KAYNAK:

Medine Bozbıyık, 1905. Ev hanımı, okuması yazması yok. Karayurt-Sarız. **Derleme Tarihi:** 1959.

Ali Daşkın, (Kâ), 65 yaş. Din adamı. Fettahdere-Sarız.

AÇIKLAMA:

1. **teravi:** Halife Ömer zamanında başlayan, yatsı namazından sonra kılınan yirmi rekatlık namaz.
2. **gelirkene:** Gelirken.
4. **haral:** Harar: Büyük ve enli çuval
5. **verici:** Verecek.
   ıskat: Ölünün, cezalardan kurtulması için verilen sadaka.

116- ALİ'NİN HANIMINA AĞIT

Seferberlikte askere gidip de gelmeyenlerden biri de Adana'nın Tufanbeyli ilçesinin Yamanlı köyünden Ali'dir. 1930'lu yıllarda Ali'nin hanımı da ölünce bütün köy onun için ağlamıştı.

SÖYLEYEN: Görümcesi Şemsi.

1. Soluk verin bana soluk
Derdimin ortağı ölük
Varsam çağırsam mezara
Desem, "Ali Ağam gelik"

2. Akıllı kurban oluyum
Koğduk da gene gitmiyor
Eşe güççük aramıyor
Bekir anasız yatmıyor

3. Soluk verin bana soluk
Yastıktan dökülmüş belik
Yetim kılığından belli
Bekir'in omuzu delik

4. Anamın nazlı gelini
Poyraz yeli gibi eser
Ali Ağa'(ma) haber ettim
Değirmende önün' keser

KAYNAK: İbrahim Meral, 65 yaş. Memur. Zelhin-Tomarza. **Derleme Tarihi:** 1976.

AÇIKLAMA:

1. **ölük:** Ölmüş.
gelik: Gelmiş.

4. **belik:** Saç örgüsü. **Değirmende önünü keser:** Mezara götürülürken "kocası önüne çıkar, karşılar" anlamında.

117- KARA MEHMET AĞA'nın AĞIDI

Pınarbaşı ilçesinin Büyük Karamanlı köyünden Halloğlu Kara Mehmet Ağa (Yakut) yıllar önce vadesiyle ölmüştü.

SÖYLEYEN: Kızı, Hatun Yakut.

1. Ağam derdinden kurtardı
Ne kadar da serbest uyur
Ta güççükten alıştırdı
Çağırışın, derik: "Buyur"

2. Ölüyüm ağam ölüyüm
Kardeşler kurban oluyum
Ağamın emsallerini
Hangi köylerde buluyum

3. Bibi sen öyle ağlama
Şükür kardeşlerim iki
Deve kinli vezir ağam
Kaldıramaz ağır yükü

4. Kadan' allım Şefre Bibi
Geçtin m'ağamın yurdundan
Deniz boncuğu istemiş
Ağam kurtardı derdinden

5. Körüklü çizme giyer de
Söz anlatırdı valiye
Babamın yerine koydum
Kurban oluyum Ali'ye

6. Dağlar da karını aldı
Babam belimizi kırdı
Kadan' alıyım kardeşim
Issız kaldı salkı yurdu

7. Ağamın öldüğü gece
Sabahaça yatamadım
Kusuruma kalma Hürü
Ibalı'yı katamadım

KAYNAK: Raşit Yakut, 1943. Çiftçi. Karamanlı-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1984.

AÇIKLAMA:

1. **güççükten:** Küçükten.
çağırışın: Çağırınca.
derik: Deriz.
2. **ölüyüm:** Öleyim.
oluyum, buluyum: Olayım, bulayım.
3. **bibi:** Hala.
deve kinli: Çok kinli.
4. **Şefre:** Şerife.
6. **Salkı Yurt:** Verimli, sulak yurt. O köyde bir yer adı.
7. **sabahaça:** Sabaha değin. Ibalı, köyde daha önce ölen biri.

118- İKİ OĞULA AĞIT

Ağıt yakmak, ağıt söylemek herkesin başarabileceği bir iş değildir. Eskiden bunun için ünlü ağıtçılar vardı.

Sarız'ın Yeşilkent kasabasından Zeliha Kara da bunlardan biridir. Zeliha Hanım ölen komşusunun oğluna ağıt yakmaya gidiyor. Fakat bu arada komşuyu da unutarak kendi derdini ağıta katmaktan geri durmuyor. Biri yazın, biri de güzün ölen oğullarını bu ağıtla dile getiriyor. 1946.

SÖYLEYEN: Zeliha Kara.

1. Kapıya bayrak diktim de
Ne diye ötmüyor davul
Ahmet'e de selam söylen
Kadanı alıyım Celil

2. Biri yazın, biri güzün
Süzün çiftçelerim süzün
Kele ne diye gelmedin
Alnı altınnıca kızım

3. Kurban oluyum oluyum
Kalem yitirdiğin çalı
Mektepli donu giymişsin
Ben' öldürdün gavur dölü

4. Gülperi yemeğin' yapsın
Gelinler sofrasın' dizsin
İşte ben böyle ağlarım
Dost ağlasın, düşman gülsün

5. Anan d'ölsün, baban d'ölsün
Emmilerin everici
Son sınıfta ölen oğlum
Süt makinesi alıcı

6. Bugün günlerde neydi ola
Ahmet Dede'ye karıştı
Benim ile orta imiş
Felek yarıya bölüştü

KAYNAK: Ayşe Işık, 1932. Ev hanımı. Yeşilkent-Sarız. **Derleme Tarihi:** 1965.

AÇIKLAMA:

2. **Süzünmek:** Yüzüne nazlı bir eda vererek kurulmak.
çiftçe: Çift, birbirine benzer (Ölen çocukları).
kele: Bir hitap sözü, ayol.
altınnıca: Altınlıca (Kızına sesleniş).
3. **oluyum:** Olayım.
Kalem yitirdiğin çalı: Ölen oğlu bir yayla zamanı bir çalı dibinde kalemini kaybetmişti, onu anımsıyor.
Mektepli donu: Öğrenci elbisesi, yatılı okullarda verilen giysi. Ağıtçı bir başka öğrenciye, onu anımsattığı için sitem ediyor.
5. **everici:** evlendirecek.
Süt makinesi: Öğretmen okulu son sınıfta okuyan oğlu, o zamanlar pek bulunmayan süt makinesi alacağını söylemiş.

119- EŞE (AYŞE) MURT'un AĞIDI

Eşe Murt, Sarız'ın Karayut köyünde dillere destan güzellikte bir Avşar kızı. Eşe, düğünlerde "halaybaşı" olduğu gibi aynı zamanda türkü söylemede de herkesi imrendirecek güzel bir sese sahipti. Genç kız önce akrabalarından birine nişanlanırsa da kısa sürede bu nişan bozulur. Aradan uzun süre geçmeden bu kez onu aynı köyden başka bir delikanlıya nişanlarlar.

Anlatılanlara göre Eşe, bu ikinci nişanlısına pek gönüllü değildir, hastalanır, vereme yakalanır 1945 yılında ölür.

SÖYLEYEN: Ayranlık köyünden ünlü ağıtçı Kürt'ın kızı lakaplı Sultan Kaya, son beş dörtlüğü ağabeyi Bekir Murt söylüyor.

1. Bir ince derde tutuldum
Çeke çeke ölücüyüm
Anam örgümü saklasın
El göçerken takıcıyım

2. Kızlar eğrişmeye çıkar
Boncuklu'nun sekisine
Heveslenmiş kız bitirmiş
Vuruldun mu yapısına

3. Oturmuşlar sıra sıra
Hep katarım ölünüzü
Daha yüzün' soldurmadım
Alın anam kutmunuzu

4. Böyle mi ettin gelini
Han' ayaklı, hani şerit
Ahmet bir bayrak kaldırmış
Çerkezli oynuyor cirit

5. Düğünlerin destebaşı
Halayın başını çeker
Hodulluktan hazlanırdı
Kız döşüne mendil sokar

6. Bir ince derde tutuldum
Alamadım soluğumu
Anam örgümü saklasın
Anşa kesme beliğimi

7. Fistonumu bana verin
Ben boyuma bakıcıyım
Anam örgümü saklasın
El göçerken takıcıyım

8. Meğer ölüm ne zorumuş
Kırılır belim kırılır
"Eşe" dedim kalkamadım
Darılır dayım darılır

9. Kurudu Eşe kurudu
Duran dillerim yürüdü
Gavurumuş gavur kızı
Hemen ağzını bürüdü

10. Bahçeler çiçek açmış da
Burcu burcu kokar alma
Eller Maşat' a göçtü de
Kestek bacım burda kalma

11. Çığırdım Eşe kalkmadı
Dönüp yüzüme bakmadı
Yernik giden küçük bacım
Özne kınasın' yakmadı

12. Karşıdan evler görünür
Eşe buna çok yerinir
Yerinme bacım yerinme
Kaderin böyle görünür

KAYNAK: Süleyman Murt, 1949. Öğretmen. Karayurt-Sarız.

Derleme Tarihi: 1983.

AÇIKLAMA:

1. **ince dert:** Verem.
   ölücüyüm, varıcıyım: Öleceğim, varacağım.
2. **eğrişmek:** Kızların , kadınların yün eğirmek için toplanmaları, piknik. Bu, aynı zamanda türkülü, sohbetli, yemekli olurdu.
3. **katarım ölünüzü:** Ölünüzü ağıda katarım.
   kutmu: kutnu.
4. **ayaklı:** Şakakların üzerine takılan, salkım saçak ayakları olan takı. Ayaklının arasına şerit üzerine gazi denilen altınlar takılırdı.
   Çerkezli: Bir oba adı.
5. **hodul:** "fodul": Cakalı, fiyakalı, gösterişli.
6. **örgü:** Saç beliğine takılan filikten ve yünden yapılan boncuklarla ve hotozlarla süslenen saç bağı.
   belik: saç örgüsü.
7. **bakıcıyım, takıcıyım:** Bakacağım, takacağım.
9. **ağzını bürümek:** Ölünün ağzını, gözünü kapatmak.
10. **Maşat:** Köyün yaylası.
    kestek: Yuvarlak yüzlü kara gözlü, kısa boylu güzel bayanlar için söylenir.
11. **çığırmak:** Çağırmak.
    yernik: Özlemine kavuşamamış.
    özne: Göveyi.

F) Çeşitli konularda söylenmiş ağıtlar

120- ALİ COŞKUN'un AĞIDI

Sarız yöresinde köy kavgaları daha çok tarla, bahçe-bostan sulama, tarla sınırı ve namus davalarından çıkar.

Sarız'ın Çörekdere köyü, Kayseri-Kahramanmaraş karayolu üzerindeki ağaçlık ve yeşillikler içinde güzel bir köydür.

Çörekdere köyünün saygın kişilerinden, 18 yıl muhtarlık yapan "Deve Muhtar" lakaplı Abdullah Köse'nin oğlu İsmet Köse (Kör İsmet) köy önünde kendi tarlasını-bahçesini sulamaktadır.

Aynı su kaynağından İsmet Köse'nin dayısı Ali Coşkun da tarlasını sulamaktadır. Tarlayı kim önce sulamalı tartışması gittikçe kavgaya dönüşür. Aslında kavganın temelinde komşu tarlaya (dede tarlası) yapılan bir evin yapımı yatmaktadır. İsmet Köse'nin hanımına küfür falan derken kavga tarla sulamada da devam eder. Sonunda İsmet Köse silâhını çektiği gibi dayısı Ali Coşkun'u, değirmende öldürür. 1981.

SÖYLEYEN: Bacısı Selver Köse.

1. Affedilmez senin hatan
Dayındır ortada yatan
Dayıya kurşun sıkılmaz
Utan benim oğlum utan

2. Niye bunu böyle'ettiler
Yok muyudu benim dostum
Hapise azık iletmem
Küstüm benim oğlum küstüm

3. Haber salın da Sarız'a
Avşareli beri dönsün
Yaktın yavrum yüreğimi
Senin de ciğerin yansın

4. Dayıya tetik çekilmez
Elin yanına dökülsün
Kime bed-dua edeyim
Dilim tepemden çekilsin

5. Kardeşimin adı Ali
Ben oldum divane deli
Ben kardeşsiz yaşayamam
Solu babamoğlu solu

6. Ne belalı benim başım
Zehir oldu ekmek, aşım
Hangi birine yanıyım
Bir' oğlum biri kardeşim

KAYNAK: Hasan Dağdelen, 1962. İşadamı, Çörekdere-Sarız. **Derleme Tarihi:** 1987.

Âşık Ahmet İmami, 1954. Öğretmen, halk ozanı. Kozan-Adana.

Halil Gözütok, 1950. Esnaf, Çörekdere-Sarız.

AÇIKLAMA:

2. **azık:** Yiyecek, nevale
iletmem: Götürmem.

6. **yanıyım:** Yanayım.

121- ÇOLAK EFENDİ'nin AĞIDI

Pınarbaşı-Aslanbeyli köyünden olan Çolak Efendi (Şahin), aynı zamanda şal dokuyan, terzilikte Karaşeyhli obasına önderlik eden bir kişiydi. Saflık derecesine varan davranışları, herkesi dost bilen tutumu onun önde gelen özelliklerindendi.

Bir bunalım sonucu 1965 yılında samanlıkta asılarak intihar etmişti.

SÖYLEYEN: Amca kızı Cıkkılı Durdu.

1. Firak deli gönül firak
Kör olsun Azziye yırak
Şimdi bunu ip(ten) almaya
Öz anadan bacı gerek

2. Yirmi dört saat oldu da
Daha ipte sallanıyor
Utanman mı emmim oğlu
Adam elden arlanıyor

3. Başçavuş, cenderme gelmiş
Savıcı ipten alıcı
Kolu beşik sallamamış
İsmahal bebek verici

4. Kadanı alıyım Melik
Ciğerlerim delik delik
Şu zamana adam kalmaz
Yirmi dört saat de oluk

5. Sabahanan er kalkardı
Ne dığrak gider ekine
Kızlar var gününü arar
Size dikerdi makine

6. Dıkılın evine bakın
Irafında gül dikili
Bu ne diye böyle olmuş
Ellere verir akılı

7. Başçavuş, cenderme gelmiş
Mühür vurmuş kapısına
Sıra sıra dam dutturmuş
Kırıkhan'ın sekisine

8. Dıkılın evine bakın
Masanın üstünde makas
İsmail'e kardeş demem
Gir de şunun ipini kes

9. Toplanın evine varak
Irafında gül dikili
Şimdicike buna nolmuş
Ellere verir akılı

10. Melek nazlı gelinisin
Sen buna koydun mu hısta
Ben obadan arlanıyom
Nola yatayıdı hasta

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

1. **firak:** Ayrılık, ayrılış.
Azziye: Aziziye: Pınarbaşı.
ipten almak: Ölümden kurtarmak.

3. **alıcı:** Alacak.
verici: Verecek.

İsmahal: İsmail.

4. **alıyım:** Alayım.

   oluk: olmuş.

5. **sabahanan:** Sabahleyin.

   dığrak: Düzgün, fiyakalı, kip.

   dikerdi makine: Dikiş makinesiyle iş yapardı.

6. **dıkılın:** Girin.

   ıraf: Raf.

7. **Kırıkhan:** Mırık'ın Hanı diye de bilinir. Değirmentaşı köyü yakınlarında, Kuruçay girişinde.

9. **varak:** Varalım.

   şimdicike: Şimdi, hemen.

10. **hısta:** Hisse, pay.

    oba: El gün, el alem.

122- KARABÖKE MUSTAFA'nın AĞIDI

Tomarza-Emiruşağı köyünden Karaböke'nin Mustafa 1960'lı yıllarda Aslantaş köyüne (yiğit lakabıyla anılır) orada Kır Çavuş'un oğlunun düğününe gidiyor. Düğün süresi içinde halaylar, türküler, oyunlar sürüp giderken sıra güreşe geliyor. Güreşte yenen kişiye bahis olarak ortaya bir tosun konuyor.

Mustafa göreşte bütün hasımlarını yıkar. Bu arada kutlamalar sürerken aynı köyden Cüce İsmail'in tabancasından çıkan kurşun Mustafa'ya isabet eder, pehlivan Mustafa bu kurşunla orada ölür.

SÖYLEYEN: Anası-Ümmüsü (Ümmügülsüm).

1. Mustafa çık dedim de
"dur ana tosun alıyım"
Durna'yı çıkartman diyor
Durna d'ölsün ben d'ölüyüm

2. Anan ölsün Mor Mustafam
Sallandı da görmemişsim
İlaha soykama kalsın
Kağn' istemiş vermemişsim

3. Bayrak boynuna devrilmiş
Kekil alnına kıvrılmış
Duramıyom Kamer Bacım
Ana yavrudan ayrılmış

4. Elden ele yapı yapar
Üstüne imzasın atar
Güreşti de tosun aldı
Bu muraz da buna yeter

5. Kadan' alıyım Fadime
Anan kurban ben de kurban
Yüzüne poşumu örttüm
Üstüne bürüdüm yorgan

6. Bir küçücük evi vardı
Elinen yaylaya göçer
Köşenin üstüne çıkmış
Usta oğlum cuvara içer

7. Güzelce'nin ırgadıyım
Pırnadım kucak doldurur
Cüce beni heyle vurur
Yumruğum adam öldürür

8. Altmış tane uşak seçtim
Dığrak bağlattım salını
İtyolu'nun yarısında
Oğlum zorsınmış yolunu

9. Halayın başında durur
Hepisinden uzun boylu
Elin kabalını biçer
Irbıklardan içer suyu

10. Halayın başında durur
Mendilini sallar şöyle
Kalk pehlivan gidek dedim
Kurubel'de soğuk yayla

11. Elin kabalını biçer
Şu d'ardından yığın yığar
Darılma kurban oluyum
Kayın(ı) olan gelin döver

12. Çevikkaya'nın başına
Vardım oraya oturdum
Selef düğüne saldım da
Sonra salını getirdim

13. Ahmet'ini yenemiyom
Gider dükkanları arar
Bir eli makine çalar
Bir eli de kekil tarar

14. Hemi okur hemi yazar
Benim oğlum hocayıdı
Aydınlı'ya çamur atman
Beni vuran Cüce'yidi

15. Kut(u) içinden mintan giymiş
Çıkar. Mustafam dar ise
Oğlum beni âşık etti
Çakışak âşık var ise

KAYNAKÇA: Çetin Önal, 1939. Çiftçi, Toklar-Tomarza. **Derleme Tarihi:** 1999

Emir Kalkan, Kayseri ve Yöresi Ağıtları, Kültür Müdürlüğü Kayseri, 1992.

AÇIKLAMA:

1. **çık:** Güreşi bırak
alıyım: Alayım.
çıkartman: Çıkartmayın, evinde kalsın, kovmayın.

ölüyüm: Öleyim.

2. **ilaha:** İnşallah.

   soyka: Ölü malı.

3. **kekil:** Kakül.

   duramıyom: Duramıyorum.

4. **yapı:** Ev, duvar ustası denmek isteniyor.

   imzasın atmak: Yapılan binanın alnına ustanın adını yazmak.

   muraz: Murat.

6. **yaylaya göçmek:** Sürüsüyle yaylaya göçmek bir murattı.

   cuvara: Sigara.

7. **Güzelce:** Yörede köy.

   ırgat: Hasat mevsiminde komşunun ekinini biçmeye gitmek. Bu, çoğu zaman karşılıksız yapılırdı, imece gibi.

   pırnat: Bir avuç dolduracak kadar ekin yığını.

   heyle: Nasıl.

8. **dığrak:** Güzel, düzgün, şık.

   sal: Salaca.

   İtyolu: Yörede yer adı.

9. **kabal:** Kabala alınan iş, burada ekin.

   ırbık: İbrik.

10. **gidek:** Gidelim.

    Kurubel: yörede yer adı.

13. **yenemiyom:** Yenemiyorum.

    makine çalmak: Burada, gramofon çalmak.

14. **atman:** Atmayın.

15. **kutu:** Sandık olacak.

123- FIRAT KENARINDA YÜZER KAYIKLAR

Öykü-Elazığ-Malatya yöresinde Fırat kıyılarındaki köylerden birinde geçer.

Küçük ama şirin köylerin birinde bir ailenin yüksek tahsil yapan oğulları vardır. Bu oğlanı köyün herkes tarafından sevilen çok güzel kızıyla nişanlarlar. Ama nişan oğlandan habersiz köyde yapılır.

Delikanlı köye gelince dedikodu başlar: Baksanıza, demek ki oğlanla kız daha önce tanışıp, sevişmişler diye... Beri yandan oğlan kızı beğenmez, onu sevmediğini söyler.

Bu dedikodulara dayanmayan kız, kendini Fırat nehrine atarak intihar eder. Bu arada delikanlı da yöre halkı da pişmanlık duyguları içinde bu ağıdı yakarlar.

Ses sanatçısı Yıldız Tezcan'a göre, Hüseyin Dağlar adındaki genç İstanbul Teknik Üniversitesinde öğrencidir. Tatilde köyüne gelir. Bir Haziran günü sıcaktan bunalıp Fırat nehrine girip yıkanmak ister.

Bir tümsekten Fırat nehrine atlar, bir daha da çıkamaz. Beş gün sonra cesedi bulunur.

SÖYLEYEN: Yöre halkı.

1. Fırat kenarında yüzer kayıklar (ölem)
Anam ağlar bacım seni sayıklar (oy)
Başıma toplanmış bağrı yanıklar (anam)
Nettim size verin benim yarimi (ölem)

2. Fırat kenarında esvap yumuşlar (ölem)
Yuyup yuyup gül dalına koymuşlar (ölem)
Sevmediğim yare sevdi demişler (ölem)
Nettin size verin benim yarimi (ölem)

3. Elbisem duvarda asılı kaldı (ölem)
Kitabım bavulda basılı kaldı (ölem)
O yar benim ile küsülü kaldı (ölem)
Nettin size verin benim yarımı (ölem)

KAYNAK:

1. Türk Halk Müziği ve Oyunları, Folklor Dergisi, 1. cilt, sayfa: 317, 1982, Ankara, Hazırlayan: Mediha Demirler.

2. Yusuf Ziya Özkan, Hikâyeli Halk Türküleri Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Ed. Fakl. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1978, Erzurum.

3. Türkülerin Dili, Yıldız Tezcan, Hüsnütabiat Matbaası, 1966, İstanbul.

124- GEYİK NE MELERSİN

Muğla-Fethiye'nin üstündeki Toroslar'da Tahtacı Türkmenleri yaşar. Fethiye'den Antalya'ya; Kaş'tan Korkuteli'ne kadar tüm Aleviler, Elmalı'nın Akçainiş yöresindeki tekkede kurban keserler. Çünkü burası Hacı Bektaşı Veli'nin müritlerinden Abdal Musa'nın tekkesi de buradaydı.

Abdal Musa'nın gücü o yörede öylesine yayılmış ki, herkes ondan saygıyla ve hayranlıkla söz eder, onun mucizeleri anlatılırdı.

Abdal Musa'nın bir geyikle şakalaşmasını dile getiren efsane Fethiye-Antalya arasının en güzel türkülerinden birini oluşturur. Anlatılır ki, Abdal Musa, ana geyiği sınamak için yavru geyiği kazana saklamış. Ana geyik meleyerek yavrusunu aramaya başlamış.

Abdal Musa ile ana geyik arasındaki söyleyiş, bir ağıt havası içinde başlar ve kırk dört kıta olarak devam eder.

SÖYLEYEN: Abdal Musa- Ana geyik.

1. Geyik ne melersin
Dağı, taşı delersin
Bir yavrunun yoluna
Geyik ne çok melersin

2. Adayıp atandadır
Okuyup yazandadır
Dağı, taşı ne ararsın
Yavrun bu kazandadır

3. Adayıp atan d'olsun
Okuyup yazan d'olsun
Benim yavrum' alanın
İki gözü kör olsun

4. İskilip'ine ereyim
Gonca güller dereyim
Beriye geliver geyik
Ben yavrunu vereyim

KAYNAK: Türk Halk Müziği ve Oyunları, Folklor Dergisi, 1. cilt, Sayfa: 110, 1982, Ankara. Derleyen: Ahmet Günday.

AÇIKLAMA:

4. İskilip'ine ermek: Kalbine girmek, ermek.

125- ALAGEYİK AĞIDI

Gavurdağı (ne hikmetse şimdiki adı Nurdağı), görünüşünün tersine derin vadilerle, sarp kayalıklarla doludur. Çam kokusu, kekik kokusu bu dağların üstünde hiç eksik olmaz.

Çok eski zamanda, Durmuş Ali adlı bir Avşar delikanlısı avcılığı, özellikle geyik avcılığına meraklıymış. Günlerden bir gün Durmuş Ali bir geyik yavrusunu vurup eve getirir. Anası bir oğlu Durmuş Ali'ye, bir geyik yavrusuna bakar, içi sızlar. Bu arada oğlunu bir iyice azarlar, ona öğütler verir, bir daha geyik avına gitmemesini söyler.

Durmuş Ali anasını dinlemez. Yine geyik avına çıkar. Bu kez peşine katıldığı geyik daha önce vurup öldürdüğü geyiğin anasıdır. Ana geyik Durmuş Ali'yi sarp kayalıklara çeker. O koca kayaların arasında bir görünür, bir yok olur, Durmuş Ali de peşinde... Derken delikanlı kayalıklardan aşağı düşüp yuvarlanır, yaralanır.

Sonrası, bu türküyü söyledikten sonra ölür.

Kimi kaynaklar öykünün kahramanını "Halil" olarak gösterirler.

SÖYLEYEN : Durmuş Ali.

1. Ben de gittim bir geyiğin avına
Geyik de çekti beni kendi dağına
Tövbeler tövbesi geyik avına
Siz gidin kardeşler kaldım kayada

2. Ben giderken kayabaşı kar idi
Yel vurdu da ılkım sılkım eridi
Ak bilekler taş üstünde çürüdü
Siz gidin avcılar kaldım kayada

3. Urganım kayada asılı kaldı
Asbabım sandıkta basılı kaldı
Sılada nişanlım küsülü kaldı
Siz gidin kardeşler kaldım kayada

4. Kayanın dibine çadır kursunlar
Çifte davul, çitfe zurna vursunlar
Nişanlımı kardeşime versinler
Siz gidin kardeşler kaldım kayada

KAYNAK: Türk Halk Müziği ve Oyunları, Folklor Dergisi, 1. cilt, sayfa 159, 1982, Ankara. (Ağıdın öyküsünü ilk kez Yaşar Kemal Göğceli derlemiştir. T. F. A. 3. cilt, sayfa 850).

AÇIKLAMA:

2. **ılkım sılkım:** Belli belirsiz, yavaş yavaş serap gibi.

3. **asbap:** Giysi, elbise.

126- AĞDAŞ (AKTAŞ)'a AĞIT

Avşar oymağının konup göçtüğü zamanlar, bir beyin oğlunu görkemli bir düğünle evlendirirler.

Yıllar gelir geçer, mevsimler gelir geçer, bey oğlunun bir çocuğu olmaz. Başta ana, baba olmak üzere tüm obada bir telâş başlar, "Bey ocaksız olmaz." diye dertlenirler.

Bunun üzerine bey, oğluna yeni bir gelin aramaya koyulur. En başta da eski gelin, bey oğlunun ocağı tütsün diye kız aramaya başlar. Çok geçmeden de böyle bir gelin adayı bulunur.

Ve zaman geçmiş, bey oğluyla yeni gelinin düğünleri kurulmuş, eski gelin de elinden geleni yapmış, konukları bir iyice ağarlamış. Sonra da yeni gelinin gerdeğe girdiği gece, almış başını ormanlara doğru gitmiş.

O dere senin, bu tepe benim derken aklı karışmış, bir dereyi geçerken uzunca bir aktaş gözüne ilişmiş. Taşı kucağına almış tülbentiyle kundalamış (belemiş), başlamış onunla konuşmaya. Bir yandan da tüm ermişlerden bu taşa can vermesi için Tanrı'ya dua etmeye başlamış.

Sonunda Tanrı bu kadının dualarını kabul etmiş ve "Aktaş"a can vermiş. Ninni biçimindeki bu ağıt o zamandan kalmış.

SÖYLEYEN: Bey oğlunun ilk hanımı.

1. Ağdaş diye belediğim
Tülbentime doladığım
Hak'tan dilek dilediğim
Mevlam bu taşa can versin

2. Yoldan geçen yolcu kardeş
Ben kimlere olam sırdaş
Kırşehir'de Hacı Bektaş
Mevlam bu taşa can versin

3. Bebeksiz oldum divane
Ben ağlarım yane yane
Konya'da ulu Mevlana
Mevlam bu taşa can versin

4. Tarlalarda olur yaba
Savururlar kaba kaba
Ödemiş'te Birgi Dede
Mevlam bu taşa can versin

5. Bebek uyandı bakıyor
Sevinci içim' yakıyor
Gözlerimden yaş akıyor
Mevlam bu taşa can versin

6. Yüksekte şahin ovası
Alçakta Avşar obası
Gelsin yavrumun babası
Mevlam bu taşa can versin

7. Hüda'ya eyledim zari
Taşıma can verdi bari
Uzun ömür versin gari
Mevlam bu taşa can versin

KAYNAK: Ahmet Günday, Notaları ile Halk Türküleri ve Türkü Öyküleri. Anıt Matbaacılık ve Tic. Koll. Şir. 1977. İzmir.

AÇIKLAMA:

3. **divane:** Deli.

4. **yaba:** Tınazı savurmaya yarayan tahtadan yapılmış çatallı (parmaklı) tarım aracı.

7. **zar:** Ağlama.

bari: Hiç olmazsa. Bari: Yaratan, yaratıcı.

gari: Bundan sonra.

127- MEHMET'in AĞIDI

Mehmet, yörede "katrancı, çirişçi, beşikçi" diye de bilinen Çerçi Hallo (Halil)'nun oğludur. Pınarbaşı Aslanbeyli köyünden olan Mehmet o sıralar Pazarören –Mimarsinan Öğretmen Okulu 2. sınıfında öğrencidir.

Dokuz çocuklu bir ailenin oğlu olan Mehmet, okul ile aile arasında bir bunalım sonucu 1966 yılında kendisini asarak intihar etmişti.

SÖYLEYEN: Dayısının hanımı Cemile.

1. Talebe ipe düşer ki
İnsan elden arlanıyor
Utanmış da tell' ergenim
Çarşaflarda sallanıyor

2. Teneşire çıkıncağız
Ne kadar karardı yüzü
Sen okuldan çık da yeğen
Ben sana veriyim kızı

3. Diyor mu ola görümüm
Dokuz oğlan(ın) biri ölsün
Herslenme kadan' alıyım
Ha senin dediğin olsun

4. Ağlama kadan' alıyım
Hepimizin sonu ölüm
Gayri burda iş kalmadı
Düş önüme gidek görüm

5. Kadan' ılıyım işlik
Çiriş satar verir haşlık
Talebeler geç kalkıyor
Gün değdi de oldu kuşluk

KAYNAK: Mustafa Yalçınkaya, 1948. Öğretmen. Aslanbeyli-Pınarbaşı. **Derleme Tarihi:** 1964.

AÇIKLAMA:

1. **ipe düşmek:** İple asılmak.
2. **çıkıncağız:** Çıkınca.
   veriyim: Vereyim
3. **herslenmek:** darılmak, öfkelenmek, hırslanmak.
4. **gidek:** Gidelim.
5. **alıyım:** Alayım.
   işlik: Gömlek.
   çiriş: Yemek yapılarak yenen güzel kokulu bir yayla bitkisi.
   haşlık: Harçlık.

SÖZLÜK

Burada sözcüklerin anlamları, karşılarında verildi. Hemen altlarında da bu sözcüklerin kaç numaralı ağıdın, kaçıncı dörtlüğünde geçtiği gösterildi. Örnek: 45:4 (Kırk beş numaralı ağıdın, dördüncü dörtlüğünde geçer). Kişi ve yer adları dizini sözlük içinde gösterildi.

A

aba: Ana. 9/1, 52/11
acak-acık: Azıcık, biraz. 25/6
açarkene: Açarken. 97/4
adabalar: Arabalar. 64/4
ağlaman: Ağlamayın. 22/1, 36/1.
ağlan: Ağlayın. 89/4.
ağlaşın: Ağlayınız, ağlaşınız. 87/9
ağrı: Acı, hastalık. 56/15
ahacık; Aha, işte, şu an, şimdi. 1/6
Ahir dağı: Kahramanmaraş'ın kuzeyindeki dağ. 108/1.
akka: Ağa, baba, ağabey. 52/4, 80/5.
alayını: Hepsini. 69/8, 100/1, 105/3.
alıcı: Alacak. 121/3
alıcıyım: Alacağım. 69/4.
allım: Alırım. 102/5, 111/3.
alıyım: Alayım. 15/3, 35/1, 50/5, 66/2, 74/7, 87/2, 89/4- 10, 94/5, 98/2, 101/1, 122/1, 127/5.
altıpat- altıpatlar: Altı kurşun atan silâh. 11/2, 80/1.
analık: Üvey ana. 33/1.
annaç: Yamaç, karşı. 40/7.
Anşa: Ayşe'nin yörede söylenişi. 54/1, 109/2.

aparmak: Çalmak, hırsızlamak. 64/1.

Ardıçınözü: Tomarza, Toklar kasabasında yer adı. 52/1.

arıya: Araya. 31/2.

arıyon mu: Arıyor musun. 84/8.

asbap: Giysi, elbise. 56/3, 67/1, 80/1, 97/3, 110/12, 125/3.

aşanacak: Aşana kadar. 79/2.

aşılamak: Belli olsun diye koyunların üzerine boya çalmak. 71/1.

aşıncağız: Aşınca, aştığı zaman. 35/8.

aşıt: Doruk çizgisi, dağların, tepelerin aşılan yeri. 56/3.

atarkene: Atarken. 46/3.

atı doldurmak: Atı dolu dizgin sürmek. 56/17.

atman: Atmayın. 122/14.

Aydınlı: Yürük. 1/7, 49/1.

Aygörmez: İç Toroslar'da yer adı,dağ. 68/7.

avlı: Avlu. 62/11.

ayaklı: Kadınların şakaklarının üzerine takılan, salkım saçak ayakları olan takı. Ayaklının arasına gazi denilen altınlar dizilir. 19/6, 119/4.

ayakınak: Ayıkmak. 76/1.

azad etmek: Serbest bırakmak. 77/2.

Aziziye: Kayseri'nin ilçesi, Pınarbaşı. 99/5, 121/1.

Azizli: Ceyhan'ın köyü. 109/4.

azzık: Azık, yiyecek. 9/9.

B

bakıcı: Bakacak. 18/2.

bakıcıyım: Bakacağım. 66/5, 80/1, 119/7.

bakıyon: Bakıyorsun. 56/5.

Baldıran: Tufanbeyli, Bozgüney köyünde yer adı. 1/11.

barışık etmek: Barışmak. 15/1.

barıştırrım: Barıştırırm. 84/3.

başlık serpmek: Atın, başını sağa sola sallayarak canlı biçimde yürümesi. 93/1.

bayramlaşak: Bayramlaşalım. 94/5.

bekâr: Burada, tek başına, işçi, amele. 56/10.

beklik: Birtakım hediyelerle yapılan "nişan takma" işine denir. 2/2, 14/5.

bekit: Belki karşılığı. 108/2.

bellen: Belleyin, öğrenin. 37/8.

belik: Saç örgüsü. 25/6, 116/4, 119/6.

beniynen: Benimle. 86/5.

berk: Fazla,hızlı. 69/1.

beşli: Beş mermi atan silâh. 38/5.

Beypazarı: Ankara'nın ilçesi. 42/1.

bezdirrim: Bezdiririm. 52/6.

bıldır: Geçen yıl. 95/8, 109/1.

bibi: Hala. 60/2, 66/3, 102/8, 111/3, 114/4, 117/3.

biliniz mi: Bilir misiniz. 72/2.

bilinceğiz: Bilince. 38/3.

billim: Bilirim: 44/4.

bilme miyim: Bilmez miyim. 19/4.

bilmiyom: Bilmiyorum. 103/4.

binici: Binecek. 109/2.

biriyin: Birisinin, birinizin. 37/3, 100/1.

bolpaça: Pantolonun o yöredeki, o zamanki adı. 40/6.

boyak: Çalım, endam, vücut yapısı. 79/3.

burcu bulanmak: Kasavetlenmek, üzülmek. 92/1.

Bozseki: Pınarbaşı'nın, Han köyü yakınlarında yer adı. 99/3.

bozucuyum: Bozacağım. 57/4, 88/9.

bozulamak: Develer gibi yanık ses çıkarmak. 38/3, 54/6, 103/5.
böyleyik: Böyleyiz. 109/3.
bucak: Çayırlık, nahiye, evlerde odaların kapıdan tarafı. 22/2, 37/2, 74/7.
buhur: Puhur. İki hörküçlü erkek damızlık deve. 10/4.
bulamak ki: Bulamayız ki. 68/7.
buluyum: Bulayım. 117/2.
bumba: Bomba. 60/1.
buymak: Soğuktan kıştan donmak, üşümek. 25/19, 62/4.

C-Ç

cahil: Genç. 92/4
cemeden: Oymalı yelek. 79/3.
camız: Manda. 12/1.
cenderme: Jandarma. 21/1.
cıda: Kış günü kar ve buz üzerinde uzun sırığı kaydırılarak oynanan oyun, bu oyunda kullanılan uzu sırık. 1/10.
cılbak: Çıplak. 3/1.
cihan: Ceyhan. 84/5.
Cıngıllıoğlu: Kayseri'de ünlü bir aydın. 113/4.
cöp: Cep. 25/18.
cuvara: Sigara. 19/9, 122/6.
çağrışm: Çağırınca. 52/2, 117/1, 119/11.
çalgı: Müzik aleti, saz, davul, zurna. 98/5.
çardak: Ağaç dallarından yapılan gölgelik. 44/2.
çatal kağnı: İki kağnı. 33/3.
çatma: Yayık yaymaya yarayan düzenek. 89/8.
çebiç: İki yaşındaki keçi. 34/12.
çemrek: Giysi kolunun dirsek yakınlarına kadar toplanması. 104/1.

çente: Çanta. 14/1, 56/16, 79/2.
Çeşmeler: Pınarbaşı'nın Cinliyurt köyü yakınlarında yer adı. 25/2.
çığrışak: Çağrışalım. 92/6.
çıkak: Çıkalım. 92/6.
çıkarrım: Çıkarırım. 47/8, 69/8.
çıkı: Bohça. 65/3.
çıkmak: Başka bir kocaya veya baba evine gitmek. 75/1, 109/6.
çıkıncağız: Çıkınca. 127/2.
çıktıyıdım: Çıktıydım. 56/9.
çıvgın: Rüzgâr ve karla karışık yağmur. 62/1.
çimdirmek: Yıkamak. 52/12.
çinçe: Serçe parmağı. 46/1.
Çinçin - Tıntın Taş: Pınarbaşı'nın Hasırcı köyünde. 109/5.
çiriş: Yemeği yapılan kokulu bir yayla bitkisi. 47/6, 127/5.
çiy: Şebnem. 34/3.
Çölkesen: At,o atın özel adı.113/10.
Çördüklü: Pınarbaşı'nın köyü. 79/3.
çözücüyüm: Çözeceğim. 57/4.

D

dalabır: dalmış, öyle duruyor, 27/4.
dam: Ev. 88/6, 100/2.
damdıra: Üç telli saz. 25/1?.
danemek: Bakmak. 93/5.
darıdı: Dardı, dar idi. 56/7.
dayre: Daire, ev, oda. 66/5.
de: Söyle. 38/6.
delebiyor: Dalgalanıyor. 27/1.
Del'ler: Deliler. Avşar'ın Torun obasının bir oymağı. 108/5.

derik: Deriz. 117/11.

deşirmek: Dilenmek, toplanmak. 9/2.

Devrimbeç: Pınarbaşı'nın Kabaktepe köyünde yer adı. 114/6.

deyi-deyin: Diye. 21/1, 22/1.

deynek oynamak: Ciritte deynek oynamak. 49/4.

diyom-diyon: Diyorum, diyorsun. 35/1, 43/1.

dezze: Teyze. 25/15, 26/1, 38/2, 45/3, 57/7, 54/1, 71/2, 92/3, 109/6.

dığrak: Derli toplu, düzgün. 14/6, 56/12, 95/2, 121/5, 122/8.

dıkılın: Girin, giriniz. 121/6.

dıkız: Çok sıkıştırılmış, bastırılmış toprak. 81/8.

dışlık: Tadı tuzu yok anlamında, tad dışlık deyiminde geçer. 89/9, 110/11.

dingil: Suyla çalışan tahıl değirmeni. 1/2

divane: Deli. 126/3.

diyemiyom: Diyemiyorum. 88/11.

diynemek- danemek: Bakmak, gözetlemek, dinlemek. 18/1, 46/4.

diyorkine: Diyor ki. 95/9.

diziyinen: Diziyle. 25/14.

dolama: Etek. Önü tümden yırtmaçlı üzerine şeritten deseni yapılanı da olan kadın giysisi. Genellikle mavi renk olurdu. 103/2.

don: Elbise, giysi, 6/4, 49/1, 95/8, 107/3, 110/9.

doru: Kızıl kahve at tüyünün rengi. 21/5, 36/5, 72/1, 100/14.

Doruca: Tufanbeyli, Tomarza arasında yer adı. 56/1.

döl dökmek: Kuzulamak, yavrulamak. 105/4.

döğüşek: Döğüşelim. 43/1.

Dururkene: Dururken. 35/12.

duruyon: Duruyorsun. 86/2.

düşük: Düşmüş. 32/6.

düşüt: Düşüp ölünen yer. 56/3, 76/3.

düzücüyüm: Dizeceğim. 25/10.

E-F

ede: Ağa, baba, ağabey. 22/5, 36/2, 69/1.
edek: Edelim. 104/2.
ediciyim: Edeceğim. 30/5, 90/1.
edemiyom: Edemiyorum. 86/6.
efe: Börk, baş giysisi, bunun eğri giyilişi. 51/5.
eğlim eğlim: Öbek öbek, bölük bölük. 51/1
eğrişmek: Yün eğirmek, bunun için piknik yapma, eğlenmek. 119/2.
Ehrim: Kadın adı. 32/3.
Elaziz: Elazığ. 100/5.
el bokuna: Pisi pisine, yok yere, boş yere. 47/1.
eliyinen: Eliyle. 26/10.
el kızı: Gelin. 5/4.
ellahem- Ellahalem: Her hâlde, Allaha malum. 91/7, 110/2, 113/10.
en: Yüklük denilen yataklığın önüne tutulan kilim. Diğer adı zili. 33/8.
enni: Enli. 9/7.
emeciğim: Emeğim. 87/1.
Erzan: Özel ad. 51/9.
everici: Everecek, evlendirecek. 118/5.
evlek: Tarlanın tohum atılmadan önce saban iziyle bölünen kısımlarından her biri. 52/4.
eziciyim: Ezeceğim. 56/11.
farımak: Kocamak, yaşlanmak, vazgeçmek. 6/5.
ferik: Birinin ikinci hanımı, kuma.100/14.
Fevzi Paşa: Mareşal Fevzi Çakmak. 1/11.
firak: Ayrılık. 121/1.
fitire: Fitre. Ramazan ayında verilmesi gereken sadaka. 9/3, 76/2.

G

gafillinen: Gafillikle, farkında olmadan. 26/6.
gari: Bundan sonra. 126/7.
gazel: Ağaç yaprakları. 59/7.
geleneçe: Gelene kadar. 68/6.
gelik: Gelmiş. 45/2, 95/7. 116/1.
gelici. Gelecek. 69/1, 71/2, 102/7.
gelinceğiz: Gelince. 25/17, 109/5.
gelirkene: Gelirken. 9/10, 14/1, 115/2.
gem taktası: Gem tahtası. Gem: düven. Boylu poslu güzeller için böyle denir. Gemin yapısı, kadın vücudunun kalça, göğüs ve bacaklardan görünüşü gibi.81/5.
getirrik: Getiririz. 92/2.
Gezbel- Gezbeli: Tufanbeyli -Tomarza arasında yer adı. 35/8.
geziciyim: Gezeceğim. 56/11, 57/4.
gezik: Gezmiş. 89/7.
geziyon: Geziyorsun. 45/5.
gıcık: Siyah ve mor karışımı bir koyun çeşidi. 103/1.
gıç: Ayak. 103/1.
gidek: Gidelim. 45/1, 57/7, 122/10, 127/4.
gidemiyom: Gidemiyorum. 86/6.
giderkene: Giderken. 35/11.
gidici: Gidecek. 72/4.
gidiciyim: Gideceğim. 17/4.
gidik: Gitmiş. 93/5, 100/6.
gidinceğiz: Gidince. 101/2.
gidiyom: Gidiyorum. 57/6.
gidiyon: Gidiyorsun. 99/2.

gimi: Gibi. 93/2.
gö: Gök, mavi. 105/2.
Göbel: Tufanbeyli- Tomarza arasında yer adı. 56/7.
göçek: Göçelim: 108/5.
göçerkene: Göçerken. 97/4.
gölek: Gölet, su birirkintisi. 47/2.
Gökboyun: İç Toroslar'da yer adı. 99/2.
görünceğiz: Görünce. 23/7.
görüyüm: Göreyim. 73/2.
gözünü çalmak: Ölünün göz kapaklarını indirmek. 35/7.
güdük: Kısa palto, gocuk. 99/6.
güman: Kuşku, şüphe. 2/8.
gün: Güneş. 57/1.
gütmek: Otlatmak. 102/8.
güvermek: Yeşermek. 80/9.
Güzelce: Tomarza'nın köyü. 122/7.

H

haba: Aba. 14/6.
Habba: Habibe. 92/5.
Hacı Ba: Hacı Bey. 49/2.
Hacılar: Kayseri'nin Hacılar kasabası. 41/1.
Hacın: Saimbeyli. 39/2.
Haççа: Hatice. 36/4, 45/1, 98/2.
halıynan: Halıyla. 90/2.
haral: Harar. Büyük, geniş çuval. 115/4.
harıl harıl: Harlamak, harlayarak coşmak. 112/5.
harlamak: Coşmak. 1/11, 27/5.
harım: Sebze ve meyve bahçesi. 26/10.

Hasırcı dağı: Pınarbaşı'nın Hasırcı köyünde. 25/2.
haşlık: Harçlık. 66/4, 76/6, 127/5.
hava: Ezgi, melodi. 56/2.
havlu: Avlu. 88/6.
havul: Sinsin gibi bir çeşet oyun. 26/4.
hayma: Üç, dört çatallı büyük ağaç dikilerek üzerine ot vurulan düzenek. 8/4, 32/4.
hay olmak: Haylamak, seslenerek birini çağırmak. 43/2.
hazın: Hayvanların kışlık yemi. 76/4.
heçe: Hiçe, boşa. 80/4, 87/1.
heçilmek: İsteklerinden vaz geçmek. 6/4.
hecin: Tek hörgüçlü deve. 1/1.
helik: Duvar içine konan küçük taşlar. 65/1.
hekili: Ukala, her şeye karışan. 12/6.
heril: İpek. 51/2.
hers-herslenmek: Hırslanmak. 66/5, 127/3.
heyle-heyle olmak: Nasıl olmak. 54/3, 75/1.
hısta: Hisse, pay. 68/5, 121/10.
hicabetmek: Utanmak, çekinmek. 34/1.
hodul: Fiyaka, caka. 1/7, 46/5, 119/5.
holta vurmak: Fiyaka yaparak ileri geri gezmek. 70/1.
horta: Palavra. 2/15.
hota- hoza: Fiyaka, caka. 21/2, 26/2, 51/2, 91/13.

I-İ

Ibalı: Bir kadın adı. 117/7.
ılgar: Atın dörtnala koşması. 108/6.
ılgın: Işgın, filiz. 94/8.
ılkım salkım: Belli belirsiz, yavaş yavaş, serap gibi. 125/2.

ılgıt ılgıt: Hafif hafif, yavaş yavaş esmek, akmak, gitmek. 56/9.
ıraf: Raf. 121/6.
Irahma: Rahime. 44/3, 47/5, 92/3.
ıray: Rey, oy. 91/7.
Iraziye: Raziye. 92/5.
ırbık: İbrik. 52/12, 122/9.
ıskat: Ölünün, cezalardan kurtulması için verilen sadaka. 115/5.
Işıkdağı: Binboğa dağlarının doruk noktası. 110/3.
ışmar: Gizli işaret. 105/5.
iğdeşmek: İddialaşmak, zıtlaşmak. 86/5.
ilahe: İnşallah, Allahım. 16/3, 25/1, 26/3, 122/2.
ilvan: Fiyaka, caka. 24/2.
ince dert: Verem. 119/1.
indiyidim: İndiydim. 17/7.
inne: İğne. 65/3.
ipe düşmek: Asılmak. 127/1.
İrbehem: İbrahim. 87/11.
ireçber: Rençber, çiftçi. 46/7, 47/2.
işlik: Mintan, gömlek. 25/18, 45/5, 47/7, 66/4, 76/6, 89/9, 110/11, 127/5.
İt Yolu: Tomarza, Emiruşağı köyünde yer adı. 122/8.

K-L

kabak: Açık,başı açık. 100/7
kabıt: Palto. 92/1.
kağnıynan: Kağnıyla. 50/3.
kahretmen: Kahretmeyin. 43/3.
kaktımıdı: Kalktıydım. 30/3.
kalan: Bundan sonra. 17/6, 107/3.

kalık: Kalmış. 65/3.

kalkışın: Kalkınca. 25/10.

Kaman: Pınarbaşı'nın köyü. 52/3, 113/5.

kamet: Boy,. pos. 77-2/1.

kannı: Kanlı. 49/4.

Karacalar: Bir aile adı. 31/4.

Karaduman: Asıl adı Rıfat Karadumanı. Soyadını Hacın (Saimbeyli savaşında gösterdiği yararlıktan dolayı aldı.) 39/1.

Karaşıhlı: Avşarlar'ın bir obası. 93/3, 99/7.

karık: Bağ ve bahçelerde yapılan bölümler. 26/10.

kavil: Sözleşme. 26/2.

kekil: Kakül. 1/5, 2/9, 8/1, 25/16, 30/2, 48/5, 59/4, 72/7, 103/6, 122/3.

kelam: Kelime, kelimeler, sözcükler. 2/7.

kele: Ayol gibi bir hitap sözü. 32/3, 33/6, 78/3, 109/2.

Keltepe: Pınarbaşı'nın köyü. 71/2.

kemerbeste: Kemer kuşak bağlamış. 77/8.

Kese: Atlastan para cüzdanı. 6/8.

kesik: Kısa konçlu ayakkabı. 48/4.

Kesiküstü: Tomarza, Zelhin yöresinde yer adı. 84/4.

keşik: Ortak, imece yoluyla. 80/10.

Ketizmen: Elbistan'ın bir köyü. 2/14.

kıç: Ayak. 44/5, 46/5, 53/6.

kırcı: Doluya benzer fakat ondan daha küçük taneli yağış. 14/5, 24/13.

Kırıkhan: Mırık'ın hanı diye de bilinir. Sarız, Değirmentaşı köyü yakınlarında. 121/7.

kıy dövmek: Yemin etmek. 52/5.

Kızıldağ: İç Toroslar'da Tomarza yakınlarında bir dağ. 84/1.

kızzak: Kızak. 66/3.

kimi: Gibi. 64/3.

Kiremitli: Kadirli'nin köyü. 102/6.

Kirikler: Tomarza'nın köyü. 56/17.

kivra: Kirve. 40/2.

Koçdağı: Pınarbaşı yakınlarında bir dağ. 38/1.

kostak: Fiyaka, caka. 97/5.

koşun: Koşulan şey, katıra yüklenen top tüfek. 3/1.

koyak: Dağlar üzerindeki düzlükler, çukurluklar. 9/2, 74/1, 79/3.

kömbe: Hamurdan yapılan, sacda külde pişirilen bir çeşit ekmek. 59/5.

köynek: Gömlek. 40/4, 54/5, 66/2.

koşarkene: Koşarken. 92/4.

Kuyucak: İç Toroslar'da yer adı. 14/1, 18/1.

kuzuyunan: Kuzuyla. 25/11.

Kurubel: Tomarza yöresinde yer adı. 122/10.

Künde: Günde, her gün. 57/10-44.

küsük: Küsmüş. 48/4.

küşüm: Şüphe, kuşku. 30/5.

kutmu: Kutnu. 80/14.

lök: Tek hörgüçlü erkek deve. 13/2.

M-N

mahakkana: Boş yere,boşu boşuna. 64/2.

mahır-nahar: Büyükbaş hayvan sürüsü. 26/7

makat: Kanepe,divan. 85/4.

mal görmek: Hayvanların bakımını yapmak,onlara yem ve su vermek: 93/8.

maral: Dişi geyik. 77/7.

martin: Tek kurşun atabilen tüfek. 5/4,11/6,16/8,53/12.

maşın: Marşandiz treni olacak. 3/1.

maya: dişi deve. 62/8,110/7.

medi: Ne diye. 56/5,86/2.

melefe: Yorgan yüzü,nevresin. 84/1.

mencilis: Meclis. 26/5,32/5,35/7,49/3.

meses: Öküzlere kumanda etmek için kullanılan uzun sopa.47/2.

mezer: Mezar.1/5,17/8,25/5,76/8,78/3,94/3,98/3.

Mezgitli: Pınarbaşı'nın köyü.19/1,104/1.

Mırık'ın Hanı: Sarız,Değirmentaşı köyü yakınlarında,Kuruçay'ın başlangıcında eski bir Ermeni hanı.14/4.

midicin-nideceksin: Nideceksin,nideceğim. 69/7,88/6,90/1.

mil çekmek: Kaşı daha gür göstermek için, mili ateşte ısıtarak kara renk çekerek çatıkkaş yapmak. 74/6.

muhlis: iflas etmiş,fakir (ihlas'tan değil). 18/4.

muraz: Murat.72/3,122/4.

mütahit: Müteahhit,yüklenici.66/5.

neçe: Nice. 97/2.

nicetmek: Ne yapmak. 92/3.

nikap: Örtü,yüz örtüsü. 77/8.

nişangâh taşı: Mezarda ölünün baş tarafına dikilen taş,baş taşı. 77/12.

O-Ö

oba: El,el âlem,başkaları. 37/4, 44/5, 54/2, 67/5, 70/4, 84/1, 86/7, 90/4, 121/10.

obruk: Saimbeyli,Tufanbeyli arasında yer adı.39/1

oğluyunan: oğluyla. 50/3.

okuntu: Çağrı,düğün davetiyesi. 45/2,71/1,100/11

olucu: Olacak. 2/11.

oluk: Olmuş. 121/4.

oluyum: Olayım. 14/5, 33/2, 37/10, 71/2, 72/12, 73/1, 74/3, 97/3, 117/2, 118/3.

onuyunan: Onunla. 80/8.

orıya: Oraya. 31/2.

öleneçe: Ölene kadar,ölene değin. 68/6,89/4.

ölücüyüm: Öleceğim. 19/5,37/10.

ölük: Ölmüş.37/10,78/2,95/3, 116/1.

ölüyoruk: Ölüyoruz. 100/2,101/2

ölüyüm: Öleyim. 72/2,87/6,117/2,122/1.

öptümüdü: Öptüydüm. 69/3.

örgü: Saç beliğine takılan filikten ve yünden yapılan,boncuklarla ve hotozlarla süslenmiş saç bağı. 119/6.

örk: Hayvanları,özellikle atları bağlamaya yarayan ve yere çakılan kazık,buna bağlı ip,zincir. 87/1

özne: Güveyi.19/3,25/4,52/7,56/4,71/2,89/2,119/11.

P-R

pahal: Cimri,bir isteği yerine getirmeyen. 76/7.

papuç: Ayakkabı (pa-pus). 4/5.

pazvant: Pazıbant.Belli bir amaçla kola geşirilen enli kol kuşağı. kolcak. 34/12.

peklenmek: Temizlenmek,ortadan kalkmak. 76/11.

penek: Baca. 9/6,35/4.

perede: Ansızın,birdenbire. 52/11.

pırnat: Bir avuçdolduracak kadar ekin yığını.Ekini pırnada biçmek:Ekini orakla,elle biçmek.122/7.

poçu: Poşu.Başa,bele ve boyna bağlanan dokuma.Bunun beyaz olanına poşu,renkli olanına tarabulus denir. 2/3,14/5,112/6.

poliç: Bir at cinsinin donu. 51/5.

pukağı-pukağa: Hayvanların ayağına vurulan köstek. 35/8.

redif: Üçüncü ihtiyat (yedek) asker.1835'te kuruldu,1912'de kaldırıldı.Maaşlarının dörtte birini alırlar,haftada iki gün görev yaparlardı.Sadece bu iki gün resmî giysi giyerlerdi.Halk arasında ledif,ladif biçiminde söylenir. 4/1.

S

saba: Sabahleyin,ileriki günlerde. 47/8,85/6,94/7

sabahaça: Sabaha kadar. 117/7.

sabahanan: Sabahleyin.25/5,30/3,121/5.

sabi: Çocuk. 98/3.

sal: Salaca, cenaze konulan araç. 67/2,105/2,122/8.

salak: Salınıp gezilen yer,bölge,gezek. 99/3.

salık: Salmış.45/2.

salım: Salgın hastalık,grip,nezle gibi. 111/5.

Salih Gazioğlu: Kayseri'de doktor. 101/3.

salkı yurt: Verimli,sulak yurt.O yörede bir yer adı. 117/6.

sanman: Sanmayı,zannetmeyin. 95/4.

saplıcan: satlıcan hastalığı,zatülcenp. 94/3.

savış: Savuş,savuşmak 53/8.

saykı-saykıla: Sanki,güya. 89/3.

sehil-sahil: Deniz kenarı,burada Çukurova. 113/9

sekil: Atın,bacaklarının kendi donundan başka bir renkte olması.Bu değişiklik alında olursa buna da sakar denir. 49/1.

sekmek: Atın sekerek yürüyüşü. 33/6.

seko: Palto.53/10.

Selbi: Selvi,Selver. 36/3,111/4.

seniyinen: Seninle. 70/1,86/5,90/2.

seyip: Başıboş,serbest. 15/2.

seysana: Davar ve inek sürüsü. 113/8.

sıkmak: Burada,sağmak (hayvanlarda). 68/3,88/12.

sınır simir: Yavaş yavaş. "ahmak ıslatan"denilen yağmur çeşidi. 18/5.

sitil: Filiz,fidan,sürgün. 91/6.

Soğanlı: Allahüekber dağlarının güneyinde,Sarıkamış yakınlarında dağ. 10/1.

Sosunlu: Bir aile lakabı. 94/7.

soya: Pençe,tırnak. 34/3.

soyka: Ölüden arta kalan eşya.
46/5,66/2,80/3,84/8,91/13,94/4,102/9,122/2.

söbe: Oval. 114/5.

söylen: Söyleyin,deyin. 109/1

Sultan: 40/1.

sürek: Sürülerek götürülen ve eti için beslenen büyükbaş hayvan sürüsü. 1/5.

Süreyya: 39/1.

Süvegen: Tomarza'nın köyü. 52/1.

süyük: Binaların saçakları. 1/7.

Ş

şabık: Çabuk,tez. 25/11.

Şahanlar: Pınarbaşı'nın köyü. 71/3.

şalalak: Yeniyetme, genç,körpe. 81/4.

şaplak: Şamar,tokat. 10/3.

Şefre: Şerife.33/8,87/5,117/4.

şemşiye: Şemsiye. 46/1.

Şevki: Şekva, şikâyet. 75/4.

şeyda: Âşık. 77/1.

şimdicike: Şimdi, hemen.. 121/9.

şivan: Ağıt, yas, sızlama. 4/4.

şor: Laf,söz. 75/6.

şuvara-şuara: Şair,şairler.19/9.

T

tabaka atmak: Sigara tutmak.Eskiden sigaralar tabakalara konurdu. 106/3.

takaklı: Beyaz bezden dokuma,mintan. 52/7.

takıcıyık: Takacağız. 48/3,80/2.

takıcıyım: Takacağım. 119/7.

taman: Hani,hani ya. 60/4,96/5.

tangrı: Tanrı. 26/1

tapır: Arazi üzerindeki küçük düzlük. 44/1.

tarıyon mu: Tarıyor musun. 85/8.

Tatlı: Bir erkek adı, lakabı. 33/7

tavlar: Mutfak tereği. 97/5.

tavsır: Tasvir,fotograf. 97/4

tecelli: Yazgı,kader,alın yazısı. 62/10.

Teke Deresi: İçtoroslarda Aygörmez dağının eteğinden akan dere. 68/8.

tekerek: Yuvarlak yüzlü,kısa boylu,dolgun vücutlu güzeller için böyle denir. 95/3

telli kestirmek: Elbiselik kıymetli kumaş biçtirmek. 113/2.

teravi: Halife Ömer zamanında başlayan,yatsı namazından sonra kılınan yirmi rekatlık namaz.115/1.

terki: Atlarda insan oturmalığının arkası. 16/4.

tesbek: Tesbih. 70/5.

teşt: Hamur yoğurmaya yarayan kap. 107/3.

tevek: Burada,yaprak. 89/1.

tevir: Çeşit. 2/3.

tığ-tığ tutmak: Koyunların,sıcaktan bunalıp başlarını birbirlerinin paçalarının arasına sokarak hareketsiz kalması. 14/4,18/6,52/3.

toklu: Bir yaşındaki koyun. 99/2.

tokuşmak: Hayvanlarda vuruşmak,toslaşmak.91/4.

Torun: Avşarlar'ın bir obası. 36/3.

Toybuk: Pınarbaşı'nın bir köyü. 87/8,100/4.

tozcu: Eski su değirmenlerinde,değirmenci yardımcısı. 81/5.

töbe: Tövbe. 86/5

tura: Tura denilen bir sicimle oynanan erkek oyunu. 87/4.

tülü: Erkek deve. 62/5,93/2.

U-Ü

uçu: için. 90/3.

uğrun: Gizli. 59/5,81/8.

Urkiye: Rukiye. 69/1.

Urum: Çukurova'ya göre Toroslar'ın öte yüzü.60/3.

Urus: Rus. 3/2.

üce: Yüce. 103/3.

üçürdüm: Eteğin,kalçalar üzerindeki parçalarının bele sokulması. 110/3.

üleş: Leş,burada ceset. 34/6.

üveyik kırı: Gri,kül rengi,beyazla siyahın karışımı bir at donu. 93/6.

V

varak: Varalım.121/9.

vardıyıdım: Vardıydım. 24/3.

varıncağız: Varınca. 59/8,98/1.

varıyım: Varayım. 9/11,33/2.

verici-vericiyim: Verecek,vereceğim. 30/5,66/4,115/5,121/3.

veriyim : Vereyim.33/2.

verrim: veririm.69/4.

vurak: Vuralım.46/4.

vuruk: Vurmuş. 88/5.

Y

yaba: Tahtadan yapılan birkaç çatalı (parmakları) olan ve tınaz savurmaya yarayan tarım aracı. 126/4.

yağız: Bir at donu (rengi). 113/6.

yağlık: Fes üzerine bağlanan mendil,başa sarılan sargı.Çukurova göçebe Türkmenlerinde daha çok sarı renk modaydı.Araplar ise beyaz rengi tercih ederlerdi. 6/1.

yakıcıyık-yakıcıyım: Yakacağız, yakacağım. 48/3,66/5.

yalabır: Parlak,parlayan. 27/4.

yalbırdak: Sade,(burada) iç çamaşırı giymeden. 97/5.

yalınız: Yalnız,tek bir tane. 101/4.

yamçı: Keçeden yapılan bir yüzü uzun tüylü kalın yağmurluk. 16/4.

yanık: Yanmış.65/3.

yanıyım: Yanayım. 120/6.

yaptırrım: Yaptırırım. 102/6.

yargalanmak: Saçın ,kâkülün iki yana ayrılması,aralanması. 25/16.

yatıyon: Yatıyorsun. 47/4.

yavuncumak: Üzülmek,mahcubolmak. 111/2.

yazıcıyım: Yazacağım. 88/7.

yellemek: Koyun sürüsünü yürütmek,sürmek. 14/4,18/6.

Yellibel: Han köyü yakınlarında yer adı.99/2.

yenemiyom: Yenemiyorum. 122/13.

yernik-yerinmek: Özlemine kavuşamamış, üzük, üzülmüş, imrenmiş. 16/2,33/2,35/5,97/3,119/11.

yesir: Esir,tutsak. 30/4.

yeyni: (insanlar için) hafif,atik. 14/1.

yitmek: İtmek. 88/10.

Yoğunoluk: İçtoroslarda yer adı. 17/6.

yokkine: Yok ki. 88/4.

yoldaş: Yol arkadaşı,arkadaş. 81/12.

yoz: Üt vermeyen koyun sürüsü.53/1,84/9,99/6,110/8,113/7

yük,yüklük: Evlerde yatak yığılan yer. 33/8,40/15.

yürürkene: Yürürken. 80/5.

yürüyüşün: Yürüyünce. 87/2.

Z

zabit: Subay. 72/2.

zafiren: Safran. Süsengillerden sarı renkli ve zehirli bir bitki,sütleğen.77-2/3.

Zamantı: Seyhan ırmağının batı kolu. 108/3.

zar: Ağlama. 108/6,126/7.

zavurlamak: Azarlamak,yüksek sesle hitabetmek. 52/8.

zedeli: O zamanlarda bir çerçi olmalı. 103/4.

zılgıt: Ağıt,yüksek sesle ağlama,sızlama.56/9.

Ziyatlar: Sarız-Yeşilkent kasabasında bir aile adı. 103/4.

zorbaz: Zoru yenen,babayiğit: 17/1,25/2.

zubun: Zıbın.Gömleğin üstüne giyilen,pazenden ya da pikeden yapılmış kısa kollu,alt tarafı uzun kadın giysisi. 80/3,110/2.

Ahmet Z. Özdemir

1934 yılında Kayseri'ye bağlı Sarız ilçesinin Karayurt köyünde doğdu. İlköğrenimini köyünde, orta ve lise öğrenimini Pazarören Mimarsinan Öğretmen Okulunda yaptı (1956). Bursa Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünü bitirdikten sonra, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans tamamladı. Yurdumuzun birçok yerinde öğretmenlik yaptıktan sonra emekli oldu. Halkbilimi ve Türk Dili konusunda çok sayıda makaleleri yayımlanan yazarın, basılmış eserleri:

1. Avşarlar ve Dadaloğlu, Dayanışma Yayınları -1985- Ankara.
2. Sarız'da Düğün (Avşar Düğünü adıyla) TRT'de yayınlandı, 1990
3. Öyküleriyle Ağıtlar I, Kültür Bakanlığı - Hagem Yayınları, 1995
4. Öyküleriyle Halk Şiirleri, Ürün Yayınları, 1998 - Ankara.

Ağıtlar-türküler, kişilerin özgeçmişi olduğu gibi,aynı zamanda toplumların da özgeçmişidir. O nedenle bir ulusun geçmişini ağıtlardan izlemek olanaklıdır: Yemen Ağıtları, Sarıkamış Ağıtları, Çanakkale Ağıtları yanında kıtlıktan, yoksulluktan, hastalıktan ölenlere ağıtlar; namus için ölenlerle, kavgada, doğa olaylarında ölenlere yakılan ağıtlar bunu gösterir.
Tarihçi, tarihi bulabildiği belgelerle istediği gibi yorumlayarak yazabilir. Ama o tarihi olayları bir de halkın gözüyle görmek, bizim konuya daha geniş açıdan bakmamızı sağlar. Çünkü bir olayda, sözgelişi savaşlarda, yıkımlarda sevinci de acıyı da yaşayan halktır. Doğal olarak bunların yansımaları da halk da görülecektir.

ISBN 975-17-2641-7

9 789751 726414

3.300.000 TL.-